

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04656

GESHIKHTES UN PORTRETN

Yankl Yakir

Permanent preservation of this book was made possible

by Dr. Robert Weisberger

in honor of

his parents, Louis & Lili and his children Ben, Kate, David & Billy

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יאנקל יאקיר

געשיכטעס און פארטרעטן

געשיכטעס און פּאַרטרעטן וועלכע ערשיינען אין דעם בוך זענען
אויסגעקליבן דורך זיין פרוי מאַניע, און אַרויסגעגעבן צוזאַמען
מיט איר זון שלום יאַקיר און מיט דער אַנגעזעענער מיטהילף פון
קרן תל-אביב לספרות ולאמנות ע"ש יהושע רבינוביץ
און אויך פון קאַמיטעט פאַר יידיש און יידישער קולטור אין ישראל

יאנקל יאקיר

געשיכטעס

און

פארטרעטן

ארויסגעגעבן דורך "אייגנס", תל-אביב, 1981

Yankl Yakir
GESHICHTES UN PORTRETN

כל הזכויות שמורות

Printed in Israel 1981

נדפס בישראל, תשמ"א

נסדר בלינו"טור, רח' יסוד המעלה 39, ת"א
נדפס בדפוס מ. ערבה, רח' לבונה 36, ת"א

יצחק ראבין
1909—1980

ש ל ו ם י א ק י ר

א קדיש נאך מיין טאטן

לאַמיר זאָגן אַז דאָס איז זיין לעצטער אָוונט, און אָוונט מיט שוואַרצע אותיות. גוט וואָס ער זעט זיי נישט, ווייל מיין טאָטע האָט שטאַרק פיינט געהאַט שוואַרצע פאַרבן. דאָ זיצן מענטשן וואָס האָבן גוט געקענט מיין טאָטן. ווער מער און ווער ווייניקער. מיר ווייסן אַלע אַז ס'וועלן קומען שבחים; גוטע פריינד וועלן רעדן פונעם גאַנצן האַרצן, אַנדערע וועלן זאָגן דאָס, וואָס זיי האָבן זיך קיין מאָל נישט פאַרגינען אים צו זאָגן ביים לעבן.

און אויב איך האָב זיך אָנגענומען מיט מוט און האַרץ און שטיי דאָ פאַר אייך, איז וויל איך פרווון געבן אין אַ פאַר שטריכן מיין טאָטן — יאַנקל יאַקיר — און וואָס פאַר אַ פלאַץ ער האָט פאַרנומען אין אונדזער משפּחה. נאָר פריער, איך זאָל נישט פאַר-געסן, וויל איך דערציילן פון צוויי גוטע פריינד זיינע.

מיין טאָטע האָט געהאַט טויזנטער מענטשן וואָס האָבן אים פשוט ליב געהאַט. דאָס זיינען געווען, מער-ווייניקער, מענטשן פונעם פשוטן פאָלק. ער האָט זיי אָבער נישט ווייניקער ליב געהאַט. געווען אויך אַ טייל וואָס האָבן שטענדיק געזוכט אַ סיבה ליב צו האָבן, און דאָרט וווּ מ'זוכט — געפונט מען דווקא מערער פאַר וואָס „ליב צו האָבן“ נישט אַזוי אַי-אַי-אַי...

וועלן מיר ריידן וועגן די צוויי גוטע פריינד: איינעם פון זיי האָט מיין טאָטע געהאַט אין רוסלאַנד — הערשעלע מעדניקאָוו.

אַ מענטש מיט אַ גרויס ייִדיש האַרץ, מיט אַ סך חכמה, און דער עיקר: אַ מענטש מיט אַ גוטן אויער אויסצוהערן, און דאָס איז געווען פֿאַר מיין טאַטן גאַרנישט אַזוי ווייניק. חוץ אַלעמען האָט מעדניקאָוו זייער גוט געלאַכט, און ווי זאָגט דאָס פּאַלק: גוט לאַכן — קען נאָר אַ גוטער מענטש. אַ שלעכטער — פֿאַרגינט זיך נישט אַפילו צו לאַכן. אַזוי זיינען זיי געווען די בעסטע, נאָענטסטע חברים, אָנהייבנדיק פון דער גימנאַזיע „מגן־דוד“ ביז צום אַוועק־פֿאַרן קיין ישראל.

אין ישראל האָט מיין טאַטע געפונען אַ צווייטן גוטן פֿריינד, און דאָס איז אברהם יְהִל, וואָס איר, איינוווינער פון נתניה, קענט אויף זיכער. דאָס איז אַ מענטש וואָס מיר, די משפּחה יאַקיר, און איך פּערזענלעך, וועל נישט פֿאַרגעסן זיין באַצױנג צו מיין טאַטן. חוץ דעם וואָס ער איז אַ גוטער איבערזעצער פון ייִדיש אין עברית, איז ער ביז היינט אַ גוטער איבערזעצער פון אונדזערע קליינע און גרויסע פּראָבלעמען פון עברית אויף ייִדיש.

איצט צוריק צו מיין טאַטן. אַ חודש ליגט ער שוין אויפן בית־עולם. ער האָט זיכער שוין געקענט געפונען אַ פֿאַר היימישע ייִדן — וווּ האָט ער זיי נישט געפונען? איר ווייסט, דער גרויל קומט אָן אויף דעם מענטשן דווקא נישט דעמאָלט ווען דער עולם וואָלט עס געוואָלט זען. אַ שטייגער, אָט שטיי איך איצט פֿאַר אייך און ס'איז מיר עפעס נישט אַזוי שרעקלעך. אויב זאָגן דעם אמת — ס'איז צו מיר נאָך נישט שטאַרק דערגאַנגען. שפעטער...

פיר זיינען מיר געווען און היינט זיינען מיר שוין צוויי...

ביי אונדז אין שטוב איז געווען זייער שווער אַריין אין דער ריי מיט אַ וואָרט. פיר מענטשן האָבן דערציילט — איינער נישט ערגער פונעם צווייטן. פיר מענטשן האָבן געקענט אָפּשפּילן „פֿאַר־שידענע סצענעס“ און „פֿאַרבעסערן“ נישט נאָר שעקספּירן. פיר מענטשן האָבן די גאַנצע וועלט באַרעדט (יאַ, באַרעדט, איך האָב נישט מורא פֿאַר דעם זאָג). מ'דאַרף קענען באַרעדן אין גוטן זיינען פון וואָרט. פיר מענטשן האָבן געזונגען — אויסגעזונגען אַ וועלט

מיט לידער. ס'איז נישט געווען ביי אונדז אין שטוב קיין איין מענטש וואָס זאָל אַרײַן מיט אַ נאַמען און אַרױס אָן אַ צונאַמען. שטענדיק מיט אַ צונאַמען! פיר מענטשן מיט אַ גוטן הומאָר. קענען גוט לאַכן און קענען זיך פרייען.

מיר זענען געווען פיר. מיר זענען היינט געבליבן צוויי... מײַן טאַטע האָט זייער ליב געהאַט סענטימענטאַלע באַגריפן. אין גרונט גענומען איז ער געווען אַן אָפטימיסט. דאָס האָט אים אָבער נישט געשטערט, נאָך מיט זעקס יאָר צוריק, צו רעדן וועגן טױט. אָבער ווער, ווער, נאָר אײַך בין זיכער אַז ער האָט אָפילו נישט אָנגעהויבן טראַכטן אַז דער טױט וועט טאַקע קומען אַזױ גיך. אײַך טראַכט אַז בױז איצט איז ער איבערגעראַשט — ער װײסט נישט װאָס ס'האַט געטראָפן מיט אים, און אײַך װײס גענוי אַז ס'קומט אים נישט אָפילו אין קאַפּ אַז ער איז נישטאַ...

*

מײַן טאַטן האָב אײַך דערפילט, דאָס ערשטע מאָל, נאָך זײַן אומקערן זיך אַהײם, אין 55סטן יאָר, ווען אײַך בין שױן געווען אַ בר־מצווה פאַרשױן. דער זכרון פירט מיך אַװעק דױקא אין באַד. אויף װיפל אײַך װײס, זײט איר נישט געקומען קײן נתניה פון לאַס־אַנזשעלעס און אײַך מײַן אַז איר געדענקט גוט װאָס הײסט אַ באַד פאַר מענער און אַ באַד פאַר פרויען. געלאַזט האָט ער מיך, מײַן טאַטע, נאָך אַ קינד פון קױם זיבן יאָר, און געטראָפן שױן פון גאַנצע דרייצן. און פלוצעם גײען מיר בײדע — דאָס הײסט בײדע מאַנצבלען — אין באַד אַרײַן. מײַן טאַטע, אין דעם שרעק־ לעכן רעש און האַרמידער פון די שײסלען און אין דער געדיכטער פאַרע, שטעלט מיר פאַר, די גאַנצע צײט, נײע ייִדן װאָס ער געפֿינט זײ לױט אַ פונקטלעכן סימן, און די גאַנצע באַד רעדט שױן ייִדיש, און אײַך בין רוײט, אָנגעצונדן פאַר בױשה. די גאַנצע צײט שטורכע אײַך אים: — רעד שטילער! לאַמיר שױן גײן!
נאָך אַ ביסל און סױערט אַ פאַרטראַג.

הייסע וואסער, קאלטע וואסער — שוין נישט וויכטיק :
ער איז שוין אין זיינע וואסערן ! דאָס איז געווען מיין ערשטער
אַנטייל אין זיינעם אַ „פּאַרטראַג“, וואָס שפּעטער האָב איך זיי
אַזוי ליב געהאַט.

איך האָלט אַז מיין טאַטע איז געווען אַ גרויסער רעדנער.
איך האָב נישט איין מאָל געזען ווי אַזוי דער עולם הערט אים,
און אַ פּאַקט : צו די הונדערט יאָר פון שלום-עליכמס געבוירן-
טאָג, האָט מיין טאַטע, דער שרייבער — יאַנקל יאַקיר — אַפּיציעל
באַקומען די דערלויבעניש צו האַלטן דעם פּאַרטראַג וועגן שלום-
עליכס. דעמאָלט, געדענק איך, אַז דער אָוונט וואָס איז געווען
פון די גרעסטע וואָס געדענקען זיך מיר, דאָס איז געווען מיין
אָוונט. איך האָב געשיינט פון נחת. איך האָב גאַרנישט געוואָלט
זיצן אויף אַ פּלאַץ. איך האָב יעדן איינעם געגעבן צו פאַרשטיין,
ווער ס'האַט אַפּילו נישט געטראַכט מיך צו פּרעגן, אַז דער רעדנער
איז מיין טאַטע. דעמאָלט בין איך געווען גליקלעך !

נאָר וואָס בין איך ? איר האָט געדאַרפט זען מיין מאַמען !
שיין, זער שיין ! די שכינה האָט גערוט אויף איר פנים ; יונג, גליק-
לעך, מיט אַן אָפּן מויל. אַ גאַנץ לעבן האָט זי געהאַלטן אָפּן דאָס
מויל ווען דער טאַטע מיינער האָט גערעדט. מן הסתם זיצט זי
איצט פּונקט אַזוי, ווען איך רעד מיט אייך. דאָס איז געווען אַ
פּרעכטיקער אָוונט. אַ סך יאָרן האָט ער אונדז פאַרגלעט.

יאָ ! אַזוי איז דאָס אַ מאָל געווען. איך האָב זיך שטענדיק
געגרויסט מיט מיין טאַטן : מיין טאַטע מיט אַ האַנטוך אויפן
קאָפּ, ווי דזשעוואַכאַרלאַל-נערו, מיין טאַטע וואָס האָט פאַראַ-
דירט אַלטמאַנען, רבינזון, גויכמאַנען, און וועמען נישט ? מיין טאַטן
מיט אַזאַ ווונדערלעכן הומאָר. מיר דוכט זיך אַז טאַלאַנטפולע,
גוטע מענטשן, האָבן געדאַרפט זיין גוטע מבינים, און פאַרביסענע
האַבן נאָר געזוכט צו דערטאַפּן אַ שלעכטן זאַג, אַ נישט געלונגענעם
וויץ, אַן איבערגעטריבענעם לויב אין זיין שרייבן. נאָר ערגעץ וווּ
האַבן זיי אים שטענדיק מקנא געווען !

יאָ ! מיינע טייערע, יאַנקל יאַקיר — דאָס איז אַ נאָמען.

אַ נאַמען נישט אין זכות פון גרויס־ליטעראַטור, ניין. נאָר אַ
פּערזענלעכקייט! אַ מענטש מיט אַן אַ שיעור וויסן. נישט אומזיסט
האַט אים יעקב שטערנבערג אַנגערופן „אַ גייענדיקע ענציקלאָ-
פּעדיע“. אַ קליינע טייל האַט אים נישט פאַרגונען און אַנגעטאַן
צרות. נאָר אַ וועלט, אַ גאַנצע וועלט האַט אים ליב געהאַט, און
די וועלט האַט ער איבערגעלאָזט.

אַ וואָך פאַר זיין טויט, ליגנדיק אין שפיטאַל, ווען די מאַמע
האַט געיאָגט פון איין דאָקטער צום צווייטן, האַט ער מיך צוגערופן
צום בעט און געזאָגט: — „דו ווייסט שלומל, איך וועל שוין מער
מיין היים נישט זען, וויל איך דיך בעטן איין זאָך (דאָ האָב איך
געמיינט אַז ער וויל מיר עפּעס זאָגן וועגן דער מאַמע, ניין!)
איך בעט דיך, האַט אין זינען וויטאַלען“... דאָס איז געווען זיין
צוואה, נישט מערער, קיין איין וואָרט נישט מער. דאָס האַט אַן
איבעריקס מאָל באַוווּן, ווי שטאַרק דער זיידע האַט זי ליב
געהאַט, זיין עלצט אייניקל פון די פיר אייניקלעך וואָס ער האַט
פאַרמאַגט, בלימאַלעס טאַכטער, וואָס איז נאָך ביז היינט אין
רוסלאַנד.

*

מיין טאַטע איז געווען פון די מיליאָנערן:
מיט טויזנטער קינדער האַט ער זיך משוגע געמאַכט,
מיליאָנען אותיות האַט ער איבערגעלייענט,
מיליאָנען מעשיות האַט ער דערציילט!
מיליאָנען מענטשן האַט ער ליב געהאַט!
מיליאָנען מענטשן האָבן אים ליב געהאַט!

זאָל דער אייבערשטער, וואָס האַט זיך נישט געקענט באַגיין
אַן מיין טאַטן, רחמנות האָבן אויף דעם בעסאַראַבער יידן און
אים ברענגען צו זיין טאַכטער, ער האַט דאָך קיין מאָל נישט ליב
געהאַט צו זיין אַליין...
אמן! פן יהי רצון!

27.2.1980

געשיכטעס

דעם זיידנס ברונעם

(פונעם ציקל „בעסאראכער געשיכטעס“)

א

און וועגן מיין זיידן אהרן-יאָסל לאַפּושנער פּלעגט מען אין דאָרף דערציילן אַ באַרג מיט געשיכטעס.

אַזוי פּלעגט זיך דערציילן, אַז אין די יונגע יאָרן איז ער געווען אַזאַ איינגעפונדעוועטער רענדאַר, אַז שטעלט אייך נאָר פאַר וויפּל סמעטענע, קעז און פּוטער ס'איז ביי אים אין הויף געווען, אַז אין דער מילך האָט מען זיך ממש געבאַדן און אין דער סמעטענע פּלעגן לאַשיקלעך דערטרונקען ווערן...

איז יאָ, אַז אַט דער זיידע מיינער האָט זיך אומגעקערט פון דער רוסיש־טערקישער מלחמה, האָט ער פון דער אַדראַזע באַפוילן דער באַבע ריסל, זי זאָל תּיכּף איינהייצן דעם אויוון און אַפּבאַקן כאַטש אַ מאה קנישעס מיט קעז, און פּדי די הערצער פון זיינע אורחים זאָלן דערווייל נישט פאַרכליאַנעט ווערן, זאָל זי פאַרן פּלאַם אַפּפאַרטיקן ביי אַ פּופּציק פּידפּאַלעקעס.

אויפן זיידן פּלעגט מען שטענדיק זאָגן, אַז ער איז געווען העכער פון אַלע שטיבלעך אין געסל. זיין קאַפּ פּלעגט זיך אַנשלאָגן אין די סטריכעס און זיין שאַטן פּלעגט פאַרנעמען די גאַנצע ברייט פּונעם געסל און נאָך אַרויפקריכן אויף די ווענט.

דאָס מאַל, אַז די באַבע האָט פאַרדערעט צו אים דעם טשיפעק אירן, איז איר אויסגעקומען דער זיידע נאָך העכער פון דעם עוג מלך הבשן — פון איר טייטש־חומש.

---

1 אַדראַזע — לאַקאַליום — פון סאַמע אַנהייב.

דערנאך, אַז דער אויוון האָט שוין געפלאַמט, האָט זי צו איר פאַרגאַפונג דערזען אַז ער שטייט פּמעט נאַקעט, טאַקע ממש אין אונטעררוועש, די פּאַנישע בגדים האָט ער אַ קידעווע געטאַן אין העלישן פייער אַריין און מיט אַ בייזער אַ ברומקע געטאַן :

— צו אַלדי רוחות, ס'אָווערט פון זיי.

די באַבע איז געבליבן שטיין ווי פאַרהילצערט : — ס'טייטש, ווי נעמט עס אַ י'ד אַ בר דעת אַזאָ מונדיר מיט גלינצערדיקע קנעפּ און אַזעלכע מלכות-דיקע הויזן מיט רויטע ליאַמפּאַסן און מאַכט פון זיי שורע דעפורע ? וואָסי, מאַרגן וואַרטן שוין אויף אים בעסערע ?

איז ווייל ער, דער באַשערטער אירער, האָט אָנגעוואַרפן אויף איר אַ שרעק, האָט זי ווי פאַר זיך אין דער שטיל אָפּגעזיפּצט :

— אוי יאַסל, יאַסל, עפּעס האָט מען דיך ביי פּאַניען ווי אונטערגעביטן.

ביסט מיר געקומען פון דאָרטן מיט אַ שיינן ביסל מאַנקאַליעס.

— לאָז צורו. ער מעג זיך פאַרגינען כלערליי מאַנקאַליעס און איד, אַ פשוטער בשר ודם, נישט, — האָט דער זידע מיינער אַ טייטל געטאַן מיטן פינגער צו דער סטעליע.

— רעדסט שוין טאַקע יאָ פונעם וועג, אהרן-יאַסל, ווייסטעך אַז מיט אים טאָר מען זיך נישט געפינען, — האָט אים די באַבע ריסל געפרוּווט איינעמען.

— לאָז ער שרעקן די גענזד און נישט מיך, — האָט דער זידע דער-ווידערט מיט אַ געבייזער. דערנאָך האָט ער אַריינגעשפּאַנט אין קעמערל, דער זידע מיינער און איז אַרויס פון דאָרטן אַ „פאַרפּוצטער“ אין זיין וואַלעכישן פעלצל, אין די ליינענע הויזן און מיט אַ שפיצעכיקער קוטשמע אויפן קאַפּ.

און צו דער באַבען שוין, מיט אַ ניחהדיקער מינע: קוק נישט ריסל וואָס אין דרויסן שיינט די זון, מיר איז נאָך אַלץ קאַלט. איך מוז מיך דערוואַרעמען — עס רעגנט מיר אין האַרצן.

די באַבע האָט געמיינט, אַז ער וועט זיך דערוואַרעמען, וועט ער שוין אָפּגיין און זיך אַריינכאַפּן אין דעם דאַרפישן שילעכל בענטשן גומל. ערשט ניין! יענער לאַזט זיך גאָר אַראָפּ אין קעלער און ברענגט צו טאַשטשען פון דאָרטן אַ פעסעלע וויין און אַ צווייטס, און אַ דריטס. בשעת מעשה

הוכקעט ער זיך אין די הענט און שמייכלט צו זיין ריסלען א נחתידיקער :
— נו, ווי מיינסטו, ליובע מיינע, ס'עט סטייען ?

און אז די באַבע מיינע מוסרט אים : אז א מענטש האָט צו גרויסע אויגן,
און מ'קען אים גאַרנישט נאַסטאַרטשען, און אז ער וואָלט זיך בפירוש גע-
דאַרפט שאַנעווען די כוחות. דערווידערט ער מיט אַ באַרימעריש קאַטאַוועסל :
— אַפילו אַ גרויסן פאַס וויין, איז מיר גרינגער אויפצוהייבן ווי אַ
בלעטל פון אַ סידור.

...און אַ שמחה איז שוין דעמאָלט געווען, אינעם זיידנס עלטסטן דאָרף
— אויף דער בעסאַראַביע — לאַפּושנע, וואָס מאַלדאָוואַנעס, טיפע זקנים,
קענען זי ביז היינט נישט פאַרגעסן.

מאָלט אייך — ווערט דערציילט — אז עס זענען זיך צונויפגעקומען
הן פון לאַפּושנע, הן פון די אַרומיקע ישובים, אַ שיינן ביסל יידן און ערלים,
וועלכע האָבן אַנגעבראַכט פון אַלדאָס-גוטס. אַלץ לכבוד דעם זיידן מיינעם,
וואָס האָט זיך אומגעקערט פון יענער וועלט.

די טישן, וועלכע האָבן זיך ממש געבראַכן פון אזוי פיל מאכלים, האָט
מען אויסגעשטעלט אין סאָד, אונטערן פרייען הימל. דער זיידע, וועלכער
איז שוין געווען אַ ביסעלע פאַרקנאַקט, האָט געהאַט איין אַרבעט : אונטער-
טרייבן די געסט, זיי זאָלן מקיים זיין די פיינע מיצוות פון אכילה און שתיה
און זיך וויטען : אז ער, יאָסל לאַפּושנער, פירט דאָ אונטן דאָס רימל, פיל
קליגער ווי ער דאַרטן אויבן.

און זעט אויס, אז וואָס לידיקער דאָס קריגל וויין, אַלץ פולער איז דאָס
האַרץ געוואָרן ביי אים. ער האָט, ווי מייך באַבע האָט יאַרנלאַנג תרעומעוועט
אויף אים, „זיך שוין אין גאַנצן... צעספּאַלאַשעט“.

דהיינו : ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אין זיין גאַנצער הייד, אזוי אז זיין
שאַטן איז אַזש געפאַלן אויפן הימל. אין צווישן האָט זיך דער עולם געלאָזט
פייך ווילגיין. צווישן איין מאכל און צווייטן, ס'הייסט צווישן די מאַהינעס,
געבראַטענע פרידיקעס, געבלעטערטע קוגלען, מילכיקע בייגעלעך וכדומה,
האָט מען געטאַנצט אויפן גראַז פלערליי טענץ. אַלץ הייסט טאַנצן ! מ'האַט
אזוי געהעפעט אַזש די הינט האָבן אַנגעהויבן צו האַווקען, די פערד —
הירושען, די הענער צו קרייען. זיי האָבן געבעך געמיינט, דעם בורא עולמס
באַשעפענישן, אז ס'איז אַן... ערדציטערניש.

א רחמנות איז אויך געווען אויף די קלעזמער. זיי האָבן קוים נאָכגע-
האַלטן דעם צעפריילעכטן עולם און געכאַפט אַ הינערישן דרימל, צווישן
איין דאָבריניטש און צווייטן. מ'האַט זיי אַלע מאָל אויפגעמונטערט, די שיינע
מנגנים, מיט אַ קעלשיקל משקה.

אַבער קאַיאָר-צו, האָט ר' יאַסל לאַפּושנער זיך דערמאַנט אַז ער איז
פאַרט משה רבינוס אַן אייניקל און שטייט אויף קיין האָר נישט אַפּ פון זיין
יחוסדיקן אור-אור-זיידן. האָט ער טאַקע די ביוועזנדיקע ראָזדרעכעט מיט
זיין תורה, וועלכע האָט נעמלעך אַזוי געקלונגען: — שאַט, מורי ורבותי.
לאַז אַ ביסל שטילער זיין, וועל איך מרבה דרשה זיין.

דאָ האָט אים אַפנים אַ שלאַג געטאַן אין פאַרשניאַשקעטן קאַפּ אַריין,
די ערשטע דרשה זיינע אין חדר, וועלכע מ'האַט מיט אים איינגעקעלט,
ווען ער האָט אָנגעהויבן צו לערנען חומש.

ערשטנס — האָט ער ממשיך געווען — איז וויין נישט גלאַט קיין
געטראַנק, נאָר גאַטס טרערן. ביי די ווערטער האָט זיך די באַבע ריסל
צעכליפעט; זי האָט זיין זאָג אויסגעטייטשט ווי אַ סימן טוב, אַז איר מאַן
כאַפט זיך קריק אַרויף אויפן דרך הישר און ווידערשפעניקט שוין נישט
גאַט ברוך הוואָ.

— איז פאַר וואָס זשע, מיינע ליבע געסט, זיינע טרערן און נישט מיינע ?
האַט דער זיידע געדרשנט — ווייל זיין וועלטל האָט ער באַשאַפן אין זעקס
טעג, זעט אויס, זיך צוגעאיילט מער מיט אַ ביסל. ווייסט ער, אַז דער באַשאַפּ
זיינער איז נישט אַזאַ פויגלדיקער. אויף קיין ישועה פון אונדז וואָרט ער
נישט, אַ שייין פנים וואָלט ער געהאַט פאַר זיינע מלאַכים ווען ער דאַרף,
נעבעך, אויף זיינע עלטערע יאָרן אָנקומען צו מענטשן, אַזעלכע ווי איך
און איר. איז ער דאָך פאַרט אַ גאַט, האָט ער חרטה וואָס ס'איז אַזוי און נישט
אַנדערש, יאַמערט ער, אַזוי שטייט געשריבן אין די הייליקע ספרים. זענען
פון זיינע טרערן געוואָרן טרויבן און פון די טרויבן — וויין. איז לחיים,
פאַרן ריבוננו של עולם! זאָל עס זיין אַ שטיקל נחמה פאַר אים און פאַר אונדז
אַלע, אמן סלה! און ווייל דער זיידע האָט איבערגעפירט די פסוקים פון זיין
פיינער דרשה אויך אין וואַלעכיש, האָבן די ערלים זיך גענומען איבערצלמען
און זיך איבערשושקען: אַז דער זשופינו יאַסוב² רעדט שוין אַ ביסל פונעם
2 זשופינו יאַסוב — אין יידיש: רב יאַסל.

וועג. ס'איז אויסגעקומען, לויט זייער וואַלעכישן שכל, אַז אַ מלחמה-בין
האַט אים אַ ביטערן ביס געטאָן אין קאַפּ.

און וואָס נוגע די לאַפּושנער יידן? איז זיי דווקא די שפּיל געפעלן:
גיי, אַז יענער איז קוים אַ לעבעדיקער אַרויס פון דער פעקלע. מעג ער זיך
פאַרגינען אַ וווינע טאָן מיט דעם וואָס לעבט אייביק, ווי מיט דעם אייגענעם
ווייב — האָבן זיי געבריייעט.

און פאַרענדיקט, האָט דער זיידע מיינער זיין שיינע דרשה מיט אַ
מאַלדעוואַניש זינג- און טרינק-לידל, אין זיין איבערטייטשונג:

קאַסט אַ גלעזל משקה טייער, / איז לאַז דעם גראַצער אויפן פייער. /
ווייל אלה תולדות נוח, / פון וויין קריגט מען פּוח. / אַ ביסל וויין דער
עיקר / פון צרות ווערט מען שיכור.

כאַטש ער האָט קיין מאָל גאַט ביי די פּיס נישט געצויגן, נאָר עס
לייגט זיך אויפן שכל, אַז דער פּביכול האָט אויך מער הנאה פון מיט אַ פּול
האַרץ אויסגעטרונקענער גלאַז וויין, איידער פון אַ פּיסנער שמונה-עשרה.
און אַז ער, יאָסל לאַפּושנער מיינט, אַז ווען דער וואָס לעבט אייביק, האָט
געגעבן משה רבינו די תורה אויפן באַרג סיני האָבן זיי ביידע געמאַכט
אַ פּיינעם לחיים.

פון וואָנען איז עס געדרונגען? ווייל ביים ערשטן גלעזל — פּילט מען
נאָר אַ טעם אין דער ברכה, ביים צווייטן גלעזל — דערקוויקט מען שוין טאַקע
גוט דעם גומען, ביים דריטן גלעזל — צעבינדט זיך שוין צו ביסלעך די צונג,
און ביים פּערטן — גייט עס שוין אַ גאַנג; איר זעט דאָך באַשיימפּערלעך,
מיינע ליבע לייט, אַז אַפּילו אַזאַ משה האָט אַזעלכע לוחות אַ שמיץ געטאָן
אין דער ערד אַריין, און פון זיינע יידן האָט ער שיער נישט געמאַכט פּוך און
פּראָך.

דאַרף מען פאַרשטיין, אַז דער משה רבינו האָט שוין געהאַלטן געדיכט
נאָכן פּערטן גלעזל.

ב

ווי געזאַגט, האָב איך נישט זוכה געווען בייצוויין ביי יענער סעודה,
איך קען זי נאָר פון הערן און דערציילן.
די אַלטיטשקע באַבע-צייט טוט זיך אירס און דעם זיידן מיינעם האָב

איך פאַרכאַפט ווען ער איז שוין היפּשלעך אַריינגעפאַרן אין אַכטן יאָר־
צענדליק. און כאַטש די יאָרן האָבן זיך געטאָן זייערס, האָט ער נאָך אַלץ
געשמט אויף דער גאַנצער געגנט מיט זיינע דריי גרויסע מעלות: זינגען,
טרינקען און רייטן.

אַזוי געדענקט זיך מיר ווי ער האָט מיך, דעם זיבניעריקן אייניקל
זיינעם, אין אַן אויסגעקלאָרעוועטן פּרימאַרגן, אַוועקגעזעצט אויף זיינע קני
און מיר איינגערוימט אַ סוד אין אויער:

— בחורעץ דו איינער, אַז דו וועסט נישט זיין קיין פּויליאַק און אויפ־
שטיין פּאָרר הבוקר, ס'טו נעמען אַ גרויסן זאַק אויף די פּלייצעס, אַרויסגיין
אויפן שליאַך דערנעבן דעם וועלדל און ווי גאָר, זונעניו, דו וועסט זען אַן
די זון ראַטשקעוועט זיך אַרויס פון איר פּוטערפאַס, זאַלסטו תּיכּף אַרויפ־
וואַרפן דעם זאַק אויף איר... און זי איז שוין דיינע. און אין אַ מינוטקעלע
אַרום מיט אַ פּאַרכטיק קול:

— אוי! אַווו נעמט מען די יאָרן, ווו נעמט מען? ווער מיר גליק
ווינטשט, אייניקל זיסער, זאַל האָבן דאָס פּאַרגעניגן וואָס איך האָב געהאַט
זומערלעכע, ווען כ'פלעג נעמען די טראַיסטע^ע אויפן אַקסל און מיר אַרויסגיין,
ווען גאַט אַליין איז נאָך געשלאָפּן, אויפן לאַפּושנער טראַקט. אַזאַ לויכטעניש
איז געווען אין דרויסן, אַזש ס'פלעג פאַרשמעקן מיטן גן־עדן.

און דערנאָך שוין מיט אַ סליחות־קרעכץ:

— ביי גאַט איז אַלץ מעגלעך. כ'האָב נאָר איין בקשה צו אים: ער זאַל
מיד שוין מער נישט טשעפען. זעסטאָך אַט דעם גרינעם ווערגעלעץ טשעפעט
ער נישט, מיט וואָס בין איך ערגער פון אים?...

דער גרינער ווערגעלעץ, דאָס איז געווען אַ קאַרשנבוים, וואָס מיין זיידע
האַט פּאַרפלאַנצט אויף אַ משופּעדיק מאַכיק בערגל, וואָס איז געלעגן אַ מרחק
רב פון זיין דאָרף.

זיין מיין: טאַמער פּאַרבלאַנקעט עמעצער אויף דעם בערגל, טאָ זאַל ער
אַפרוען אין זיין שאַטן און געניסן פון זיינע פירות. אין די שבתדיקע פּאַר־
נאַכטן פּלעגט ער מיד נעמען אויף אַ שפּאַציר צו אַט דעם פון אים אויסגע־
כאַוועטן בוים. ער האָט גאָר אַנגעטייעט, דער זיידע מיינער, פון אַט דעם

---

3 טראַיסטע — אַ פּויערישע טאַרבע.

בל'ענדיקן, גרינעם בחורעץ זיינעם, ווי ער האָט אים לאַשטשענדיק אָנגערופן.
בדרך כלל, פלעגט ער, דער זיידע מיינער, רעדן וועגן דער זון, די לבנה,
וועגן די ביימער, ווי מען שמועסט וועגן מענטשן, און ווי זייער מזל האָט
אויסגעטראָגן: ווער פון זיי ס'איז געווען ביי אים געהייכט און געקריינט
און וועמען ער איז אָפגעקומען מיט אַ ביטולדיקער מינע.

אַזוי, למשל, האָט די לבנה ביי אים שלעכט אָפגעשניטן. אירע צונעמע-
נישן: די פוסטעפּאַסניצע, די ליידיקייערין, לויט אים איז אויסגעקומען,
אַז זי בלאַנקעט אַרום, די יפת-תואר, שלינג און שלאַנג, איבער די הימלען.
גיט אַרום ווי אַ פּרקיי-גאַבעטע פון איין שטערן צום צווייטן און קליאַנטשעט
אויס אַ ביסל שייך. און ווידער אַ מאָל מיט אַ קריכץ: — אַזוי ווי ס'מענטשלט
זיך אַזוי גאַטלט זיך. דאַקעגן די זון איז אַ בריאה מחיה נפשות. וואָס זי טוט
עס נישט אָפּ גאַטס אשת-חיל, פונעם מאָרגנשטערן ביז אין דער זינקענדיקער
נאַכט.

אַט דעריבער האָט ער, העט העט ביז אין דער טיפער עלטער, גערופן
די באַבע ריסל אַזוי ליובענדיק — מיין זון. ווי לייטן זאָגן, איז זי געווען
אַ באַלעבאַסטע — איינע אין דער וועלט.

ג

מיטן מלאך-המוות איז דער זיידע מיינער געווען גאָר פּאַניבראַטיש, ער
פלעגט אים רופן גאָר היימישלעך: דער באַלעגאַלע. איין מאָל, ווען ער איז
שטאַרק איינגעפּאַלן און איז גאַנצע דריי וואַכן געלעגן צו בעט, האָט ער
געטענהט צו דער באַבען: — וואָס מיינט ער, דער ימח-שמוניק, אָן אים וועל
איך נישט טרעפן דעם וועג אַהין? און אַז ער איז געקומען צו זיך, הרב
אַהרן-יאָסל לאַפּושנער, האָט ער פּלוצעם אין אַ פּאַרטאַג אויפגעוועקט אַלע
שטוביקע: דעם זון, די צוויי טעכטער, אַ פּאַר היימישע שכנים, אַלע פּאַר-
טיילט ריסקלען. אַפילו מיך האָט ער אויך מכבד געווען מיט אַ שפּרגל ניי
רידעלע, און די גאַנצע „כאַפטע“ זיינע, אַזוי האָבן מיר ביי אים געהייסן,
אוועקגעפירט אין עק דאָרף, פּאַזע יענעם משופּעדיקן מאַכיקן בערגל, אַווו
ער האָט מיט יאָרן קריק פּאַרפלאַנצט דעם גרינעם בחורעץ זיינעם — דעם
קאַרשנבוים.

דאָ האָט ער זיך גענומען גראָבן אַ ברונעם. די גרויסע האָבן נאָך

דעמאלט פארשטאנען דעם מיין זיינעם. צו מיר זענען זיי דערגאנען ערשט שפעטער מיט יארן, די אלע דריי מיינען זיינע.

דער ערשטער: עס טרעפט זיך, עס קומען אהער מידע גייערס, פאר-מאטערטע וואַנדערער, זאלן זיי אין פריסיקע טעג לעשן דעם דורשט. איז ווי זשע קען עס אַנדערש געמאלט זיין אַז זיי זאלן אים נישט דערמאָנען לשבח? דער צווייטער: אַז דער טויזנטאויגיקער וועט קומען נאָך אים אין טרעפן ביי אַזאַ עבודה, מעג ער זיין טויזנט מאל דעם שטנס שטאַפעט, וועט ער אים אויך לאָזן צורו.

און דער אַחרונדיקער מיין: פאַרמעגלעכע יידן, רענדאַרעס, קענען זיך פאַרגינען געבן אַ רייניקייט אין שול אַריין, לאָזן זיך שרייבן אַ ספר-תורה אויף זייער נאָמען. איז כאַטש ער איז אויך נישט אַזאַ קבצן, פונדעסטוועגן — וואָס, וואָס, נאָר תורה פאַרמאָגן מיר יידן אַ סך, אָבער עבודת אדמה ווייניק-לעך, ממש מיר ווייכן פון איר. וועט אַט דער ברונעם זיין דער סליד, וואָס ער וועט לאָזן אויף דער זינדיקער ערד.

און אַז ס'האַט אַ ריזל געטאַן דאָס ערשטע קוועלעכל וואָסער, האָט ער נאָך דער שיינער ברכה זיך אָפגעוואָשן מיט דעם דאָס פנים און די הענט מיט דער שוואַרצער ערד אונטער די נעגל.

דערנאָך האָט ער אָנגעשעפט אַ קענדעלע מיט חיים און אונדז אַלע געגעבן טועם צו זיין פון דעם בראַשיתדיקן קוועלעכל, און צו אונדז געזאָגט באַרימערש: — וואָס האָט איר געמיינט, אַז אין דער ערד פלאַדיען זיך נאָר ווערים? זעט, קינדערלעך, וואָס פאַראַ ליבע מאַמע זי איז, די ערדעניו אונדזערע.

ד

אין מיינע חדר-יארן, האָב איך געלערנט אַז אליהו הנביא איז מיט אַ פייער-וואָגן אַרויף אויפן הימל. מיין זיידע פלעגט אים שטאַרק מקנא זיין, דעם אליהו הנביא, און צומאָל פלעגט ער ביטערלעך קרעכצן; אַז אַפשר ווען ער וואַלט געווען ברידערש מיטן ריבוננו של עולם, וואַלט ער זוכה געווען אַריינצופאַרן מיט זיין שאַראַבאַן⁴ גלייך צו אים, אין זיין הימלישער אימפעריע.

4 שאַראַבאַן — אין מאַלאַדאָוויש — וואָגן.

נאָר ווייל ער האָט געוואָסט, אַז דער וואָס לעבט אייביק האָט אַן אויג
אויף אים, האָט ער, דער זיידע מיינער, געטראַכט און געטראַכט און זיך
דערטראַכט. שפעטער איז קלאַר געוואָרן אַז ער האָט זיי באַקלערט ביידע :
אי דעם פּביכול, אי זיין וויסטן שטאַפעט — דעם מלאַך הדומה.
איין מאָל אין אַ זומערדיקן פאַרנאַכט, דוכט מיר אונטער אַ שבועות,
האָט ער אין איינעם מיט זיינעם אַ טרינק-און-זינג גוטן-ברודער גענומען די
צוויי קאַשטאַנעס זיינע, עפעס געדיכטס צוצובייסן און אַ האַנטל וויין, וועלכע
ער פלעגט בדרך הלצה רופן „די יתומה“, ווייל שטענדיק איז די פלי ביי
אים געווען אַ ליידיקע, און ביידע האָבן זיי אַוועקגעריטן אין וועלדל, צום
טייך פּרוט.

און אַ טאַג איז דעמאָלט געווען אַ מלכותדיקער. און אַט אַזוי זענען צוויי
לאַפּושנער יידן, געזעסן אונטער אַן אַלטן דעמב און אַנגעטייעט הן פון דעם
שיינעם פאַרנאַכט, הן פון געשמאַקן ביסל עולם הזה. ער האָט נאָך אַפילו
באַוויזן, ר' אהרן-יאָסל לאַפּושנער, צו מאַכן אַ וויטיש חנדל דער זון, ביי
איר שקיעה :

— האָט זי זיך פאַרלאָזט אַ גענגל די ממזירות. פאַוואַליע וועל איך
פאַרגיין, אַזוי ווי זי.

און אַז ס'איז געוואָרן שטאַק נאַכט און זיי זענען נישט אַהיימגעקומען,
האָט זיך גאַנץ לאַפּושנע אַוועקגעלאָזט זיי זוכן. גראַד איז געווען אַ לבנהדיקע
נאַכט און אַלץ איז געווען אַנזיכטיק ווי אויף דער האַנט.

נאָ, לאַנג זוכן האָט מען נישט געדאַרפט. מען האָט זיי ביידע געפונען
שלאַפנדיקע אונטערן דעמב — נעבן זיי דער ליידיקער האַנטל.

דער זיידע אהרן-יאָסל איז אַנטשלאָפן געוואָרן אויף אייביק און זיין
הויליי-ברודער, דער זיבעציק-יאַריקער מענדע, האָט נאָך געלעבט אַ שיינע
פאַר יאָר. מענדע האָט דערנאָך דערציילט אַז אַ פאַר מאָל אין שלאָף האָט
אים דער זיידע מיינער געוועקט און געזאָגט אַז ס'האָט זיך אים געחלומט,
אַז ער האָט פולע זשמעניעס מיט שטערן.

העט שפעטער נאָך מיין זיידנס פטירה, האָבן די פאַרנעמסטע יידן פון
לאַפּושנע אַזוי געשמועסט : — אין די הייליקע ספרים שטייט געשריבן, אַז
דער מענטש קומט אויף דער וועלט מיט אַפענע הענט, איינער רעדט —
די גאַנצע וועלט איז מיינע. און גייט אַוועק פון איר מיט פאַרמאַכטע הענט —

זע נאָר זע! איך האָב פון דער וועלט, דער נאַרישער, גאַרנישט נישט גענומען.
און דאָ, איז הרב אהרן-יאָסל לאַפּושנער אַוועק פון דער זינדיקער וועלט
גאַר מיט פולע זשמעניעס מיט שטערן. און גיי זאָג, אַז ס'איז נישט קיין
מיתה ביין!

ה

...פאַר מיין עולה זיין קיין ישראל, בין איך געקומען זיך געזעגענען
מיטן זיידנס ברונעם. איך זאָג מיטן ברונעם און נישט מיט זיין קבר, ווייל
נאָך דער מלחמה איז פונעם לאַפּושנער בית החיים פאַרבליבן נאָר דאָס אַרט.
דער עלטסטער גוי פונעם דאָרף, וואָס האָט מיר צוגעטיילט אַ לויב,
אַז איך בין ווי צוויי טראַפנס וואָסער ענלעך צו מיין זידן, האָט מיך דורך
סטעזשקעס פאַרוואַקסענע מיט בוריאַנעס און שטעכערעס געפירט צו מיין
זיידנס... אייביקייט.

און ווען כ'האָב דערזען דעם ריזיקן, מאַכיקן שטיין אויפן מויל פונעם
ברונעם, האָט מיר דער עַרל מיט אַפאַרשולדיקונגס-טענדל אַ זאָג געטאָן:

— און פון דער קערניצע שעפט שוין קיינער נישט.

— פאַר וואָס? — האָב איך אַ טראַכט געטאָן. — זאָל זיין אַז פאַר דער

צייט איז אַפילו די פרייד פון זיין ערדעניו אויך אויסגערינען געוואָרן און
די וואָסער האָט שוין אויכעט אַ געזאַלצענעם אַדער אַ ביטערן טעם ווי פאַלין?

ניין, — האָט דער עשו מיט די גרויע קאַלטענעס געענטפערט. — זי

איז בפירוש נישט געזאַלצן, די וואָסער, און נישט ביטער. פאַרקערט, זי
איז אַפילו מיט די יאָרן נאָך זיסער געוואָרן.

— וואָס זשע איז פאַרט דער מער?

מיין וואָלעך האָט זיך מיט אַ מאָל גענומען איבערצלמען. ערשט אין

אַ פאַר מינוטקעלעך אַרום האָט ער אַ בעלעבעטשע געטאָן:

— פאַרשטייסט, די וואָס האָבן געטרונקען פון דער וואָסער האָבן זיך

געקלאָגט, אַז דיין זיידע קומט זיי אַלע נאַכט צו חלום און לאָזט זיי נישט
צורו. האָבן זיי אויפגעהערט צו טרינקען פון זיין קערניצע ער זאָל זיי לאָזן,

דער זשופינו יאַסיב, שלאָפן.

איך האָב מיך מיט דעם גוי אין לאַנגע שהיות נישט אַריינגעלאָזט

און אַוועק גיך, דורך וועגן און אמוועגן.

נאָר שוין דאָ, בלילות, אין די נעכט, גיט מיר אַ קלעם ביים האַרצן
ווען איך גיב אַ טראַכט, אַז פון מיין זיידנס עולם הבא איז אויך קיין סליד
נישט געבליבן.
איז פדי כאַטש אַ טרערעלע צו לינדערן מיין צער, האָב איך אַנגעשריבן
אַט די געשיכטע.

די אווערטורע

„כ'האָב אַזוי פיל לידער געקענט
אַלע האָבן מיר דערעסן.
נאָר איין ליד, איז מיר געבליבן
און כ'קען עס נישט פאַרגעסן.
עך ! מיין ליבע בעסאַראַביע,
לאַנד פון פרייד און לאַנד פון טרויער.
אַז איך דערמאָן מיך אין דיינע טאָלן,
נאָר איך וויין און איך באַדויער.“

(פון אַ פּאַלקסליד)

...און אַז דוד בערגעלסאָן האָט זיך אין יאָר 1924 פון קעשענעוו —
דער האַרנטע פון בעסאַראַביע דער מדינה — אַראַפּגעלאָזט קיין פּאַלעשט,
איז אַט דאָס קליינע שטעטעלע, וואָס ליגט אַ ווערסט פינף ווייט פון דער
באַן-סטאַנציע, טאַקע ממש געגאַנגען כאַדאַראָם.
קודם פל האָבן זיך אַ רודער געטאַן די בעלי-עגלות. זיי האָבן זיך
גענומען דערקונדיקן ביי די טובי העיר, און פאַר אַלעמען ביי דעם טאַטן
פון די פּאַלעשטער בעלי-מלאכות — שמואל פינגער, „אָוועלכע זיינען די
פּאַסטעמקעס פונעם שראַבער“.
דאָס האָבן זיי זיך אַזוי געפּעדערט איבערצוכאַפּן איינער ביים אַנדערן
דעם פירגענומענעם גאַסט.
דער שוסטער שמואל פינגער, אַדער נאָך היימישער, שמואל בערל
מאַמציס — ווי מען פלעגט אים רופן אין שטעטל — איז גלייכצייטיק געווען
אי דער פאַרזיצער פון דער פּאַלעשטער „קולטור-ליגע“ אי דער אויבער-
גבאי פון דעם בעל-מלאכהישן שילעכל.

ווי אזוי ס'איז אַט דעם מחיהדיקן ייִדן געלונגען איבערצובעטן קאַרל מאַרקסן מיטן... ריבונג של עולם און ביידע זאָלן אויסקומען צווישן זיך ; דאָס איז פאַרשטייט זיך זיין סוד, וועלכן ער האָט מיטגענומען מיט זיך אויפן עולם האמת.

אַחוץ די צוויי פירגענומענע שטעלעס, איז שמואל פינגער געווען נישט קיין גלאַטאַזוויזיכדיקער ייִדיש־לייענער. נאָר ער איז ממש איינגעטונקען געווען אין ליטעראַרישן יחוס. ווי פלעגט ער זיך נחתידיק באַרימען : איך קער מיך אָן מיטן סאַמע.. שפיגל.

דער „סאַמע שפיגל“ איז געווען נישט קיין אַנדערער ווי אַברהם רייזען, וועמענס באַשערטע דינה רויזענדאָר האָט זיך פינגערן — לויט זיינע רייד — אַנגעזאָגט אַ נאַענטע קרובה, טאַקע אָן אַפּשטאַמיקע פון פאַלעשט. און אַז מען פלעגט זיך ביי אים נאַכפּרעגן אויף דעם חשובן קרוב זיינעם, דעם באַרימטן דיכטער, פלעגט ער, דער שוסטער, אַפּקומען די פּרעגערס, מיט אַ טרויעריק קאַטאַוועסל :

— ער שרייבט אברהם רייזען ערלעך און לעבט שווערלעך. ווייל אין דער גילדענער אַמעריטשקע חלומען זיך אים די נעכט... בעקערס.

...איז דערהערט אַז די בעלי־עגלות שטעלן זיך פאַר בערגעלסאַנען ווי אַ ווקסיקן פאַרשוין מיט אַ פירשטלעכן אויסזען, ווייל לויט זייער איינזען איז אויסגעקומען : „אַז נאָר ביי אַזעלכן, קען זיך פאַמעסטיען אַזאַ שטאַרקער טאַלאַנט.“ האָט שמואל פינגער אַרויסגענומען בערגעלסאַנס בילד און זיי געגעבן צו פאַרשטיין אַז בסך הכל איז דער גאַנצער בערגעלסאַן אַ מיטלווקסיק מענטשל און דערצו גאָר אַ קליינער קראַסאַוויעץ. נאָר דערפאַר אַ פען פאַרמאַגט ער — איינע אין דער וועלט.

און פּדי די בעלי־עגלות זאָלן זיך חלילה אויפן וואַקזאַל נישט פאַשפעטן פאַר דעם געקריינדלטן גאַסט, דאָס הייסט עס זאָל נישט ווערן קיין בהלה צווישן זיי, האָט שמואל פינגער — וועמענס וואָרט איז געווען אַ געבאַט — אזוי באַפוילן :

אויפן ערשטן פאַעטאַן, ביים סאַמע עלטסטן בעל־עגלה בונים דער ציגיינער — וועלכער גיט שטענדיק פאַיעזד — וועלן פאַרן בערגעלסאַן מיט אים אַליין — מיט שמואלן.

און ביים צווייטן בעל־עגלה אַרקע „מיט די צוויי פאַר ליפּן“ וועלן זיצן

דער פאלעשטער קולטור-שיינדלינג די מאַליווערס — וועלכע שרייבן אויך
צו ביסלעך אונטער — מיט בערגעלסאַנס... טשעמאַדאַן.
אַלע בעלי-עגלות זאָלן אויספּוצן די פּערד אין שפּאַגל נייע כאַמוטעס
און מיט גלעקעלעך ביי די ציימלעך. און זיי אַליין די חברה פליעסק זאָלן
זיין מיט אַ גלאַנץ און מיט אַ סקריפּ.
...איז אַט אין יענע יאָרן ווען אונדזער קולטור-געזעלשאַפטלעכער מאַן
איז געווען אין סאַמע צווייט, אַז איך פלעג מיך אַראַפּכאַפּן קיין פּאַלעשט
מיט אַ פּאַרטראַג, איז אַט דער שמואל פינגער — נאַסטאַלגיש גערעדט —
געווען מיין ליריש-עפישער אַדרעס. ביי אים פלעג איך עס טאַגן און
נעכטיקן.

*

...איז ווען כ'בין אין יענעם זומערדיקן פרימאַרגן פונעם חודש יוני,
טויזנט ניין הונדערט איין און פערציקסטן יאָר, אַנגעקומען קיין פּאַלעשט,
שוין ווי אַ לעקטאָר פונעם סאָוועטישן פּאַלקאַמבליד*, האַלטן אַ פּאַרטראַג
וועגן שלום עליכמען, האָט ער מיך שמואל פינגער איבערגעכאַפט אויף דער
סטאַנציע.

און דעם זייער פּאַרמרה-שחורהטן בעל-עגלה — מיט וועלכן ער איז
געפאַרן מיך באַגעגענען — האָט ער אַפּגעפּטרט מיט אַ רמזימדיק קאַטאַ-
וועסל:

— שראַבער, אַרקעלע, האָבן ליב צו קוקן ווי פייגעלעך פליען און ווי
די ביימער בליען. חוץ דעם דאַרף מען גיין צופוס פל-זמן די רגלים טראַגן.
וואַרעם אַז די פיס דינען, אַרבעט דער קאַפּ לויטערער.
זעט אויס אַז אַרקעלע האָט תיכף באַנומען דעם מיין, ווייל ער האָט
געשווינדיק אַ פאַך געטאַן מיטן בייטשל און זיך אַפּגעטראַגן מיט אַ ליידיקן
פּאַעטאַן.

און מיר ביידע האָבן זיך געלאָזט שפּאַנען צווישן סעדער און גערטנער,
אויף דער סטעזשקע וואָס פירט אין שטעטל אַריין.
— מילא ער — האָט שמואל אַפילו אַן אַ ברוך הבא, אַ טייטל געטאַן
מיטן פינגער אין הימל אַריין — האָט שוין פון לאַנג די ערד זיינע טיף

---

* פּאַלקאַמבילד — פּאַלקס-קאַמיסאַריאַט פון בילדונג.

אין דער ערד. אָבער איר, וואָס האָט אונדז דעם „ראַבאַטשי נאַראַד“ צוגע-
זאָגט דעם גן-עֶדן אויף דער וועלט, האָט שוין אויך אַפּנים פּאַרלוירן דעם
שליסל פּונעם טויער זיינעם. נישט מען זעט אייך און נישט מ'הערט איהר,
גלייך ווי איר זענט עפעס טאַקע נאָר ווי אין וואַסער אַריין.
ערשט איצט, נאָך די טערפּקע רייד זייינע, האָב איך אים באַטראַכט
פּונעם קאַפּ ביז די פּיס. און זעט אויס איבער זיין חשכותדיקן אויסזען, האָט
עס ווי פּון מיר אַליין אַרויסגעפּאַליעט :
— עפעס האָט מען דיך שמואל ברודער, היינט אין גאַנצן ווי אונטער-
געביטן.

— נישט מעיך, נאָר זיי האָט מען אונטערגעביטן, די באַפּרייערט דייען
און מיינע — האָט ער זיך מיט אַ מאַל אַראַפּגעלאָזט אויף אַ בערגל.
— זאָג נאָר — איז ער זיך פּאַרגאַנגען אין אַ געלעכטער — פּונעם
סאַציאַליסטישן ספּר פּראַלניק האָב איך אַרויסגעלערנט, אַז אין רוסלאַנד
זיינען געווען דריי רעוואָלוציעס. די פּונעם פּינפטן, די צווייטע דעם שלימזל
קערענסקיס און די דריטע מיט וועלכער דער חבר לענין האָט אונדז באַ-
גליקט. איז פּון וואַנען האָבן זיי די מושלים אונדזערע אַרויסגענישטערט
אַ פּערטע מיט אַ מיתה־משונהדיקן נאַמען — די פּערמאַנענטע! ...?
— ווי זשע האָט זי אַנגעשפּאַרט צו דיר ? — האָב איך אויסגעמוטשעט
אַ שמייכל.

— זעסטאָך, זי האָט זיך במחילה וכבודה מטריח געווען צו מיר אויך,
איבער איר — נישט געדאַכט זאָל זי געווען ווערן — שלעפט מען מיך שוין
די לעצטע דריי חדשים, נאַכט ביי נאַכט אין אויבערשטיבל... זייערן און
מען בדקנט מיך ביז אין ווייסן טאַג אַריין, צי האָבן זיי, משה און בראַנציע
מאַליווער, זי איינגעקנעלט די פּערמאַנענטערע מיט מיר און מיט נאָך
אַזעלכע ווי איך.

...אַ כּוואַליע גלוטיקע דערמאַנענישן האָבן גענומען ריזלען אין מיין
בלוט : דאָס האָט ער דאָך דוד בערגעלסאָן ביי זיי אין שטוב גענומען שרייבן
זיין סאַמע פּריילעכסטע דערציילונג : „סטאַנציע קאַטלעט“ אין וועלכער ער
האָט אַ שפּיל געטאַן אויף די בעסאַראַבער פּאַלקסטימלעכע סטרונעס און דאָ
האָט ער דער טראַגישער גאון פּון דער ייִדישער ליטעראַטור, מתוך חדוה
ביים יום־טובדיקן טיש זיך נחתדיק פּאַרכלינעט : „אין בערלין איז מיר

אלט און קאלט און דא אין פאלעשט ביי די מאַליווערס אין דער היים. איז מיר יונג און וואַרעם."

עס האָט מיך געגרוילט אַפילו פאַר אַט דער טאַלעקע אונטער אונדזערע פיס, און דעם בלויען הימל איבער אונדזערע קעפּ, אַרויסצוברענגען דעם פּחד־מדיקן נאָמען פונעם אורפאָטער פון דער „פּערטער פּערמאַנענטער רעוואָלוציע" — לייב בראַנשטיין-טראַצקי.

— הער שמואל — האָב איך מיך צוגעזעצט נעבן אים — ווי מיינסטו, אפשר וואָלט איך גאָר געמאַכט אַ השיבינו נאַזאַד? גראַד איצטער קומען אַהער מיט אַ דרשה וועגן שלום עליכמען. עפעס קומט טאַקע יאָ אויס, ווי שטעלן אַ חופּה אויף אַ בית עולם. האָ, וואָס זאָגסטו? — איז דאָס קול ביי מיר ווי צוגעלעגערט געוואָרן.

— פאַרקערט — האָט ער רחמימדיק אַ קוק געטאָן אויף מיר, — אפשר האָט דיך גאָר גאַט אַליין געשיקט אַהער. מ'זאָגט אַז שרייבערס דאַרפן זיין נביאים. מילא, יאָ אַ נביא, נישט קיין נביא, אָבער אַ טרייסט-וואַרט דאַרף מען איצטער ווי לופּט. און קריק גערעדט, כ'וויל נישט זיין קיין שלעכטער אויסלייגער. נאָר כ'האָב מורא פאַר דער מורא אַז דאָס קען זיין אַ מאָל דאָ דער לעצטער ייִדישער אַוונט. איז דאַרף מען זיך טרעפן און געזעגענען איידער מיר גייען צו דער עקידה.

...עס האָט אָנגעהויבן צו טריפן אַ רעגנדל און עס האָט מיר פאַרשמעקט מיט מיינע פרייִנגלישע יאַרן, ווען כ'האָב מיך געפילט ווי אַ בוים וואָס וואַקסט און בליט. איצט בין איך געווען דער אַסיען אַליין.

אַוונט, שוין ביים סאַמע אַריינקום מיינעם אין דעם איבערגעפולטן זאַל, האָט מיר משה מאַליווער ז"ל באַוויזן אַריינצושעפטשען גאַנצע דריי ברייִענ-דיקע וואַרענישן:

ערשטנס — זאַל איך אים און זיין בראַנציע אויסמיידן, ווי מען מיידט אויס קרעציקע ווייל זיי... ברענען:

צווייטנס — האָט מען זיך אין אויבערשטיבל געדיכט נאַכגעפרעגט אויף מיר, אַזוי אַז איך זאַל זיין זהיר וזהיר.

דריטנס — אַז אַלע גזלנים זיצן אין דער ערשטער ריי.

מיין אונטערפירער איז געווען עפעס אַ געשטופלט גויעצל, אָן אינ-
סטרוקטאָר פונעם אַרטיקן פאַרטיי-קאָמיטעט מיטן נאָמען באַראַנאָוסקי.
ער האָט מיר אָפגעגעבן זייער אַ קאַלטן שלום-עליכם און פאַרזאָגט אַז
כ'זאַל דברן שטרענג לויטן רעגלאַמענט — דרייסיק מינוט.
ער אַליין האָט אָפגעקלויצעט אַ פאַר לויילעכע ווערטער פון אַ פאַפּירל.
אַבער דאָך האָט ער זוכה געווען צו אַפלאַדיסמענטן און צו אַ קייכנדיק גע-
לעכטער, ווען ער האָט שלום-עליכמען פאַרגעשטעלט ווי — אַלייקום שאַלאַם
סאַלאַמאַנאָוויטש.

לויט באַראַנאָוסקיס ספּיטשל איז אויסגעקומען אַז אונדזער קלאַסיקער
האַט אַ גאַנץ לעבן געהאַט אין אַרבעט: „באַקעמפן די יידישע בורזשואַזיע
און דעם קלער, די בלוט-זויגערס פון דעם אַרבעטער-פּאַלק“.

דערנאָך בין איך אַרויף אויפן באַלעמער (טריבונע בלע"ז), פאַרשטייט
זיך, נישט אַזוי מיט פאַרכטיקע טריט, ווי מיט אָפגעבראַכענע פּליגל.

קיין גיבור בין איך בטבע נישט, אַבער אָנגעהויבן האָב איך מיט
ביאַליקס „אַ פּריילעכסט“, ממשיך געווען מיט שלום עליכמס „לך לך“ און
פאַרענדיקט מיט פרצעס „טריסט מיין פּאַלק“. און אַז איך האָב אַראַפּגעזאָגט
די שורות פון טביה דעם מילכיקנס מאַנאַלאָג: „מיר וועלן גיין, זאָג איך,
וועהין די אויגן טראָגן, וועהין אַלע ייִדן גייען! וואָס סע וועט זיין, זאָג איך,
מיט כל ישראל, דאָס וועט אויך זיין מיט רב ישראל“. איז אין זאַל געוואָרן
אַזאַ געיאַמער, אַז באַראַנאָוסקי האָט מיר צוגעשיקט אַן אשר יצרל: „פּאַ-
טשעמו נאַראַד פּלאַטשיעט?“ וואָס עס מיינט אין מאַמע-לשון — פאַר וואָס
וויינט דאָס פּאַלק?!

איך האָב שפּעטער פאַר אים מליץ יושר געווען אויף שלום עליכמען,
אַז ביי אים איז געלעכטער און טרערן, אַ סימן, אַז דער מי לנו גדול מאַקסים
גאַרקי אַליין שרייבט, אַז „ער האָט אויך געוויינט ווען ער האָט געלייענט
„מאַטל פּייסי דעם חונס“. מעגן דעריבער מיינע פּאַלעשטער צוהערער זיך
אויך אויסוויינען, ווייל אַז מען וויינט זיך אויס ווערט גרינגער.

...און וויינען איז בפּירוש געווען אויף וואָס. אין אַ וואָך אַרום האָב
איך אויף די בעסאַראַבער קרומע וועגן אָנגעטראַפּן הונדערטער ייִדן און
ייִדענעס, זקנים נשים וטף, און צווישן זיי אויך מיינע שווער און שוויגער
הערש און שפּרינצע רויטמאַן די קדושים, געיאַגטע פון די „באַפּרייער

אונדזערע", צו די אימהדיקע פי עשאלאָנען, וועלכע האָבן זיי געפירט אויף
אומקום און פאַרטיליקונג.
שפעטער מיט צוויי וואָכן — אין די צענדליקער טויזנטער אויף די
געוירבלדיקע מלחמה-וועגן.
און אין אַכט יאָר אַרום — אין די סטאַלינישע טויט-לאַגערן.

איצט, ווען צווישן מיר און זיי, מיינע אייגענע און ליבע בעסאַראַבער,
ליגן שוין אַזויפיל יאָרן אין קברים, האָב איך בדרך ווייץ אַ נאָמען געגעבן
יענעם הרת-עולמדיקן מעת-לעת אין פאַלעשט — די אווער-צרה (אווער-
טורע בלע"ז), והמבין יבין.

נחמקע

א

אין מיינע קינדער-יארן האָב איך מיך אָנגעהערט מיט אַן אַ שיעור ווונדערלעכע געשיכטעס וועגן די ל"ו צדיקים אויף וועלכע ס'האַלט זיך די וועלט. אַז כ'בין שוין געווען אַ בר-מצווה בחורל פלעג איך מיר גענוג ברעכן דעם קאַפּ: — ווי אַזוי, די פון תעניתים און סיגופים פאַרמאַטערטע יידן, קענען עס אויסטראַגן, אויף זייערע שלאַבעריקע רוקנס אַזאָ אומגעהייער גרויסע וועלט?

דעריבער בין איך געווען גאַלע שטוינונג, ווען כ'בין געוויר געוואָרן אַז די סאַמע נאַענטסטע שכנה אונדזערע — יוכבד די אַלמנה — רופט מען אויכעט: די למדוואָוניצע. קלאַר אַז איך פלעג שוין טאַגן און נעכטיקן ביי איר, נו פאַרשטייט זיך, האָב איך געקלערט, אַזאָ משאָ ווי די וועלט וועט מען אויף איר נישט אַרויפּוואַרפן, אָבער פון דעסטוועגן קען איר דאָס שטעטל אונדזערס אויך נישט זיין גאָר גרינג צו טראַגן.

און אַז זי פלעגט זיך צו מאַל אויסגליטשן, זאָגן מיר, אין פּריריקן טאַג, פלעגט מיר אַזש איבערגיין אַ דראָזש איבערן לייב: — שפּילסט זיך? חס-ושלום, טאַמער פאַלט זי, יוכבדל, און גיט אַ וועכנע, זענען מיר פאַרפאַלענע. מיר קענען נאָך חלילה אַלע גיין צו גרונט.

ב

איז די באַשטענדיקע איינגייערקע צו אַט דער צדיקות געווען איינע אַ מיידל — נחמקע — וועגן וועלכער איך וויל דאָ דערציילן. אַזוי האָט די נחמקע געווייכט פון מענטשן, נאָר צו יוכבדן, ווי לייטן פלעגן שמועסן, האָט זי זיך צוגעקלעפט מיט לייב און לעבן.

איז יאָ: ווי נאָר נחמקע פלעגט איבערטרעטן איר פּאָדווירע, פלעגט

זי יוכבד דערקוויקן מיט א געשמאקן ביסן, אָדער מיט אַ גענעזנדיק וואָרט.
כ׳האָב צוגעקוקט ווי צו מאַל זעצט זי אַוועק די יתומה אַקעגן זיך אויף דער
סאָפקע און לײענט איר פּאַר אַ פּאַרצײטיקע געשיכטע מיט אַ סומנע אָנהײב
און אַ פּרײלעכן סוף.

נאָכן אַפּקנאַקן די פּײנע בר-מצווה דרשה מײנע, ווען יוכבד, וואָס האָט
באַשײנט דעם טיש, האָט פּאַר די געסט פּירגעזאָגט אַז איך וואָקס און וועל
מירטשעם זײן, האָב איך מיך שוין צובײסלעך אויסגעײנגלט און צוגע-
שטאַנען צו איר מיט גאַר אַן אַנדערן צוטריט, מעשה בחורציקל : אַזוי און
אַזוי, וואָס איז עס דער מער מיט אַט דער נחמקען, אַז וואָס מ׳זאָל איר נישט
זאָגן אָדער נישט געבן, בלאַנקען אַרום אירע אויגן אין אַלע ווינקלעך,
גלייך זי וואָלט האָבן געזוכט עפעס וואָס, אָדער עמיצן, וואָס זי האָט שוין
גאַר, לאַנגסטײק פּאַרלוירן ?

צורעשט איז יוכבד מיך אַפּגעקומען מיט אַ קאַטאַוועסל — אַז איך קער
איר אַן אַ שטיקל פּרײטשעפע, אָבער שפּעטער צו, אַז איך האָב שוין געהאַט
אַ שפּראַציקל פּון אַ וואַנצע און שכנות האָבן גענומען וואָרענען מײן מאַמען
— איך זאָל אַזוי פּיל ניט זיצן איבער די ספּרים, ווייל כ׳קאַן, מײנע שונאים,
באַקומען אַ הויקער, האָט שוין יוכבדל אײנגעזען אַז מיט קײן שײה-פּיה
וועט זי מיך נישט אַפּקומען.

איז פּאַרגעדענקט זיך מיר : אין אַ פּאַרנאַכטיקער שעה, ווען נחמקה
האַט זיך שוין אַרויסגעשאַרט פּון איר שטיבל, האָט די אַלמנה פּאַרצויגן דאָס
פּירעהנגל איבערן גאַניקל און מיר דערצײלט די געשיכטע פּון דעם מײדלס
„לעבנס-פּאַסירונג“.

דאָס נײ-געבאַקענע וואָרט פּאַסירונג האָט מיך אַזוי איבערגעראַשט,
אַז כ׳בין עפעס געוואָרן ווי חשובער בײ זיך. יוכבדל האָט זיך אויסגעהוסט,
אַ טיפּן דעכע געטאַן, ווי גלייך זי וואָלט זיך אַוועקגעלאָזט אין אַ לאַנגן וועג
אַרײן.

דו זעסט אַט די נחמקע, וואָס יעטוועדער גליד יאַמערט אין איר, איז
זי אַ מאַל געווען אַ יפּת-תּואר. דוכט זיך וואָס ? אַ פּשוטע נײטאַרקע ! אָבער,
געבענטשטע הענט : זי, אַז זי האָט אויפגענייט אַ קלייד, האָט זיך אַ פּרינ-
צעסן געמעגט פּאַרפּוצן אין דעם. נישט אומזיסט פּלעגן אַלע מײדלעך פּון
דער גובערניע איר אַפּשלאַגן די שוועל. זיי האָבן געהאַלטן אַז אירס אַ מלבוש

— איז אַ סגולה צו אַ שידוך. ביז ס'איז אונטערגעקומען אויך איר צייט. יאַרנלאַנג האָט זי זיך ממש אַרויסגעצויגן די קליי פון די ביינער; טעג נישט דערעסן און נישט דערשלאָפן און אַלץ צונויפגעלייגט איר נדן... און אַ קרעדענץ האָט זי צוגעגרייט מיט אַזאַ געשיר, וואָס מ'טרעפט נאָר ביי די פירשטלעכע טעכטער.

און אַט האָט זי שוין, צו מזל, געקראָגן אַ חתן. אמת, נישט אַזאַ איי־איי־דיקן ווי ס'איז איר געקומען. לייטן האָבן אַפילו אונטערגערעדט, דאָס ער איז אַ ווינט אין פעלד, אַ מין הוליי־בחור. מעגסט מיר, זונעניו, הייליק גלייבן, אַז איך היט זיך פון „געזאַגט־גערעדט“ און כ'ווייס אַז מיט אַ קרום וואָרט קען מען חרוב מאַכן אַ מענטשן. אָבער אים, דעם איסטוקאַן, גאָדל האָט ער געהייסן, אַז כ'האָב צום ערשטן מאָל דערהערט ווי ער טאַלאַפעט מיט די לעפצן, האָב איך זי געוואָרנט: „נחמקע, דו הער זיך נישט צו צו זיינע „לופטשלעסער“, פאַלג מיך — ער איז נישט פאַר דיר. ס'איז נישט קיין פאַרשוין צו גיין אונטער די חופּה־שטאַנגען. קלאַפּ דיר אים אַרויס פונעם קאַפּ — ער איז אַ סווישטש.

און זי — האַלט זיך ביי אירן. זאַלסט זען עפעס טאַקע נאָר ווי אומיסטן. אַזוי איז זי געווען אַ פאַרפאַלענע שווייגערקע. אָבער ווי נאָר זי האָט זיך פאַרקאַכט — האָט זי באַקומען לשון. נישט אומזיסט זאָגט דאָס ווערטל: ביי אַ פאַרליבטן זעט אויס אַפילו אַ קאַטשקע — ווי אַ מלאַך.

נעביך! עפעס וואָס, איז ווייזט אויס, דערגאַנגען צו איר, נאָר ס'איז אַפנים געבליבן שטעקן ביים לעפל פונעם אויער, ווייל ווי האָט זי זיך געקענט אַהינטאַן מיט איר ליבע? ווען אַ העליש פייער האָט געברענט אין איר.

און אַט איז שוין דאָס קנאַסמאַל, און ווייל — ווי געזאַגט — נחמקע איז געווען אַן עלנטע, האָט זיך דאָס גאַנצע שטעטל געגרייט צו דער חתונה. איז הערסט? אויף גאַט טאַר מען קיין פאַראיבל נישט האָבן, נאָר גליקן — גיט ער אויפן לויט, און אומגליקן — מיט די פודן: און דאָ, די וועלט מיט אירע פאַראַנדקעס, האָט מען טאַקע נחמקעס חתן אוועקגענומען אין סאָלדאַטן. ביים סאַמע אָנהייב האָט ער נאָך געשריבן בריוועלעך, דער „שיינער“ חתן. אַליין האָט זי זיי נישט געקענט צעקייען, פלעגט זי קומען מיט דער נשמה אין די הענט צו מיר — איך זאָל זיי איר לייענען.

...יוכבד האט פון אלמערל ארויסגענומען א גרין פלעשעלע, א מין הארצשטארק, ווי ס'האט זיך גערופן ביי איר. א שמעק געטאן פון דעם. און לויט איר קרעכץ האב איך דערפילט, אז די "פאסירונג" ווערט וואס א מאָל כמאָרנער.

— און ס'הייבן אָן אוועקגיין טעג, וואָכן און חדשים און נישטאָ קיין איינגעטונקענע פען. צוערשט האָט מען גענומען נאָקלערן, ברייען אָן אפשר איז ער געניזוקט געוואָרן חלילה פון אַ קויל, אָדער סתם פון די פּאַנישע הענט. מ'האָט זי, פון דעסטוועגן, געטרייסט: אַז דער הימל איז נאָך נישט ביי דער ערד און אַז דער ריבונג-של-עולם נעמט זיך אָן פאַר אַלע געקרוי-דעטע. אָבער גיי פאַרשטאַפּ דער וועלט די מיילער, מ'ווייסט נישט פון וואָנען און פון וועמען, ס'האָבן אָנגעהויבן אַרומגיין קלאַנגען אַז ערגעץ וווּ, ביים ברעג פון דונאַי האָט אים, דעם גאָדלען הייסט עס, אַ שיקסע פאַרדרייט דעם קאַפּ.

דריי-קעפּ האָבן צוגעטראַכט אַן אַנדער מעשה: אַז עפעס אַ נגידישע מויד האָט אים באַשיט מיט רענדלעך און ער טרעט שוין אויף סאַמע פיזיטן. ווי ס'זאָל נישט זיין — ווי אין וואָסער אַריין, אויסגערונען! און מיין נחמקעלע גייט איין ווי אַ ליכט. דעם קרעדענץ מיטן געשיר האָט זי פאַרוקט אַזש אויפן בוידעם. ס'איז איר אַ פינצטערע בושא פאַר די שכנים און ס'פלאַמט איר דאָס פנים פאַר מענטשן. גאַנצע שעהן פלעגט זי זיך פאַרזיצן ביי דער ניי-מאַשין און יעדער קלאַפּ אין דער טיר, פלעגט איר אַפּשטעלן דעם אָטעם.

יוכבד גיט ווידער אַ לייג צו דאָס פלעשעלע צו אירע נאָזלעכער און זעצט פאַר: ביז אין איינעם אַ טאָג, ווען עס האָט איר אַפנים זייער געכליאָ-מעט דאָס האַרץ, איז זי אַרויס אויפן מאַרק און זיך געקויפט אַ בייגל און הערשקע דער בייגל-פאַרקויפער האָט אין זיין ווייכהאַרציקייט איר אונטער-געטראָגן בחצי חנים אַ צוגעברוינטן אייעריקן בייגל אַ באַשפּריינקלטן מיט מאָן. און מענטשן האָבן צוגעקוקט, ווי אַ רגע איז זי געשטאַנען און באַ-טראַכט דעם בייגל, אַזוי חידושמדיק אים באַקוקט ווי זי וואָלט טאַקע אויף אַן אמתן זיך נישט פאַרגינען אים אויפצועסן. און דאָ איז צוגעפאַלן דער פאַרנאַכט, די זון איז געגאַנגען אין איר רו אַריין. האָט זי גענומען דעם בייגל, אים אָנגעטאַן אויף דער האַנט ווי אַ בראַנזיליעט און אַזוי אַרומ-

געבלאנקעט שעהנלאנג איבער אלע געסלעך ביו ס'איז געוואָרן נאַכט.
און פאַר דער כאַפּטע קליינוואַרג, וואָס האָט זיך נאַכגענומען נאָך איר,
האָט זי זיך גענומען אויסשטעלן :

— איר זעט חברה וואָס פאַראַ טייער קידושין-רינגל מײן חתן האָט מיר
געקויפט ?

און עט-עט, ביז דעם ערשטן האַנען-געקריי האָט זי אַזוי אַרומגעשלאָגן-
דערט. און אַז באַרעמהאַרציקע יידענעס האָבן זיך גענומען איינבעטן ביי איר :
— גיב נאָר אַ קוק, נחמקעלע, ווי דו ביסט, פאַרמאַרעט, פאַלסט דאָך
שוין פון די פיס. כ'לעבן ס'איז שוין צייט אויפצועסן דעם אויסגעשפילטן
בייגל דיינעם. וויפל איז דער שיעור זיך נאַריש צו מאַכן ? — האָט זי אַ יעכץ
געטאַן :

— אויפעסן אים עצהט איר מיך ? אַ שיינעם דאַנק אייך פאַר דער
טובה. פאַוואַלע, דאָס גישט ! כ'וועל עס אַוועקלייגן אויפן קאַמאַד, דאָס
רינגל, און אַז מײן גאַדל וועט זיך מירטצאַשעם אומקערן, וועט ער ערשט
זען וואָס האָט אים אַרויסגעראַטעוועט פון גוי'שע הענט...
און אַז איך האָב זי געפרוּווט אייננעמען מיט גוטן, איז זי מיר גאָר
אַרויס פון די פלים : — וואָס מיינט איר ? אַ ליבע איז ווי אַ קלייד וואָס
מ'שניידט עס צו לויט דער מאָס ?

*

דאַרטן אַווו דאָס שטעטל שלאָגט זיך שוין אַן אין דעם דאָרף, האָט
פון יאָרן און דורות געריזלט אַ לויטערער קוואַל וועלכער איז מיט דער
צייט געוואָרן אַ טייכל. און ווייל יידן און וואַלעכן פלעגן זיך אַנדערציילן אַז,
לויט אַ מסורה, זאַל איינער אַ פאַרווונדעטער העלד דאַרט האָבן געלאָשן
זיין דורשט און גענעזן געוואָרן, האָט מען פון דור צו דור דאָס בורשטיגענע
וואַסער אַרומגעקרענצלט מיט פלערליי מעשיות און לידער.

איך געדענק נאָך ביז היינט דעם אָנהויב פון אַזאַ ליד : „ווי פאַרגייען
די שטערן, / ווען זיי לעשן זיך אויס אין די קאַיאָרן ?“.

אין די דאַנערשטיקע פאַרנאַכטן פלעגן יידישקעס און וואַלעכטעס גיין
באַלאַדענע מיט פעק גרייט צו דער „טשיזשמע“, ווי מ'האַט געקריינט דעם
טייך מיט אַן אַלט-וואַלאַכישן נאָמען. איך פלעג מיך איבערנעמען וואָס —
מעשה גרויסער — טאַסקע איך אויכעט אַ קלימעקל מיט גרעט. משמע :

איך לייג אויך צו אַ האַנט צום געוועש. ס'איז געווען אַ פרייד צוצוקוקן ווי די ווייבער פון פאַרשידענער עלטער, שטייען אין טייך מיט פאַרשאַרצטע קליידלעך איבער די קני און די כוואַליעס פליעסקען איבער זייערע ליטקעס. וואָס פאַראַ מחיהדיקע וועלט, ווען מענטש און וואַסער שפילן זיך ווי קינדער. נחמקע פלעגט אויך מיטגיין מיט אַלע צום וואַסער. כ'זאָג מיטגיין, ווייל ס'איז פאַרוואַגט געוואָרן זהיר וזהיר — מ'זאָל זיך נישט אַרויסכאַפן מיטן וואַרט „מיטשלעפן“.

און אַזוי ווי מיט איר „געוועש“ האָט זי זיך זייער גיך אָפגעפאַרטטיקט, האָט מען מיט איר געטאַן חסד דאָס זי זאָל אויסלייגן די פעק גרעט אויף די מאַכיקע שטיינער, וועלכע האָבן אַרויסגעשטאַרצט פון דער טשיזשמע. אויף זיי פלעגט מען מיט אַ פריילעכן גערודער אויסקלאַפן דאָס געוועש נאָכן אויסשווענקען.

ס'געדענקט זיך, ווי זי פלעגט עס אויכעט שטיין מיט איר פראַלניקל און אויסקלאַפן דאָס בינטעלע וועש אירס. שווער געווען צו זאָגן ווער ס'איז געווען פאַראומערטער — די עטלעכע העמדער אירע, צי זי אַליין? און ווייל ס'האָט זיך יכובדל געכאַפט אַז נחמקעס געוועש איז זייער אַן עלנטס, האָט זי איינגערוימט דער שכנה אירער: — זייט מוחל, חוה לעבן, וואַרפט איר אונטער אַ מאַנסבליש העמד, זאָל זי כאַטשבי האָבן אַ מענעריש שטיקל גרעיט...

איז אַט דאָס בן־יחידיקע מענער־העמד אין וועלכן נחמקע האָט אַזוי געטאַראַקעט מיט אַלע כוחות, אַזש פונקען האָבן געשפריצט פונעם שטיין, איז מיר פאַרבליבן אויף אַלע תמיד אין מיין געדעכעניש.

דאָס יתומהלע

אין מיינע פריי-ינגלשע יאָרן, האָט מען דאָס קעשענעווער שילעכל פון דעם יאָקימאָוסקע-הינטערגעסל, גערופן פשוט און פראָסט: דאָס דאָוון-שטיבל פון דער כאַפּל־אַפּ־חברה. נאָר איצטער, אַז ס'איז פאַרבליבן אַן איינאונאיינציקס, אַזאַ ציטעריקס, פאַרציען עס די קעשענעווער יידן מיט יעמערלעכער ליבשאַפט — דאָס מקום קדושל, דאָס בית המדרשל, דאָס בן-יחידל. און יידענעס באַרעמהאַרציקע האָבן אַזוי מאַמעדיק געקרוינט: דאָס יתומהלע, נעבעך.

אַט דאָס באַנעבעכטע שילעכל, איז שוין אַלט ביי הונדערט יאָר. און עס האָט זיך זיין געשיכטע, וועלכע פאַרציילט זיך אַזוי: ויהי, און עס איז געווען, אַז דער קייסער פון אַלע יידישע גנבים: ר' אברהמעלע טאַרסון, ירום הודו, איז שוין אַרויסגעפאַלן פון די פוחות, האָט ער צונויפגערופן אַן אַסיפה פון די לעפקע-פינגערדיקע און האָט אַנגעזאָגט פאַרן יורש — דעם עלטסטן זון זיינעם בענאַלע בוך. נאָר דאָ, האָבן די סאַמע עלטסטע גנבים דערווידערט, אַז בענאַלע איז נישט ראוי צו פאַרנעמען דעם טראָן ווייל „ער האָט זיך, נימער אַרגער, פאַרקאַכט אין אַ שיקסע“.

און ווייל אַברהמעלע טאַרסון האָט זייער געהאַלטן פון „זיין יידישער נאַציאָן“ (זיין זאָג), האָט ער זיך דערפון גענומען זייער צום האַרצן. און אין איינעם מיט דריי פון די סאַמע בכבודיקסטע פאַך-גוטע ברידער זיינע, איז ער אַוועק צום גערימטן ר' משהלע דײַן, דאָס ער זאָל אים ראַטעווען. מען דערציילט, אַז דער מלך טאַרסון האָט זיך געוואָרפן צום קעשענעווער מרא דאתראַס פיס און געכליפּעט, אַז אויף יענער וועלט, וועט מען אים אַפילו אין גהנום אויך נישט אַריינלאָזן, און עס וועט אים נאָר אויסקומען אין די תּכריכים אַרומצוקאַליאָדעווען איבער אַלע גאַסן.

און דערביי האָט ער אַ גדר געטאָן, אַז אויב זײַן יורש וועט אויסקומען, בױט ער אויס, אויף זײַנע „ערלעך און שווערלעך פֿאַרהאַרעוועטע גראַצערס“, אַ מקום קדוש.

כװײַס נישט: צי ר' משהלע ײַנס תפילות האָבן געהאַלפֿן, צי די סטראַשונקעס פון די גנבים אַז: „טאַמער וועט ער, בענטשיק טארסוך, פֿאַר־שעמען דעם אורקישן שטאַם זײַערן, וועלן הינט לעקן זײַן בלוט“. נאָר ער איז קריק אַרויף אויפן דרך הישר. גענומען פֿאַר אַ ווייב אַ בכבודיקע „יאַלדיווקע“ און דאָס שילעכל איז אויסגעבױט געוואָרן. און לאַנגע יאָרן, פלעגן זיך די קעשענעווער גנבים איבערגעמען אַז מען האָט „אויפגעסטרויעט גאַטס געצעלט פון פֿשר געלט, געלקחנט נאָר בײַ גױשע פריצים, און נישט חלילה בײַ ייִדישע נגידיים“.

...איצט גײ, ווייס, אַז דער פֿביכול וועט אונדז אָפֿטאָן אַזאַ „שפיצל“, אַז פון אַלע מדרשים, וואָס די בעסאַראַבער הויפטשטאַט האָט פֿאַרמאַגט, וועלן מיר פֿאַרבלייבן בלױז בײַ אַט דעם דאָוון־שטיבל.

איין מאָל אין אַ וואַכעדיקן פֿאַרנאַכט, ווען כ'האָב אַ פֿאַרשלומערטער אַרומגעשלאַנדערט איבער יענעם געסל, האָט מיך אַ צי געטאָן צום שילעכל פון מײַנע ווייטע קינדער יאָרן.

איך האָב מיך דאָרט אַנגעטראָפֿן אויף דרײַ אַרעמע זקנים, די אַרטיקע חברה קדישא, וועלכע האָבן זיך געדיכט גענומען נאָכפרעגן בײַ מיר „צי דאַרף איך אַ חופּה, צי חס וחלילה אַ מיטה“?

נאָר פּלוצעם איז פון אַהינטער פֿאַרבאַרגענעם שטענדער אַרויס אַן אַויסגעטראַצלטער יונג אין אַ וויטיש קאַפּעליושל און אַנגעשרייען אויף די אַלטע לײַט — אין רוסיש — „פאַטשעמו ווי דאַקוטשאַיעטע וואַשימי וואַ־פֿראַסימי“, וואָס מײַנט אין מאַמע־לשון: פֿאַר וואָס שטייען זײ צו צו מיר, מיט זײַערע פֿרעגענישן? און דערביי, האָט ער געכאַפט אַ געדיכטן קוק אויף מײַנע אויסלענדישע ברילן און איז תיכף געלם געוואָרן.

אין אַ פֿאַר מינוט אַרום האָט ער אַ פֿאַרדעכטער מיר אַנגעבראַכט דעם גבאי — וואַלאַדיע אײִדעלמאַן.

אין דעם גבאים ביאַגראַפֿיע בין איך געווען בקי: — כ'האָב געוווּסט: אַז ער איז אַ קאָרטן־שפּילער און אײַנער פון די גערימסטע פּוטבאַליסטן אין דער גאַנצער בעסאַראַבער גובערניע. און אַז ער האָט אַן אַ שיעור מאָל

עובר געווען אויפן חרם דרבינו גרשום. דאָס הייסט, ער איז נישט קיין געפערלעכער פרויען-שונא.

קענטיק, אַז מיין נישט-יידישער אויסזען און די ברילן, האָבן דעם גבאי באַאיינדרוקט ניט אויף קאַטאַוועס :

— פון אַמעריקע? איז ער צוגעשטאַנען צו מיר.

— ביין.

— איז אויב אַזוי פון קאַנאַדע? — האָט ער זיך ניט אָפּגעלאָזט.

אַז מען קומט צום ריבונג של עולם, דאַרף מען נישט פּרעגן ווער און פון וואָנען דו ביסט. ווייל, דער אויבערשטער נעמט דיך אַריין אין זיין פּאַרטיי, אַז אַן אַנקעטע און אַן אַ ביאַגראַפיע — האָב איך זיך געפרוּווט אָפּפּטרן פון דעם צודרינגלעכן גבאי.

דערביי האָב איך אים אָנגעוויזן, אַז אין משה רבינוס צען געבאַטן, אויפֿ-געשריבענע דאָ אויף אַ טאַוול פון אַ מיתה-משונה קאַליר, האָבן זיך אַריינגע-קאַפט אַ שפּאַר ביסל גרייזן. און דער „לא תחמוד“ — אין וועלכער גבאי וואַלאַדיע איז געשטרויכלט געוואָרן — איז אַרויס אַ געניזוקטער — מיט אַ סמך.

דאָ האָט דער גראַבער... איידעלמאַן מיך גענומען באַשיטן מיט „שבחריים“ אַז נאָר אין „זאַגראַניצע“ (אויסלאַנד, בלע״ז) זענען פּאַראַנען ווייסערס ווי איך. און דעריבער זאָל איך שפּענדן פּאַרן... שלום-פּאַנד אַ פּאַר דאָלאַר, ווייל די סאָוועטישע מאַכט, זאַרגט זייער שטאַרק פּאַר דער יידישער רע-ליגיע...

בענייביי, האָב איך אָפּגעציילט די זיץ און שטיי-פלעצער אין דעם סומנע דלת על דלת שילעכל און אַ טראַכט געטאָן אַז די פּילצאַליקע „פון רעליגיעזן אַפּיום“... פּאַרסטע דאַווער און דאַווערינס, וואַרן זיך נישט נאָר מיט טרערן, נאָר אויך מיט דער פּאַרדומפּענער לופט.

אין צווישן האָט דער גבאי צעפּראַלט דעם געשטשערבעטן אַרן-קודש און זיך באַוויזן פּאַר מיר מיט די פּאַר פּיצניקע ספר-תורהלעך אינגעהילט אין מענטשעלעך, פון וועלכע עס האָבן אַרויסגעסטאַרטשעט די שטעד.

זיי האָבן אונדז אָפּגעקאַסט אַ פּאַרמעגן האָט ער אַלץ נישט אַראָפּגענומען דאָס אויג פון מיר, צי איך נעם מיך נישט צו מיין טייסטער.

דערהערט גאָר אַז איך בין אַ היגער — האָט ער אויסגעגאַסן זיין צאַרן

אויפן „אדיוטאנט“ זיינעם, און אויף די פארפינצטערטע אלטע יידן: למאי מ'האט אים מטריח געווען צוליב אזא „פוסטיאק“.

— לייגט ארויס א פופציקער און גיט מיר אייער פאמיליע, וועל איך אייך אויסשרייבן א קוויטאנציע — האט ער שוין באפוילן.
— דער וואָס לעבט אייביק, דארף נישט מיין פאמיליע. און דעם פופציקער וועל איך געבן די זקנים — האָב איך נישט געלייגט קיין כבוד אויף אים.

איצט אין די פאָרכטיקע ימים נוראים טעג, דאָ אין ישראל, טראַכט איך מיר אַוועק צו די הונדערטער מענער, ווייבער און קינדער, וועלכע פארפולן יום כיפור פארנאכט אַט דאָס שמאַלע געסעלע, אין בעסאָראַביעס הויפט-שטאָט.

ס'איז שוין אַסיען, און ווי דאָס מזל טראַגט אויס: אַט איז אַ לינדער פארנאכט און צומאָל זיפט זיך אַן עסעריק רעגנדל. און זיי שטייען, מיינע טייערע בעסאָראַבער יידן און יידענעס, מיט זייערע פאָרגעלטע מחזורים און דאווענען און באַוואַשן זיך מיט טרערן: — אולי, אפשר פאָרט וועט מען זיך אויסבעטן ביי דעם צאַרנדיקן גאַט ברוך הוא אַ גוט יאָר! ...
נאָך דעם לאַנגן אויסמאַטערנדיקן תענית טאַג, קוקט מען זיך אויס די אויגן נאָך אַ שטערן אין הימל. ביז מען דערהערט די תקיעה פון דעם פאָרכריפעטן שליח ציבור.

אַ הייזעריקער חזן. און אַן אויסגעלאַשענע תקיעה.
טראַכט זיך מיר: אפשר אין זכות פון אַט די תפילות אַרום דעם און אין דעם פאָריתומטן שילעכל, זענען שוין פיל פון זיי געקומען אַהער, קיין ישראל. און די אַנדערע וועלן אויך נאָכקומען.
...זאָל זיין אַז דאָס איז דער שכר, פון דער השגחה, פאַר זייער עלנט און צער.

אויף קבר־שטעטל

...איז ווי זשע, פלעגט ער זאגן, חיים בראַכמאַן — דער קליגסטער ייד
אויף דער ליניע אונגען—קעשענעוו — הערסט יאַנקעלע, אַפנים, מיר האָבן
זיך ביטער פאַרזינדיקט פאַרן פביכול, וואָס ער האָט אַזוי אויסגעגאַסן זיין
גאַנצן צאַרן אויף אונדז.

...איך זע אים איצט. אַ בלייך, אויסגעדייווערט פנים. הויט און ביין.
און נאָר די ווייסע באַרד זיינע איז נאָך אַלץ אַזאַ אצילותדיקע, ווי אַ מאָל
אין יענע ווייטע גוטע יאָרן.
טראַכט איך מיר :

אולי, אפשר קען געמאָלט זיין, אַז דער אויבערשטער איז אַריין אין אַזאַ
פורכטלעכן גרימצאַרן, ווייל מיר זענען געווען צו גרויסע שמעלקעס מיט
אים. איין קלייניקייט, זיין מיט אַזאַ גאַט, אַן אַל קנא ונוקם אויף דו... פון
קאַיאָר ביז אין דער זינקענדיקער נאַכט אַריין : אַתה קדוש ושמך קדוש...
נו, מיט קיין זיסע ריידעלעך נעמט מען אים נישט ..

...אין אָט די פאַרכטיקע ערב יציאת מאָלדאַוויע טעג, ווען איך שפּאַן
אויף די לידיקע גאַסן פון מייך... אַ מאָל איז געווען אַ שטעטל. איצט צום
לעצטן מאָל פאַר מיין עולה זיין קיין ישראל, זע איך מיין שטעטלע פּערליץ...
אַ מאָל, אַ מאָל האָבן דאָ געווינט ביי צוויי טויזנט יידן... איצט אַרום
מיר נאָר גוים, גוים. שקצים, שיקסעס, אַלע אַזעלכע געזונטע, אייזערנע
גוים.

נאָר איין מישלנוק איז געבליבן עפעס טאַקע נאָר ווי אויף אַ רפואה...
אברהם קאַרדאַנסקי.

אַ מאָל איז ער געווען דער גרעסטער פּראָסטאַק אין שטעטל. פונעם
פּאָליש איז ער גאַרנישט אַרויס. היינט איז ער דער סאַמע מזרח.
דאָס בין איך געקומען צו אים, אַזוי משטיינסגעזאַגט אין... געסט.

אַבער איך ווייס נישט, צי איבער די ווילדע רעיונות, וועלכע קריכן מיר
איצטער ווי זלידנע פליגן אין קאפ אַרײן, צי ווייל מיין זיכרון איז עפעס
ווי צוגעלייגערט געוואָרן. נאָר איך קען בשום אופן נישט טרעפן צו זײן
שטוב.

פרעג איך דעם ערשטן עשו: אַזוי און אַזוי איז זאָג זשע מיר, צרל לעבן,
ווי ווינט עס אָט דער אברהם קאַרדאַנסקי?

ער צעטאַפּיעט זיך ממש פון נחת, דער גוי מיינער...

— אַברום קאַרדאַנסקי, אַבראַשאַ — אַווערט פון אים דער בראַנפן —
האַ... גאַסודאַרסטוואַ איזראַיל... ווינט דאָ... אַ פאַר שטובן ווייטער.

און די קרעפקע גוישע האַנט זײנע, מיט וועלכער ער האָט מן הסתם,
נישט איין ייד געהרגעט, פאַכעט ער ווי מיט אַ האַק איבער מיין קאַפּ.

— פאַר וואָס, פּלוצעם, אינמיצקע־דרינען, צרלשע, ביסטו מיר אַרײַנ-
געפאַרן מיט גאַסודאַרסטוואַ איזראַיל?... — האַמעווע איך מיין אַש להבה,
ווי אַ פאַר צעפאַלאַשעטע פּערד...

— ווייל ער איז ביי אונדו איינער דער אַברום, פאַרשטייט, איינער —
פאַרכליניעט ער זיך אַזש פון הנאה, וואָס ער האָט דערלעבט צו האָבן נאָר
איין ייד אין שטעטל.

איז אַ ברייטער שפּאַן און איך בין שוין ביי אַברהמען אין שטוב.
שייך צו זאָגן אַ שטוב. אַ שטוב שוין נישט קיין ייִדישע נאָר אַ וואַלעכישע.
נישט אַזוי אַן אַנגעפּראַפטע נאָר אַן אַנגעוואַלגערטע מיט כל טוב: עפל,
באַרן... וויינטרויבן... פאַטלאַזשאַנעס... בקיצור: פון הערן און געדענקען.
— יאַנקעלע, איך בין איצטער אַ נגיד נאָר וואָס קומט אַרויס, אַז ס'איז
שוין נישטאָ פאַר וועמען זיך אויסצולויבן מיט מיין נגידישקייט — קרעכצט
ער אונטער ייִדישלעך, אברהם, דער פּערליצער בן־יחיד...

...אויפן ברודיקן טיש באַווייזט זיך אַ טעלער מיט גרויון, אַ סימן פון
שפּע. אַ קריגל וויין, פונעם באַרימטן בעסאַראַבער יין המשומר.

— יאַנקעלע — איך דערקען שוין נישט קיין צורת אות. נישט ליענען,
נישט שרייבן — מאַכט ער איצט — נאָך עטלעכע גלעזער וויין — אַ
באַרימערשע מינע, גלייך ער וואַלט געווען גאַר אַ גאַנצער אַלוייטער.
— אברהמעלע — נעם איך אַ רחמים־טאַן — אַוורעמעלע. שפּיל מיר
עפעס אויפן פּידל. — ווייל וואָס־וואָס נאָר אַ קלעזמער איז ער אַ מאַדים.

שוין פון יאָרן אַז ער שפּילט אויף ייִדישע און מאָלדאָווישע חתונות. איצטער
 געדענקט ער שוין נישט דאָס יאָר, ווען אַ ייִדישע חתונה איז געווען.
 — כ'האָב יאָנקעלע, פינף פּידלען... פּידעלעך ווי שפּיגעלעך.
 — שפּיל מיר אויפן זעקסטן פּידעלע, אויפן סאַמע עלטסטן.
 — ס'פעלט אָבער אַ סטרונע.
 — איך בין שוין אויך געבליבן ביי איין סטרונע.
 איז שפּילט ער. אוי, שפּילט ער. אויס ברודיקע טעלער, אויס אָפּגעליי-
 שטעטע שטוב, אויס שפּינעוועבס. אַ שטעטל מיט ייִדן, קלוגע און נאַרישע...
 עם האַרצים און אַלוויסער... צדיקים און רשעים... זקנות, ווייבער... קינדער...
 קינדער... זינגען טאַנצן... משה רבינו טאַנצט אין וואַלעכישע פּאַסטעלעס.
 די מוטער רחל לאַזט זיך אַוועק אין אַ שער. די שטוב ווערט פול מיט
 ניגונים, הונדערט־יאַריקע... טויזנט־יאַריקע... אַ גאַנץ פּאָלק איז אויפגע-
 שטאַנען תּחית המתים און — זינגט.

*

נאָך דער סעודה און נגינה, שפּאַן איך צום בית־עולם. עס רעדט זיך
 נאָר אַזוי אַ בית־עולם. וואָס ס'האָבן אָנגעהויבן היטלערס רוצחים האָבן
 פאַרענדיקט סטאַלינס ימח־שמוניקעס. דער שאַסיי אין שטעטל איז גאַלע
 ייִדישע מצבות.
 אַפּילו קיין מצבות זענען דאָ אויך נישטאָ נאָר דריי מצבות מיט אָפּגע-
 ריבענע טריבע אותיות. רעכטס פּאַשעט זיך אַ ציגעלע אויף דער טאַלעקע
 און דערנעבן כּריקעט אַ חזיר אין דער בלאַטע.
 און איך, דער אַפּיקורס, דער אַמאָליקער אַלטער רעוואָלוציאָנער, רוק
 אַרויף דעם קאַפעליוש אויפן קאַפּ, און מיט אַ סקריפּנדיק קול, מאַך איך אַן
 אַל מלא רחמים דעם גאַנצן שטעטל...
 גויים גייען פּאַרביי און שטוינען. דאָס ציגעלע פּאַשעט זיך ווייטער.
 דער חזיר כּריקעט. די זון שיינט און איך דאַוון.
 פּאַרנאַכט פּאַר איך אַהיים פון קבר־שטעטל. אַרום מיר, אין צוג, אַ וועלט
 מיט גויים. איר זאָלט זאָגן, כאַטש איין ייִד, פּאַר וועלכן מען זאָל קענען זיך
 גוט אויסוויינען...

אַשדוד, מרכז קליטה

א בעסאַראַבער אויף אַ... רפואה

(א מעשה שהיה)

...א נאַרישקייט געדענקט זיך: מיט אַזוי פיל און אַזוי פיל יאַרן צוריק, ווען איך בין צו מזל און צו גליק געוואָרן אַ בר־מצווה בחורל, און מיין טאַטע, יאָסל דער מילנער, האָט מיך אין יענעם שבת מיט גרויס פאַראַד געפירט אין אונדזער פּערליצער שול, איך זאָל אַפּקנאַקן דעם שיינעם מפּטיר, האָב איך אים דעמאָלט נעבעך אַפּגעטאַן אויף... וואַלעכיש.

דהיינו: פנים צו פנים מיט אַזוי פיל דאַוונערס, האָט מיך מיט אַ מאָל אַנגעכאַפּט אַזאַ דראַזש, אַזש עס האָבן מיך גענומען קלימפּערן די ציין אין מויל. און... אויגנבליקלעך האָב איך געשטעלט פיס און אַוועק אין דער בייליגנדיקער סטינע¹. און אַ גאַנצן קיילעכדיקן טאַג געדאַוונט מיט די... פאַסטעכער.

נו, איר זאָלט שוין צו מיר קיין שותף נישט זיין וואָס פאַר אַ פיינעם גאַב איך האָב דעמאָלט באַקומען. אַבער איך קען מיר ביז היינט צו טאַג נישט מוחל זיין דער מאַמעס טרערן און דעם טאַטנס קרעכצן. וואָס, וואָס, נאָר דעמאָלט האָב איך צום ערשטן מאָל געשפּירט דעם זיס־ביטערן טעם פון אימתא דציבורא...

עפעס ענלעכס האָב איך נישט לאַנג איבערגעלעבט אין אַ סוף מייניקן אַוונט, ביי מיין ערשטן אויפּטריט פאַר די יאָהאַנעסבורגער ייִדן. עס איז טאַקע פאַלג מיך אַ גאַנג פון דער פּערליצער שול ביז צום דרום־אַפּריקאַנער כּרד, אַבער פון דעסטוועגן האָט מיך אַלץ געוואָרפן ווי אין נייניעריק קדחת. איין קלייניקייט: ווי אַזוי וועל איך מיך אין מיין בעסאַראַבער ייִדיש ספּראַווען מיט אַט דעם געפּעפּערטן ייִדיש־ליטווישן שבת...?

---

1 סטינע (מאַלדאָוואַניזם) — אַן אַפּגעצוימט שטיק פעלד, פאַר די שאַף.

עס איז אַ שיינער מהלך : פון אונדזערע פעטע מלא-טעמדיקע בעסאַ-
ראַבער קאַמעצן ביז צו זייערע איינגעקוואַרטע און איינגעדאַרטע ליטוויש-
יידישע פֿתחן.

ס'הייסט נישט אזוי ווי דער וואָס איך וועל זאָגן, נאָר דער ווי אזוי וועל
איך דברן.

...און דאָ — פמנהג העולם — שיטן זיך באַגריסונגען אויף ענגליש,
אַפריקאַניש און אויך אויף זייער טשודאַקעוואַטן דיין דאַזן... יידיש. און
איך זיך אין געהאַקטע ווונדן און טראַכט מיר אַ דומעלע אַזאָ : העי ! ווען איך
קען פון דאַנען — בעסאַראַביש גערעדט — רייסן פּאַפּציעס אין מיין נתניהוו-
קער...סטינע.

...מיט אַ מאָל דערלאַנגט מיר דער הויפט-קוואַטער מיינער אַ צע-
קנייטשט צעטעלע. איז גיב איך אַ לייען און עס ווערט מיר ליכטיק אין די
אויגן ווי פון אַ וועסנעדיקן רעגן :

„כאַווער יאַקער — לייען איך — וואָס זיצט איר ווי אַ סטאַטעק ? לאַזט
אייד נישט שפייען אין דער קאַשע. באַווייזט וואָס איר קענט... — אַ ליפּ-
קאַנער.“

.. אַ מחיה ! הייסט עס, אָו צווישן די פּאַר הונדערט עלטערלעכע, מאַניר-
לעכע מיסטערס און מיסיס איז אויך פּאַראַן אַ ייד פון דעם ביי-פרוטיקן
שטעטל ליפּקאַן.

ס'איז נישט מיטן מויל אַרויסצורעדן אַזאָ יחוס : אליעזר שטיינבאַרגס,
יעקב שטערנבערגס און אליעזר גרינבערגס ליפּקאַן ! מאַמעניו מיינע —
אַ בעסאַראַבער מלידה ומבטן.

בין איך שוין גאַלע נייגער : קוק, זוך און נישטער מיין לאַנדסמאַן אין
די אַלע גלינצערדיקע ווייכע פּאַטעלן פון דעם לוקסוסאַרטיקן קופער מאַמאַן
האַל און... מיט אַ מאָל האָב איך אים דערטאַפט.

ער איז געזעסן אין סאַמע פּאַרנט, גרויסאַרטיק צעלייגט, עפעס טאַקע
יא, ווי אַ גלאַונער מחותן, נישט אַראַפּגענומען דאָס אויג פון מיר און גאַר
היימישלעך אַריינגעשושקעט אין אויער אַריין איינער אַ ראַסקאַשנער דאַמע
— קענטיק זיך פרוי.

אַלע מאָל, דאַרט וווּ עס איז אים געפעלן אַ געשמאַקער זאַג אין מיין
דרשה, האָט ער זיך אַזש געריבן די הענט פון נחת, צוגעפּאַטאַקעוועט מיר

אויף א קול און זיך איבערגעקוקט מיט זיינע בייזיצערס, ווי איינער זאגט : —
איר זעט וואָס בעסאַראַביע קען !

אַבער בין איך ערגעצווו פאַרגרענזניעט געוואָרן אין אַ ליטווישער דאָש־
וואָשן ריפע², האָט ער זיך נעבעך ביטער געצאַפלט און מיר געמאַכט פאַר־
צווייפלטע סימנים לאמור, אַזוי צו זאָגן — כאַפּ דיך שוין אַ מאָל אַרויף
צוריק אופן רעטאַרשן פּערדל.

דוכט זיך מיר, אַז נאָך אַ שעה רעדן איז ער אויסגעוואַקסן לעבן באַ־
לעמער מיט אַ גלאַז סאָדע־וואַסער און מיר איינגערוימט אין אויער :
— איר מעגט שוין פאַרקוילעכיקן. די צלם־קעפּ האָבן ליב אַז מען
מאַכט עס קורצער...

נאָכן פאַרטראַג מיינעם, האָט ער זיך געגעבן אַ לאַז צו מיר און באַפּע־
לעריש זיך אַ ווענד געטאַן צו מיינע אונטערפירערס — די אַרטיקע קולטור־
געזעלשאַפטלעכע עסקנים :

— ער'ט נאָך באַווייזן מיט אייך צו ליאַנטשעווען. היינט איז ער מיינער !
מאַרגן קומט ער ווידער אַ מאָל...

מיינע ליבע מכניסי־אורחים האָבן זיך קלוג איבערגעווינקען און באַין
ברירה האָבן זיי אים אָפּגעטראַטן... דעם פּבּוד.
...אַרום האַלבע נאַכט האָבן מיר געשפּאַנט איבער די יאָהאַנעסבורגער
גאַסן צופּוס צו אים אַהיים.

— האָט נישט קיין פאַראַיבל, וואָס כ'האַב דעם אויטאָמאָביל אָפּגעשיקט
מיט מיין נעגער אַהיים. כ'האַב מיט אייך געוואַלט זיך אַדורכשפּאַצירן עלעהיי
אַ מאָל אין די יונגע יאָרן אויפן שעס³...

און מיט אַ קרעכץ : — עס איז דען אַ לעבן דאָ ? גאַט זאָל מיך נישט
שטראַפּן פאַר די רייד. קעבעכע און לאַקריץ־זאַמען !

— נו, דאַנקען גאַט, וואָס איר זענט עס שוין בשלום איבערגעקומען,
איך האָב שטאַרק מורא געהאַט פאַך אייך, איר זאָלט זיך נישט פּאַשפּעטען —
האַט ער מיך גוטברודעריש אַרומגענומען. — איר הערט — האָט ער געלאַכט
אויף אַ קול — עס איז מיט זיי, מיט די ליטוואַקעס נאָר אַ קאַמעדיע. רעדט
מיט זיי, וועלן זיי אייך דערווייזן, אַז אויף זייער יידיש האָט נאָך אברהם

2 ריפע (מאַלדאָוואַניזם) — אַ משופּעדיקער ליימיקער גרוב.

3 שעס (מאַלדאָוואַניזם) — לאַנקע.

אָבינו געשמועסט מיטן ריבונן-של-עולם. און איך בין שוין, ווי איר זעט מיך, קיין עין-הרע שוין ביי אַ פּערציק יערעלעך דאָ און איך קען בשום-אופן נישט איינבייסן זייער לשון-טרובקע. עס איז נאָר, ווי מען וואָלט מיך האָבן געלייגט אין אַ סדום-בעטל.

— ווי קומט איר אָהער? — פּרעג איך אים.

— ע-ע-ע... ס'איז אַ לאַנגס און אַ ברייטס. ביי אונדז אין ליפּקאָן בין איך געווען דער גרעסטער שלעגער. אַלע עשׂוים האָבן געציטערט פאַר מיין דעך. האָב איך איין מאָל אַזוי צענעריקט אַ קוזיקל⁴ אַז כ'האַב אים קאַלט געמאַכט. האָט מיך ס'שטעטל אַריבערגעשטעלט קיין גאַליציע. דאָ האָב איך געמוזט אַראַפּקוקן... און נעמען אַן „איטשע-מייערקע"... און זי האָט מיך פאַרשלעפט אָהערצו צו אירן אַ פעטער.

איך באַטראַכט זיין איטשע-מאירקע, עס הייסט דעם זיווג זיינעם. בפירוש אַ זייער אַנגעקוואַלענע דרום-אַפּריקאַנער לעידי. זי איז שוין אַפּנים געווינט צו זיין פּראַסטאַצקע אַרט רעדן און איז אים מבטל מיט אַן אַדעליקער מינע: — ער איז נאָך ביי אונדז אין סטאַניסלאָוו געווען אַ פּרעמדער „איווער" און דאָ איז ער אויך אַ גר.

— יא, כ'לעבן, זי איז גערעכט. — קרעכצט ער אונטער — איר האָט שוין אַ מאָל געזען ווי אַ קוואַטשקע פירט אויס אַ קאַטשער? בין איך דאָ דער קאַטשער. איכ'ל אייך געבן אַ מיליאָן, אויב איר וועט אין גאַנץ דרום-אַפּריקע נאָך אַנטרעפּן אויף אַ בעסאַראַבער. כ'לעבן, ס'איז נישטאָ מיט וואָס מיך מקנא צו זיין.

— איז ווי זשע לעבט זיך אייך? — פּרוּוו איך צו פאַרקערעווען דעם שמועס אויף אַ פּריילעכער סטעזשקע.

— ברוך השם, נישט צו פאַרזינדיקן. דאָ זענען אַלע הונדערט צוואַנציק טויזנט יידן רייך ווי קורח. דערפאַר בריקעווען זיי אַזוי...

— וואָס הייסט ביי אייך בריקעווען? — שטיי איך צו צו אים.

— בריקעווען? — צעלאָזט ער זיך גאַרנישט אויף קאַטאָועס — זיי האָבן זיך צעספּאַלאַשעט פון צו פיל ווילטאָג. אַז איר קוקט זיי אַן, קאַנט איר מיינען, אַז זיי זענען גאַנצע געבולבעטע...

4 קוזיקל, געמיינט קוויסט, קוויסטן — אַ רומענישע אַנטיסעמיטישע פּאַרטיי, וואָס פלעגט מאַכן איבערפאַלן אויף יידן.

— אָבער ייִדיש האָבן זיי שוין צו ביסלעך פאַרגעסן. לשון-קודש קענען זיי אַ מכה און אָפּילו מיטן ריבונר-של-עולם רעדן זיי אויף ענגליש.

— נו, אין שול אַרײַן גייען זיי ?

— אויך מיר אַ שול ! כּוואַלט אַוועקגעגעבן אַלע זייערע טעמפלען פאַרן ליפקאַנער ליוועראַנטישן שילעכל. ס'אָ שול ביי זיי ? ס'איז אַ קלויסטער. שיקסעס יאַלען אין כאַר און דער רעווערענד גאַגערט פאַ אַפּריקאַנסקי... כּשטעל מיר פאַר, אַז דער אויבערשטער, קער שוין איינמאַל אַנטייען פון זייער דאַווענען.

— גאַי שוין גאַי, לייווער, דו שפּריכסט דומהייטן — נעמט אים איין זיין סטאַניסלאַווער פּלוניתטע.

— כּווע מיך דאָ שוין שײַן אַן מיט מיין בעסאַראַבער חכמה, אַז זיי גאַר די ליטוואַקעס מאַכן פון אונדז גאַלע געלעכטער. הערט אַ מאַנסע ! וואָס זיי טראַכטן עס צו : אַז זייערער אַ ליטוואַק איז געווען אַ שוסטער אַ שקראַבניק איז ער געפאַרן צו אונדז אויף דער בעסאַראַביע און גאַר געוואָרן אַ גאַנצער רב... נו, זאָגט, קען מען לעבן ? ...!

*

...ביז שפּעט אין דער נאַכט בין איך געזעסן ביי מיין וואַלעכישן זעמליאַק אין זיין צען-צימערדיקער שטוב, ביים שײַן-געדעקטן טיש, וועלכן עס האָט באַדינט אַ האַלבער מנין נעגערס און אַיינגעזען, אַז טראַץ אַלע זיינע בעסאַ-ראַבער טראַבלען... מאַכט ער פון דעסטוועגן אַ לעבן.

— איר באַטראַכט מיין פאַרמעגן, האָ ? באַטראַכט איר... איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר וועלן זיך מיינע גוי'ישע אייניקלעך האַדעווען אין דעם און קיינער וועט אָפּילו נישט קענען איבערלייענען דעם „פאַ נטמן" אויף מיין מצבה.

— ווייסט איר וואָס, לאַמיר עס בעסער פאַרזינגען. — האָט אַרײַנגע-שטעלט אַ וואַרט די איטשע-מייערקע.

און אַן דעם זי זאָל זיך לאַזן אַ סך בעטן, האָט זיך צעטרילעוועט איר שיינע גאַליצישע שטימע.

דערנאָך איז ער אַלע מאַל צוגעשטאַנען צו מיר :
— זאָגט עפעס אַ וואַלעכיש טטיקאַלע.

...און אז כ'האָב שוין אָפּגעזונגען די אַזוינס ווי אַזעלכדיקע דוינע, איז
ער שוין געוואָרן מיט מיר גאַר קנעפל פעטעלקע:
— יאַנקל — האָט ער מיר געמאַכט אַ קאַמפּלימענט — איך דאַרף
דיר זאַגן, אַז דו זינגסט נאָך בעסער ווי דו רעדסט.
פאַר טאַג האָבן זיי מיך ביידע אָפּגעפירט אין האָטעל אַרײַן:
— גיט איבער אַ גרוס אַלע ליפקאַנער די מיילעכזאַנס, די פּישמאַנס,
די גרינבערגס...

— פון עוועמען?

— פון לעאַן און קלער דע גוקשטיין — האָט די מיסיס זיינע מיר
אונטערגעטראָגן מיט אַ קייזערלעכער מינע זייער אַדעליקע פאַמיליע.
— וואָס מאַכסטו זיך נאַריש? פּלוצעם לעאַן... גוקשטיין... שמוקשטיין??!
— האָט ער זיך פאַראיבלט אויף דער פּרוי זיינער — ווער האָט מיך געקענט
דאַרטן אין ליפקאַן אויף דער פאַמיליע? איר'ט זאַגן לייזערל פּופליק פון
דעם ציגינערישן געסל... כ'לעבן, גאַט איז מיין עדות אַז מיט יענעם יחוס
נעם איך מיך גיכער איבער ווי מיט דעם... איר מעגט מיר הייליק גלייבן.
...כ'האָב אים בפּירוש הייליק געגלייבט און נאָך מער זיין טרער, וואָס
ער האָט אָפּגעווישט בגניבה.

...די טרער פון מיין טייערן בעסאַראַבער בן-יחיד אויף דער ווייטער
דרום-אַפּריקאַנער ערד.

א פארציטיקע געשיכטע

א קליינשטעטלדיקער פערד-סוחר, אדער ווי מען פלעגט נאך זאגן אויף דער בעסאראַביע — א ליוועראַנט, צי א דזשאַמביש, האָט געזאָלט פאַרקויפן זיינע צוויי שקאַפּעס. צוליב דעם האָט ער זיך געמוזט מטריח זיין אין נאַענטן דאָרף, וווּ ס'איז פאַרגעקומען דער קאַראַשיקער סוסים-יאַריד.

אַבער, ווי ס'איז באַוווסט, אין אַזעלכע האַרמידעדריקע מערק, שוויבלט און גריבלט און ווימלט ממש מיט גנבים, זשוליקעס און פלערליי מאַרע-וויכערס. פאַרט ער נישט אַליין, מיין פירנעמיקער איציק-בער, נאָר ער פאַרכאַפט מיט זיך עפעס אַ צוגעשלאַגענעם שומר, אַ פּראַסטאַק, המכונה — וועוואַלע.

און מען לאַזט זיך ביידע אין וועג אַריין.

איז מען פאַרפאַרן אין אַ קרעטשמע, נישט גלאַט פּדי זיך אונטערצולייגן דאָס האַרץ, אַדער כאַפּן אַ דרימל, נאָר — אום צו באַהיטן און באַוואַכן די אַזוינס ווי אַזעלכעדיקע פּערד. טאַמער הערט מען עפעס אַ פאַרדעכטיקטן הירזשע, זאָל מען שוין יאָגן אין שטאַל אַריין. און ווער וועמען?! אַדער זיי די כאַפּלאַפּניקעס: חלילה, אים, איציק-בערן, מיט דעם אויסגעשפּילטן וועוואַלען, אַדער — אַמוואַרשיינלעכסטן — זיי ביידע וועלן צעפאַרפלען די לאַטכעניקעס.

— איז וועוואַלע, שטיי און קוק, זון, מיט אויגן, און איך, זאָגט מיין סוחר, דער חכמעץ — וועל מיר גיין אַ ביסל צולייגן... אַ פּעדער צום קאַפּ. אַבער, ווי נאָר ער האָט קוים, איציק-בער, צוגעמאַכט אָן אויג, האָט ער דערפּילט אַז דאָס קישן דרייט זיך אים, טאַקע נאָר, ווי אַ ווינט-מיל אונטערן קאַפּ. דהיינו: עס האָט זיך אים געחלומט אַז אַלע פינענפּינגערדיקע פון דער גובערניע, האַבן אַנגעיאָגט אויף אים. ציט ער אַרויף די פּיסלעס אויף די פּיס

און שלעפֿט זיך, אין אַט דער קרייהדיקער נאַכט, זען צי זיין וועוואַלע
כערעט נישט אונטער צו ביסלעך.

— וואָס טוסטו, וועוואַלע, שלאָפסט, נשמה מיינע ?

— ניין. איך גענעץ נאָר.

— וואָס טוסטו נאָך ?

— כ'טראַכט אַ טראַכטעץ.

— גוט. איז צו וואַסזשע אַ שטייגער טראַכסטו ? ווייל פון אַ סך טראַכטן

ווערט מען אַלט. און ס'ווערט קעלטער פון קאַלט.

— כ'טראַכט : ס'איז פינצטער, צינדסטו אָן אַ ליכטל, ווערט לעכטיק,

פאַרלעשסט נאָר דאָס ליכטל, איז שוין ווייטער חושך. פרעגט זיך : — איז

ווי זשע אַהינגעקומען די שיין ? איז טראַכט איך ווייטער. ביז אין וויסן טאַג

אַריין, וועל איך מיך צו עפעס פאַרטראַכטן. האַ באַלעבאַס ?

... אַ ביסעלע שפעטער, נאָך דער ערשטער אַשמורה ;

— וואָס מאַכסטו ברע * וועוואַלע ? דו שנאַרעכעסט, האַ ?

— ניין, איציק-בער לעבן, כ'טראַכט נאָך אַלץ.

— וויי מיר ! וואָס קלערסטו אַזוי פיל ? קענסט נאָך, חלילה, ווערן אַ

שטיקל פילאַזאָף. איז יא, ליובע מיינע, וואָס זשע עקבערט דעם קלוגן קאַפּ

דיינעם ?

— נעמסט אַ צוואַק, קלאַפסט אים אַריין אין אַ ברעט, שלעפסט אים

אַרויס, בלייבט אַ לאַך. איז דרעליעוועט מיך : ווי זשע איז אַהינגעקומען דאָס

האַלץ ?

— פיין ווי די וועלט, וועוואַלע ! טראַכט ווייטער — שפילפויגל מיינער.

...פאַר הבוקר, יאַגט שוין איציק-בער מיט דער נשמה אויף דער שפיץ

נאָז : „גאַטעניו, עס זאָל זיך כאַטש גאַרנישט געווען טרעפן, וועל איך נעמען

די שקאַפקעלעך מיינע און אַריינפאַרן מיט פאַראַד אויפן מאַרק.“

— וועוואַלע ליובע ! עס האָט זיך כאַטש צוגעטאַן אַ דרימטשיקל צו

דיינע אויגן ?

— נע ! עס האָט מיך נישט גענעמען.

— האַסטו כאַטש דיר אונטערגעלייגט דיין האַרץ ?

---

* ברע — מאַלאַדאוואַניום — היי, דו.

— ניין האַרעב איציק-בער, געטראַכט אַ גאַנצע נאַכט, ווי אַן אַנגע-
דונגענער.

— איז צו וואָס זשע האָסטו זיך פאַרט דערטראַכט?

— אַ נאַרישקייט. איך ר' איציק-בער היט דאָ. איר — היט מיך, און
צווישן יאָ און ניין, ווייס איך נישט, אַוונ די פערד זענען אַהינגעקומען.

✱

אין יענער ליל-שמורים זענען די מחיהדיקע רייד גלייך אַרויף צום
פּסאָ-הכבוד. און דער ריבונג של עולם האָט הנאָה געהאַט וואָס עס זענען
נאָך פאַראַן, אַזוינע קלוגע יידן אויף זיין וועלטעלע.

א פאלקסליד — א מחיהדיקס

פון יאנקל יאקירס עזבון. דאָס איז געבליבן
ליגן אויפן טיש און „געוואָרט“ ביז די פרוי
זיינע תבל"א איז געקומען צו זיך און עס,
אויף זיין פאַרלאַנג, אונדז צוגעשיקט לזכרו.
רעד.

...איז אַלץ אין שייכות מיט איינעם אַ זאָג: אויף פרעמדע הימלען
טרעפט מען זיך אַן צומאָל אויף היימישע בליצן.

כ'האָב מטריח געווען אַהערצו אַט די מימרא, נאָכן איבערלייענען, בכובד
ראש, מעינקע קאַצס באַדאַכטע אַרבעט „אַ ביסל מיכאַלישקער לשון און
פאַלקלאָר“ (ידישע שפּראַך, באַנד 35, נומער 1—3, זייט 59—54). און נישט
נאָר אין זכות פונעם מחברס ווילקענעוודיקייט און אַכפּערונג צו די פאַר-
שיידענע מיכאַלישקער אַרט־ריידענישן „נעמען און צונעמענישן, טיפּן אין
שטעטל, ווערטער, ווערטלעך און גראַמען“ און אַנדערע, וואָס זענען אויכעט
גאָר אַנגעלייגטע ביי מיר, נאָר דאָ וועט גיין אַ רייד וועגן איינעם אַ ליד,
טאַקע באמת גאָר אַ שטאַקנדיקס.

אַלזאָ, צום ענין: אויף זייט 57, דווקא צווישן די מיכאַלישקער „קלות“,
האָב איך מיך אַנגעטראָפּן אויף אַן אַזוינס ווי אַזעלכעדיקער פּאַעטישער
קללה, וועלכע איז אין מיין וואַלעכישן געבוירן־קאַנט שוין מפּמה וכמה יאָרן
גערימט, באַקאַנט און באַליבט ווי אַ ווונדערלעך יידיש פּאַלקסליד.

איז צוערשט וועל איך דאָ ברענגען דעם מיכאַלישקער תּוכחהדיקן
וואַריאַנט: „זאַלסט גיין איבער די הייזער און פון יעדן הויז זאַל מען דיך
אַרויסטרייבן מיט אַ בייזן זאָג: „ביסט דאָך שוין געווען ביי מיר“. פאַראַן
אויך אַ פּאַלקסליד אַזאָ, איז ממשײך מעינקע קאַץ. אַט איז אַ סטראַפּע דערפון:
ער האָט מיר געשאַנקען אַ זייגערל, / איי, מיט אַ גילדערנעם ווייזער, /

און ווער ס'האט א שולד אין אונדזער ליבע, / דער זאל גיין איבער די
הייזער. / און קלאפן טיר צו טיר, / ארום און ארום / און זאגן זאל מען
אומעטום / ביסט שוין געווען ביי מיר".

זאל מיר מוחל זיין מעינקע קאץ, נאָר ווי עס זעט אויס, זענען זיינע
מיכאלישקער ליטוואַקעס געווען פאַרפאַלענע מתנגדישע כיריקער, ווייל
אַנדערש וואָלט פון אַזאַ ליד נישט געווען געוואָרן ביי זיי אַ פאַרקוואַרטע
און פאַרדאַרטע שישקע.

און איצט וועל איך מיך אַ טשוטעלע אַ באַרים טאָן מיט מיין באַסאַראַביע.
הער, אויף אַ טשיקאַוועס, קורא חביב, ווי עס לייענט זיך און זינגט זיך
אַט דאָס פאַלקסליד אין אונדזער ייִדיש־וואָלעכישן וואַריאַנט, אַ וואַריאַנט
אַ דופטיקער, וועלכער איז אַלט ווי אַ דעמב פון אונדזערע אוראַלטע וועלדער
און פאַרמאַגט אַפילו אַ נאַמען וועלכער פאַרשמעקט מיט גרינע וועלדער
און אַנגעקוואַלענע זאַנגען. — יעמוד דאָס ליד:

כ'האָב געאַקערט און געזייעט

1

איך האָב געאַקערט און געזייעט
כדי מיין תבואה זאל נישט ברענען;
אוי, אַ ליבע שפילן איז דאָך גאָר כדאי,
נאָר ליב צו האָבן און זיך צו נעמען.

2

מיין מאַמע פלעגט מיר שטענדיק זאָגן:
— וואָס טויג דיר יאַמערן און קלאַגן?
— אוי נעם אַרויס די ליבע פון דיין האַרץ,
און טו מיט איר כפרות שלאָגן!

3

מיין חתן האָט מיר אַ פאַדאַרעק געשענקט
אַ זייגער מיט צוויי גילדערנע ווייזער,

אוי, ווער ס'האָט זיך אין אונדזער ליבע געמישט,
אַרומגיין זאָל ער אין די הייזער.

4

אין די הייזער זאָל ער אַרומגייען,
און אויף פרעמדע שוועלן, זאָל ער בלייבן שטייען.
און אין וואָס פאַראַ שטוב ער וועט אַריינקומען,
זאָגן זאָל מען — אַז ער איז שוין געווען !

מערקט אייך דעם אונטערשיד פון די ביידע נוסחאות וועלכע זענען
אַזוי ווייט איינע פון דער אַנדערער ווי פון מזרח ביז מערב ;
דאָרט, דאָס הייסט אין מיכאַלישעק, נישט מער ווי אַ האַמעטנע פּפּול-
שמונהדיקע קללה. אין דער מאַלדעווע — אַ ליד מיט אַ לירישער ראָזשינקע,
וועלכע פאַרווייכט די שעלטעכץ מיט אַ באַהאַרצטער נאַסטאַלישער טרער.
כ'וואַלט אַפילו געזאָגט אַז אין די פּאַלדן פון דער קללה, דרימלט ער-
געצווו דער חלום : אולי, אפשר וועט זיך פאַרט דערבאַרעמען איבער מיין
פאַרקלאַגטער דאַרפישער טאַכטער דער גאַט פון ליבע. און ער וועט אין זיין
רחמים אַריינגעבן דעם באַטריגער אַ געדאַנק אין זיין פאַרפירערישן קאַפּ —
לאמור, אַזוי צו זאָגן : כ'לעבן, גענוג געהוילעט און באַטרעטן אַזוי פיל
פרעמדע שוועלן און פּאַדווירעס*. און ער וועט זיך אומקערן, דער הויליאַק,
צו דעם מיידל דער האַרעפּאַשניצע, וועלכע קוקט זיך אויס די אויגן נאָך אים,
אום נישט צו דערלאָזן אַז אירע זאַנגען, וועלכע זי האָט פאַרזייט מיט אַזוי
פיל טרערן און געזאַנג — זאָלן, חלילה, פאַרשרפהט ווערן.

*

לסוף בעט זיך נאָך אַזאַ פּוּענטע : ווען מיין באַשערטע האָט אין יענע
ווייטע בוקאַרעשטער יאָרן אַזוי געזונגען דאָס ליד, עלעהיי — נוסח יעקב
גלאַטשטיין ז"ל — דאָס ליד וואַלט זי געזונגען, איז דער גאַנצער עליו-
השלומדיקער עולם אַזוי צעפּריילעכט געוואָרן, אַז יעקב שטערנבערג ז"ל
און שלמה ביקל ז"ל האָבן זיך ממש געקוויקט : — אַזאַ פּערל ! אַזאַ אוצר !

* פּאַדווירע — הונטער דער טיר. — פון אוקראַיניש.

און דער אחרון, אחרון חביב, דער פיל־זשאַנערדיקער שרייבער, דער רומע־
ניש־יידישער באַרבו לאַזאַריאַנו ז"ל, איז זיך פון גרויס התפעלות אַזוי פאַר־
גאַנגען, אַז ער האָט אַ נאָמען געגעבן דעם ליד: כ'האַב געיאַקערט און
געזיט".

דעמאָלט איז דאָס געווען אַ מיין פאַעטיש חנדל, אַזאַ געשמאַקע לירישע
פאַסטעמקע. איז גיי ווייס, אַז אין די פינצטערע קאַטאַרגע־יאַרן וועט מיינע
אַזוי „יאַקערן און זייען". פשוטער — פאַרשוואַרצט ווערן אַן עושר און אַן
כבוד...

און ווען איך בין אַזאַ לייטזעליקער ווי מיינע אַבות, וואָלט איך אַט די
בענקשאַפטלעכע שורות, כאַטשבע איר געדאַרפט ווידמען, וויל נאָר אין
איר זכות — לעבט דאָס ליד!

מרים בת צבי

איך וועל אנהויבן מיט אן אלטמאָדישן שטייגערִישן זאָג, אַז ביי אַ פאַר־ליבטן זעט אויס אַ קאַטשקע ווי אַ מלאַך.

ווען מאַניע רויטמאַן איז געוואָרן מיין באַשערטע, פלעגט אונדזער גאַנצע משפּחה, דערציילן וועגן איר נסים ונפלאות, און אויסגעשפּילטע — איינע אין דער וועלט.

איך דערמאָן מיך אַפּילו אַז די סאַמע קלוגסטע פּרוי ביי אונדז אין שטעטל, נאָך די פּערליצער מאַסשטאַבן, די חכמה אידיס קריימער, נאָך דעם וואָס מיין מאַניעלע האָט זיך באַוויזן אויף דער בינע און האָט עס אויסגע־זונגען און אויסגעטאַנצט און אויסגעשפּילט — „איך בין אַ בחור אַ הולטיי“ (אַ ליד פון משה קולבאַק) האָט זי מיך באַגעגנט אין גאַס און מאַכט צו מיר: — נו, יאַנקעלע, דיין ווייבל זעצט דיך אַריין אין קאַלאַש! אַ פאַלקסטימ־לעכער שבה, מיט אַ שטייגערִישער ראָזשינקע, מעגלעך אַפּילו פּראַסט געזאַגט, אַבער ס'איז מיר געווען זייער צום האַרצן.

און כאַטש איך וויל זיך נישט אַריינלאָזן איצט אין די געדיכטע טונקעלע מחשבות, דאָך טראַכט איך אַז עפּעס אַפּאַקאַליפּטישעס איז דאָ אין דעם זאָג: „אַז דו האָסט אַ קליינעם אומגליק — האַלט זיך ביי אים, ווייל צו יעדער צייט קען אַנקומען אַ גרעסערער“...

למען האמת, האָט זיך מיר דעמאָלט נישט געחלומט, כ'וועל זאָגן פּשוט און פּראַסט, אַזאַ וויסטער חלום, אַז די דאָזיקע געראַטענע מאַניע וועט אַזוי מיט אַ מאָל פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ העראַזישער פיגור. איך זאָג העראַזישער און ווייס אַז מיין ווייב האָט זייער נישט ליב קיין פּאַטאַס און אויך נישט קיין גרויסאַרטיקע עפּיטעטן, נאָר פון דעסטוועגן דאַרף איך זיך האַלטן אין די דאָזיקע הויכבאַרגיקע ראַמען: איך וויל זאָגן, און שום איבערטרייבעכץ, אַז ערגעץ וווּ וואַרט אויף איר אַ שטול, איבער הונדערט מיט צוואַנציק יאָר...

צי א לאנגע פאררעדע, נאָר וואָס קען איך טאָן: דאָס איז מיין גרויסע
 מעלה און גרויסער חסרון. איך בין געבוירן געוואָרן אין אַ באַריידעוודיקער
 שעה. די גאַנצע משפּחה איז געווען באַריידעוודיק און קיין מאָל נישט די
 שאַלעכץ און נישט די יאָדער באַזונדער. די יאָדער האָט מען געגעסן אין
 איינעם מיט דער שאַלעכץ און אַזוי איז ביי מיין רעדן און אַזוי — ביי מיין
 שרייבן: ווען ס'איז דאָ מערער יאָדער און ווען — מערער שאַלעכץ...
 איך גלויב אין דעם אַז אַ זיווג איז מן השמים. איך גיי ווייטער, איך
 ווער אפילו אַלטמאָדיש און טראַכט אַז ערגעץ-וווּ. נאָך איידער מיר זענען
 ביידע געבוירן געוואָרן, נאָך איידער דער מלאך האָט אונדו געגעבן אַ שנאָל
 אין דער נאָז, מיר אין 8טן יאָר, מיין מאַניעלען אין 14טן יאָר, האָבן מיר
 זיך שוין ערגעץ געזוכט איינער דעם צווייטן, איין שטערן האָט זיך געצויגן
 צום צווייטן און דעמאָלט איז שוין דער זיווג געווען אַ זיווג. ס'האָבן נאָר
 געדאַרפט איבערגיין חדשים און יאָרן, אונדזערע מאַמעס זאָלן זינגען זייערע
 וויגלידער ביי אונדזערע וויגן: איר מאַמע — אויפן זגוריצער שטייגער,
 מיין מאַמע אויפן פּערליצער, ביז מיר זענען זיך צונויפגעקומען.
 ווייטער אַ מאָל — צו אַ גרויסע דיגרעסיע. ס'קומט פון באַריידעו-
 דיקייט!

אַלזאָ, איז געקומען דאָס 1949סטע יאָר. נו, די מאָס פונעם יאָרהונדערט
 זיינען די אומגליקן. איך וועל פון מיין אומגליק נישט ריידן, וועגן מיינע
 איבערלעבענישן אין דעם דאָזיקן חשכותדיקן גרוב, דעם 16טן פעברואַר
 1949, ווען מ'האָט מיך אויסגעכאַפט אין גאַס. ס'האָט געהייסן אויף צוויי שעה,
 און זיך אומגעקערט צוריק נאָך זעקס יאָר מיט אַ חודש.
 און דערציילן דערציילט זיך עס עפּיש, כ'וויל זיך באַוואַרענען: דאָס
 וואָס איך האָב דעמאָלט איבערגעלעבט, אין יענעם אויפדערנאַכט, מעג
 שעקפירס האַמלעט און דאָס טאַיעווסקיס ראַסקאַלניקאָוו, הייצן ביי מיר
 אין אויוון: פּלוצעם, אַרום צוועלף ביי נאַכט, האָט אַנגעקלאַפט דער מחבל,
 דער שומר פון דער טיר און אַ פּרעג געטאַן: קטאָ נאָ בוקווי יאָ? * אַ מענטש
 האָט שוין דאָרט נישט נאָר קיין פּרצוף נישט געהאַט, נאָר קיין נאָמען אויך
 נישט. און ס'איז געווען עפעס גרויליש סימבאָלישעס דאָס פּרעגן — ״קטאָ נאָ

* קטאָ נאָ בוקווי יאָ? (פון רוסיש) וועמענס נאָמען הויבט זיך אָן מיט יאָ?

בוקווא יא? אפילו קיין נאָמען האָט מען שוין נישט אָנגערופן. גלייך דו וואָלסט שוין געווען אַ מת.

„בוקווא יא“ בין איך איינער געווען.

אַלץ די געבענטשטע, פאַרשאַלטענע פאַמיליע יאַקיר. „וויכאַדי!“ גיי אַרויס! אַרויסגעגאַנגען, איך מיט די הענט אויף אַרונטער, ער — נאָך מיר. איך גיי, פאַרדעכע מיך און טראַכט; וואָס וועט זיין? מ'וועט פּרעגן צי מ'וועט שלאָגן? מ'וועט ווידער פּרעגן, צי מ'וועט שרייבן? מ'וועט מיך האַלטן צוויי שעה, צי אַ גאַנצע נאַכט? איך זאָג אַ גאַנצע נאַכט, ווייל מערער פון אַלץ האָב איך מורא געהאַט נישט פאַר הונגער און נישט פאַר פעטש. כ'האַב מורא געהאַט ס'זאָל נישט געשען מיט מיר די דאָזיקע נאַטוראַליסטישע בושע, ווען דער מענטש ווערט שוין אויס מענטש און ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ גייענדיקן טואַלעט, איידל גערעדט, כדי נישט צו זאָגן עפעס אַנדערש. און פּלוצעם, ווי פון דער ערד, וואַקסט אויס — פאַפּאַוו. איך וויל אים נישט שעלטן, די וועלט איז במילא פאַרשאַלטן, נאָר דאָס דאָזיקע סלאַווישע שמיכעלע ס'כיטרעצו, ווען ער האָט אַ קוק געטאָן צו מיר, איינער רעדט: העכטל מיינס, האַסט זיך אַריינגעכאַפט אין דער פאַסטקע, אַ? און האָט מיר געגעבן אַזוי כּיטרע אַ ווונק אויף דער פּרוי וואָס כ'האַב נישט באַמערקט תּיכּף. און מיט אַ מאַל — מיינע זיצט.

איך היט זיך פון פאַטאַס. זי איז געזעסן אַזוי ווירדיק, אַזוי יידיש שייך, שייך אין זעלישן זינען פון וואַרט, אַז איך ווייס נישט צו עמיצער פון אירע באַבעס און עלטער-באַבעס, אין טעג פון שווערע נסיונות און גרויסע צרות און אומגליקן, האָבן געהאַט אַזאַ מין רויקן בראשיתדיקן אויסזען ווי זי. איך האָב געקענט אַ מאַניען מיט אַ ליכטיק פנים מיט אַ סך יצר-הרע-דיקייט מיט אַ וויגנדיקן שיינעם גאַנג. דאָס אַלץ ביזן 16טן פעברואַר 1949. איצט איז שוין געווען עפעס אַנדערש. דאָ איז מיר געקומען אויפן געדאַנק דער זאָג פון דעם גריכישן פּילאָזאָף:

ליבסטו הימל — וועסטו הימל ווערן, ליבסטו ערד — וועסטו ערד ווערן. זי איז געזעסן ווי אַ גרויסע יידישע טאַכטער דאַרף זיצן; נישט מיר אַרויפ-געפאַלן אויפן האַלדז, נישט זיך צעוויינט, נישט זיך צעיאַכמערט. אַפנים טרערן זיינען אויך אַ פאַרמעגן, מ'טאַר זיי נישט צערענצלען.. מאַניע בלייבט מאַניע אין אַלע צייטן, מאַניע איז אייביק!

*

בדרך-כלל, אז מ'וויל ווייך מאַכן דאָס האַרץ ביי נאַטשאַלסטווע פון דעם גהינום-לאַנד, קומען י'דישע וויבער צעכראַסטעט, צעיאַכמערט, ס'שלעפט זיך זיי נאָך די גילדענע צויטן. ס'הייסט — דער צער איז אזוי גרויס, אַז איך קען זיך אַפילו נישט אומקוקן אויף זיך.

ניין! דאָס איז געווען זייער אַ דיסציפלינירטער צער. אַ שמיכל אַזאַ, אַ קאַרע-אויגיקער... אַבער דער טרויער — אַ געמאַסטענער, אַ געווייגענער, אַן איבערטרײַבעכץ. אזוי האָט געקערט זיין טרויעריק דבורה הנביאה אַדער משה רבינוס שוועסטער — מרים, ווען משה האָט געהאַט אויסצושטיין אזוי פיל צרות פון זיין פאַלק.

אַ קוק צו מיר, ווי אינער רעדט: דער וויבערישער ביסטו, איך בין דער מענלעכער. דו ביסט מיר צו אַ ווייכע י'דענע. גיב אַכטונג אַז דער מיטאָס דינער, זאָל פון אים נישט ווערן פון און פראַך.

און נאָך אַ מיין: דו האָסט שטענדיק ליב געהאַט צו באַשרייבן גרויסע מענטשן. אין די יונגע יאָרן, אין דינע אַרטיקלען, האָסטו שטענדיק גע- שטרעבט צו פראַמיטעיִשע פיגורן, איז איצטער זיי כאַטש אַ ביסל געראַטן אין דינע העלדן. אַז דו האָסט געקענט אזוי שיין ריידן, זאָלסטו איצט קענען שיין לעבן, אַפילו אין אַט די דאָזיקע תהומדיקע באַדינגונגען.

בדרך-כלל, אַז מ'געפינט זיך אין אַזעלכע גרויליקע אומשטענדן און מ'דערמאָנט זיך אין זיי שפעטער מיט יאָרן, איז פדי צו סטראַיען פון זיך אַ העלד, זאָגט מען אַז ס'האַבן אַרויסגעהאַלפן די אַבות, אַז כ'האַב געטראַכט צו שמשון הגיבור און בר-פּוכבא. נו, מ'טראַכט זיך אויס אַ ביאָגראַפיע פון באַזשע-דוך. איך זאָג עס איצטער אויף דעם ניין און זעכציקסטן יאָר פון מיין לעבן, און יעדער טאַג קען זיין דער לעצטער טאַג, און יעדע שעה קען זיין די לעצטע שעה, זאָג איך אַז אויב ס'איז מיר געגעבן געוואָרן דעמאָלט פח איבערצוטראַגן דאָס וואָס כ'האַב איבערגעטראַגן, איז די ערשטע וואָס האָט מיך אַרויפגעפירט אויף דעם געשיכטלעכן דרך-הישר, פדי איך זאָל נישט פאַרשעמען דעם שטאַם, איז זי געווען!

*

זי איז פון אַן אוקראַיניש שטעטל — האַזאַרעניץ. זי איז נישט איינ- געמונקען אין פרומאַקישע צויטן, נאָר זי איז אַ גרויסע י'דישע טאַכטער.

אין שטעטל האָט זי געהייסן מאַניע אָדער מאַניעלע און היינט מעג זי שוין
הייסן, ווייל זי איז אַזוי געוואָרן ווי זי איז געווען דעמאָלט, אין יענער
גרויסער שעה, די שעה פון גרויסע נסיונות, ווען איר צער איז אַפילו אויך
געווען שייך, מעג זי שוין הייסן — מרים בת צבי.

ס'איז אַ פּראָסט, ס'איז אַ מחיה

ס'איז אַ פּראָסט, ס'איז אַ מחיה
ס'איז אַ ווינט און אַ זאָווי
ס'איז אַ שליטוועגס אַ חריפות
פון רעדן אַזש ביז בודיי.

איינגעשפּאַנט שוין פּערד און שליטן
זען זיך ליבינקע אַריין
האַב נישט מורא, שיינע מיינע
כ'האַב מיט זיך אַ פּלעשל וויין.

ס'איז אַ פּראָסט, ס'איז אַ מחיה
ס'איז אַ ווינט און אַ זאָווי
גאַט אין הימל איז דאָך איינער
און מיר ביידע זיינען צוויי

ס'איז אַ שליטוועגס אַ חריפות
און דיין קוש איז צוקער זיס
זאָל אַ רוח אין יענעמס טאַטן
ווער ס'עט זאָגן אַז ביסט מיאוס

ס'איז אַ פּראָסט, ס'איז אַ מחיה
ס'איז אַ ווינט און אַ זאָווי
ס'קושט אַ בחור הייס אַ מיידל
ס'צעגייט זיך אַזש דער שניי.

אַ ווינט אָן איינזאַמער אין פעלד

אַ ווינט אָן איינזאַמער אין פעלד
און אַ ווערבע פליסטערט אומעט.
כ'האַב היינט אַ בריוו פון דיר געהאַט,
אַזאַ צער נעמט מיך אַרומעט.

דו שרייבסט — די בענקשאַפט דײַך פאַרצערט
ווי דער פלאַקער-פלאַם פון דאַרן.
אויף אַלע וועגן קלאַגן טריב
אונדזערע פאַרשעמטע יאַרן.

עלנט אויסגעטריקנט האַט
דעם טוי פון דיינע קאַרע אויגן,
און ווי אַ גלויביקער פאַר גאַט
פאַר דיין צער טו איד מיך נויגן.

דו שרייבסט עס בענקט דער סיווער שליאַך
ווי מיר פלעגן ביידע שפאַנען.
עס רוישן בוימער אין דעם וואַלד —
אונדזער ליבע זיי דערמאַנען.

און אויב באַשערט מיר שטאַרבן דאַ,
אין ווייטן לאַנד פון פראַסט און שנייען.
איביק ווי די זון און ערד
וועט אונדזער ליבע נישט פאַרגייען...

קאַלימאַ, 1954

און אז איך וועל קומען אהיים

א

און אז איך וועל קומען אהיים
און אז איך וועל קומען אהיים,
וועט אפילו אַ גרעזל אויף שטיין —
פון נחת אַזש גיבן אַ ווין,
און די היימישע וועגן און שליאַכן
זיי וועלן מיך האַלדזן פאַרשמאַכטע.
און ווי דורשטיקע לעמער
לעקן דעם שטויב
פון מיינע מידע פאַרבלוטיקטע פיס.
אַזוי מאַמעדיק זיס,
אַזוי מאַמעדיק זיס,
אַז איך וועל קומען אהיים.

ב

און אז איך וועל קומען אהיים
און אז איך וועל קומען אהיים,
וועט אפילו די שטעטלדיקע באַד פון ליים,
וואָס טוליעט זיך צום טייך, אַזוי שיין
מיט פרייד מיר אַנטקעגן גיין.
נאָר הערשל דער בעדער —
— ווי מיר, ווי —
וואָס פלעגט זומערצייט שלאָפן —
אויף אַ סטויג פון היי.
און באַשיימפערלעך הערן

ווי עס פאלן אים אין פאדעלעק די שטערן.
הערשל דער בעדער —
וואָס רעדט רק מיט אס־ירצה־השם און בלינד־
אַ ייד מיט אזוי פיל זאָפט און חנען,
אים וועט נאָר אַן עלנטע ווערבע באַוויינען,
אַז איד וועל קומען אַהיים.

ג

און אַז איד וועל קומען אַהיים
און אַז איד וועל קומען אַהיים,
וועט די שניידערשע שיל
מיט איר גילדערנעם טויער,
אויף וועלכן ס'איז אזוי פרום אָנגעשריבן
זה השער לאדוני,
מיט פענצטערלעך, גרינע, ראָזע און בלוי,
אויף דער אַרעמער גאַס אַלץ נאָך שטיין.
און דער ווייבערשער גאַרן
מיט אַלטמאַדישן האַנטפאַס און אַרון.
אָווו מיין מאַמע — איטע די פירזאָגערין
האַט יאַרן און יאַרן
זיך אויסגעטענהט אויף עברי טייטש
ביט איר צאַרניקן גאַטבאַרעכי
פאַר קינדער, פאַר פרנסה, פאַר כלל ישראל —
וואָס איז געגליכן צו אַ טשערעדע פי —
וואָס האַט דעם פאַסטעך פאַרלוירן,
און אין צער טוט וויינען און ברומען,
איז ווער וועט מיר זאָגן?
איז ווער וועט מיר זאָגן?
ווי דאַס געביין פון איטע בת יוסף —
איז אַהינגעקומען ! ...?
אַז איד וועל קומען אַהיים.

ד

און אז איד וועל קומען אַהיים
און אז איד וועל קומען אַהיים,
וועלן אַפילו די שטערן,
וואָס דרימלען אויף צווייגן, דערציילן
ווי מ'האַט זיי געברענט —
אין קעלערס, אין גריבער, אין היילן,
און געזייט זייערע ביינער —
פון אַלט, און פון יונג, און פון קינד ;
אויף אַש, און אויף שטויב, און אויף ווינט.
און עס וועלן די וואַסערן אַרויס פון די ברעגן,
און די מאַכיקע שטיינער ביי וועגן,
און די כאַטקעלעך די אַרעמע, פרומע,
וועלן מורמלען : נקמה !... נקמה !...
אַז איד וועל קומען אַהיים.

ה

און אז איד וועל קומען אַהיים
און אז איד וועל קומען אַהיים,
וועל איד קושן יעדן שטויב, יעדן שטיין,
שטומע עדות פון זייער פאַרשניטן געביין,
און וועל מיר קיין רו נישט געפינען
קיין רו נישט געפינען
ביז וואַנען מיר וועלן אין הייליקן יום־הדין,
דעם צאָרנדיק־גערעכטן
פאַרטיליקן די מערדער, די שעכטער
פון אַלץ וואָס געווען —
אַזוי הייליק, און לויטער, און ריין —
אַז איד וועל קומען אַהיים.

פּאַרטֶרעטן

דער לעצטער בעסאַראַבער גאון (הרב יהודה לייב צירעלסאָן)

א

אין אַ סעפטעמבערדיקן ערב־שבתדיקן נאַכמיטאָג פונעם יאָר 1925, האָט דער רב הפּוֹלל פון בעסאַראַביע, דער יושב ראש פון „אגודת ישראל“, דער באַרימטער סענאַטאָר פון רומעניע דער מדינה — ר' יהודה לייב צירעל-סאָן, זיך אויפגעכאַפּט פנים אל פנים מיט אַ יונגעראַמאָן אַ פאַרפּוצטן אין „בגדי־דלות“ און מיט אַן אויסזען ספּק ראַסקאַלניקאָוו, ספּק מאַניש, שטיל, ממש אויף שטום־לשון, האָט דער זעליש־צעבראַכענער זעכצנ-יעריקער בחור אַוועקגעלייגט פאַרן מרא דאתרא אַ בריוו, אַ מגילה, געחתמעט פון די קעשענעווער טובי העיר אין וועלכן זיי בעטן אים תחנונים דאָס ער, דער ערן־דירעקטאָר פון דער אַרטיקער גימנאַזיע „מגן דוד“, זאָל זיך מרחם זיין אויף דעם שעפעלע התועה בדרפו... היידישיזום, וועלכן מען האָט אַזוי ביטער „מטריח“ געווען פון דאָרט, פון דער זעלבער שול אין וועלכער עס איז אויפגעאַנגען דער שטערן פון נתן אַלטערמאַן ז"ל, און פון נאָך און נאָך, היינט זייער באַווסטע יידן אין ישראל.

און אויף אַלע תמיד איז מיר פאַרבליבן דעם רבס קוק, נאָך דעם ווי ער האָט מיך אַפּגעמאַסטן פון קאַפּ ביז פיס. אַזוי האָט געקענט קוקן דער מהר"ל פון פראַג אויפן גולם, ווען יענער איז אַרויס פון זיין שליטה, אַדער דער תנא אויף ר' אלישע בן אבויה — דעם „אחר“ דעם אַפּטריניקן.

זיין ערשטער בלחשדיקער זאַג: — פייגע, האָט ער זיך אַ ווענד געטאַן צו זיין באַשערטער — איז גיב קודם כל דעם יונגעראַמנטישק אַ טעלערל צימעס, וועט ער ערשטנס דערשפירן דעם זיסן טעם פון זיין פאַרלוירענעם שבת קודש, און צווייטנס וועט ער האָבן כוח מיר מסביר צו זיין די מסתריים... היידישיזום.

למאי לייקענען? פון דעם געשמאקן צימעס איז מיר ממש ליכטיק געווארן אין די אויגן. אין א מינוטקעלע האָב איך מיך אָפּגעפּאַרטיקט מיט אים, און אזוי איז שוין אַפּנים דער שדישער גאַנג פּון סטראַ אַחראַ, וואָס תּיפּף האָב איך, ווי מיינ פּעטער עָשוי, באַקומען אַ ווילדן חשק זיך צו לאָזן אין געפּעכט מיט דעם הויפּט-קלער פּון די קלערקאַלן.

אַ פּאַר מינוט האָט ער, צירעלסאַן, אַריינגעקוקט אין דער מליצהדיקער בריוו און דערנאָך גענומען אַ זייער פּאַרמחשבהטער סיליען אַ שנירל פּון פּיוט אין געדאַנק. מיט די יאָרן, אַז איך וועל ווערן אַ יודע חן, וועל איך עס זייער שיינאַרטיק באַצייכענען — אינערלעכער מאַנאַלאָג.

— פּאַרשטייט זיך אַז אוסישקין האָט אונדז געטאָן אַ בערישע טובה ווען ער, דער יעקאַטערינאַסלאַווער ציוני האָט אין זיין קנאוּשן ירגון אַ הילך געטאָן: עברית או רוסית! דאָס סאַמע טרויעריקסטע פּאַסירט דעמאָלט ווען אַ מנהיג ווערט געטריבן נישט פּונעם אימפּעט פּון זיינע רעיונות, נאָר פּונעם טאַרעראַם פּון זיינע שלאַגווערטער.

זעט אויס אַז ער האָט זיך נישט אָפּגעגעבן קיין רעכענונג אַז פּאַר דעם דאָזיקן זאַג זיינעם וועלן מיר טייער באַצאָלן; מיט געשיכטלעך רבי געלט. דערהערט דאָס וואָרט „רבי געלט“ האָט אַפּנים די רבצין דערפּילט אַז עס נעמט זיך כּמאַרען אין איר שלוּוהדיקער נעסט, זי האָט מיר צוגעוואָרפּן אַ פּאַראַיבלדיקן קוק און זיך שטיל אַרויסגעשלייכט אין איר ווייבערישן חדר: — נו זאַג אַליין, וואָס פּאַר אַ טעם האָט עס, נעמען די חנעוודיקע באַרוועסע יידיש-שיפּחה, וועמענס לויטערע טרער און מתיקותדיקער ניגון האָבן באַשיינט אונדזערע קינדער יאָרן, איר אַנטוען רויטע שפּאַרן און זי טרייבן אויף די אַלע סאַציאַליסטישע באַריקאַדעס, קעמפּן פּאַר זייערע סדומישע טעאַריעס? איך פּיל זיין רחמימדיקע האַנט אויף מיינע שמאַלע אַקסלען, זיין יעמערלעך קול ריזלט ווי פּון אַ טיפּן צער-קוואַל:

— געשיכטע קענסטו אַ ביסל, האָ? צי נאָר געלעקט און געשמעקט? איז פּאַרגעדענק: יידישזום איז נישט קיין שיטה, נישט קיין תּורה מסיני און יידיש איז נישט קיין מיטל צום ציל, ווי די לינקע האַרמידערן, איך געדענק נאָך ווען דער משומד וויקטאָר טשערנאַוו האָט פּאַסקודיעט אַז יידיש בלוט איז שמירעכץ אויף די רעדער פּון דער רעוואָלוציע, און מאַרגן וועט דער רבי אייערער — ליטוואַקאָוו — קומען און זאַגן אַז יידיש איז שמירעכץ

אויף די רעדער פונעם קאמוניזם. און אזעלכע טויזנטער פארפירטע ווי דו וועלן אים גלייבן, איז צירעלסאן אריין אין אזא גרימצארן, אזש די ציין האבן מיר אנגעוהויבן צו קלימפערן אין מויל.

קאנטיק אז ער האט זיך געכאפט, דאס זיין צוהערער האט נאך אפילו נישט קיין שפראציקל פון קיין וואנצע, זיין קול איז מיט א מאל געווארן סאמעטן ווייך.

— יידיש איז איינע פון די שפראכלעכע זיבן ווונדער אונדזערע. ס'איז דען גלאט א לשון, ס'איז דאך א מאמע. א שאד וואס איך בין נישט קיין פילאלאג; וועגן דעם געבורט פון יעטוועדן יידיש ווארט וואלט מען געקענט פארפאסן א ספר. נו, האט דער אוסישקין אריינגעווארפן א פאנישן שטיין אין אונדזער שפראכלעכן וויינגארטן און איבער נאכט האט גענומען קאכן דער גהינום-קעסל. ס'איז געווארן א ביטערער קידער-ווידער צווישן די צוויי שוועסטער לשונות, און זיי, די וויסטע דעמאגאגן פון ביידע צדדים צאפן אפ ריקעס שעפעריש בלוט פון אונדזער צעבראכן יידיש הארץ. יא, איבער זיי איז יידישיזם געווארן דאס טראיאנישע פערד, וואס האט זיך געשטעלט פאפעריק אונדזער ביטערן געראנגל פארן קיום האומה. און א גאנצער דור גייט פארלוירן. והראיה: קוק דיך אן מיט מיינע אויגן!

איך עפן א פאראנטעז: איז גיי ווייס, אז אין פופציק יאר ארום, וועל איך אין שפעטן פארנאכט פון מיין לעבן, יאמערן און קלאגן, אז דעמאלט האב איך ווי ס'רוב יידישע שרייבער בלינד געגלויבט אז די גאולה פון אונדזער מאמע-לשון וועט קומען פון מאסקווע און די סאמע געהייכטע און געבענטשטע ווארט-צויבערער פון מיין דור, וועלן אזוי מיתה-משונהדיק פארטיליקט ווערן פון די רויטע רוצחים, וועלכע האבן די מדינה פון אונדזער געביין, פארוואנדלט אין יאמערטאל פון אונדזער פארגיין.

אבער דערווייל איז זעכציק — ער, און זעכצן — איך. און דער שמועס איז אן ערב-שבתדיקער.

און שפעטער, צוגייענדיק א פארמחשבהטער צום טעלעפאן, האט ער צו מיר מילד הארציק א שמייכל געטאן: פון עבירות איז קיינער נישט בא-ווארנט, נאר א מיצווה דארף מען זיך אילן צו טאן — ס'קען א מאל זיין צו שפעט.

און אין טרייבל אריין בהעברה אשפנוזית: — אתה שומע אותי מר ליבון,

חבל שגירשת את יקיר מן הגימנסיה. מן הראוי לקבל אותו שוב. פנראה שכחת מה שלמדו אותנו חכמינו: היוהרו בבני העניים, מהם תצא תורה. וואָס באַדייט אין ייִדיש: „דו הערסט מיך מר ליבון, אַ שאַד וואָס דו האָסט פאַרטריבן יאַקירן פון גימנאַזיע. עס איז געווינטשן מ'זאָל אים צוריק אַרייננעמען. זעט אויס אַז דו האָסט פאַרגעסן וואָס ס'האַבן אונדז געלערנט אונדזערע חכמים: זייט פאַרזיכטיק מיט די קינדער פון דער אַרעמקייט, ווייל פון זיי וועט אויפגיין דאָס ליכט פון דער תורה“.

און נאָך אַ מאָל צו מיר: — גיי וואָש דיך אַרום און כאַפּ זיך אַריין אין שול און שווענק דיר אויס דיין אַפיקורסיש מויל מיט אַ פרומען פּסוק, כ'לעבן עס וועט דיר נאָך צו נוץ קומען.

ב

יאָר 1940. בעסאַראַביע. אין דער אידלישער מדינה, צווישן דניעסטער און פּרוט, ממשלטעווען שוין די רויטע שקלאַפּן פון פרייהייט וועלכע האָבן געבראַכט, אויף זייערע טאַנקען, די פרייהייט פון קנעכט.

...און מיט אַ מאָל זענען אין קעשענעוו, דער עיר ואם בישראל, פאַרווישט געוואָרן די באַגריפּן פון צייט און רוים. אין איין חודש האָט זיך אַ געדיכטע מרה-שחורה אַראַפּגעלאָזט איבער דער שטאָט, אַוווּ יאָר-צענדליקער האָט געברויזט מיט ייִדיש לעבן. אַלע שולן און שילן זענען פאַרריגלט געוואָרן. אין די גרויליקע נעכט זענען צענדליקער ציוניסטישע טוער און גלאַט ייִדן פאַרנעמיקע, אַרעסטירט געוואָרן, פאַרשוונדן אויך די זשוואַווע צייטונג-פאַרקויפּער, די משהלעך, שלמהלעך, וועלכע פלעגן אונדז מהנה זיין מיט אַ „צייטונג-בלאַט“ אין מאַמע-לשון וואָס האָט געהאַט דעם געשמאַקן טעם פון אַ פרישן פּידפאַלעק ערשט פונעם אויוון אַרויס.

אין די פּאַלדן פון די באַלשעוויסטישע „גליקן“ האָבן זיך שוין געשאַרפט זייערע חלפּישע ציין די אומגליקן. יונג און אַלט פלעגן זיך נאָכפרעגן מיט צאַפּל און גרויל, צי אונדזער רב צירעלסאָן איז נאָך אַ היגער?

ביז ס'איז געקומען יענער גורלדיקער טאַג, צו וועלכן מ'קען אַנווענדן יהושע בן נונס זאָג: שמש בגבעון דום והירח בעמק איילון. ווען, דוכט מיר, די געשיכטע אַליין האָט פאַרהאַלטן דעם אַטעם.

...איז אַט דעם 22סטן יולי פונעם יאָר 1940, האָט אַריינגעשפּאַנט אין

רעדאקציע פון דער צייטונג „סאציאליסטישעס קאָיאָ בעסאָראַביאַ“ יהודה לייב צירעלסאָן. אַריינגעשפּאַנט מיט אַצילותדיקע טריט אין דעם גרוימיקן קאַבינעט פונעם הויפּט־רעדאַקטאָר — איוואָן פעטראָוויטש קאַסאַלאַפּאַוו. דאָס איז דער קעשענעווער מרא דאתרא געקומען אַפּפּרעגן די ווילדע באַהויפטונגען פון דעם אַטעיסטישן שוואַרצן לייט אַרטיקל „צוויי רעליגיעס אין דינסט פון דער רעאַקציע“. פאַר וואָס אַזוי „דעליקאַט“ רעאַקציע און טאַקע בפירוש נישט — פאַשיזם? ווייל, לאַמיר נישט פאַרגעסן אַז ס'איז געווען אין די סאַמע האַניק־חדשים פון דעם סטאַלין־היטלער פאַקט.

שוין פון די ערשטע מינוטן — ווי עס האָט מיר גענוי דערציילט דער ביוועזנדיקער זשורנאַליסט־סטענאַגראַפּיסט, דוד פּיערשטיין, איז דער סאַ־וועטישער רעדאַקטאָר געבליבן ווי געפלעפט.

אין זיין באַלשעוויסטישער פּאַנטאַזיע און לויט די אים באַקאַנטע שיל־דערונגען פון די שוואַי ישראל, האָט ער זיך אויסגעמאַלט די געשטאַלט פון זיין אַפּאַנענט אין די סאַמע גרעלסטע פאַרבן, דהיינו: פעפּעס אַ מין ווילד רבל, רחמנא ליצלן, מיט אַ פאַרסאַרגעטער קאַפּאַטע און אַ באַרד מיט ווילדע קאַלטענעס. און דאָ זיצט גאַר אַקעגן אים — אַ הדרת פּנימדיקער ייד. עס פעכלט דאָס ווייסע העמד מיט דער מאַגישקע, און נישט ווייניקער זיין שפּראַך וועלכע פינקלט מיט אַלע אידיאָמאַטישע חנען פון די אורפּאַטערס פון דער גרויסער רוסישער ליטעראַטור טורגעניעוו, טאַלסטאָי און טשעכאַוו.

— חשובער רעדאַקטאָר, איז ווי־זשע קומט עס וואָס איר, ווי איך זע, אַ מענטש פון עלטערן דור, וועלכער האָט זיך, וואַרשיינלעך, דערצויגן אויף די ווערק פון דער רוסישער הומאַניסטישער ליטעראַטור, איר וועלכער ווי אַלע פון אייער פאַרטיי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין אַ פאַרוועט מיטן ריבונג של עולם, פּדי צו שאַפּן אַ גן־עדן אויף דער ערד. איז יא, ווי־זשע קומט עס, וואָס איר און אייער צייטונג, באַשמוצט אַזוי די ערשטע פּרעדיקער פון מענטשלעכקייט און סאָציאַלן יושר: משה רבינו און זיין נאַכפּאָלגער דעם סטאַליאַר — זון פון נצרת? און נאָך ווען, אין סאַמע האַניק חודש פון אונדזער באַפּרייונג? האָט דער רב געלייגט דעם טראַפּ אויפן האַניק.

— עס פעלט אייך נישט קיין הומאַר. אַפילו סאַלטיקאַוו־שטשעדרין וואַלט אייך געמעגט מקנא זיין, כּמורעט זיך דער רעדאַקטאָר און שליסט דערביי אויס דעם טעלעפּאָן...

— ווען סאלטיקאוו-שטשעדרין לעבט וואלט ער זיכער נישט געקליבן קיין נחת פון אזעלכע ארטיקלען. דוכט מיר, אז פלעכאנאוו און אפילו אייער מיטצייטלער לונאטשאַרסקין וואלטן זיי אויך נישט געפעלן. פארגעסט נישט איוואן פעטראוויטש, אז אַט די ברונעמער פון פאָעזיע, יושר און חכמה האָבן געלינדערט און וועלן נאָך לאַנג לינדערן דעם דורשט פון דורות. אויב איר וועט זיך טאַקע אָפּזאָגן פון זיי, ווי איר טוט עס איצט, וועט עס אייך זיין נאָר צום שאַדן. וואָס, וואָס, נאָר צום תּנ"ך וועט איר זיך פּרײַער אָדער שפּעטער, אַלע, אַלע אומקערן, ווײל ער איז אייביק.

— איז אפשר וועט איר אונדז אויך פאַרלייגן מיר זאָלן אַרײַננעמען אייער משהן און פּריסטוסן אין דער פּאַרטיי, האָט זיך דער גרייז-גרויער קאַסאַלאַפּאַוו צעלאַכט, און דערנאָך מיט אַ קול אַ וואַרנענדיקס: איר קענט מן הסתם לענינס זאָג: רעליגיע איז אַפּיום פאַרן פּאַלק, און דער פּאַרטיי אַ וואַרט איז פאַר אונדז, סאָוועטישע בירגער, אַ געזעץ! ערגעצווו האָט איר נאָך אַ ביסל מזל וואָס איר האָט אַנגעטראָפּן אויף מיר, אַ מענטש, ווי איר זעט, אַן עלטערער, וועלכער האָט דרך-ארץ שוין פשוט פאַר אייער זעלטענער רוסישער שפּראַך. איז גייט אַהיים און לאַזט אונדז צו רו! פון אונדזער שמועס ווייסן מיר נאָר דריי...

דעם רב אויגן, וועלכע האָבן געזען פּלעווען און קרושעוואַנען, פּרייש-קעוויטשן און פּראַנאַיטעסן, קוואַן און זעליאַ קאַדריאַנו און אַנדערע אומ-צײליקע שונאי ישראל, די אויגן וועלכע האָבן אַרײַנגעבליקט אין דער טיף פון דורות און געזען אַלע פּאַרטיליקטע פון אונדזער פּאַלק, זענען מיט אַ מאַל פּייכט געוואָרן. נאָר ער האָט, ווי זײן שטייגער איז געווען פון אַלע תּמיד, זיך אַדעליק אויפּגעהויבן, מיט אַ פינגערל אַראָפּגעשנאַלט אַ דרויבעלע פון זײן שבתדיקן סערדעט און שטיל אַ זאָג געטאָן צום רעדאַקטאָר:

— איך וויל אַז איר זאָלט וויסן, איוואן פעטראוויטש, אַז אַ יידישער רב איז נישט ווייניקער העלד ווי די אַמאָליקע רעוואָלוציאַנערן. אַ מענטש פאַרמאָגט טאַקע איין לעבן, און למאָי לייקענען? עס איז אַוודאי שווער עס מקריב צו זײן אַפּילו אויף דעם הייליקסטן מזבח. אָבער אַלע מײנע אורזײדעס האָבן געלעבט און געשטאַרבן ווירדיק, און אויך איך, ווען די שעה וועט קומען — בין גרייט.

מיט שטילע פאַרכטיקע טריט, האָט ער אין יענעם קעשענעווער בין-

השמשות געשפאנט צו זיין היים. ער איז געווען אזוי פארטיפט אין זיינע מחשבות, דאָס ער האָט אַפילו נישט באַמערקט זיינע טרייע שומרים — דעם רב יוסף פעפלבוים און דעם סעקרעטאַר זיינעם בערל פּרילוצקי, וועלכע זענען אים נאָכגעגאַנגען און געשוויגן.

ערשט ווען ער האָט געזעען צו זיין שטוב, האָט אַ שמיכל אויפגעלויכטן אויף זיין פנים און ער האָט קאַטאַוועסדיק זיך אַ וויצל געטאַן מיט זיינע באַגלייטער :

— אַ, זייער גוט וואָס איר זענט דאָ, איך קלייב מיך אַריין אין זייער קאַמסאַמאַל, נישט געדאַכט זאָל ער ווערן, דאַרף איך טאַקע האָבן צוויי רעקאַמענדאַציעס. איז פאַרקאַטשעט, זייט מוחל, די אַרבל, און שרייבט זיי מיר אָן תיכף ומיד...

*

אַ פאַר וואָכן פאַר היטלערס אַנפאַל אויפן ראַטנפאַרבאַנד, איז דער בעסאַראַבער ייִדישער ישוב, וועלכער האָט שוין קוים געזיפּעט, פון ס'ניי אויפגעשוידערט געוואָרן: אין דער קזעווער טעגלעכער צייטונג „דער שטערן“, דעם אַרגאַן פון דער אוקראַינישער קאָמוניסטישער פאַרטיי, אין זייער חלפישן ייִדיש, האָט זיך באַוויזן אַן אַרטיקל: „דער בעסאַראַבער הויפּט־ראַבינער צירעלסאַן — אַן אַגענט פון דער צאַרישער אַכראַנקע“, פול מיט ווילדע בילבולים און מסירות.

און ביז היינטיקן טאַג, איז נישט קלאַר פאַר וואָס די סאַוועטישע מאַכט־האַבער פון מאַלדאַווע האָבן, פון דעסטוועגן, נישט געוואָגט צו אַרעסטירן דעם רב.

זאָל זיין אָן זיי האָבן באַנומען אַן צירעלסאַן איז צו פיל אַנגעזען און באַליבט ביי ייִדן ווי נישט ייִדן, און ס'איז פאַרלויפיק נישט פּדאי אויפצורודערן די געמיטער? צי זאָל זיך טאַקע האָבן פאַר אים איינגעשטעלט דער אַלטער אַנשטענדיקער באַלשעוויק קאַסאַלאַפּאַוו? דאָ ליגט דער תלמודישער זאַג — תיקו.

אַבער... — און דער אַבער — איז די גרויל אַליין. איז מילחמה. און דעם אימהדיקן פאַר נאַכט פון דעם 25סטן יולי 1941, ווען דער רב הפּולל איז געגאַנגען דאַוונען מינחה און מעריב אין דערנעביקן שילעכל, איז ער צעמערשט געוואָרן פון אַ באַמבע.

היינט געפינט זיך זיין קבר אויפן קעשענעווער בית-החיים. אהער קומען
יידן און יידינעס, די רעשטלעך פון דעם טויזנטיעריקן פארוואַרצלטן יידישן
ישוב, זיך אויסריידן, אויסוויינען און אויך געפונען ביים גרויסן נפטר
טרייסט און גענעזונג, ס'קומען אויך אַלטע און יונגע — זיך געזעגענען פאַר
זייער עולה זיין קיין ישראל.
...און עס וועט נישט זיין אַ גלאַט אַזויזיכדיקע מליצה, ווען איך וועל
פאַרענדיקן: ער איז געבליבן אַ טרייסטער נאָך זיין אַפּלעבן, פּונקט ווי ביי
זיין לעבן.

א יארצייט-ליכטל פאר סאלאמאן שור

און ווייל דער סוף פון דער געשיכטע, וואס איך קום דא דערציילן, איז זייער א הארצרייסנדיקער, וועט מיר דער קורא חביב מוזן מוחל זיין, וואס איך שרייב זי אין און און און קאטאָוועסדיקן נוסח. ווייל אנדערש וועט מיר נישט סטייען קיין פוח זי אויסצולייגן אויף פאפיר.

א

אין די ערשטע וואך, ווי נאָר איך האָב מיך אַרויסגעלאָזט פון מיין שטעטלע פערליץ קיין קעשענעוו „שטודירן“, האָט מיך מיין פעטערל, דאָס בייגל-בעקערל, משהלע טראַכטמאַן, מיט גרויס פאַראַד, געפירט אויסווייזן די קרוינשטאַט פון דער בעסאַראַביע.

דאָס פיצעלע פעטערל מיינס איז געווען אַנגעשטאַפט מיט... בונדיס-טישער תורה. איז דעריבער, זאָל זיך דער ליענער נישט ווונדערן, וואָס צווישן די אַלע גרויסשטאַטישע חריפותלעך וואָס מיין „סיציליטל“ האָט מיר געוויזן, איז געווען אַ פאַרנעמיקער ייד, אַ שטאַלטנער, פאַרפּוצט, אין אַ וואַכעדיקן טאַג, אין אַ יום-טובדיקן קאַסטיום און מיט אַ פריצישן צילינ-דער אויפן קאַפּ.

דער אויסנעמלעכער ייד, מיט וואַנצעס פון אַ פּוילישן כראַביע, איז פירשטלעך אַרויס פון זיין גילדערנער קאַרעטע, און זיך אַ לאַז געטאַן, צו דער דעמאָליטיקער פּרימאַריע (שטאַט-פאַרוואַלטונג בלע״ז), אַוועק איז אַפנים אַ היימישער מענטש.

— זעסט יאנקעלע — האָט מיך ס'פעטערל אַ טאַרקע געטאַן — דאָס איז דער גרעסטער בורזשוי.

דערהערט דאָס גלינצערדיקע וואַרט בורזשוי, האָב איך מיך תיכף נאַכגענומען נאָך דעם שיינעם יידן, און למאַי לייקענען? — ער איז מיר בפירוש געפעלן פונעם ערשטן קוק.

קודם פל, איז מיר געווען זייער צום האַרצן זיין מלכותדיקער גאַנג, אויף די מירמלנע טרעפּ, בשעת די אַלע גרעסערע און קלענערע האַווקערס און האַווקערלעך פון דער פרימאַריע, האָבן זיך גענייגט און געבויגן אין דרייען פאַר אים.

עס איז מיר שיין אָנגעשטאַנען צו זען, צום ערשטן מאַל, מיט די אייגענע אויגן, אַזאַ ייִדן, וואָס די גויים האָבן דאָס נייניעריקע קדחות פאַר אים, און נישט פאַרקערט.

דער ייִד איז געווען נישט קיין אַנדערער ווי סאַלאַמאַן אַבראַמאָוויטש שור. איז לאַמיר, אַלע קעשענעווער תושבים, זיך וואַרעמען ביי די האַלאַ-וועשקעס פון אונדזער זפרון.

סאַלאַמאַן שור איז געווען, אין יענע צייטן דער אַלמעכטיקער מלך איבער דער „קאַראַבקע“.

און קיניגן איבער דער „קאַראַבקע“ — די אינסטיטוציע, וועלכע האָט אויסגעהאַלטן אויף אירע קאַסטנס דאָס גאַנצע ייִדישע קעשענעווען, האָט באַדייט, טראַגן אַחריות פאַר דער אויסקומעניש פון דער סאַמע ייחוס-דיקסטער קהילה קדושה.

דעריבער האָט ער, דער קלוגער, מאַכט ליבהאַבנדיקער, סאַלאַמאַן אַב-ראַמאָוויטש, ממשלטעוועט ביד חזקה, און זיין וואָרט איז געווען אַ געבאַט. דערווידערן אים? פאַוואַליע, לאַ מיט אַן אַלף!

שור, דער ייִד, וואָס האָט געשטאַמט פון דער „פּאַן“ פון דורות ייִדן גערימטע אוטערנעמער אין צאַרישן רוסלאַנד (זיינער, שורס, אַן עלטערזיידע איז געווען אַ יוצא ונכנס ביים צאַר אַלעקסאַנדער, דער זיגער איבער נאַ-פּאַלעאַן באַנאַפּאַרט), האָט סיי אין אַרט שמועסן, סיי אין זיינע מעשים, געהאַט אַ באַזונדערן „וועליקאַ דיערזשאַווי“ (גרויסמאַכטיקער) נוסח איבער וועלכן מ'האַט אים געקריינדלט מיטן צונאַמען „קישעניאַוו פעטראַגראַדאַ-וויטש“.

ער, שור, פלעגט שניידן ווי אין קרויט, די רומענער האָבן ביי אים געהייסן נאַר ציגיינער („עטי ציגאַני“).

די באַלשעוויקעס, בונדיסטן און סאַציאַליסטן מפּל המינים — רויטע באַנדיטן. די פּועלי ציון — „פעצעקי“, און די פלערליי פאַרטיי-טוערס — לידיקגייערס („בעזדיעלניקי“).

פארשטייט זיך, אז די דעמאלטיקע קעשענעווער דריישפראַכיקע צייטונג-בלעטער, וועלכע האָבן איבערגעמאלעגירעט — נישט ווי איצט — אַלטע נייעסן, אויס מאַנגל אין... נייע אומגליקן, זענען געווען פשוט איבערגליקלעך פון דער באַשטענדיקער טעמע — שור.

זלמן ראָזענטאַל ז"ל, האָט זיך פאַר מיר איבערגענומען, דאָס ער וואָלט געקענט צונויפשטעלן אַ גאַנץ בוך, פון אַלע זיינע פאַמפלעטן קעגן שורן. אַלע יעמאלטיקע צייטונג-מענטשן, מיט די געשליפענע פעדערס, ווי בענאַני, יורי קאַלוגין, מ. לעוואַנדאַ (מיכאל לאַנדאַו ז"ל) און ווער נישט, האָבן געשאַסן מיט זייער שווערער פען אַרטילעריע אין שורן. און איר זאָלט זאָגן: עס זאָל אַפילו אים האָבן גענומען אַ קויל... ער פלעגט זיך וויצלען: דאָס אַז ער לייגט זיך די אַלע צייטונגען צו קאַפּנס איז אים וויכער צו שלאָפן.

מאַלט איך, אַז אַפילו דער רב הכולל דבעסאַראַביע — ר' יהודה לייב צירעלסאָן ז"ל, האָט אים פירגעהאַלטן: פאַטשעמו, פאַר וואָס גאַספּאַדין שור, זענט איר אַזאַ ספּילטשעווער און האַמפּערט זיך אַזוי מיט אַלעמען?! אַבער שור האָט אַזוי האַמפּערנדיק זיך צוגלייך מיט אַנדערע חשובע ייִדישע מנהיגים — געטאַן אַלץ, אַז קעשענעוו, זאָל זיין אַן עיר וואָס במאַל-דאַווע.

ס'פאַרגעדענקט זיך מיר אַ שטערן-שעה אין סאַלאַמאַן שורס לעבן: מנחם מענדל אוסישקין ז"ל איז געקומען קיין בעסאַראַביע, און אויף דעם פייערלעכן אויפנעם פאַר אים, איז בייגעווען די גאַנצע קעשענעווער סמע-טענע, און בתוכם — שור.

האַט מען געדאַרפט צוקוקן מיט די אייגענע אויגן, ווי סאַלאַמאַן אַבראַ-מאַוויטש האָט זיך אויפגעהויבן, מיט אַן אַדעליקער מינע, און בפני די טובי העיר, דערקלערט דאָס ער וויל, נעמלעך לייענען אַ ליד וועגן... ס'אַן.

און אין דער יום-טובדיקער זאָל, האָבן זיך דערהערט די לאַשטשענדיקע טענער פון ליערמאַנטאַווס ליד:

„ס'קאַזשי מניע וויטקאַ פאַליעסטינאַ גדיע טי צוויעלאַ, גדיע טי ראַסלאַ"? אין מאַמע לשון: „זאָג מיר צווייגעלע פאַלעסטינע, אווואַ האַסטו געבליט, אווואַ האַסטו געוואַקסן"? ...

אָפּגעזאָגט לערמאַנטאָון, און פּופּטערנע* איז ער אַרויס, שור מיט זיינער
אַן אייגענער שאַפּונג וועגן... יערוסאַלים.

און דאָ האָבן זיך די קעשענעווער פּני ממש געטאַפּיעט פּון „נחת“: —
אַזאַ גראַסאַרטיק רוסיש, האָט מען שוין לאַנג נישט געהערט. און יידן, אין
שטיוואַליעס, שליחים פון שטעטלעך און דערפער, האָבן זיך געקוויקט: —
אוי, יאַכלט ער!

האָט זיך אויסשקין בכבודו ובעצמו אויפּגעהויבן און אים אַרומגענומען
און געקושט, ווי איינער זאָגט: אחינו אַתּה! אַלץ אין מיין נוסח: עברית או
רוסית, און נאָך אַזאַ רוסיש דערצו...
ב

...ווען כ'האָב מיך אין יענעם חשכותדיקן סעפטעמבער פּונעם יאָר טויזנט
ניין הונדערט פּיר און פּערציק, אומגעקערט קיין קעשענעוו, האָב איך גע-
טראָפּן אפּשר פּינף מנינים יידן.

איז איינער אַ ייד, מיט אַ יענוועלטיקן אויסזען, האָט מיר איינגערוימט,
אַ סוד אין אויער, אַז שור לעבט און פּרעגט זיך נאָך אויף מיר.

— ווי זשע וויינט ער?

— ביי עפעס אַן עשוטע אין באַשקע, ביי אַ געוועזענער דינסט זיינער,
וועלכע האָט זיך מרחם געווען אויף אים, זי וויינט אַ שפּאַן וועגס פון דיר,
אויף ריינסקי גאַס.

...און אַט בין איך אין שורס איצטיקער... „רעזידענציע“. אויף אַ
צעטרעפּקעט דיוואַנדל זיצט אַ שאַטן אין אַ... יאַרמעלקע. איין אויג איז אין
גאַנצן אויסגעלאָשן און דאָס צווייטע איז אַ פּאַרקיסניעטס: צי פון טרערן,
צי פון זיקנה.

און אַזוי איז שוין אַנגענומען ביי אונדז: מעגסטו דיר זיין אַ שפּראַך
מאדים און קענען אַלע שבעים לשונות. נאָר אַז דו ווילסט זיך אַראַפּוויינען
אַדער אַראַפּקערעכצן, קרעכצסטו פון דעסטוועגן אין יידיש.

האָט שור טאַקע לגמרי פּאַרגעסן אַז ער איז געווען אַ מאָל קישעניאַוו
פּעטראַגראַדאַוויטש און האָט אויסגעלייגט פאַר מיר זיין קינה אין מאַמע-לשון.

---

* פּופּטערנע — אַקאַליזירן-תיכף.

כ'גיב זי דאָ איבער בקיצור נמרץ :

לאָזט זיך אויס, אַז ווען דער רומענישער מלך פּערדינאַנד פאַן האָענ-צאַלערן, מיט זיין פּלוניתטע די „צנועה“, די קייסערין מאַריע, האָבן אין די צוואַנציקער יאָרן „באַערט קעשענעוו“, מיט זייער באַזוך, זאָל זיך האָבן די ראַמאַנטישע מלכה אַזוי פאַרקאַכט אין אונדזער שורן — וועלכער איז געווען צווישן די „עמפּפאַנגערס“ אירע (זיינס אַ וואָרט), דאָס זי האָט אים — בשעת דער מלכותדיקער סעודה — אַוועקגעזעצט נעבן זיך, און אויך דערנעבן איר אַדיוטאַנט דעם מאַיאָר יאַן אַנטאַנעסקו, דער שפּעטערדיקער מאַרשאַל — ימח שמו וזכרו — און מלאך המות פון דעם גאַנצן בעסאַראַבער ייִדישן ישוב. פאַרשטייט זיך, אַז דער „היסטאָרישער באַנקעט“ פאַרן קיניגליכן פאַר איז פאַראַייביקט, משמע אַפּגעפיקטשעוועט געוואָרן. און — שפיץ מעסער — סאַלאַמאַן אַבראַמאָוויטש, האָט אַזוי נושאַ חן געווען ביי דער „הייליקער“ מאַריע, הן מיט זיין פּרעכטיקן פּראַנצויזיש, און הן מיט זיינע נאַבעלע מאַנירן, דאָס ער איז בין לילה געוואָרן דער ריטער פּונעם העכסטן אַרדען — „דער הייליקער סאַוואַ“. (אין רומעניש — ספינטול סאַוואַ).

— איז אַט דער סאַוואַ האָט מיך פאַראומגליקלעכט — האָט שור געיאָ-מערט פאַר מיר — מען האָט מיך אַרויסגעטריבן פון דער געטאָ און אַוועק-געפירט קיין בוקאַרעשט.

אַזאַ איז געווען דעם רוצח אַנטאַנעסקוס באַפעל.

שור האָט זיך באַזעצט שפּעטער צו אין דער חורבה, אין וועלכער כ'האַב אים געטראָפּן.

אַנטאַנעסקוס מיין : נאָכן ניצחון ווייזן דעם רומענישן „אַדל“ דעם לעצטן לעבעדיקן עקזעמפּליאַר פּונעם „יודעאָ קאַמוניזם“.

און מיט זיין גאַנץ פאַרמעגן : אַסיגנאַציעס, בריליאַנטן, דימענטן — וועלכעס איז געווען פאַרזיכערט אין דער בוקאַרעשטער נאַציאָנאַלער באַנק — „געשמירט“ אַלע מערדערס פון די „הויכע פענצטער“, פּדי אַרויסצוראַ-טעווען כאַטש אַ פאַר הונדערט ייִדן. אַ קליין רעשטעלע זאָל כאַטש פאַרבלייבן. — וואָס איז איוב אַנטקעגן מיר — האָט שור ממשיך געווען — כ'בין איינער, אָן ווייב, אָן קינדער. אָן מיינע טייערע שונאים און ליבע גוטע פריינט ; כ'האַב זיך אַליין איבערגעלעבט.

...איז אַלע פאַר טאָג, פלעג איך זיך אַנטרעפּן אין אַטשערעט, אין דעם

געשפענסט — שור, וועלכן עס פלעגט פירן ביי דער האַנט זיין שיפחה אָדער סתם אַ ייד, בכדי צו באַקומען זיין לחם עוגי, אַ קווערטעלע פאַרוואַ- סערטע מילעך און די פאַרפּוילטע שאר ירקות, אַלץ מיט וואָס די צוריק- געקומענע סאַוועטישע מאַכט האָט „באַגליקט“ אירע בירגער.

מען האָט געדאַרפט צוקוקן ווי שור האָט עס איינגעווייקט מיט זיינע צייטעריקע פינגער דאָס פעניצל ברויט אין דער מוטנער מילעך, כדי צו פאַרשעלטן דעם טאַג, ווען דער פּביכול האָט פאַרטראַכט דאָס מין מענטש. און אין די נעכט האָט שור, אין אַ מליצהדיקן יידיש, געשריבן די מגילה פון אונדזער פאַרטיליקטן יידישן שבט, פון דעם קאַנט צווישן דניעסטער און פרוט.

ער פלעגט אונדז פאַרלייענען ווי אַ פאַרצייטיקער מקונן און מיר פלעגן כליפען.

..ווען כ'האָב מיך אין אַפּריל 155סטן יאָר אומגעקערט פון די סטאַלי- נישע לאַגערן, איז שוין געווען אויס שור.

נעמליך : די רויטע באַנדיטן האָבן זיך טאַקע אויף אַן אמתן דערמאַנט אין דעם אַלטן „געפערלעכן“ בורזשוי און „רעאַקציאָנער“ — סאַלאַמאַן אַבראַמאָוויטש שור און אים פאַרטריבן קיין סיביר מיט נאָך אַזעלכע „ענלעכע שונאים פונעם פאַלק“.

ער האָט אַבער פאַרט געהאַט אַ שטיקל זכות ביי דעם וואָס לעבט אייביק : האָט ער אויסגעהויכט זיין נשמה אין דעם פאַרגראַטעוועטן פי-וואַגאַן. און זיין געביין רוט ערגעץ דערנעבן דער אַלט-רוסישער שטאַט פּערם. זענען אַט די שורות — מיין יאַרצייט-ליכטל אויף זיין קבר.

דער אַפּאָקאַליפּטישער שרייבער בנימין טוטשינסקי

...איז גיי ווייס, אז דאָס וועט זיין דער לעצטער שמועס מיט אים, מיט דעם לעצטן בעסאַראַבער מאַהיקאַנער — מיט דעם שיין ייִדיש־שרייבער בנימין טוטשינסקי.

ס'איז געווען אַ פּרילינג־טאָג, איינער פון יענע בעסאַראַבער טעג, ווען עס טריפט פונעם הימל מיט פּאַטעק, און ער, דער וואַלעכישער פּביכול, האָט אַליין אַ הנאה פון איינעם פון זיינע געראַטענע עטיוודן צו דער פרשה וועלט־יצירה המכונה — מאַלדאָויע.

האָט זיך טאַקע דער אויבערשטער פּאַרכלינעט פון נחת דאָרטן אין זיינע הימלישע רחבותן. און דאָ, אויף דער זינדיקער קעשענעווער ערד זיינער, געמלעך אויפן הוואַדיקן מאַרק האָבן אַרומגעשלאַנדערט צוויי זיינע אונטער־שטע מישטיינס געזאָגטע ייִדישע פען־מענטשן. ער, דער אַמאַל געוועזענער עסטעט פּאַר עקסעלאַנס, קריטיקער און עסייִסט — בנימין טוטשינסקי, און איך — דער ערשט קוים צו זיך געקומענער — נאָך אַ גרויליקער איבער־לעבעניש — יאַנקל יאַקיר.

דאָס מאַל האָבן מיר שוין ביידע נישט אָנגעגורט — ווי אַ מאַל — די ליטעראַרישע לענדן און געפּאַכעט מיט די פּאַלעמישע... שווערדלעך, ווי אין יענע ראַמאַנטישע טעג און נעכט, ווען אונדזער ייִדישער קולטור־געזעלשאַפּטלעכער מאַן האָט געבליט אונטער דער הערשאַפט פון דער צען מאַל פּאַרשיריגענער און פּאַרוינדיקטער — פּאַרשטייט זיך „פּאַרשאַלטענער“ קאַפיטאַליסטישער אַרדענונג.

עס האָט שוין דעמאַלט — אויף טוטשינסקיס נוסח גערעדט — „באַראַ־מעטערט אויף שטורעם“. אָט יענער שטורעם פון עליה אין לאַנד פון די אַבות, וועלכער האָט ממש צעוויכערט דעם בעסאַראַבער קאַנט אונדזערן פון מאַמעליגע און מילך, פונעם דניעסטער ביז צום פּרוט.

— שיקט זיך — האָט ער טריב־טרויעריק געשמייכלט — אַז עס איז טאַקע אמת, אַז אויך איר זענט צווישן די מעפּילים און עס וועט שוין קיינער נישט זאָגן אַפּילו קדיש אויף מיין קבר? זיי זאָלן כאַטש, די ערלים, מיך נישט פאַרשלעפּן אויף זייער צווינטער.

— טוטשינסקי — האָב איך זיך געפרוווט מענטשלעך — עס געשעען איצטער נסים און עס קען אויך געמאַלט זיין, אַז אויך איר, וואָס איר זענט אין משך פון צוויי־און־דרייסיק יאָר פאַרשוואַרצט געוואָרן ביי זיי... אַן עושר און אַן פּבור, וועט אויך קומען.. אַהיים. און מיר'ן עס מיט איך זיין — ווי דער דיכטער זאָגט — די לעצטע פּליטים פון מאַטקייט.

— קוויקט מיך נישט, יאַקיר, מיט חלשות־טראַפּנס האָט מיט אַ מאַל זיך צעצונטערט זיין בלייך אויסגעמאַטערט פנים — איך בין שוין אַ פאַר־פאַלענער לעולם ועד. מיין ברוסט־אַסטמע דערקישטעט מיר.

איז גיי ווייס, אַז ער וועט זיך אַזוי גיך אויסלעשן אין אַ האַרבסט־טעם עפּטעמבער־טאָג.

איז יאָ, האָט גראַד געדאַרפט אַזוי געשען, אַז אין אָט די פיבערדיקע רייזע־טעג זאָל „דער בלייכער גאַסט“ אַנקלאַפּן אין דער טיר פון זיין אויס־טראַכטער — בנימין טוטשינסקי. אמת, אויפן צווינטער האָט מען אים נישט פאַרשלעפּט. אָבער עס איז געווען אַ סטאַנדאַרטע סאָוועטישע לוויה מיט אַלע זייערע קליפּ און קליפּערלעך.

עפּעס אַ פאַרכריפּעטער חזן האָט געמאַכט אַ נח מיט זיבן־גרייזיקן אל מלא רחמים. אַ סלאַוויש שנירל — טוטשינסקיס — האָט געגעבן אַנזויי־זונגען אויף רוסיש. אַ פאַר צעלאַמעטע יידן האָבן געפרוווט אויפצומנטערן זייער פאַרשטאַרטן זפרון. אפשר וועלן זיי זיך פאַרט דערמאַנען, וואָס נעמלעך דער נפטר האָט אַ מאַל געשריבן אויף יידיש. און די אַנדערע דריי מנינים גייערס נאָך זיין מיטה האָבן געוואוסט, אַז עס איז געשטאַרבן דער לערער־פּענסיאָנער פון רוסישער שפּראַך און ליטעראַטור אין דער סאָווע־טישער אימפּעריע — וועניאַמין אַסיפּאָוויטש טוטשינסקי.

✱

וואַכעדיק, האָ? איר הערט, אַז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען גאַרנישט געבוירן ווערן.

יאָ, איז ער געבוירן געוואָרן, בנימין טוטשינסקי, אין קעשעניעוו, מיט

כמעט צוויי און זיבעציק יאָר צוריק — איידל גערעדט — אין אַן עלעגישער שעה, אַפנים, ווען די לופט איז געווען אַנגעזאַפּט מיט אַ סך סקעפּסיס און ביטערן צווייפל און פאַרצווייפל.

אויף וויפל מיין געשיכטלעכער זכרון פאַרפירט מיך נישט, געדענק איך עפעס ניט, אַז טוטשינסקי זאָל זיך געווען נאָך אין יענע בורזשואַזע יאָרן, ווען די קליינבירגער האָבן געריסן שטיקער פון די גרויסבירגער, און פאַר זיי האָט שוין באַצייטנס געגראָבן אַ קבר דער „העגעמאָן פון דער העראַישער עפאָכע — דער אַרבעטער און פויערים קלאַס“ — איז יאָ, דערמאָן איך מיך עפעס נישט, אַז ער זאָל זיך עס געווען איינגלידערן אין דעמאָלטיקן חיותדיקן בעסאַראַבער ייִדישן ישוב.

ער פלעגט אין יענע יאָרן, מיט אַן אויבנאויפיק שמייכלעלע אַריינקומען אין דער רעדאַקציע פון — זיין עפיטעט — די גראַבע ייִנגען פונעם קעשע-נעווער „אונדזער צייט“ און מיט אַן אַצילותדיקער מינע, אַפגעבן זיין עסיי — ווי איינער זאָגט: נאַט, זעט ווי כ'האַב אַפגעוואָרפן אין אייער אַרעמער אַכסניה מיין גייסטיק האָב און גוטס.

אַפילו אין דער אַרטיקער ייִדישער פּראָפּעסיאָנעלער שול פאַר מיידלעך, וווּ ער האָט געצויגן זיין חיונה, אַלס לערער פון ליטעראַטור, איז טוטשינסקי נישט געווען קיין לערער ווי אַלע לערער, גייערט ער פלעגט זיך אַרומדרייען מיט אַ מינע פון אַ פאַרבלאָנדזשעטן אַדעליקן ריטער פון גייסט.

...און ווער ווייסט, וויפל טוטשינסקי וואַלט נאָך געווען אַ בן בלי שם, אין דער דעמאָלטיקער בעסאַראַביע, ווען ער שרייבט נישט אַן זיין באמת געראַטענעם עסיי, וועגן דוד בערגעלסאָן, זיין ליטעראַריש-קריטישער ערשט-לינג „בין השמשותן און שטורעמווינטן“.

איך זאָג ערשטלינג, ווייל ערשט אין יאָרן אַרום איז דערשיגען זיין ליטעראַרישער צווייטלינג „אונטער דער האַק“ (וועגן ה. ליוויקס „דער גולם“ און „די גאולה-קאָמעדיע“) און קיין דריטלינג האָט ער שוין נישט דערלעבט צו זען.

נישט ווייל דאָס שעפּערישע לעמפל זאָל האָבן אויסגעצאַנקט, נאָר ווייל די אומגעריכטע רויטע מאַלדאווע-באַפרייער פונעם פּערציקסטן יאָר האָבן עס פאַרלאָשן... טאַקע נאָר, ווי זיי קענען פאַרלעשן — אויף שטענדיק. אַבער „בין השמשותן און שטורעם-ווינטן“ האָט אַנגעזאַגט דאָס באַווייזן

זיך אין דער יידישער ליטעראטור פון אן ערודירטן, איינגארטיקן קריטיקער, מיט א צארטער, באדאכטער פעדער, איינגעטונקען אין הארבסטיקן דעמער, און אין דער געלער פארב פון די „נישט פארגעס מיך“-קוויטלעך.

מיר דאכט זיך, אז ס'וועט נישט זיין איבערגעטריבן, ווען כ'וועל זאגן, אז איך קען נישט דעם צווייטן יידישן ליטעראטור-קריטיקער, וועלכער זאל זיך אזוי האבן דערגרונטעוועט צו דער טויט-זעונג, וואס הילט איין ווי א טרויער-נעפל בערגעלסאנס פראזע.

האט זיך טאקע דאס יידיש-לאנד דערפרייט מיט אים. אמעריקע האט זיך אפילו געפרוווט מיט אים נעמען רעוואנש איבער פוילן. דהיינו: אבי איר האט געמיינט, אז איר האט די בכורה איבער שיינגייסטיקייט; נאט, זעט אבער וואס פאר א ליכט עס גייט אויף פון דער פארווארפענער בעסאראביע!

אבער ב. טוטשינסקי, האט זיך אליין געטאן אויף צו להכעיס, עפעס טאקע נאר, ווי ער זאל זיך נישט האבן פארגינען זיין ליטערארישן גחתי. טוטשינסקי האט גענומען די ווערק פון די אמעריקאנער „יונגע“ און זיי אריינגעלייגט אין זיין קריטיש... בעטל, און זיי געמאסטן מיט דער מאס פון לעוו טאלסטאיי און טאמאס מאן. און אז ער האט געזען, אז זיי גייען אים נישט אונטער, האט ער מיט איין פען-שטריך גוזר געווען.

„יוסף אפאטאשוס — איך ציטיר לויטן זכרון — צוואנציק יאר ליטע-רארישע טעטיקייט, זענען שוואכלעכע און אנטוישנדיקע.

משה נאדיר איז נישט מער ווי א ליטערארישער קלאון.

גלאטשטיין און לעיעלעס — „פען-אקראבאטן“. און אפילו דער היימי-

שער איציק מאנגער „איז ריינער מאריא רילקעס אן עפיגאן“.

נו, און וואס נועג דער סאוועטישער יידישער ליטעראטור, האט ער זיך מיט איר גיך געספראוועט: מארקסיסטישע דאגמאטיק און וויירוויכדיקע פראלעטארישקייט.

ווייל ער, דער קעשעניעווער טוטשינסקי, איז געווען אן אייראפעער נישט נאר בביתו, נאר אויך בצאתו. דאס האט ער געוואלט איבערצייגן די וועלט, אז כאטש אזוי און דאך אזוי, נישט געקוקט אויף דעם, וואס אין זיין מגושמ-דיקער בעסאראביע שפאנט אפילו ארום משה רבינו אין פאסטעלעס, איז זי דאך פארט אייראפע. און אין איינעם, א שיינעם טאג, וועלן געארג בראנדעס און קארל קראוז, די בארימטע גויישע יידן, אדער יידישע גוים — צערוקן

די מזרח-שטולן פון דער וועלט-קריטיק, און וועלן זאגן: — מאַכט אַ וואַרע, טוטשינסקי גייט.

*

איז טראַכט איד איצט, מיט אָן אַ שיעור טרויער צו ב. טוטשינסקי ניט נאָר טראַגיש ליטעראַריש אָפּלעבן, נאָר אויך צו טוטשינסקין דעם פּועלי-ציוניסט, דעם געזעלשאַפּטלעך.

און עס קלעמט מיר באַמת דאָס אַרץ, וואָס איד האָב אים אָפּילו אין יענע יאָרן נישט געזען אַז ער זאָל זיך געווען רעכט אַנוואַרעמען ביי די פּיערן פון זיין לינג-ציוניסטישן אני מאַמין. ניין, אָפּילו דאָ וווּ עס איז געווען פּריילעך, וואַרעם און גלויביק, האָט קוים-קוים געטלעזעט אַ האַלאַוועשקעלע אין זיין עסטעטיש, אינטעליגענטיש אייוועלע.

און אויב ער, דער סאַמע ניכטערסטער ייד, אין דער מדינה צווישן דניעסטער און פּרוט, איז יאָ אַ מאָל שיפור געוואָרן פונעם ציוניסטישן יין המשומר, איז נאָר פון דער ברכה זיינער איבערן כּוס פון ירושלים של מעלה, אָבער בשום אופן נישט פונעם וויין...

ער איז שטענדיק אַרומגעגאַנגען אַ טרויעריקער, מיט אָן אייביקער טענה צום רבּונו של עולם, וואָס האָט אַזוי בחפּזונדיק, צווישן יאָ און ניין, באַשאַפּן אַ וועלט, וועלכע טויג אויף טויזנט פּפרות.

*

ווען איד האָב מיך אין דעם אַפּאַקאַליפּטישן טויזנט ניין הונדערט פּער-ציקסטן יאָר — אומגעקערט פון רומעניע אין דער סאָוועטישער בעסאַראַביע איז שוין ב. טוטשינסקי געווען אַ... נשרף.

ער האָט פּאַרכאַפּט פּאַר-פּרי. דהיינו, ווי יענער מלמד פון פּרישמאַנס דערציילונג, האָט ער זיך אַליין געמאַכט אַ גייסטיקן... פּאַגראַם. פּאַרברענט זיינע ביכער און פּתב-ידן און יעטוועדן שרייבער און לייענער אַנגעזאַגט מיט אַ יענוועלטיק קול, אַז ער איז שוין אויס... שרייבער.

ב. טוטשינסקי האָט גוט געוואוסט, אַז „אין רחמים בסאָוועטישן דיין“ און האָט דעריבער זיך געוואַלט כאַטש ראַטעווען דאָס נפש. נויט ברעכט אייזן, און בין לילה האָט ב. טוטשינסקי — מיט מאַקאַ-

רענקאס שפרוך אויף די ליפן — אַרויסגעכישופט פון זיך אומגעהויערע
קענטענישן אין דער רוסישער שפראך און ליטעראַטור, און איז געוואָרן
איבער פון די בעסטע רוסיש-לערער אין קעשענעוו...

ער פלעגט זיך נאָר בעטן רחמים ביי זיינע סאָוועטישע באַלעבאַטיים,
מען זאָל אים חס ושלום נישט באַלוינען פאַר זיין פעדאָגאָגישער עבודת פרך
מיט מעדאַלן, פּדי מען זאָל זיך חלילה נישט דערגרונטעווען צו זיין נישט-
פּשרער ביאַגראַפיע.

אין קלייניקייט: אַ קריטיקער, אַ דעקאַדענט — און ווי אַ צוגאַב צו דער
עסייסיטישער... מפה, דערצו נאָך אַן עקס-לינקער פּועלי-ציוניסט.
זיין פעדאָגאָגישער טייטל, דאָס איז געווען זיין שם-המפורש, וועלכער
האַט אים געדאַרפט באַשירעמען און באַהיטן פון די דריי חלפישע סטאַלי-
נישע... ראשי-תיבות...

איז ב. טוטשינסקי מיט די חדשים און יאָרן אַלץ מער ענלעך געוואָרן
אויף זיין בלייבן גאַסט — אַזוי האָט ער אָנגערופן דעם מלאך המוות אין זיין
בוך וועגן בערגעלסאַנען. ער האָט זיך דורך זיינע זין משדך געווען מיטן
„גרויסן רוסישן פּאַלק“ און ייִדישלעך אונטערגעקערעכצט, אויף די היימישע
שמחות, ווען די בגילופנדיקע גויישע מחותנים האָבן פּאַניבראַטיש געקלאַפט
אין זיין אויסגעדייווערטער ייִדישער פלייצע.

עס זענען געגאַנגען טעג, וואָכן, חדשים און יאָרן. דער פּאַטער פון די...
פעלקער — סטאַלין, האָט איינגענומען אַ מיתה משונה, און מלך איז געוואָרן
איבער ראַסייע ניקיטאַ כרושטשאָוו. טוטשינסקי אָבער האָט אויך אין דער
עפאַכע פון רעהאַביליטאַציע פאַרגעזעצט זיין... חוני-המעגל-שלאָף.

...ווען איך האָב מיך אומגעקערט פונעם קאַלימער אַרקטישן גיהנום
קיין קעשענעוו, האָט זיך ביי מיר טוטשינסקי ממש געבעטן רחמים, איך זאָל
אים גאַרנישט דערציילן וועגן די גרוילן, ווייל... ווייל... אין אַ שטוב פון
אַ געהאַנגענעם טאַר מען פון קיין שטריק נישט רעדן.

ווען איך האָב אים אַ מאָל אַ פרעג געטאַן: עד מתי, ר' בנימין, וועט
איר זיין אַ יושב אוהל?... האָט ער מיר געמאַכט אַ שניידערשן חשבון:
וועגן פך ופך מוסרים, מלשינים, קאַגעבעניקעס, עמוועדעניקעס וכד', וועל-
כע זאָלן זיך האָבן געפונען אין זאָל ביי יעדער פאַראַנטשאַלטונג, און זאָלן
האָבן אַפּגעפיקטשעוועט הן די שפּילערס, זינגערס און זאַגערס, און הן די

בראָוואַ-פּאַטשערס. וואָס דאַרפט איר מער ? אַפילו די ייִדענעס וואָס פאַרגינגען זיך אַן איבעריקן וויין אַדער לאַך.
למאִי לייקענען! ... פון אַט דעם בילאַנס איז מיר אַליין איבערגעגאַנגען אַ דראַזש איבערן לייב. און איך האָב שוין אַנגענומען אַ פול מויל מיט וואַסער.

✱

...עס דעמערט אין ראַטנפאַרבאַנד. שקיעה פון דער ייִדישער סאַוועטי-שער ליטעראַטור. אַ בלוטיקע שקיעה. ירמיהו דרוקער ראַנגלט זיך יעטוועדע שעה מיטן טויט. איציק קיפּניס איז שוין נאָכן צווייטן און דריטן אַרעסט. שמואל גאַרדאַן זעט קוים .. מ. שאַפּיראַ הערט קוים... מ. לעוו גייט קוים... יאָ, די ביטערע אַנגסטיקע יאָרן האָבן מקצר געווען הן די חבלי היצירה, הן דעם קיום. שיקע דריז, מאַטל גרוביאַן און איטשע באַרוכאַוויטש זענען גיך אויסגעכאַפט געוואָרן. עס לעשן זיך אויס הן די נגלים, הן די נסתרים. און צווישן די פען-נסתרים .. דער בלייכער גאַסט אויף דער סאַוועטיש-בעסאַראַבער ערד, דער — אויף וועלכן עס איז שווער צו זאָגן — צי ער האָט טראַגישער געלעבט, צי ער איז טראַגישער געשטאַרבן — בנימין טוטשינסקי.

ירמיהו דרוקער (שטריכן צו א פארטרעט)

א

...צום ערשטן מאל איז ער געקומען, ירמיהו דרוקער, צו אונדז — בעסאראבישע יידישע שרייבער — ווי פון א לעגענדע.

יעקב שטערנבערג, דער ראפינירטער שיינגייסט, דער קפדן און דער מוכיח, דער קנאפער שבחים-שאסטער, איז אין 40-סטן יאר — דאס ערשטע יאר פון אונדזער „באפריינג“ — געקומען פון טיראספאל, מיט א פול מויל און פול הארץ מיט „שבחי דרוקער“.

ומעשה שהיה כך היה. שטערנבערג איז דעמאלט געווען דער רעזשיסער פון קעשענעווער יידישן מלוכה-טעאטער. איז ער עס געווען דער בוטא-פארישער משה רבינו וואס האט געשפאלטן דעם דניעסטער און האט „זוכה“ געווען אריבערצופירן זיין בורזשוואנע „טריפהנע“ טרופע אויף גאסטראלן אין דער לינק-ברעגיקער מאלדאווע.

ס'איז, פארשטייט זיך, אליין און פאר זיך א העראיש קאפיטל דאס יאר יידיש טעאטער אין מאלדאווע, אונטער דער סטאלינישער הערשאפט. אבער, ווי זאגט דער זידע מענדעלע — נישט דאס בין איך אויסן.

איז אט דעמאלט האט עס שטערנבערג, ווי זיין שטייגער איז געווען, מיט אן א שיעור קינסטלערישן שארם און עספרי, געמאלט דעם פארטרעט פון דעם אדעסער בעל-שם פון יידישער חדווה — ירמיהו דרוקער.

ערשטנס — א כל עצמותי תאמרנה-רעדנער. שייך צו זאגן אן אראטאר. ער פארגייט זיך אזוי, אז ער פארגעסט שוין בין ארור טשערטשיל ובין ברוך סטאלין.

צווייטנס — א מזג טוב. שרייבער זענען בטבע א פריקע נאציע... ביי זיי איז פון דאברי זאגעלע ביז דאברי טועלע, ווי פון הודו ביז פוש... און אט

דער דרוקער, דער אַפּשטאַמלינג פון דער טשערנאַבילער צדיקים דינאַסטיע, איז טאַקע באמת אַ... ליובע פון אַ מענטשן.

דריטנס — אַן אַזוינס ווי אַזעלכעדיקער בעל-מנגן. ווער ס'האַט דרוקערן נישט געהערט זינגען, דער האָט קיין עכטע נגינה נישט געהערט. און נאָך אַ שבח :

...הערט, הערט אַ ייד, אַ סאַוועטישער שרייבער — רעדט אַפּ גאַנצע דריי געזונטע שעה וועגן שלום-עליכמען און דערמאָנט נישט קיין איין מאָל, נישט דעם „שיינעם“ אַלמעכטיקן „פּאַטער פון די פעלקער“. כ'לעבן, דאָס אַליין איז שוין אַן אַקט פון „גבורה“. היינט צווישן פיר אויגן, וואָס ער שיט אויס אויף דעם גרוינישן ירום הודו. באַזונדערס ווען ער האָט נאָך אַ גלעזל וויין אין קאַפּ. אמת, דערנאָך צעוויינט ער זיך און בעט למען השם, מען זאָל פאַרגעסן, ווייל „וואָס ער האָט גערעדט האָט ער געבילט“. און הייבט זיך אָן צו קוויקן מיט געשיכטלעכע... חלשות-טראַפּנס : אַז „יידן האָבן שטענדיק געהאַט ס'גענאַר פאַר מלכות... און ביי סטאַלינען איז פון דעסמוועגן צו דער-ליידן... מ'איז אַ ייד און מען בליט“.

און דאָ פאַרגייט ער זיך אין אַזאַ מין גישטער, אין אַ מין שלשלתדיקן קרייענדיקן געלעכטער — אַז מען ווייסט שוין נישט צי ער לאַכט, צי ער וויינט.

...אויסגעהערט יעקב טשערנבערגס ירמיהו דרוקער ווונדיררים, און באַשלאָסן ביי זיך — אַ מאַראַן, ווי פיל אַנדערע סאַוועטישע שרייבער. נישט מער אַ ייד אַ בן-תורה, און צו דערצו אַ בעל-מנגן, אַ בדחן און אַ לץ. אפשר דער לעצטער בדחנישער לץ אין אַט דער סדומיקער מדינה.

ב

...דערנאָך איז מיר די ירמיהו דרוקער-לעגענדע אַקעגנגעקומען אין 1950סטן יאָר, אין קאַלימאַ, אויף מיין אַרקטישער קאַטאַרגע. אין די נעכט, אויף די נאַרעס, האָבן זי מיר פּוילישע יידן פאַרציילט אַזוי :

אַ מעשה מיט איינעם אַ יידישן אַדעסער שרייבער, אַ דאַרער און אַ קוואַרער, אַ פּריילעכער און אַ זינגעוודיקער, וואָס פעכטעט זיך מיט די לאַגערנע רוצחים-אדונים, מיט אַ וויץ און מיט אַ .. ניגון.

און דערציילט האָט זיך די געשיכטע אַזוי :

ערגעץ, אין דעם מקום-פורעניות-אינדיגירקע, וווּ די קעלט דערגרייכט ביז 50 גראַד, איז ביים סוף יאָר, דער לאַגערנער מושל, פּאַלקאָזניק נאַמאַרדניקאָוו, מטריח צו זיך, אין זיין חדר-מיוחד, דעם אַדעסער שרייבער — קאַטאַרזשניק ירמיהו דרוקער, און רעדט צו אים אַזוי :

— הער, פּיסאַטיעל — דאָ קומען אַ פּאַר געדיכטע סלאָווישע „יאַפּעכ-צער“ — איך האָב אַ קוק געטאַן אין דיין אַרבעטס-טאַבעל און האָב געזען, אַז פאַרן גאַנצן יאָר האָסטו בסך-הכל דרייצן אַרבעטס-טעג. דו ווייסט, אַז דו שפּילסט זיך מיט פייער. ? איך קאַן דיך מיט איין שמיר פון דער פען צוגעבן נאָך צען יאָר פאַר סאַבאַטשאַזש... פּופּצן האָסטו שוין, וועסטו האָבן אַ גאַנצן פּערטל יאָרהונדערט.

— אַ שיינעם דאַנק דיר פּריץ-לעבן פאַר דיין גענאַדיקייט, וואָס דו פאַרלענגערסט מיר דאָס לעבן. נאָר זיי מיר מוחל, ס'איז נישט אמת, אַז איך האָב דרייצן אַרבעטס-טעג.

דער נאַטשאַלניק איז אויסער זיך. ער טופּעט מיט די פּיס. ער איז גרייט דורס צו זיין דעם ייִדישן שרייבער, דעם „פאַרפּוצטן“ אין טראַנטעס און אין לאַטעס — הייסט עס, איך זאָג ליגן, האָ ?

— ניין, חס־וחלילה, דו ביסט אַן אמת-מענטש. נאָר די קלענערע נאָ-טשאַלניקעס זענען מסופּנע ליגנערס...

...איין אַ פּאַר מינוט אַרום, רופּט שוין אַרויס דער אש-להבהדיקער נאָ-טשאַלניק אַלע חשבון-פּירער פון דער קאַטאַרזשנער עבודת-פרך. און אַלע, על פי חכמת המאטעמאַטיקע, דערווייזן זיי דרוקערן, אַז יאָ, ער האָט טאַקע נאָר דרייצן אַרבעטס-טעג.

— ס'הייבט זיך נישט אָן און ס'לאַזט זיך נישט אויס — רעדט זיך דער טשערנאַבילער אירמענקע קאַלטבלוטיק — איר מעגט אַפּילו נעמען פייער אין מויל וועט אייך קיינער נישט גלויבן. איך בין נישט אַזאַ משוגענער איך זאָל אַרבעטן אויף אייך !... איך האָב נישט און וועל נישט האָבן אַפּילו קיין איין אַרבעטס-טעג.

...און מיינע פּוילישע יידן פאַרענדיקן די טשעקאָווע מעשה, זייערע.

אין באלאָדעסקן, פרזישן נוסח :

...איז דער פּריץ אַריין אין אַ גרויסן גרימצאַרן און האָט אים געשיקט

אויף גאַנצע צוואַנציק טעג אין קאַרצער אַרײַן. און ער איז זיך געגאַנגען
אין זאָוויי ירמיהו דרוקער, און זיך אונטערגעזונגען אַ טשערנאַבילער
ניגון.

ג

...כרושטשאַזו איז שוין געווען מלך איבער ראַסייע, ווען אין אַ 50-
גראַדיקן ווינטער טאַג זענען מיר ביידע, איך און דער שרייבער נאָטע לוריע,
מגולגל געוואָרן אין דעם סאַמע שוידערלעכסטן קאָלימער לאַגער — ביַע-
לאָוואַ.

אין עטאַפּ, אויפן וועג, האָב איך שיעור געמאַכט אַ שטאַרב, און איך
האָב מיך אויפגעכאַפט אויף אַ שפיטאַל-בעטל.

...איז שלייד איך מיך אַרום אין דעם טענדע-ווערענדיקן שפיטאַל-
כאַלאַט, איבער דעם פינצטערן קאַרידאָרל, מיט אַ מיין אויסצוקליאַנטשען
ביי די סאַניטאַרן אַ גלעזל טיי אויף צו דערקוויקן דאָס פאַרכליאַמעטע
האַרץ.

...מיט אַ מאַל, צעפּראַלט זיך די טיר און אין איינעם מיט דעם געוואַי
פון דער זאָווערוכע, רייסט זיך אַרײַן אַן אויסגעדייווערט יידל, מיט אַ
פענעצל, ווי אַ פייג די גרויס, און פון אַ טיפער קעשענע, ווי פון אַ ברונעם,
שלעפט ער אַרויס אַ פלעשל און טיטשעט עס מיר גלייך אין פנים אַרײַן :
— שלום עליכם, איר זענט יאַקיר... איך האָב געבראַכט אַ פלעשל
פיש-שמאַלץ... איר קענט עס עסן מיט ברויט. ס'וועט איך שטעלן אויף
די פיס.

און נאָך איידער איך האָב אים, ירמיהו דרוקערן, באַוויזן אַפּצוגעבן
דעם שלום-עליכם, און דעם דאַנק, אַז ער פאַרשיט מיך שוין מיט ליטעראַ-
רישע... תרעומות :

— אומזיסט האָט זיך שטערנבערג געלויבט מיט זיינע בעסאַראַבער,
אַז זיי זענען גרויסע טאַלאַנטן. אַט האָב איך געלייענט אין „סאָויעטישע
ליטעראַטור“ לידער פון איינעם סראַל וויינשטיין... גראַפאַמאַניע שבגראַ-
פאַמאַניע...
איך פרוו האַמעווען דרוקערס ווערטער-געוויירבל, און אים דערווייזן,
אַז דער ישראל וויינשטון האָט דאָס ליד געשריבן באַונס, און אַז געווען

איז ער גאר א פרעכטיקער פעליעטאָניסט און עסייִסט, נאָר ער האָט זיך געמוזט ריינוואַשן פון זיינע ברוזשואַזע זינד. און ער איז לסוף פאַרפרוירן געוואָרן אין אַ לאַגער... און ער האָט שוין אויסגעקויפט נעבעך מיט זיין טויט דעם גראַפאַמאַנישן חטאָ...

אַ נעכטיקער טאָג. דרוקער לאָזט זיך נישט. ער פאַרגייט אַזש אין אלף השישי. ער האַלט שוין ערגעצווו, ביי שלמה איבן גבירול, ביי אַלחרייזן, ביי ר' יהודה הלוי, און באַווייזט מיר באותיות ובמופתים, אַז ביי עכטע דיכטער איז דער רוח השירה און דער רוח הגבורה אַ זיווג מן השמים. און דערביי פלייצט אויף מיר אַ שפּרייִרעגן פון מאַמרי חז"ל... פון בריליאַנטענע זאָגעכצער און פּריילעכע קאַטאַוועסלעך, מיט איין וואָרט פון הערן און געדענקען.

...אַרום אונדז שליכן זיך אַרום שאַטנס אין צעטרעפּקעטע שפיטאַל-כאַלאַטן. עס דעמערט אַריין דורך די סומנע שייבלעך דער אַרקטישער פאַר-נאַכט. אין דרויסן וואַיעט, ווי צען טויזנט וועלף, אַ ווילדע זאַווערוכע... און דרוקער שווימט נאָך אַלץ אין ים הפיוט והשירה...

— הער, יאַנקל — דוקעט ער מיך שוין, עלעהיי מיר קענען זיך שוין פון יאָרן און יאָרן — איך האָב מיר דאָ געעפנט אַ געדאַנקען-קרעמל. פאַר אַן אייגענעם געדאַנק נעם איך אַ ציינדל קנאַבל און אַ פרעמדן געדאַנק, לאַז איך אַ ביסעלע אַראַפּ, מעג זיין אַפילו אַ פאַרפרוירענע קאַרטאַפליע. — איך קויף, איך קויף, דרוקער. גראַד האָב איך ביי זיך אַ גאַנץ הייפטל קנאַבל.

— זייער גוט. פרימע דעפרימע. איך וועל דיר פאַרקויפן אַ פרעמדן רעיון, וואָס איז אַנגעלייגטער, ווי טויזנט אייגענע, מיינע און דיינע. דו האַסט געהערט פון אַזאַ פּיסאַטיעל, רבי עקיבא? — יאָ — בין איך גאַלע נייגיר.

— איז פאַרשרייב דיר: הכל צפוי והרשות נתונה. ערשט דאָ דאַרפן מיר דערווייזן, אַז מיר שטאַמען פון אים, און נישט פון גאַרקיס סאַצ־רעאַליזם. ...נאַכט. אַרקטישע צעיושעטע נאַכט אין אַ קאַלימער שפיטאַל, ביים צאַנקענדיקן שיין פון אַ קאַטאַרזשנע קאַניצל.

איך בין א ייד
 אן אינוואליד.
 איך בין מיד
 און איך זינג מיין ליד.

...אָט דעם זינגעוודיקן ברוך הבא פלעגט מיר ירמיהו דרוקער אַקענג-
 טראַגן אויף דער שוועל פון זיין פאַרשנייעטן און פאַרווייעטן אינוואַלידן-
 באַראַק, ווען איך פלעג אַוועק אַלע גאַנצפרי אויף אַ גאַנצן טאַג עבודת פּרָך.
 איך בין נישט קיין מיסטיקער, נאָר פון דעסטוועגן, טראַכט זיך מיר,
 אַז עפעס אַ העכערע ווונדערלעכער פּוח האָט באַשירעמט און באַהיט דרוקערן
 נאָך זעקס יאָר לאַגער און נאָך דעם ווי אַלע לאַגערנע דאַקטוירים האָבן אים
 אָפּגעזאַגט דאָס לעבן.

און דער העכערער פּוח איז געווען די זעלבסטפאַרצערנדיקע ליבע צו
 זיין פּאַלק, צו זיין געשיכטלעכן געטלעכן געניוס און צו זיין דורותדיקן ניגון,
 וועלכער האָט געריולט אין דרוקערס פּמעט פאַרקילטן בלוט.

אַ ייד, אַ שאַטן פון אַ מענטשן, האָט זיך אַרומגעשלייכט איבערן לאַגער
 און געשיט מיט ווערטלעך, וויצן פעפּערדיקע מימראַלעך און פאַרזיסט
 אייגענע און פרעמדע צרות מיט אַ האַרציק יידיש אַדער אוקראַניש ליד.
 איז ער עס געוואָרן, בין לילה, דער געקריינדלטער גייסטיקער מנהיג
 פון די צענדליקער ייִדן-לאַגערניקעס און דער געאַכפּערטער ייד ביי די גוים.
 און אַפילו די סטאַלינישע שוטרים האָבן נישט געוואָגט דרוקערן פּוגע
 בכבוד צו זיין. כַּגלייב, באַמונה שלמה, אַז נישט נאָר זיין הויט און בייניקער
 אויסזען האָט זיי באַווויגן דערצו, נאָר אויך דער זיו השכינה, וועלכער האָט
 זיך געליכטיקט אויף זיין פנים.

...געוויינלעך, אַז מיר — נאָטע לוריע און איך — פלעגן זיך אומקערן
 פון דער אַרבעט און זיך אַריינכאַפּן צו דרוקערן אין באַראַק, זען צי ער איז
 נאָך אַ... היגער, פלעגן מיר אים טרעפּן אין סאַמע ברען פון אַ הייסן ויכוח
 צווישן אים און די איבעריקע אינוואַלידן — נישט-ייִדן.

דאָס מאָל האָט ער ממש געדויערט און געבליצט. איין קלייניקייט:
 אַ פּלוגתא איבער משה רבינו און יעזוסן.

כ'לעבן, ס'איז דעמאלט נישט געווען מיט וואס מקנא צו זיין דעם
סטאליערס זון פון נצרת. דרוקער האָט אין אַ פליסיקן אוקראַיניש דערווייזן
זיינע היידאַמאַקישע אָפּאַנענטן, אַז דאָס ויזל איז נישט מער ווי משה
רבינוס אַ שלימיסטער עפיגאַן, אַ טויגעניכטס, אַ גאַרנישט שבנישט, און אַז
ער האָט מיט די יאָרן צעטאַכלעוועט משה רבינוס גייסטיקע ירושה.

— איר ווי איר ווילט, שטייט דאָ און טייעט אַן פון זיינע קענטענישן —
האָט לוריע מיר אַ שושקע געטאַן אין אויער — נאָר איך שטעל פיס. ווייל
איינס פון די ביידע — אַדער די אוקראַינישע רוצחים וועלן פון אים מאַכן
פאַרפל און אין איינוועגס פון אונדז אויך, אַדער מיר וועלן אַלע דריי ווערן
אַ גרופּאַוואַיאַ¹ און אַריינכאַפּן אַ נייעם „סראַק“, ווייל מיר האָבן געקריוודעט
כריסטאַסן. נאָר דאָס פעלט מיר נאָך אויס.

און טאַקע אויגנבליקלעך האָט לוריע עוקר געווען און איך בין געשטאַנען
און אויסגעהערט דעם גראַטעסקן העפּי-ענד פון דרוקערס דרשה וועגן משהן
און יעזוסן. נעמלעך, ווי אַזוי ר' יהודה חסיד האָט אין די הימלישע ספּערן
באַכרענצלט דעם גויישן גאָט און אים געמאַכט צו שאַנד און צו שפּאַט.

ה

ירמיהו דרוקער האָט אונדז, די יידן, די לאַגערנע אַרעסטאַנטן געקאָר-
מעט נישט נאָר מיט תורה און נגינה, נאָר אויך מיט ווונדערלעכע... לינגס.
צוויי דעזשורנע שקרים האָט דרוקער אונדז אונטערגעטראַגן, פון וועלכע
מיר האָבן געהאַט אַ ווילדע הנאה און פאַר וועלכע מיר האָבן אים געווינטשע-
וועט דאָס אייביקע לעבן.

דער ערשטער — אַז נאָך כרושטשאַווס באַוויסטן פאַרטראַג וועגן קולט
פון דער פּערזענלעכקייט, האָט מען פאַרמאַכט די „פּאַלקס-שטימע“ און אַז
אַלע רעדאַקציע-מיטגלידער זענען אַוועק קיין... ישראל.

דער צווייטער — אַז פּסח אַדער פּאַל נאַוויק, אַלגינס יורש און תלמיד,
איז באַגאַנגען זעלבסטמאָרד און אַז ס'איז שוין אויס מיט דער „מאַרגנ-
פּרייהייט“.

בלל האָט דרוקער נישט געשאַנעוועט די אַמעריקאַנער... באַלשעוויקעס.

---

1 גרופּאַוואַיאַ — רוסיש — עטלעכע אַרעסטירטע געמישפטע פאַר איין און דעם-
זעלבן חטאָ“.

האָוואַרד פּאַסט האָט זיך ביי אים געשאָסן, און פּאַל ראַבסאָן האָט מען קוים
אַ לעבעדיקן אַראַפּגענומען פון דער תּליה, ווייל, ווייל... ס'האָט זיך אָפּגעריסן
דער שטריק.

און טאַמער האָט איר חלילה געספּקט אין די ידיעות, זענט איר נישט
געווען זיכער מיטן לעבן.

— אירמעטשקע — האָט אים אין מאָל, לאַשטשענדיק אַ פּרעג געטאַן
לוריע — וווּ האָסטו גענומען, ליובע מיינער, די גוזמאות?

— גוזמאות?... אָדעסער שמענדריק וואָס דו ביסט!... גוזמאות זאָגט
ער... דער יידישער שאַלאַכאָו — האָט דרוקער געצאָרנט. משה איז געלעגן
אַ גאַנצע נאַכט ביי זיין אונטערערדישן ראַדיאַ, זיך איינגעשטעלט דאָס לעבן
און האָט זיי פאַרשריבן.

אויב משה — איז טאַקע באמת תורה מסיני... משה, דער פּאַניעוויזשער
משה, איז געווען דער בעסטער ראַדיסט און ראַדיאַ-טעכניקער אויף דער
גאַנצער קאָלימער פּלאַנעטע, און דעריבער איז ער געווען אַ יוצא ונכנס
ביי די נאַטשאַלניקעס. ער פּלעגט זיך אייביק בויבלען אין זייערע ראַדיאַס,
פּריזשידערס, טעלעוויזאָרס און וואַש-קאַסטנס. און בשעת זיי פּלעגן כּערען,
פּלעגט ער הערן די אויסלענדישע ראַדיאַ-סטאַציעס.

משה — דער ערנסטער, באַדאַכטער ליטווישער יונגערמאַן איז געווען
דרוקערס נושא פּלים.

ער פּלעגט אים אונטערוואַרפּן אַ לייטישן ביסן, פּאַרצירעווען און פּאַר-
לאַטען זיינע לאַגערנע בגדים און אים צושטעלן פּרישצאַפּלדיקע נייעס פון
אַלע עקן וועלט און דרוקער פּלעגט זיי „רעדאַגירן“ אויף זיין אופן: ער האָט
זיך קיין עין-הרע אַזוי געפּעדערט, אַז אַ האַלב יאָר נאָך סטאַלינס מיתה-
משונה, האָט ער ליקוידירט ביי אַ האַלב טויז קאַמפּאַרטייען און „אויסגע-
שאַסן“ און „אויפּגעהאַנגען“ כּמעט אַלע זייערע פּירער, אַזש ביז... זשאַק
דיוקלאַ...

1

— „מען מעג שוין!“... —

— מע מעג שוין, האָט געהייסן, אַז ביי כּרושטשאַוון מעג מען שוין
זאָגן וואָס מען מיינט, און טראַכטן... אין דער הויך.

דאָס איז געווען דרוקערס שלאָגפערטיקע בשורה.
לויט אים איז אויסגעקומען, אַז היינט, מאַרגן באַפרייט מען אונדז אַלע
און מירן אם ירצה השם אין גיכן פאַרן אַהיים.
אויף אַזוי פיל, אַז נישט נאָר דרוקער, איך און די איבעריקע קאַטאַרוש-
ניקעס, נאָר אַפילו אַזאַ פאַרפאַלענער סקעפטיקער ווי לוריע האָט זיך אויך
גענומען פאַרבן... דאָס קעסטל און פּרעסן די נאַזטיכלעך.
פאַרשטייט זיך, אַז דרוקער האָט אַ שפאַר ביסל דאָ מגזים געווען, ווייל
אויך אונטער כרושטשאַוס ממשלה זענען מיר נאָך אַפּגעזעסן אַ שיינע...
פאַר יאָר.

איז אויב „מען מעג שוין“ איז פאַר וואָס זשע זאָלן מיר טאַקע נישט
פּראַווען דעם ערשטן סדר? אַזוי האָט אונדז איינגעשמועסט דרוקער.
און כּך הווה. אין דער ערשטער פּסח-נאַכט זענען מיר אין דרייען געזעסן
ביי דרוקערן אין באַראַק און געפּראַוועט דעם סדר.
אַלץ הייסט געזעסן.

נאָטע לוריע איז געזעסן אין געהאַקטע ווינדן, עפּעס קרומקיילעכיק,
מיטן רוקן צום עולם, אַז עס זאָל אים חס-וחלילה קיינער נישט זען און אים
נישט אַריינהאַקן קיין פּרישע „סטאַטיאַ“ פאַר... ציוניזם.
זיין חשבון איז געווען אַ פּשוטער: מצרים איז עגיפטן, און עגיפטן איז
פּראַגרעסיוו, ווייל זי קעמפט קעגן דער ענגלישער אימפעריע. דאַקעגן משה
רבינו האָט אַרויסגעפירט די יידן קיין ארץ-ישראל, און ארץ-ישראל איז ציון,
און ציון איז ציוניזם, איז משה רבינו אַ... ציוניסט.
הייסט עס דעריבער אַ ציוניסטישע פאַרזאַמלונג פון דריי ציוניסטן...
אימפעריעיאַליסטן.

מיט דעם אַלעמען איז אים צוגעקומען אַ שטיק געזונט פון דעם מתיקות-
דיקן ניגון מיט וועלכן דרוקער האָט אויסגעזונגען דעם „הא לחמא עניא“.
עס איז אים אויך זייער שייין געפּעלן מיינע פיר קשיות פּרעגן.
אַלץ איז געאַנגען ווי אַ מזמור...

די אַלע אינוואַלידן, אַרעסטאַנטן מפּל המינים: באַנדעראַוועס, וולאַ-
סאַוועס, טראַצקיסטן, באַפטיסטן און גלאַט „פּאַלקס-שונאים“, האָבן גע-
שעפּט נחת פון דרוקערס מעלאָדישע קאַזשעלעקעס... אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט...
מען ווייסט נישט פון וואַנען, מען ווייסט נישט פון וווּ, נאָר פּונקט ביי „והיא

שעמדה לאבותינו" איז אויסגעוואקסן ער אליין, דער „קום" דער מאַיאָר, דער הויפט-אויפזיכטלער איבער דער אינערלעכער אָרדענונג אין לאַגער, און זייער שטיל, זייער געלאַסן, ממש מיט אַ סאַמעטן קעלעכל, האָט ער אונדז באַגריסט :

— גראַזשדאַניע פּיסאַטיעלי, ס'פּראָזדניקאַם פּאַסכאַ...
ס'הייסט : בירגער שרייבער, אַ שיינעם יום-טוב פסח אייך !...
ביי נאַטע לוריע איז אַנטפּאַלן געוואָרן דער מאַמעס מילך. נאָך אַ רגע און ער חלשט אויף טויט.

איך בין פּאַרהילצערט געוואָרן מיטן ביסל מרור אין מויל.
נאָר ירמיהו דרוקער האָט זיך אויפגעשטעלט און עפעס גאָר גוטברוי-
דעריש זיך אַ ווענד געטאָן צום אדון :

— איר וויסט, בירגער מאַיאָר ! פסח איז אַ פּראַגרעסיווער יום-טוב.
ער איז קעגן די אימפעריאַליסטן. אַפילו אין אונדזער סאָוועטישער ענציק-
לאַפעדיע לויבט מען אים.

און אַ רייב געטאָן דעם שטערן, און טאַקע שוין אַנגערופן דעם באַנד
פון דער ענציקלאָפּעדיע, דאָס זייטל, וווּ מען רימט אַזוי דעם יום-טוב אונ-
דזערן, און אויך דעם מחבר פון די... שבחים.

און טיטשענדיק דעם מאַיאָר דאָס טעלערל מיטן גערויכערטן פישל,
האָט ער זייער זיס אַ זאָג געטאָן :

— פּאַרווכט גראַזשדאַנין³ מאַיאָר פון אונדזערע פסחדיקע מאכלים.
און דאָ איז געשען אַ נס. דער אדון האָט זיך צעלאַכט אויף אַ קול :
— ביסט אַ מאַלאַדיען, דרוקער. דו, אַז דו וועסט אַרויס אַ גאַנצער
פון דאַנען, וועסטו נאָך ווערן פרעזידענט אין... ביראַבידזשאַן.

ז

...שוין אַ גוטע פּאַר יאָר, ווי ירמיהו דרוקער מיט זיין משפּחה וווינען
אין אַ ניי הויז. פון אַט דער נייער, גערוימער וווינונג אין אַדעס ביז צום
שוואַרצן ים איז ממש מיט דער האַנט צו דערלאַנגען. פּאַרווילט זיך אים,

---

2 „קום" — רוסיש: „גוטער ברודער". אַזוי האָט מען איראַניש גערופן דעם סאַמע גרויזאַמסטן הערשער אין לאַגער.
3 גראַזשדאַנין — רוסיש: בירגער.

נעמט ער זיין אלטמאָדישן שטעקן פון פּימסנהאַלץ און לאָזט זיך אַוועק
אויף אַ שיינעם, מעשה־אַרטיקן שפּאַציר פּאַזע דעם שוואַרצן ים. דאָס כאַפּט
ער זיך אַרויס אויף אַ ווילינקע אַ שמועס טאָן מיט די ביידע בכבודיקע אַבות
פון דער ייִדישער און העברעיִשער ליטעראַטור — מענדעלע מוכר ספרים
און חיים נחמן ביאַליק. איר מעגט זיין זיכער, אַז ער קען יעדעס סטעזשקעלע
און ווייסט יעדעס בערגעלע, וווּ אונדזערע ביידע קלאַסיקער האָבן אָפּגערוט
און וווּ זיי האָבן אין זייער גייסטרייכן שיחת־חולין געשפּינט דעם צויבער־
חלום פון אַ גרויסער ליטעראַטור.

וואָס איז נוגע דעם עצם שמועס, איז פאַרלאָזט זיך אויף ירמיהו דרו־
קערס ערודיציע, געפאַרט מיט ליבע און געפּלנט אויף ראַפּינירטער קינסט־
לערישער אינטוויציע — זיי שאַפּן ווונדער. אויף אַזוי פּיל, אַז נישט נאָר
איר הערט ווי אונדזערע ביידע יוסטע אַבות רעדן, אַמפּערן זיך, נאָר איר
זעט אַפּילו אַלע זייערע תּנועות און העוויות. און אויב איר צווייפּלט אין מיינע
רייד, מישט פאַר אַ נאָווינע אויף זיין פּרעכטיק בוך „דער זיידע מענדעלע“,
וואָס איז דערשינען אין די זעכציקער יאָרן אין פּוילן, און איר וועט זיך גלייך
איבערצייגן, ווי היימיש און אייגנבלוטיק־נאָענט ס'זענען אים אַט די ליבע
צוויי טייערע געשטאַלטן פון אונדזערע ראשונים.

...ס'האַט זיך מיר אויפן גאַנצן לעבן פאַרגעדענקט דרוקער אין זיין
אַמאָליקער טונקעלער דירה פון מתושלחס צייטן, אין אַדעס. איין קלייניקייט :
איר גיט אַ קוועטש דעם „סאַמאָדיערזשאַווי“ קלינגער, און סע גיט אַ
יאַדעשליוון קרעכץ די אַלטמאָדישע טיר, וועלכע זשיפעט קוים אויף די
פאַרזשאַווערטע זאָויעסקעס אירע.

איר עפנט אויף אַ צווייטע „קאַפּרינע“ טיר — און עס באַגענגט אייך
אַ טיפּער קרעכץ פון אַן אַלטער, אין יאָרן זאַטער יידענע, מיט אַ פנים,
וואָס דערמאָנט אַ פאַרצייטיקן פּנקס... דאָס איז דרוקערס שוויגער.

— איר מעגט אַריינגיין... ער זינגט שוין... אַ סימן אַז ס'איז אים גרינגער...
איז, ווי געזאַגט, מיך מקבל צו ערשט אַ ניגון. שייך צו זאַגן אַ ניגון.
ניגונים צו ניגונים זענען נישט גלייך. עס איז די דביקות און די דממה־
דקהדיקייט אַליין.

עס זינגט ירמיהו דרוקער... אַ טירל הענגט פאַרחלשט אויף אַ זאָוויסע,
דאָס פאַרגייט זיך עס אין נחת, עס נעמט זיך ממש איבער, וואָס נאָך אַזוי פּיל

און אזוי פיל וויסטע יאָרן פון פוסטעווען... איז שוין דער שראַנק נאָך אַ מאָל אַנגעפראַפט מיט ספרים. דער טיש, אַ פאַרוואַלגערטער מיט פתבים און בריוו מאַרבע פינות, דערמאָנט אַ שיף אין אַ ימישן געווירבל. אויגנבליקלעך ווערטו מיטגעריסן פון אַט דעם פריילעכן, שעפּערישן האַרמידער.

אַט ליענט ער דיר אַ נאָוועלע פון זיין ערשט פאַרענדיקטן בוך וועגן שלום-עליכמען... עס פאַרכאַפן דיך ביידע, אי די ריטמישע, זינגעוודיקע פראָזע, ווי אויסגעקושט אויפן פאַפיר, אי דער מעלאָדישער טאָן פון דעם פאַרלייענער. אַט דערציילט ער דיר נסים ונפלאות וועגן דעם לעגענדאַרן שקלאָוער קלעזמר מיכאל-יוסף גוויקאָוו, וועלכער ליגט שוין ביי אים אויף זיין שרייבערישן וואַרשטאַט. אַט אימפראָוויזירט ער אַ גייסטרייכן עסיי וועגן אַן איבערגעלייענטן בוך. ער איילט זיך, ירמיהו דרוקער, ווי ער וואַלט וועלן אַניאָגן די פאַרלירענע, פאַרשעמטע יאָרן, די צעזייטע איבער קאַלימער און סיבירער אייזיקע פלייגען...

ער איילט זיך — ווייל יעדער טאָג איז ביי אים אַ געווינענער... און יעטוועדן טאָג שפילט ער מיטן לעבן...

טראַכט איך וועגן ירמיהו דרוקער, דער מענטש און שרייבער וועגן זיין מערקווירדיקן שאַפן און אויסטערלישן לעבן, קומט מיר אויפן זינען דער טיפזיניקער זאָג פון אַבאָ גאַרדין, אַז: „די עסטעטיק פון יידישן שרייבער איז די עטיק פון אויפפיר, די שיינקייט פון האַנדלונג, נישט דער סטאַטישער חן פון פאַרם, נאָר דער דינאַמישער חן פון טאַט“...

סאַראַ פאַרביקע, ממש קאַפשווינדלדיקע ביאָגראַפיע פאַרמאָגט אונדזער שרייבער-מאַרטירער: געבוירן געוואָרן צוריק מיט אַכט און זעכציק יאָר, אין דער אַלטער יידישער שטאַט טשערנאָביל, וואָס ליגט ביים טייך פריפעט — איינער פון די גרעסטע אוקראַינישע צענטערס. דער פאַטער זיינער — אַליין אַן אַפּשטאַמלונג פון אַ יחוסדיקער רבנישער גזע — איז געווען פל ימיו אַ חזן ביים רבין. ער איז געווען אַ גרויסער מנגן. אויף ימים-טובים פלעגט ער צונויפשטעלן אַ כּאָר פון צוויי מנינים זינגערלעך צווישן וועלכע דער זשוואָוער אירמענקע איז געווען דער סאַליסט. (א פאַרליבטער אין גנינה, האָט דער פאַטער זיינער פאַרפאַסט ליטורגישע קאַמפּאָזיציעס, וועלכע האָבן אים באַרימט געמאַכט אין דער גאַנצער אומגעגנט, אזוי אַז מ'האַט אים בדרך וויץ גערופן „חיים דער נאַטן-פרעסער“).

איז אַט דער דביקותדיקער ניגון פונעם טאַטן און דאָס צאַרטע, היות־
דיקע וואָרט פון דער מאַמע סימע (אַגב, דעם דיכטער בוזי אַליעווסקיס
אַ מומע) האָבן אים, ווי גוטע מלאכים, באַשירעמט און באַהיט אויף אַלע
זיינע שטעגן און וועגן.

פרי פאַרלאָזט דער קליינער אירמענקע זיין ליבע, אָבער אַרעמע היים.
ער קנעלט אין דאַרפישע ישובים מיט פאַרגרעבטע אַרענדאַרסקע בניים.
ער שרייבט אין העברעיִש געקוויטלטע אַקראַסטיכן, פון וועלכע יידן אַלץ־
וויסער און אַלצקענער קאַנען זיך נישט אַפּלויבן. עס קומען יאָרן פון
וואַנדערן, יאָרן פון בירגערקריג, יאָרן פון הונגעריקע טעג און שלאַפּלאַזע,
פּחד־דיקע נעכט, יאָרן פון אַנגסט און געראַנגל, אַנגעפּראַפטע מיט פּיל־
צאַליקע געפאַרן און צערפּולע איבערלעבענישן.

אין 1926סטן יאָר הייבט ירמיהו דרוקער אָן זיך צו דרוקן אין דער
ייִדישער סאָוועטישער פרעסע. אַלץ הייסט זיך דרוקן. מען דריקט אים מער,
ווי מען דריקט אים. מען וואַלט געקאַנט אַנשרייבן אַ גאַנץ בוך וועגן די
גראַטעסקיש־טראַגישע פּאַסירונגען פון זיין דעמאָלטיקער שרייבערישער
טעטיקייט.

אויך אין יענע נסיונותדיקע טעג, האָט געלינדערט זיין ייִדישן צער
די... נגינה, ער לערנט זיך ביים באַוואוסטן קיעווער פּראַפּעסאָר דאַבראַ־
זשאַנסקי אויפן וואַקאַלישן אַפּטייל און טרעט אויף מיט גרויס דערפּאַלג
אויף פּילצאַליקע קאַנצערטן.

נאָך לאַנגע געפאַרפּולע וואַנדערונגען באַזעצט ער זיך אין 1930סטן
יאָר אין אַדעס, וווּ ער איז איינער פון די וויכטיקסטע אַנפירער פון דער
ייִדישער ליטעראַרישער סטודיע. דאָ ווערט ער דער מורה דרך, דער כאַווער
פון אַ גאַנצן דור ייִדישע שרייבער, איינער פון זיי איז דער דיכטער יוסף
קערלער.

אַדעס איז דעמאָלט געווען אַ צענטער פון ייִדישער קולטור. און ער, דער
אימפעדיק־שעפּערישער יונגער שרייבער, באַגאַבטער רעדנער, איז נישט
קיין גאַסט אויף די פּילצאַליקע פּאַראַנשטאַלטונגען און ליטעראַרישע אַוונטן.
זיין וואָרט איז שטענדיק, תּמציתדיק, באַדאַכט, מלאַ וגדוּשדיק, און מיט
רמזים. קאַפּוליער אַנצוהערענישן, וועלכע האָבן אים שיעור נישט געקאַסט
דאָס לעבן...

אָט איין פּאָל פּון הונדערטער :

נאָך איינעם זיינעם אַ פּאַרטראַג וועגן מסעות בנימין השלישי, וווּ ער האָט געשפּילט אויף די נאַציאָנאַלע סטרונעס פּון מענדעלעס ייִדישן דאָך-קיכאַט, האָט אים דער ערשטער סעקרעטאַר פּון אַדעסער געגנטקאָם, דער יעווסעק אַבראַם, „איינגעלאָדן“ צו זיך.

אַבראַם קאַבינעט איז געווען אַ פּרוּדור צו דער סאַוועטישער... „ישיבה של מעלה“ פּון וואַנען מען האָט זיך שוין קיין מאָל נישט אומגעקערט. ער האָט גערעדט מיט אים דברים קשים: — דרוקער — האָט ער געפינעט, — איר האָט אַפּנים געטראַכט צו הערצלען... גיט אַכטונג, אַז דאָס זאָל נישט זיין אייער לעצטע דרשה. איך וואָרן איך!

און דרוקער איז אויף אַ גאַנץ יאָר פּאַרשווינדן געוואָרן ערגעץ אין אַ פּאַרוואַרפענעם דאָרף פּון כערסאָנער גובערניע, צווישן ייִדן ערד־אַרבע־טער און געוואָרן אַן... עובד האדמה.

ער האָט דאָרט אין קאַלווירט איבערגעוואַרט עד יעבור זעם... ביז וואַנען ס'וועט אַריבער דאָס פּורכטלעכע 37סטע יאָר.

אין יענע יאָרן אַנטפלעקט זיך ירמיהו דרוקער ווי אַ פּאַרשער און ליטע־ראַטור־קריטיקער. פּאַרשער, דאָס איז אַ צו טרוקן וואָרט. ער וואַנדערט אַרום איבער שטעט און שטעטלעך, זוכט און נישטערט אין אַרכיוו, שמועסט מיט הונדערטער ייִדן און ייִדענעס, און אַנטפלעקט גאַנצע אוצרות פּון ייִדי־שער פּאַעזיע און חכמה. ער שרייבט טיף־אינספּירירטע עסייען וועגן גאָט־לאַבערן, יוסף פּערל, עטינגערן און צענדליקער אַגאַנימע פּאַלקס־זינגער, און מטיפּים. ער דערקלייבט זיך אַזש צום דובנער מגיד.

בקיצור — ער שרייבט דער עיקר וועגן די, וואָס קיינער האָט נאָך נישט באַוויזן צו שרייבן. אמת, דאָס איז שווערער און אַחריותדיקער און — למאַי לייקענען — ספּנותדיקער, אַבער ער ווערט נישט מיד צו גראַבן אין דער ברייט און אין דער טיף.

אין 1939סטן יאָר שרייבט ער אַן צוזאַמען מיט ש. בילאָוין, שלום־עליכמס ביאַגראַפּיע, וועלכע דערשיינט גלייכצייטיק אין ייִדיש, רוסיש און אוקראַניש. אין דעם זעלבן יאָר דערשיינט זיינע אַ גרונטאָוועדיקע אַרבעט „קריטישע עטיודן וועגן שלום־עליכמס שאַפּן“ ווי אויך אַ פּאַעמע אין פּראַזע וועגן שלום־עליכמס קינדער־געשטאַלטן.

אין 1940סטן יאָר באַווייזט זיך דער ערשטער וואַריאַנט פון זיין בוך „קלעזמער“. און איידער דרוקער האָט באַוויזן זיך צו קוויקן מיט די באַ- גייסטערטע אַפרופן פון די ליענער און מיט די פאַרדינטע שבחים פון די ליטעראַטור-קריטיקער, איז אויסגעבראַכן די מלחמה און ער איז אַוועק פרייוויליק אין דער אַרמיי.

און דערנאָך... דערנאָך האָב זיך אַ שיט געטאַן אין דער חרוב געוואָר- רענער אַדעס, אַמעריקאַנער סאַוועטישע גליקן-זוכער און צווישן זיי די פראַגרעסיווע שרייבער ב. צ. גאַלדבערג און פ. נאַוויק, וועלכע האָבן אים „מהנה“ געווען מיט זייערע באַזוכן. טייער, זייער טייער האָט ער באַצאַלט פאַר די וויזיטן פון אַט די ביידע ראַדיקאַלע... „דענקער“.

אין 1950סטן יאָר האָט מען אים פאַראורטיילט ווי אַן אַמעריקאַמער שפיאַן צו פופצן יאָר לאַגער.

ח

„קלעזמער“ — וואָס איז דערשינען אין רוסיש אין 1964סטן יאָר — אַ דאַנק דעם באַרימטן רוסישן קאַמפּאָזיטאָר שאַסטאַקאָוויטשעס אינטער- ווענץ — און טיילווייז אין יידיש אין זשורנאַל „סאַוועטיש היימלאַנד“ האָט געבראַכט דעם מחבר הונדערטער בריוו און באַגייסטערטע לויבעזאַנגען פון ייִדן און נישט-ייִדן. עס איז נישט נאָר אַ ווערק וועגן דעם טראַגישן גורל פונעם ייִדישן קינסטלער אין דער צאַרישער חשכות. עס איז דער עיקר אַ שיר השירים פאַר דער ייִדישער שעפּערישער גאונות, אַ קרוין אויפן קאַפּ פונעם ייִדישן קינסטלער, וועלכער איז נישט נאָר געבענטשט, נאָר אויך פאַרשאַלטן מיט טאַלענט.

אין צענטער פונעם בוך געפינט זיך די טאַלאַנטפולע משפּחה לינעצער קלעזמער, בראש מיטן פאַטריאַרך שלמה און זיין געראַטענעם זון עזרא, דער פראַטאַטיפּ פון דעם באַרימטן אַדעסער ווירטואַו, דעם דערצייער פון אַ גאַנצן דור ערשטראַנגיקע קינסטלער, — פּיאַטער סטאַליאַרסקי.

ירמיהו דרוקער האָט דאָ אויפּגעהויבן גאַנצע געשיכטלעך-שטייגערישע פּלאַסטן, אַנגעפיקעוועטע מיט פּאַעזיע און טיפּער לעבנס-חכמה. פאַר אים איז ווי אַנגעמאַסטן די אַפּאַריסטיש-תּמציתדיקע שורה זיינע אַז: „אַ פּראַזע דאַרף טראַגן די ווערטער, ווי אַ הענגל טראַגט זיינע זאַפּטיקע אַנגעגאַסענע

וויינטרויבן". לייענט מען די „קלעזמער" ווי אויך די ווונדערלעכע נאָוועלן, וועלכע געהערן צו דעם ציקל „זינגען מוזן אלע" און „שטייט אויף צו נגינה", איבערצייגט מען זיך, אַז דאָס איז פּאַעטיש־ריטימישע פּראָזע, וועלכע באַזינגט די זאַפטיק־אַנגעגאַסענע וויינטרויבן פונעם ייִדישן שעפּער־ישן פּאַלקס־גייסט. „די ייִדישע נגינה — זאָגט פּרהצור, איינער פון ירמיהו דרוקערס קאָלירפּולסטע געשטאַלטן — האָט קיין מאָל נישט פּאַרמאַכט אירע טירן פאַר די ניוגנים פון דרויסן. זי האָט זיי שטענדיק אויפגענומען גאַסטפּריינד־לעך, ווילט איר וויסן די געשיכטע פון אונדזער פּאַלק, זיין נע־ונדעווען, אויף וועלכע ערדן עס האָט געטראָטן און אין וועלכע לענדער עס האָט געוווינט, איז פּרעגט ביי די ניוגנים זיינע, זיי וועלן עס אייך דערציילן. יאָ, יאָ, ניוגן — דאָס איז געשיכטע".

דרוקערס פּראָזע, דאָס איז נישט די עפישע, רויקע, באַזאַכטע און באַדאַכטע שילדערונג, נאָר אַ מין „פּל עצמותי תאמרנה" נוסח. עס איז ריט־מישע פּראָזע, אין וועמענס אינגעווייד עס ריזלען עסייִסטישע שטראַמעלעך. ער מאַביליזירט דאָ זיין גאַנצן פּילקאָליריקן עפישן אַרסענאַל: פון דעם פליישיקן פּאַלקס־אידיאַם ביז צו די תּלמיד־חכמדיקע מאמרי חו"ל, פון הויכ־באַרגיקע סענטענצן וועגן קונסט ביז אַפּאַריסטישע מגידישע זאָגעכצן. לייענט איר אים, איז פונקט ווי אין זיין שיחת־חולין, אַזוי אויך דאָ, פלייצט אויף אייך אַ גווירבלדיקע ווערטער־סטיכיע, אַזוי, אַז צו מאָל האָט איר דאָס געפיל, דאָס איר האָט פאַרבלאַנדזשעט אין אַ ווילדן ווערטער־וואַלד. אַ געניטער לייענער, אין אַ פּריי לאַנד, קאָן אים פאַרוואַרפן אַז ער מיסברויכט צו פיל מיט עפישעטן, פּאַלקס־ווערטלעך און אַרכאַישער אַנעקדאָטיק פון וועלכע עס ווייעט מיט אַלטמאָדישקייט. ער וועט מיט רעכט זאָגן, אַז צופיל איז נישט ווייניקער חסרון ווי צו ווייניק, און אַז דער מחבר אונטערשעצט אַ ביסל דעם קורא־נכבד...

אַבער מען קאָן פאַר דרוקערן געפינען אַ געשיכטלעכן זכות: ערשטנס — אין די ביטערע סאָוועטישע אומשטענדן, וווּ אַ ייִדיש בוך איז נישט בנמצא, האָט אַפילו אַזאַ אַלוויסיקער שרייבער און דענקער ווי דרוקער, געמוזט אַנקומען צו דרדיקישער ליטעראַרישער עברי, אין וועלכער דער מיט אויפגעצווונגענער עס־הארצות פאַרוואַקסענער ייִדישער לייענער אין „לאַנד פון פעלקער־גלייכהייט", נייטיקט זיך אַזוי.

צווייטנס — מיט די אלע טיפזיניקע זאגעכצן און מאמרים, וועלכע זענען
אזוי ארגאניש איינגעוועבט אין דרוקערס סיפור-המעשה, איז דער שרייבער
אויסן אן איבעריק מאָל צו דערמאָנען די אלע, וועלכע זענען געשטראַפֿט מיט
שכחה, אַז זיי, די אלע ווערטלעך, גלייכווערטלעך, קרום-ווערטלעך, שפּריכ-
ווערטער און ברוך-ווערטער זענען אַ ירושה פון דורות חכמים און נבונים,
וועלכע מען דאַרף אָפהיטן, ווען זייער זין לעבט נאָך.

פון מיין געוועזענער היימשטאַט קעשענעוו, ביז אַדעס איז אַ שפּאַן וועגס.
און איך פלעג מיך זייער אָפט אַריינכאַפּן צו דרוקערן אין זיין וואַרעמע
נעסט.

און כמעט שטענדיק פלעג איך טרעפן אַ פולע שטוב מיט יידן און
יידענס פון אַלערליי עלטערס, וועלכע זענען געקומען מבקר חולה זיין
דעם סאַמע באַליבטסטן יידישן שרייבער אין יענעם קאַנט.

דעם לעצטן זינגער און זאַגער פון דער סאַוועטישער מדינה. איך זאָג
מבקר חולה זיין — ווייל איך געדענק נישט קיין איין געזונטן טאַג ביי
דרוקערן, זינט ער האָט זיך אומגעקערט פונעם סטאַלינישן גהינום.

די גאַנצע צייט שפילט ער מיטן לעבן. און אויב דער מלאך המוות האָט
ביז איצט נישט געהאַט קיין שליטה איבער אים, וויל איך טראַכטן אַז ס'איז
נאָר אין זכות פון זיין הייליקער קינסטלערישער עבודה.

עס גלויבט זיך און עס ביטחונט זיך אַז: פל זמן ער האַלט די פעדער אין
דער האַנט, וועט דער טויזנטאויגיקער נישט האָבן קיין צוטריט צו אים.
און דערווייל צווישן אלע וויסטע פלאַגענישן און קרענק, וועלכע האָבן

זיך אָנגעזעצט אויף אים, איז ירמיהו דרוקער נאָך אַלץ דעם מיס-חיימדיקער
שרייבער, וואָס באַווירקט, צויבערט הן מיט זיין תורה שבכתב, און אפשר
נאָך מער מיט זיין תורה שבעל פה.

דאָס פאַלק האָט ליב דעם שרייבער, וועלכער האָט אויף אלע זיינע
באַרג-אַרויפן און באַרג-אַראָפּן נישט אויפגעהערט בלייבן אין דער באַ-
ווירקנדיקער קראַפט פון זיין שרייבעריש וואַרט, אין דער אינערלעכער
דערקענטעניש פון זיין דערהויבענער שליחות. ווי זאָגט דרוקערס העלד,
עזרא: „יעדער דור גייט אַוועק, און דער ניגון בלייבט, און אין יעדן פאַר-

בליבענעם ניגון דערקענט מען דעם אַוועקגייענדיקן דור. לעבט דער ניגון, וועט קיין מאָל נישט שטאַרבן די געדעכעניש פון פּאַלק".

דאָס לעצטע מאָל, פאַר מיין עולה זיין קיין ישראל, האָב איך דעם גאַנצן וועג, ביז אַדעס, נישט אויפגעהערט צו קלערן, טראַכטן, ברייען, ווי טראַגט מען אים אונטער די בשורה פון מיין אַוועקפאַר, און ווי אַזוי געזעגנט מען זיך מיט אים.

גראַד האָב איך אים געטראַפן אין אַ ניההדיקער שעה, האָט ער אַ נעם געטאַן דעם שטעקן פון פּימסענהאַלץ און פּריילעך אַ קאַמאַנדעווע געטאַן : — קומט צום ים! ...

...ס'איז געווען אַ זומערדיקער פאַרנאַכט. אַ גינגאַלדענער בין-השמשות ווי אַ מאָל אין יענע, ווייטע גוטע יאָרן. אַרום אונדז האָט געהאַוועט, געטומלט, געהאַרמידערט אַ פרעמדע וועלט, אַ וועלט וועלכע האָט גערעדט אין אַלע לשונות, נאָר נישט אין ייִדיש.

און מיר, צוויי סיווע מידע ייִדן זענען געזעסן ביים ברעג ים, אויף יענעם מאַכיקן פעלדז, וווּ דער זיידע מענדעלע און ביאַליק פּלעגן אַפרוען. געזעסן און געשוויגן.

ביז כ'האָב נישט אויסגעהאַלטן און אים אַ זאַג געטאַן : — איר ווייסט ירמיהו, איך בין דאָ צום לעצטן מאָל...

— כ'ווייס אַלצדינגס. פאַרט געזונטערהייט און זייט מצליח. און זאַגט דער מוטער רחל זי זאָל בעטן גאָט פאַר מיר...

...דערנאָך האָב איך גענומען מיין קלומעקל און בין אַוועק. און ער איז נאָך לאַנג געשטאַנען אויפן גאַניקל ווי אַן אַלטער בוים פון וועלכן עס פּאַלן שוין די לעצטע בלעטער, און זיין מידע האָנט האָט מיר נאַכגעפּאַלגט לאַנג, לאַנג...

הערץ ריווקין-הייסינער ז"ל

(שטריכן צו א פארטרעט)

א

גלייך ווי ס'איז נעכטן געווען.

אין די דרייסיקער יארן האט זיך אין דער קעשענעווער טאגזייטונג „אונדזער צייט“ באוויזן א שפילעוודיק-פארשייט ליד פון איינעם הערצל הייסינער, אונטערן נאמען „ס'איז צעבראכן די מלוכה-קאסע“, א פריילעכע פארעדיע אויף דעם פאלקסטימלעכן זלמן ראזענטאלס געווירציק ליד — „ס'איז צעבראכן אונדזער דעכל“.

דערנאך, תיכף אין די „טשערנאוויצער בלעטער“ הייסינערס א טריבע באלאדע וועגן א גאסנפרוי וואס אירע יארן וויאנען אפ, ווי די בלעטער אין אסיען.

און ביי מיר — וואס האט שוין אויך צו ביסלעך אונטערגעשריבן — האט אלץ מער געוואקסן דער נייגער צו קענען דעם קאפרעשטער הערצל וואס אט איז זיין מוזע ווי א קאריקער טראפן טוי, און אט איז זי מיר א גרעלע ווי אן עלנטע ווערבע.

גראד דעמאלט האבן מיר אין צווייען, מיט דעם טראגיש-אומגעקומענעם דערציילער הערש לייב קאזשבער, פארטראכט ארויסצוגעבן א מין פראגרע-סיוו זשורנאלעכל, ווו עס זאלן קומען צום ווארט די אלע אנהייבער — דער נאכוויקס — וואס איז שפעטער געקרוינט געווארן — פון די ראשונים — מיט דעם נאמען „יונג-רומעניע“.

איז אין איינעם א וועסנעדיקן פאר נאכט האט זיך אריינגעיאועט אין דעם רחבותדיקן גרויסשטאטישן לעזע-זאל א שטאלטנער בחור מיט א ליבן שמייכל, און מיט עפעס זייער א געשמאק גריבעלע אין זיין גאמבע. און ווען

ער האָט זיך אַזוי אומישנע, און שפעטער אַזוי גורלדיק, צוגעזעצט זיך צו אונדזער טישל, האָט ממש פון אים אַראָפּגעזונגען דער קאָסטיום זיינער און דאָס גאַנצע פנים האָט אַנגעטייעט — וואָס ער האָט זיך אַנגעטראָפּן אויף אַזעלכע צוויי קלאַמפּערשטע „גאונים“ ווי קאַזשבער און איך — אי דאָס חנעווידיק גריבעלע זיינס און נאָך מער די אויגן זיינע, וואָס האָבן געהאַט דעם קאַליר פון די וואַלעכישע קאַדרעס.

הערש און איך האָבן זיך איבערגעוונקען. ביידע אַנגעטוענע אין קרועה-בלועה בגדים, האָט אונדז הערצל הייסינער גענומען ניט נאָר מיט זיין שטאַלט און בפירוש געראָטענעם דעביוט, נאָר, ניט ווייניקער, מיט זיין יום-טובדיקן אויסזען און גאָר גאַריקן זילבערנעם זייגער מיטן גילדערנעם קייטעלע. און אַז מיר — די ביידע האַלעדראַנצעס — זיינען נאָך געוויר געוואָרן אַז ער לערנט זיך אויף בוי-אינזשיניער אין אַ גראַסאַרטיקן... טעכניקום, איז — יאָוונע וועיאַסנע: מיר האָבן געפונען אַן אוצר...

קליפּ און קלאָר; מירן אין דרייען שרייבן, ער, הערצל, וועט אויך קעכלען די „טאַלאַנטן“ און נאָך זיין דער געלט-שידוך פאַר אונדזער געפלאַנטער „וועלט-איבערקערערישער צייטשריפט“.

און מיט אַ מאָל איז נעלם געוואָרן דער יחוסדיקער זייגער זיינער. און ניט נאָר דער פירגענומענער אַנצוג איז אַפּגעבליאַקעוועט געוואָרן, נאָר ער אַליין האָט זיך אויסגעבלייכט, איבער די אַפטע תעניתים על קידוש היידיש. טאָג און נאַכט האָט ער געחשבונט: וויפל וועט עס דאַרפן באַטרעפן דער צויםענברעכערישער זשורנאַל אונדזערער?

אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער פאַרזיצער פון דער קאַפּרעשטער ליי-און שפּאַר-קאַסע, ר' אליעזר הייסינער האָט דערפילט פון דער ווייטנס, אַז זיין אויסגעשפילטער מיזיניק האָט איבער נאַכט פאַרלוירן אי דעם געלט-חשבון, אי דעם וועלט-חשבון.

און ער האָט אַנגעיאָגט, דער רוב-תורה און רוב-חכמהדיקער פאַטער שוואַליאַם מיט אַ באַלעגאַלע, אַזש... פון קאַפּרעשט — קיין קעשענעוו. אָבער פאַרפאַלן: דעם געשיכטלעכן „פּאַיעוד“ אויף וועלכן זיין זון האָט זיך אַרויפ-געכאַפּט, האָט ער שוין במילא געהאַט פאַרשפּעטיקט.

עס פאַרגעדענקט זיך מיר יענע ליל שימורים: זענען מיר עס געזעסן אין פירן און ער, רב אליעזר, האָט אַלץ אין אונדז אַריינגערעדט, געברייטעט,

דערוויזן — מיט אַ געבראַכן קול — אַז די גאולה וועט נישט קומען פון מאַסקווע, און אויב זי דאַרף קומען, איז נאָר פון ירושלים.

ווי געזאָגט איז שוין אַבער געווען צו שפּעט; איבער די וואַלעכיש-ייִדישע ישובים האָט זיך ווי אַ וויכער געטראַגן די צייטשריפט פאַר ליטע-ראַטור, קונסט און צייטפּראָגן „אַנזאַג“, וועמענס רעדאַקטאָרן זענען געווען הערצל הייסינער, הערש-לייב קאַזשבער און דער שרייבער פון די שורות. „אַנזאַג“ — משמע די בשורה אַז אַט, אַט און דער רויטער משיח...

איז שוין דאָ.

און — עיקר! דעם אַנקום פון גאַנצע צען אַנפאַנגער אין דער ייִדישער ליטעראַטור פון רומעניע.

שלמה ביקל ז"ל — אונדזער שפּעטערדיקער מורה דרך — האָט אַזוי מסביר געווען: „אַנזאַג“ האָט דערפאַר געמיינט אַז די יונגעלייט נישט סתם זיי קומען, נאָר זיי קומען מיט פּראָגראַם און מיט געזעלשאַפטלעכער אַחריות.“ (זע ש. ביקל, „רומעניע“, זייטן 291-292).

אָודאי איז אין אונדזער דעמאָליטיקער פּראָלעטאַריש-געזאַנענער „גע-זעלשאַפטלעכער אַחריות“ נישט געווען נאָך דער פּונקט פון יענער הייליקער שליחות, וועגן וועלכער ר' נחמן בראַצלאַווער האָט געזאָגט: „יעטוועדער מענטש דאַרף טראַכטן אַז די גאַנצע וועלט איז באַשאַפן געוואָרן פון זיינעט וועגן, אַבער נישט ער זאָל זי באַהערשן, נאָר פּדי ער זאָל טראַגן איר זאָרג.“ איז כאַטש די פּאָעזיע, פּראָזע און פּובליציסטיק פון דעם מנין „אַנזאַגער“ איז נאָך געווען היפּשלעך אומרייף, דאָך האָט געווייעט פון איר מיט אַזוי פּיל צאַרטקייט און גלויבן-דופּט, אַז איציק מאַנגער ז"ל האָט די צייטשריפט באַצייכנט ווי אַ „יונגער פּרישער פּרילינג-ווינט און אויסגעטיילט הערצל הייסינערס לידער ווי די סאַמע געראַטנסטע. און שמואל ניגער ז"ל האָט גע-שריבן אין אַמעריקאַנער „דער טאַג“: „אין בעסאַראַביע האָט זיך באַוויזן אַ טאַלענטירטע חבּריה אַנהייבער, נאָר אַ שאַד וואָס זיי בלאַנקען שוין אום אויף די באַלשעוויסטישע סטעזשקעס“. דער באַווסטער קריטיקער וועלכער האָט גראַד דעמאָלט געוויילט אין קעשענעוו, האָט אין אַ שמועס מיט אונדו דריי, גערעדט מיט ניט ווייניק צער וועגן דעם, וואָס מיר זענען אַראַפּ פּונעם דרך הישר. „די אידעישע ליקווי-חמה“, ווי ש. ניגער ז"ל האָט זי באַצייכנט.

א ביסל ביאגראפיע נוסח הערץ ריווקין-הייסינער: ער איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1908, אין אַ שטעטל מיט אַ קאַטאָאָעסדיקן נאָמען — קאַפרעשט, וואָס באַדייט אין מאַמע-לשון — דאָס ציגן-שטעטל. דעריבער האָבן ליצים עס געקריינדלט — די קהילה קדושה פון ציגן און צאַפעס. אָבער אַפֿנים פֿדי צו הייבן די מדרגה פון זיינע צאָן-קדושים, פֿלעגט זיך דער אַרטיקער מרא-דאָטראַ איבערנעמען מיט דעם, אַז קאַפרעשט האָט זוכה געווען אַז ער אַליין, דער הייליקער ר' ישראל בעל שם טוב, זאָל טרעטן אויף איר ערד.

ה. הייסנערס פֿאַטער איז געווען אַ ייד פון תורה און חכמה, דערצו אַ הייסער ציוניסט, האָט ער דעריבער זיין מוזיק — דעם קינפטיקן פֿאַעט און דערציילער — אַ נאָמען געגעבן נאָכן ד"ר הערצל ז"ל.

ניט דער בליץ-לאַמפֿ פון זיין טאַטנס חיבת-ציון-ייִדישקייט האָט באַ-העלט הערץ ריווקינס (זיין שפּעטערדיקער פּסעוודאָנים) פֿאַעזיע און די פּראָזע זיינע, נייערט דער זשאַר פון די קוילן אויף וועלכע קאַפרעשטער עובדי-אדמה האָבן געבראַטן פֿאַפּשויעס (קוקורודזעס).

די סביבה פון וועלכער ער האָט געשעפּט זיין אינספּיראַציע, — אַן אידייליש-דאַרפּיש-שטעטלדיקע, אויף אַזוי פּיל איז ער געווען אַנגעהעפּט אין דאַרף, אַז ער האָט אַפּילו זיין ערשט ספּרל, וועלכעס איז דערשינען אין יאָר 1938 אין בוקאַרעשט, אין פּאַרלאַג „שויבן“, אַ נאָמען געגעבן „פון שכנישן דאַרף“. דאָס הייסט ווען די שענסטע טעג אין לעבן זענען די ווייסע דאַרפּישע נעכט...

לאַמיר דאָ ברענגען זיין ליד מיטן זעלביקן נאָמען, צו וועלכן דער בעלצער פּאַלקסוינגער זעליק באַרדיטשעווער ז"ל האָט פּאַרפּאַסט אַ ניגון און וואָס האָט „ריווקינען באַרימט געמאַכט אין דער וואַלעכישער מדינה.

נאַכטיקע לידער פון שכנישן דאַרף
פּאַרבלאַנדזשען אַמאַל צו מיין גאַניק,
זיי לעשן מיין טרויער, זיי גלעטן מיין אומעט
און פּליסן ווי זאַפּטיקער האַניק.

לידער כאַכלאַצקע, מונטערע, פרישע,
וואָס שמעקן מיט פעלד און מיט שייער —
זיי פילן די לופט אָן מיט וואַרעמקייט ליבער,
וואָס שטראַמט פון אַ היימישן פייער.

נאַכט איז אין שטעטל, איך ליג אויפן גאַניק.
ווער דאַרף איצט דער מאַמעס געלעגער,
איז וואָס אַז ס'איז איינס,
איז וואָס אַז ס'איז צוויי,
איז וואָס אַז ס'איז דריי שוין דער זינגער ?

הער איך און ווייס ניט, ס'איז יום־טוב אין דאַרף,
צי ס'הוליען דאַרט גלאַט אַזוי יינגען,
אַז וואָס איז דער חילוק,
אַבאַלד וועט מיר דאַכט
די לבנה אויך אָנהייבן זינגען.

גיסן אַזוי זיך פון שכנישן דאַרף
היימישע, זאַפטיקע טענער,
ביז ס'הייבט אָן פרימאַרגן צו וואַרגן די נאַכט
און ס'הייבן אָן קרייען די הענער.

(זייטן 6-7)

מערקט אייך ווי צאַרט ריווקין איז פאַרליבט אין זיין היים. דעם פרישן
קלאַנג און די לאַשטשענדיקע ווייכקייט פון די פערזן. ממש עס טריפט פון
זיי מיט פאַטעקע און פינע־מילך.

נאָך מער האָט ער זיך קונה־שם געווען ביי טויזנטער לייענער מיט זיין
פאַלקסטימלעכער פּאָעמע: „חיים ברוך אַטאַ פאַרעך“, זיין „ליריש־עפישער
אַדערויף אויף בעסאַראַבער חדווה“, ווי ש. ביקל האָט זי טרעפלעך באַצייכנט.
זיין קאַפּרעשטער חיים־ברוך איז אַ פּראַסטער באַלעגאַלע, וואָס זיצט זיך
ברייטלעך אויף דער קעלניע — עלעהיי ווי אויף אַ פּסאָ-מלוכה, און לאָזט
ער זיך אין וועג אַריין, מיטן וואַלעכל אויף די ליפן, הוליען מענטשן, פעלדער

און שליאכן פון פרייד. ווי פלעגט ער זיך פארגיין פון נחת הערץ ריווקין :
— זאל די וועלט וויסן אז אויב בעסאראביע איז דאס זעמלמעל פון רומעניע,
איז מיין קאפרעשט איר נאָפּל.

ג

יארן גייען און אַט זענען מיר אין יענעם אימהדיקן 1937סטן יאַר. מיר
שטייען ביידע, הערץ ריווקין און איד, אויפן ראָג פון דעם סאַמע ייִדישסטן
קוואַרטאַל אין בוקאַרעשט — קאַלעאַ וואַקאַרעשט — און „קוויקן“ זיך מיט...
גיפּט טראַפּנס, נעמלעך : די חלפּישע שורות פון רוצחישן אַרטיקל פון דעם
פויליש־רוסישן שרייבער, פון ייִדישער אַפּשטאַמונג, ברונאַ יאַסענסקי —
אין דער מאַסקווער „איזוועסטיאַ“, אונטערן קעפל „די שטיוול פונעם גאַס־
פּאַדין טראַצקי“.

ווער־זשע זענען עס געווען די גערימטע שטיוול פונעם „אויבער־פאַר־
רעטער“ לייב דאַוידאַוויטש בראַנשטיין־טראַצקי !?

לאַזט זיך אויס : ניט קיין אַנדערער ווי דער חריפותדיקער פּובליציסט
און וויצלער קאַרל ראַדעק. דער ביאַליסטאַקער ייִד ראַדעק, צו וועלכן אַפּילו
סאַלזשעניצין באַציט זיך מיט געוויסן דרך־אָרץ, און וועמען מ'האַט באַצייכנט
ווי דער לץ פונעם קרעמל.

הייסט עס, אַז צום לץ איז שוין אויך געקומען אַ סוף... און אַז מ'הרגעט
שוין ליצנים אויך, איז שוין טאַקע באמת עק וועלט. דעמאַלט האָט הערץ
ריווקין מיך אַזוי פּהאי לישנאדיק אַ פרעג געטאַן : צי געדענק איך דעם
איינאַלייניקן דעמב, דעם ריז, וועלכן ס'האַט געטראַפּן אַ דונער און אים
פאַרקוילט ? איז אַט צו דעם בוים בין איך איצט געגליכן.

און תּיבּף האָט ער, בעסאַראַביש גערעדט, געשטעלט פּיס, גענומען
אַזוי אימפעטיק יאַגן צווישן די האַנדל־וואַנדלדיקע בוקאַרעשטער ייִדן, ווי
ער וואַלט אין דער אמתן וועלן אַנטלויפן פון זיך אַליין.

ד

ויהי ערב, ויהי בוקר — יום שני.

אין דער רעדאַקציע פון אונדזער צייטשריפט „שויבן“, וועמענס רע־
דאַקטאָרן עס זענען געווען יעקב שטערנבערג ז"ל און שלמה ביקל ז"ל,

איז זיך שוין געהאט צונויפגעקומען גאנץ „קעקעלע קהל“ ווי ביקל פלעגט זיך, אויף זיין קאלאמייער שטייגער, וויצלען איבער אונדז.
און דאָ שוין גאַרניט לויט זיין מיושבדיקער טבע, צעספראַלעט עס ריווקין די טירן און וויכערט אַריין אין דער רעדאַקציע אַן אויסגעבלייכטער, מיט רויטע אויגן, קענטיק אַז ער האָט אַ גאַנצע נאַכט קיין אויג ניט צוגע- מאַכט. אַן דעם ער זאָל אַפילו אַ פיפּס טאָן „אַז ער האָט געבראַכט אַ פּרישן פּידפאַלעק“, ווי ער פלעגט געוויינטלעך הלצהדיק אַנרופן זיינס אַ ניי ליד, האָט ער אַ טיפּן דעכע געטאָן און גלייך עס גענומען פאַרלייענען. דאָ זענען נאָר אַ פאַר געציילטע סטראַפּן פון זיין „עלעגיע“.

ס'האַט בלוט אין מיר פאַר בושה, פאַר פאַרדראַס
זיך היינט צעברויזט, צעזשומעט.
נאָך קיינמאַל האָט ביז היינט דער נאַגנדיקער אומעט
ניט אַזוי צעבראַכן מיד, פאַראומערט,
ווי אַ ווונד האָט צווייפל מײן געמיט צעיאַטערט.
ווי אַ ווונד.

און ווייטער:

זוך איך ווערטער מיד אַליין צו טרייסטן,
וויל ביי מיר פאַר מיר אַליין כאַטש עפעס פועלן,
און ס'ברענט און בריט די ווונד
ווי זשאַרענדיקע קוילן.
גאולה, וועלט-דערלייזער און מאַרטירער,
מענטש, ווער ביסטו, זאַג!
פירער צי פאַרפירער?
— מענטש!

שטיי איך איצט און ציטער,
ציטער פאַרן מאַרגן,
פאַרן סודותדיקן שפעטער,
איך און דו און ער —
ווער זענען מיר עס, ווער?

כאַטש ניט קיין קינפטיקע פאַררעטער,

ניט קיין קינפטיקע פאַררעטער ?

(פּעברואַר 1937, זייטן 41-43)

...ווער ווייסט צי הערץ ריווקין האָט שוין דעמאָלט ניט געאַנט אָז מיט
אַט דעם ליד זיינעם, — וועלכן ער האָט אָנגערופן „עלעגיע“ — האָט ער זיך
געחטמעט אַ טויט-אורטייל.
ווי זאַל דאָ ניט קומען אויפן זינען דער מאַקאַברער זאַג: אָז אַ האָן באַ-
דויערט וואָס ער האָט אויפגעוועקט דעם בעל-הבית אַזוי פרי, ווען ער זעט
שוין זיין קאַפּ אויפן קלאַץ...

ה

קורא חביב! געוויינטלעך זאָגט דאָס פּאַלקסווערטל אָז נאָך אַ שריפה
ווערט מען רייך. מיט ריווקינען איז געשען להיפּוך: ער איז ליטעראַריש
נתעלה געוואָרן פאַר דער שריפה. פשוטער: פאַר דער סטאַלינישער לעצטער
שחיטה.

ער האָט אָפּילו באַקומען אַ פרעמיע פון דער מאַסקווער „אייניקייט“
פאַר זיין מייסטערהאַפּטער נאָוועלע „דער טאַטע און דער זון“. און יודעי חן,
בראש מיט יחזקאל דאַברושין ז"ל, האָבן אין אים געזען אַ דערציילער אויף
וועלכן מ'קען לייגן גרויסע האַפּענונגען.

*

איז לאַמיר פאַרגעדענקען:

מיט הערץ ריווקין האָבן מיר — משה אַלטמאַן, מאַטל סאַקציער און איך
זיך אַפּגעזעגנט אויף אַלע תּמיד אין דעם קויבישעווער גיהנום-התחתון, די
אַזוי-גערופּענע „פּערעסילקע“, געמיינט איבערזידלונגס-תּפיסה, סוף חודש
נאָוועמבער, יאָר 1949.

ער איז אַוועק מיט אַ ספּעץ-עטאַפּ אויף אַ בויונג, אין דער קאַזאַכישער
קאַטאַרגע-שטאַט עקיבאַוסטוס, ווי ער האָט אין יאָר 1951 אויסגעהויכט זיין
נשמה.

עס איז פאַרבליבן נאָך זיין אַפּלעבן אַ ביכל פּראָזע — „אַרום קעסל-
צעך“, דערשינען געציילטע חדשים פאַר זיין אַרעסט, אין מאַסקווער פּאַרלאַג

„דער עמעס“. און, ווי שוין פריער דערציילט, זיין „פון שכנישן דאָרף.“
אין אַט דעם ערשטלינג זיינעם זענען פאַראַן פערצן לידער, וועלכע
זענען ראוי פאַרעפנטלעכט אַדער איבערגעדרוקט צו ווערן פון ס'ניי.
און צווישן זיי די „עלעגיע“, די קינה וואָס האָט — לעניות דעתי —
איבערגעלעבט לדורות איר שאַפער.

הערש-לייב קאזשבער

...וואכעדיק, הא? איר הערט, אַז ס'איז נישטאָ קיין מול, זאָל מען שוין בעסער גאַרניט געבוירן ווערן.

איך שרייב עס אין שייכות, מיט דעם פינעף און דרייסיקסטן יאַרצייט פונעם סאַמע טראַגישסטן און סאַמע טאַלענטירטסטן דערציילער פון דעם לעצטן דור בעסאַראַבער שרייבער — דער אַמאַליקער נאַכווקס — הערש וויינשטיין ז"ל.

ער האָט געשטאַמט פון אַ ציגיינעריש דערפעלע קאָזשבע. ווי געזאָגט איז ער אויסגעוואַקסן אין אַ דאָרף פון גאַלע ציגיינער, ביי אַרעמע יידן — ישובניקעס, וועלכע האָבן געצויגן זייער בידנע חיונה פון עבודת האדמה. האָט אין עלטער פון פינעף יאָר, געטראָפן מיט אים אַ גרוי־סער אומגליק. טאַטע־מאַמע זענען אַוועק פראַצעווען, צו אַ פאַסעסער, און געלייגט זייער הערשאַלע שלאָפן אויף אַ סטויג היי. איז ער אַראַפגעפאַלן אויף אַ קאַסע און אויפן גאַנצן לעבן פאַרבליבן אַ ביטערער קאַליקע. בעסאַראַבער שרייבער יונגען שטאַלטנע און וווקסיקע ווי די ביימער פון די גערימטע וואַלעכישע קאָדרעס — זענען בדרך כלל געווען אַן עולם הזהדיק פאַלק; זיי האָבן פונקט ווי זייערע אַבות, זייער פּיין אויסגעטייטשט און איינגעטייטשט דעם טעם פונעם וואָרט — חיי!

דאַקעגן הערש וויינשטיין איז אין משך פון זיינע קאַרגע דרייאונדרייסיק יאָר לעבן געווען איינגעטונקען אין צרות און אין אומגליקן. כמעט שטענדיק אַן אַפגעריסענער און אַן אַפגעשליסענער, אַ הונגערי־קער און אַ שלעפּעריקער, האָט ער אַרומגעשלאַנדערט איבער די שטעטלעך און דערפער. און מיט זיין אַנגסטיקן אויסזען אַנגעוואָרפן אַן אימה אויף אונדזערע היימישע חיוקמיניקעס.

אַ גייסטרייכער מטיף, אַ שפרודלענדיקער אימפּראָוויזאַטאָר, האָט ער

איבער זיין שווערער אויסקומעניש, און נאך מער איבער זיין שוידערליכן מום, שטענדיק געדונערט און... געבליצט. געשטורעמט מיט צאָרן די פּאַס-טאַראַל אידיילישע צוהערער זיינע, וועלכע פלעגן אַרויס פון זיינער אַ דרשה ווי פון אַ... שוויץ-באַד.

האַבן טאַקע די פון אים פאַרשרייענע „קליינבירגער“, אים נישט אַנדערש גערופן ווי דער „ליטעראַטורישער גיהנום-שמש“. נאָר די מער איידעלע פון זיי, און די טייערע מיידלעך און בחורים אונדזערע, האָבן זיך געספּראָוועט מיט אים אויף אַ מלמד-זכותדיקן אופן — „דער פּיסאַטיעל דער דעמאָן“. איז וויינשטיין, מיט די יאָרן געוואָרן אַ שרייבער. און האָט אַפילו זוכה געווען אַז שלמה ביקל ז"ל, זאָל אים קרוינען פאַר דעם „בעסאַראַבער-בער-געלסאָן“. האָט ער דעמאָלט, דעם... וויינשטיין, פאַרלוירן אונטערוועגנס, און איז אַרויס אויף דער ליטעראַרישער וועלט, מיט אַ שפּאַגל נייעם יחוס-דיקן נאָמען: הערש לייב קאַזשבער.

כ'זייס נישט: אפשר האָט ער געטראַכט, אַז משנה שם, מיינט אויכעט משנה מזל. אָבער אים האָט אַפילו זיין בכבודיקער פּסעוודאָנים, — וווּ מען זאָגט אין פּאַלק — „געהאַלפן... ווי „אַ טויטן באַנקעס“, וואָס יאָ? אַדורך אים, איז דאָס פאַרוואַרפענע ציגיינערישע דערפּל זיינס, נתעלה געוואָרן. ווי כּמעט אַלע שרייבער, פון זיין וואַלעכישן קאַנט, האָט זיך אויך ער, דער זעליש-צעבאַרשטענער עפיקער — געוואַרעמט ביי דער זון פון מאַל-דאָוויש-ציגיינערישן לעבנסשטייגער.

אַזוי אַז די העלדין פון זיין ערשטער דערציילונג „ראַצע“ — דאָס באַרוועסע, ייִדישע מיידל, די האַרעפּאַשניצע, קויכעט זיך אַזוי אין איר שטיקל פּעלד: „אַזש זי וואַלט אַוועקגעלייגט איר האַרץ צווישן די וויצענע זאַנגען. עס זאָל איינזאַפן אין זיך די שטילקייט פון דער אויסגעשטערנטער זומער נאַכט“.

עס פאַרגעדענקט זיך מיר מיין ערשטע קענטשאַפּט מיט הערש וויינ-שטיין אין 1929-טן יאָר. נעמלעך: אין קעשענעוו צווישן אַנדערע אומצייליקע ייִדישע ביבליאָטעקן, איז געווען אויך אַזאַ ביכער-שאַף מיט אַ שלשלתדיקן רוסישן נאָמען: „ביבליאָטעקאַ אַבשעסטוואַפּריקאַזשטישאַוואַר“ (די ביבליאָ-טעק פון די אַנגעשטעלטע).

איז אין איינעם מיטן דיכטער הערצל ריווקין-הייסנער ז"ל זענען מיר

עס גאר צעפריילעכט געזעסן און געבלעטערט גרודעס יידישע צייטשריפטן פון אלע עקן וועלט. מיט א מאָל: האָט ביי אַ טישל אַ הילך געטאָן אַזא „בראַוואַ!“ אַז אלע לייענער, זענען פאַרציטערט געוואָרן.

דאָס האָט אַ צעשויערטער יונג, אַ דערוואַקסענער מיט קאַלטענעס, אַזאַ געשריי געטאָן פאַר פרייד, וואָס לייוויק, אַפּאַטאַשו, אַברעם רייזען — זיכרונג לברכה — און אַנדערע, האָבן פאַרלאָזט די דעמאָליטיקע קאַמוניסטישע שמדניצע — די אַמעריקאַנער „יידישע צייטונג“ — מאָרגן-פרייהייט מיט-טיינס געזאָגט, וועלכע האָט זיך ממש געטאַפּיעט פון רוצחישן נחת, וואָס די „נעביך אונטערדריקטע אַראַבער“ שעכטן אויס די „פאַלעסטינער יידן, די „אַגענטן“ — לויט זייער חאַלאַפּישער באַצייכענונג — פונעם „ציאָניסטיש-בריטישן אימפּעריאַליזם“.

דער טייערער פאַרוואַלטער פונעם לייענזאַל, דער הדרת-פּנימדיקער מיכאַיל סאַלאַמאַנאָוו ז"ל, האָט במחילת כבודו געמוזט מטריח זיין דעם צעוווויזעטן בחור — הערש וויינשטיין אין זיין — סאַלאַמאַנאָווס — חדר מיוחד, פּדי צו האַמעווען אַ ביסעלע זיין באַרעכטיקטע פרייד. די פרייד, וואָס ענדלעך, האָבן זיך אַזעלכע שיינדלינגען פון מלכות יידיש, אַרומגעזען ווי זיי האַלטן אין דער וועלט און זיך אויסגעטשוכעט פון דער עיפּושדיקער פאַרבלענדעניש.

הערץ ריווקין און איך האָבן זיך נאַכגענומען נאָך אַט דעם טשעקאַווע-דיקן פאַרשוין. און דעמאָלט האָבן מיר דערפילט די אימהדיקע ווערטער זיינע וויינשטיינס, וועלכע זענען אַזוי חשכותדיק אין די שפּעטערדיקע יאָרן — מקוים געוואָרן. — מיר וועלן אלע פּרזער אַדער שפּעטער געניזוקט ווערן. נאָר איך? אויך איך! אוי, זאָגט ער גוט דער וואַלעך: אַז פאַר דעם וואָס האָסט מורא, פון דעם וועסטו זיך נישט אויסדרייען. איר וועט נאָך זען, אַז איך וועל אין אַט דער זאַטער וועלט שטאַרבן פון אַ הונגע-טויט. נאָר דערוויל, גיט מיר עפעס אַפּצועסן, פּדי איך זאָל האָבן פּח זיך צו ...פרייען. פאַרשטייט זיך, אַז קיין פאַרכליאַמעטער איז ער שוין נישט אַרויס. און אַז ער איז זאַט געוואָרן, האָט ער מיטן קרומען פּוס געטאַנצט ממש, וואָס „די אויבנדערמאַנטע שרייבער זענען חוט-השדרהדיקע און לאָזן זיך נישט פירן ביי דער נאַז פונעם „שיינעם קאַמינטערן“.

איז אַט פון יענער שעה, זענען מיר געוואָרן אַ דריילינג. ווען היציק,

עד חרמה, זיך געפעכטעט, און ווען זיך ליב געהאט נישט ווייניקער ווי יהונתן און דוד.

...און אַט, וואָס עס האָט מיר דערציילט דער אַרגענטינער דיכטער משה קנאַפּהייס, וועגן זיין — הערש־לייב קאַזשבער — וויינשטיינס לעצטן טאַג. אין די מלחמה יאָרן האָט אין דעם וויסטן שרייבער־פאַראיין פון סאַמאַר־קאַנד (אוזבעקיסטאַן), אין איינעם אַ טאַג, זיך אַריינגעשלעפט הערש וויינ־שטיין, און האָט אַ כליפּנדיקער זיך געבעטן ביי קנאַפּהייסן — יענער איז מישטיינס געזאַגט אַ טויגער — דאָס ער זאָל אויסקליאַנטשען פאַר אים, אַ הונדערטער, ביי די אוזבעקישע... „גאונים־שרייבער“.

— פאַר וואָס נאָר עפעס אַ הונדערטער? — האָט געגאַפט קנאַפּהייס. ער וועט אייך שטייען נאָר אויף אַ פּזיתל ברויט.

— אַ, אַ! איך דאַרף נאָר איצטער, דאָס וואָס גראַמט זיך מיט ברויט... איך וויל אַוועקהניקען אויף יענער וועלט, ווי מיינע עלטערן, אין תּכריכים, וועל איך מיר קויפּן אַ שטיק מאַרלע.

אַרויסגעזאַגט די ווערטער און נאָך באַוויזן אַנצוואַגן: דעם הונדערטער זאָלט איר געבן נאַטע מאַנגער (איציק מאַנגערס ברודער — י. י.). מיר האָבן אַנגעהויבן אַ ליטעראַרישן וויפּוח מיט אים. וועלן מיר אים פאַרענדיקן אין... גן־עדן.

אין עטלעכע טעג אַרום האָט הערש־לייב קאַזשבער אויסגעהויכט זיין נשמה.

...הערש לייב קאַזשבער־וויינשטיין האָט אונדז איבערגעלאָזט אַ רייף בוך פּראָזע — „קאַזיאַנע גימנאַזיע“, און נישט ווייניקע געראַטענע דערציִי־לונגען, צעוואַרפענע אין די פאַרוועלקטע צייטונגען און זשורנאַלן. (וועגן זיי האָב איך שוין געשריבן אין פאַרשידענע אויסגאַבן, ווי אויך אין „ביי זיך“ נומער פיר, פונעם 74סטן יאָר).

איצט, פינעף און דרייסיק יאָר נאָך זיין גרויליק אַפּלעבן, בין איך נישט אויסן דאָ קיין ליטעראַרישע אַפּהאַנדלונגען, וועלכע ער האָט הייליק פאַרדינט.

דער מערווינער ניגון

...די דערמאָנעניש איז אַ לאַנגסטיקע און איצט — אין טיפן האַרבסט פון מיין לעבן — ריזלט זי אין מיר ווי אַ לויטערער קוואַל.
אין מיין בעסאַראַבער שטעטעלע פּערליץ, איז געווען אַזאַ שטייגער־יש־היימישדיקס, אַז אונדזערע דעמבענע יידן פּלעגן זיך נחתדיק וויטען איבער דעם: מן־הסתם ווען דער וואָס לעבט אייביק, האָט די וועלט באַשאַפן, האָט ער אָנגעהויבן פאַרשטייט זיך מיט פּערליץ. איי, איי, אַ שטעטל! ווייל מאַלט אייך, אַז איינער ניסט ביי נאַכט, וועקן אים אַלע אויף פאַר טאַג און ווינטשן אים צו געזונט.

איז אַט, אין אַט דעם שטעטעלע מיינעם, האָט זיך אין איינעם אַ טאַג באַוווּן אַ קעשענעווער ייִדישער „צייטונגס־בלאַט“ מיט אַ וואַזשנעם ייִחוס־דיקן נאָמען — „דער ייד“.

עס פאַרגעדענקט זיך: ווי איך, דאָס דעמאָלטיקע בר־מיצווה־בחורל האָב מיך אַזש פאַרכלינעט פון הנאה, פאַרקוקנדיק זיך אויף די געקווייטלטע אויסגעקיצלטע טייערע ייִדישע אותיות.

לאַזט אייך אַ רגעלע אַוועקטראַכטן צו יענעם יאָר 1921, ווען ס'איז געשען אַט דער אַזוינס ווי אַזעלכענער ווונדער.

קודם־כל דער נאָמען. אַלץ הייסט אַ נאָמען! ערשטנס, איז דאָס וואָרט „דער“ געווען אָנגעמאָלט ווי אַ באַלקן, זאָגן מיר אַ מין בלויע סטעליע — אַ רמז אויפן הימל. די ביידע „יודן“ האָבן געלויכט ווי צוויי שטערן און דער סופיקער אות, דער „ך־לת“, איז געווען אַקוראַט ווי אַ גרינע טאַלעקע. איז ווי איינער זאָגט: נאָט, קוויקט אייך און טייעט אַן, בעסאַראַבער יידן. זעט! אַ בלויער אויסגעשטערנטער הימל איבער אייערע קעפּ און איר טרעט אייך מיט אַזעלכע פאַרהאַליובעטע טריט איבער אייער מאַמעדיקער וואַלעכישער ערד.

איז אַט אין יענער לויכטנדיקער צייטונג, האָב איך מיך צום ערשטן מאל אָנגעטראָפֿן אויף אַ נייעם „פּרישצאַפּלדיקן שראַבער“ — ווי מיין מאַמע איטע האָט מיר אים אַ יום־טובֿדיקע אונטערגעטראָגן — נח סיגאַלאַוסקי. בשכּנות מיט אים, דעם צוואַנציק־יעריקן אָנהייבער, האָבן זיך גע־קריינדלט אַזעלכע נעמען ווי מרדכי ספּעקטאָר, רחל פּייגענבערג, אַלץ שריי־בערס וואָס האָבן זיך אַרויסגעראַטעוועט פֿון דער אין בלוט־אַפּגייענדיקער אוקראַינע.

סיגאַלאַוסקיס דערציילונג איז געווען וועגן זיין ספּק־דאָרף, ספּק־שטעטל — מערווין. ער האָט דאָרטן נישט געחומשט און נישט גערשײט. מיט אַנדערע ווערטער: נישט געבליאַסקעט מיט באַזונדערע תּורה־קענ־טענישן.

עס איז געאָנגען דאָרט אַ רייד וועגן אַ ליבע צווישן אַ ייִדישן בחור און אַן אוקראַינישער געשמאַקער שיקסע. און זי, די כּלבעט, ווענדט עס אָן אַלע אירע ווייבערישע שמד־שטיקלעך, פּדי אַראַפּצופּירן דעם תּמימותדיקן בחור פֿונעם דרך־הישר.

זי מאַניעט אים, זי לאַקט אים, און ציט אים ממש אַרויס דאָס חיות פֿון די ביינער.

די בעלעטריסטישע ראַזשינקע פֿון יענער געשיכטע, איבער וועלכער עס האָט „מיטגעסטראַדאָיעט“ דאָס גאַנצע ייִדישע ווייבער־פּאַלק פֿון מאַל־דאווע, איז, ווען די שענסטע טעג אינעם לעבן, זיינען געווען די וועסנע־נעכט. אַן עלעגישע, האַרצרייטנדיקע אַפּווייכונג: שוין אין ישראל, האָב איך קריק מיט אַ צייט, פֿון ס׳ניי איבערגעלייענט סיגאַלאַוסקיס דעמאָלטיקע ראַמאַנטישע געשיכטע.

עס איז אַזוי אימהדיק שטיל געווען אין אַט די צעקנוידערטע, בדרך־נס אַפּגעראַטעוועטע געציילטע פּאַר צייטונגען. און איך האָב מיך געפּילט אַזוי אַנגסטיק אַליין ווי אויף אַ בית־עולם.

למאי לייקענען: איך האָב מיר אויסגעקוקט ווי אַ פּאַרזעסן מיידל וועלכע זוכט אַלטע אויסגעלייענטע און אויסגעוויינטע ראַמאַנען.

אַבער לייצענדיק האָט זיך מיר אַפּגעפּרישט יענער בראַשיתדיקער איינדרוק, וועלכן איך וועל איצטער, שוין אַליין אַ שטיקל שרייבער ביי ייִדן, פּרוּוון אַזוי אויסרייסטערן.

ער האָט זיך שוין דעמאָלט, סיגאַלאָוסקי, און דוכט מיר, אויך שפעטער, אַרומגעוויקלט מיט שיינאַרטיקע דופטנדיקע ווערטער, עלעהיי אַ דאַרפישע קראַסאַוויצע באַצירט זיך מיט קאַלירטע סטענגעס.

לייענסט און האָסט אַזאַ געפיל: אַט איז אַ וואָרט צעכראַסטעט ווי אַן אוקראַינישער פאַרובאַק, און אַט איז אַ וואָרט ביי אים, ווי אַ צניעותדיקע כלה, וועלכע גייט צו דער חופּה.

און די אַלע ווערטער-פאַטשערקעס זיינען איבערגעשמעלצט אין שמעלצ-טיגל פון זיין האַרצן. זיי פאַרמאַגן אויך צו מאַל אַן אונטערזוים פון אַ נחתדיקן שמייכל. דאָס קוועלט ער אַזוי אַן: וואָס דער אויבערשטער האָט באַשאַפן פאַר זיינע אונטערשטע אַזעלכע קלוגע טעג און נעכט.

אַט דעם דאָזיקן פשטותדיקן אַרט פון דערציילן, האָבן זיינערציייט באַמערקט אַזעלכע שרייבערס ווי ראובן אייזלאַנד, מאַני לייב, י. י. שוואַרץ און אַנדערע, וועלכע האָבן אים געגעבן שבחימדיקע אַדערויפן.

...אין זיין אויטאָביאָגראַפישן לירישן עטיוד „ווי שטיל“, דערציילט סיגאַלאָוסקי: „דאָס יינגעלע האָט זיך ליב געהאַט איינצוהערן אינעם שטילן-שטילן פליסטער פונעם אַלטן באַרנבוים. ער האָט געהערט, און דאָס האַרץ האָט אים געקלאַפּט. יעדער בוים רוישט אַנדערש ווי אַ פלוימען-בוים, און אַ פלוימען-בוים גיט אַרויס אַנדערע קלאַנגען ווי דער עפלבוים. מען דאַרף זיך נאָר איינהערן, וועט מען דערהערן.“

אויך איך האָב דערהערט דעם דאָזיקן מעלאָדישן ניגון זיינעם אין יענע אַמאָליקע דערציילונגען, וועלכע בעסאַראַבער ייִדן האָבן געלייענט מיט אַזוי פיל הנאה אין די עליו־השלומדיקע „דער ייִד“ און „פאַרן ייִדישן קינד“. איך הער אים אויך צו מאַל אין זיינע איצטיקע מערווינער שטייגעריש-עטנאָגראַפישע זכרונות.

און אין זכות פון אַט דעם ניגון בלייבט ער, נח סיגאַלאָוסקי, אַ וואַכער און אַ דויערהאַפטיקער אין דער געדעכעניש פונעם ייִדיש-לייענער.

זייליק באַרדיטשעווער

זייליק באַרדיטשעווער... אין זיינע פריי-ינגלשע יאָרן, האָט ער געלערנט אין ישיבה, פריינד און גוטע פריינד האָבן געחלומט אים צו זען אַ גע-קריינדלטן מרא דאתרא...

נו, האָט מעשה-שטן דורך די ברודיקע ישיבה-פענצטערלעך אַריי-געגרינט דער בייליגנדיקער סטעפ. באַלמעלאַכעס, פראַסטאַקעס פלעגן זיך אַריינאַווען מיט פאַלקסווערטלעך און מעשיות, וואָס האָבן געלאַקט און געמאַניעט, און איבער אַלעמען האָט געציטערט דער מאַמעס האַרציק-עלעגיש ליד, וועלכעס האָט געמאַנט, גערופן און... זייליק איז — אַוועק אין פאַלק, אַוועק און, ווי זיין שטייגער איז געווען מיט לייב און לעבן זיך אַריינגעטאַן אין סאַמע אינגעווייד פון דער ביטערער, האַרטער פאַלקס-אויסקומעניש, זיך גענצלעך אידענטיפיצירט מיט איר, געוואָרן דער נישט געקרוינטער קעניג פון דער יידישער פּעריפּעריע... און אַלע באַלמעלאַכעס, געזעלן-יינגלעך און סתם האַרעפאַשניקעס פון זיין שטאַט בעליץ און דער אומגעבונג האָבן געוויסט, אַז „ס'זאַגט זייליק איז הייליק“. שוין פון זיין נאַמען אַליין ווייעט מיט עכטן יידישן פאַלקס-נוסח, יידישן אַרעמאַנסקע לעבנסשטייגער, וועלכן ער האָט אויסגעזונגען אין זיינע אומצייליקע לידער. איז זי, די פאַלקס-אינטוויציע זיינע, האָט אים אונטערגעזאַגט אַז איצט, אין צייט ווען די יידישע דיכטונג האָט דערגרייכט צו שפיצבאַרגיקע הייכן, איז אַ סכנה אַרויסצולאַזן זיינע צאַרטע לידלעך-עופּהלעך אַרעם און בלויו ווי די מאַמע מאַסע האָט זיי אים געבוירן. האָט ער זיי דעריבער טאַקע אַנגעקליידט אין אַזעלכע האַרציקע מעלאַדיעס ניגונים, וועלכע זענען אויגנבליקלעך געוואָרן דאָס אייגנטום פון די ברייטע פאַלקס-שיכטן.

אַן אויסגעמאַגערטער, אַ געבוירענער מיט בלאַע, מילד שמייכלענדיקע אויגן, האָט ער, דאָס וואַרע געראַטענע אייניקל פון דעם באַליבטן פאַלקס-

טרובאדאר וועלוול זבארזשער — אַרומגעשפּאַנט צווישן דער ייִדישער
אַרעמשאַפט, און באַזווסט, אַז דאָס געבוירנלאַנד פונעם ייִדישן פּאַלקסליד
איז דער ווערקשטאַט און זיינע פּריילעכע געזעלן, האָט ער אַן אויפגעהיי-
טערטער אין איינעם מיט זיי געזונגען!

לעבעדיק און פּריילעך
לעבעדיק און פּריילעך
וואָס איז דאָ דער חידוש
מלאכה — מלוכה
זינג במנוחה
אַ לידעלע אַ ייִדיש.

ער האָט די באַלמעלאַכישע נויט-טראַגיק נישט געשטורעמט מיט צאַרן
און ווטגעזאַנגען, נישט געפרוּווט אַפילו ווייכער מאַכן איר שטיינערדיק
האַרץ מיט קלאַג לידער, נאָר ווי טעווע דעם מילכיקנס אַ לייבלעכער ברודער
זי פרובירט אויפלייזן מיט אַ דין שמייכלענדיק איראַניש לידל:

„גיסט און גיסט אַ רעגנדל,
וואַקסט און וואַקסט די בלאַטע.
זיך איך אויפן בענקעלע
לאַטעווע און לאַטע
וויל איז דעם וואָס איז אַ שוסטער
אין אַזאַ פּאַגאַדע,
מאַנט דאָס ווייב ביי מיר אויף פיטע
כ'מאָך זיך פּלאַ-ידע.“

אין זיין אַפטימיסטישער וועלט-אַנשויונג און טיפער דערקענטעניש
פון עכטער פּאַלקס-שמחה, וועלכע קוועלט אַרויס פונעם ייִדישן בטחון, וואָס
קיין שום צייטגעוויטער קען זי נישט אונטערברעכן, האָט ער דעם מיזערנעם,
פינצטערן ייִדישן לעבן אַקעגנגעשטעלט די ליכטיקע פּרייד פונעם ייִדישן
פּאַלקס-ליד. פון יענעם זוניקן פּאַלקס-ליד, דורך וועלכן ס'קומט צום אויס-

ד'רוק די טראַדיציאָנעלע, שיינע ייִדישע „שמח בחלקו“-איינשטעלונג, וואָס איז נישט קיין פּאַטאַליסטישע בלינדע הכנעה צום גורל, נייערט אַ פּריידיק טראַגישע מיט אַן אַ שיער פיין און מיט געשיכטלעכער דערפאַרונג איבער-פּולטע לעבנס-אויפּפאַסונג :

„ווילסטו שאַף און רינדער, האָב איך
פייגל אַ גאַטס ווונדער, האָב איך.
שאַף און רינדער ווייב און קינדער,
אוי זיי זינגען אַ גאַטס-ווונדער,
עלע בעלע.

צער גידול-בנים — האָב איך
ברוגע מחותנים — האָב איך.
מיינע בנים ביי די יונים,
אוי, איז דאָס שוין מחותנים! ...
עלע, בעלע...

און דאָך אַזוי, און איבער אַלע דורותדיקע שטרויכלונגען און שווערי-קייטן, מיט וועלכע ס'איז אַנגעפּראָפט דעם ייִדישן האַרעפּאַשניקס לעבן, פּלאַקערט אויף דער טראַדיציאָנעלער „הוליע קבצן“, וואָס האָט זיך ביי אים אַזוי האַרמאָניש באַהאַפּטן מיט דער באַחנטער קינדישער עלע-בעלעדיקער פּריידיק :

„...געפעלט דאָס אים אַוודאי
רייץ איך אים און יאָדע.
עלע, בעלע, דלות, דלות...
דו האָסט גאַרנישט איך האָב אַלעס.
ווער צעזעצט און ווער צעשפרונגען! ...
וועל איך דווקא לידער זינגען! ...
עלע! ... בעלע! ...

אין זיין גאַנצן לעבנס־שטייגער, איז געווען עפעס פון די אַמאָליקע בעסאַראַבער צדיקים־וואַנדערער, וואָס קיין פּדיונות נעמען זיי נישט, קמיעות גיבן זיי נישט, נאָר מען שפּאַנט אַזוי אַרום, טאָג ווי נאַכט, מיטן וואַנדער־שטעקן אין האַנט און מיטן רוק־זאַק אויף די פּלייצעס פון דאָרף צו דאָרף און מען דערקוויקט גייסטיק־פאַרשמאַכטע ייִדן־ישובניקעס מיט אַ ייִדיש וואָרט. אַט אַזוי פּלעגט ער זיך אומבאַמערקט פאַר קיינעם אַרויסשלייכן פון דער קאַכיקער שטאַטישער קולטור־געזעלשאַפּטלעכער סביבה, וווּ ער איז געווען שרייבער, לעקטאָר, רעזשיסער און וואָס נישט... און אַראַפּכאַפּן זיך אין די בייליגנדיקע דערפער אַלס לשון־קודש־לערער, און אין אַ קורצער צייט אַרום... האָט דער בעסאַראַבער סטעפּ אַ רעד געטאָן אַ געשמאַקן ליטע־ראַרישן ייִדיש, און ייִדן־אַרענדאַרן האָבן אין זייערע סוחרישע שמועסן אַריינגעבראַקט שטיקער שלום־עליכם, פּרץ און שטיינבאַרג, וואָס דער „טשו־דנע לערער“ האָט מיט זיי איינגעלערנט..

דאָ, אויף די רחבותריקע סטעפּעס, האָט אויפגעציטערט זיין פּלאַמיקע ליבע צו דער צויבערפולער בעסאַראַבער לאַנדשאַפּט, וועלכע ער האָט אויך געזען מיט די אויגן פונעם איינגעזעסענעם פּאַטריאַרכאַלן ייִדן, פאַר וועמען די טייכן דניעסטער און פּרוט זענען אויף אַ פּישופּדיקן ראַמאַנטישן אופן פאַרוואַנדלט געוואָרן אין ירדן און פּנרת — און אויף די גרינע בעסאַראַבער סיני־בערג האָט אַרומגעשפּאַנט משה רבינו... נישט קיין בייִז־אַרנדיקער — נאָר מעשה בעסאַראַבער — אַ מילד־שמייכלענדיקער, ווייל בראשית איז געווען די גוטסקייט און ליבע...

...פון דאַנען, פון די גאַלדיק באַזונטע פעלדער פון דער ייִדיש מאַלדאָ־ווישער פּאַלקס־דיכטונג, האָט ער מיט שטילע לייכטע טריט אַראַפּגעשפּאַנט אין דער צויבערפולער וועלט פונעם ייִדישן קינד, וווּ ער האָט זיך געשפּירט אַן אייגענער און נאַענטער. באַרדיטשעווער איז נישט קיין שרייבער פאַר קינדער אין אַנגענומענעם זין פון וואָרט, ווי ס'זענען עס די מערער קינדער־שריפטשטעלער אונדזערע. עס האָט נישט עקזיסטירט ביי אים די מער־ווייניקער אַנזעבאַרע מחיצה צווישן קינדער־שרייבער און זיינע קלייניקע ליענער. ניין! אַ גרויס קינד, באַנאַמענט באַרדיטשעווער, זינגט עס פאַר קליינוואַרג אַזעלכע חנעוודיקע לידעלעך און דערציילט מעשהלעך שיינינקע... איז עס געווען די נאַטירלעכע באַגעגעניש פון דיכטער מיט די איינ־

ווינער פון קינדערלאַנד, צו וועלכע ער האָט געהערט לויט זיין גאַנצן
אינערלעכן וועזן.

...אין יאָר 1938, האָט ער אין יאָס דער שטאָט, אויף אַן אַרעמען שפיטאַל-
בעטל אויסגעהויכט זיין שווערגעפרוויט לעבן. מיט זיין פריציטיקן טויט
איז אַוועק אַ ווונדערלעכער פאַלקס-זינגער, איינער פון די איידלסטע ליכ-
טיקסטע געשטאַלטן פון אונדזער בעסאַראַבער שרייבערישער משפּחה.
זיינע פאַריתומטע שריפטן זענען פאַרטיליקט געוואָרן, פונקט ווי זיינע
בעסאַראַבער יידן, פון היטלערס און סטאַלינס רוצחישע הענט.
נאָר זיינע געציילטע פאַרעפנטלעכטע לידער האָבן געפונען אַ תיקון
אין לאַנד פון זיינע חלומות — ישראל, וווּ עס זינגען זיי זיינע בעסאַראַבער
ברידער — און שוועסטער.

א וואלעכל אין ניריארק

(שורות וועגן אליעזר גרינבערג)

משה נאָדיר — דער געניאלער ייִדיש־מייסטער — האָט אַ מאָל אין אַ נאָסטאָלישער שעה געשריבן: „אַז זיין גאַליציש שטעטעלע נאַראַיעוו, איז אים נאָכגעלאָפֿן, ווי אַ קליין הינטל, אַזש ביו קיין ניריארק.“

אליעזר גרינבערג — דער לעצטער בעסאַראַבער ייִדישער פּאָעט אין קאַלומבוסעס מדינה — האָט אויך אין די צוואַנציקער יאָרן, ווי גייסטיקע צידה לדרך, מיטגענומען אין זיין ווייטן וואַגלוועג, איבער ימען און לענדער, זיין מאַמעס עלעגישע טרער און דעם טאַטנס וואַלעכיש־ייִדישן ניגון, דאָס שטילע, טרילעדיקע געזאַנג און דעם אידיאַמאַטישן ליריש־באַזוימטן שיחת־חולין פון דורות ליפּקאַנער פּראָסטע יידן, יגיע־פּימניקעס.

מיט אַ באַטריבט געמיט, אַ צעגלוטיקטער פון היימווי, איז ער, דער ליפּקאַנער פּאַרחלומטער בחור, מיט דעם בעסאַראַבער גאַט אין די אויגן, און נאָך מיט דער מאַמעס מילך אויף די ליפּן, געשטאַנען אין דעם הוואַדיקן כּרך ניריארק ווי:

„שטייגען הויך מויערן פון ציגל און שטיינער,
פאַררייסן ווי פעלדזן צום הימל דעם קאַפּ.
גלייך ווי זיי וואַלטן די זון וועלן גרייכן,
קוקן אויף דר'ערד זיי מיט חוצפה אַראָפּ.
...איינל זיך מענטשן שנעל מחנותווייז, מחנות,
באַגינען פון פּראַצע, פאַרהאַוועט, פאַרטראַכט.
שלינגען זיי מויערן איין הויכע ווי תּפּיסות,
און שפּייען צוריק זיי אויס שפּעט ערשט פאַרנאַכט.“

איז יא, אין אַט דעם בראַזגישן האַרמידער, האַט מיט אַ מאַל זיך צע-
טריליערט אַ פאַסטויכיש טרויעריק פּלויערל. דאָס האַט אליעזר גרינבערג
בלחש אויסגעפּילהוועט זיין בענקשאַפּטליד, „ליפּקאַן מיין היים“.

„באַשערט געווען אין יוגנט זיך אַפּזאַגן
פּון היים, פּון פּריינד, פּון טרוימען זעכצניעריקע,
זיך אַפּגעבן דעם וואַנדער — זאָל ער טראַגן.
האַט פּאַרטראַגן מיך אַהער קיין אַמעריקע.
פּאַרגיב, היים, וואָס כ'האַב דיך נישט באַזונגען,
דו, אַרט וווּ ס'איז מיין וויגל ווען געשטאַנען ;
דיין ערד האַט שוין מיין טאַטן פּאַרשלונגען,
און האַלטסט ביי זיך אַלס משפּון נאָך מיין מאַמען.
...אַפּט גייט אויף אין מיר אַ בענקשאַפּט מיט ווונדן
ווי נאָך אַ ליב פּאַרלוייענער באַקאַנטשאַפּט.
צעשיידטע אַבער וועלן מיר שוין בלייבן —
נישט איך וויל און נישט איך קען מיין גורל מיידן
און ווען איך וועל דאָס לעצטע ליד אַנשרייבן,
אַ קום, האַרבסט, מיין קאַפּ איז גרייט פּאַר שניידן“...

זאָל עס פּאַרשריבן ווערן אין פּנקס פּון אונדזער געשיכטלעכן זיכרון :
אליעזר גרינבערג האַט פּאַרלאַזט נישט אַ גלאַט אַוויזיכדיק בעסאַראַבער
שטעטל ליפּקאַן, וווּ אַפּילו די ציגן מעקען אויף די שטרויענע דעכער אין
יידיש און די טייבעלעך וואַרקען אונטער די סטריכעס — מודה אני.

ניין! ליפּקאַן איז שוין דעמאָלט געווען דער גאַטס גענאַדיקער נס אין
אונדזער צוויי שפּראַכיקער ליטעראַטור.

עס האַט שוין יוסטעדיק געשפּאַנט מיט ווייט-וועגיגע, ברייט-וועגיגע
און טיף-וועגיגע טריט אין דער העברעיִשער ליטעראַטור דער דערציילער,
בחסד עליון — יהודה שטיינבאַרג. אין צייט ווען זיין שוועסטערקינד, דער
חכם עתיק אליעזר שטיינבאַרג, האַט שוין בנסתרים אויסגעמיסטערעוועט זיינע
ווונדערלעכע משלים וועלכע האָבן אים גאַר גיך אַוועקגעזעצט אין סאַמע
מזרח פּון אונדזערע ראַשונים.

דער טיף-אינספירירטער דיכטער יעקב שטערנבערג האָט מיט זיין וויזיאָנערישער פּאָעמע „חצות“ געעפנט אַ ניי בלעטל אין דער ייִדישער פּאָעזיע. משה אַלטמאַן, דער עפיקער, האָט מיט זיינע ליריש-אימפרעסיאַ-ניסטישע נאָוועלן, אָנגעזאָגט אַ בראשית־דיקן אייגנאַרטיקן דערציילער. שלום-עליכמס קינפטיקער איידעם, מיכאל קויפּמאַן, האָט באַצויבערט די חובבי-שירה מיט זיינע פּאָעטישע אימפּראַוויזאַציעס. און איבער ליפקאַנער גאַסן און געסלעך, האָט זיך צעניגונט דער שטייגערישער סאַלאָווי, דער שפּעטער-דיקער באַרימטער ייִדישער זינגער און חזן — משה אוישער.

עס איז שוין געווען דאָס אידילישע שטעטל ביים פּרוט, אויף וועלכן דער מלאך פון פּיוט און שירה האָט אויסגעשפּרייט זיינע גענאָדיקע הענט, און וועלכער אָפּילו אָזאַ נישט שבחים-שאַסטר ווי ח. נ. ביאַליק, האָט מיט באַווונדערונג געקריינדלט — דער ליפקאַנער אַלימפּ.

און דעריבער שפּעטער, אין טיפּן אַסיען פון זיין לעבן, אין זיין לעצטן חשבון-הנפּשדיק בוך „געדענקשאַפּט“ — וועט אליעזר גרינבערג אַזוי הויכ-באַרגיק באַזינגען יעקב שטערנבערגס פּאָעטישן אַרויספּאַר — זיין דבּוּט — אין אַברהם רייזענס זשורנאַל „דאָס נייע לאַנד“:

„ווי אַן אַלטן, ליבן ניגון וואָס מ'פּאַרגעסט אויף אַ צייט
 נאָר קומט אַלע מאָל צוריק — פּריש, באַנייט,
 ווי ער וואָלט קיין מאָל פּאַרגעסן געוואָרן,
 אַזוי פּאַרפּאָלגט מיך דער ניגון פון אַ ליד
 וואָס כ'האַב געלייענט אין מיינע קינדער־יאָרן
 און גייט מיר נישט אַרויס פון זיכרון.
 און יעדער וואָרט האָט ווי אַ מופּת
 מיר אַנפּאַרטרויט אַ פּקדון,
 מיך פּאַרבלענדט באַפּליגלט
 און צעוויכערט מיין יונג און פייערלעך געמיט;
 אין יענער רגע איז אויף אייביק געוואָרן פּאַרזיגלט
 מיין אייגענער גורל מיטן ייִדישן ליד.“

אין זיין טיף עמאַציאָנעל ליד „דער טאַג פון מיין אַוועקפאַרן“, אַ ליד, אַ לאַשטשענדיקס ווי אויסגעטרערט אויף פאַפיר, יאַמערט דער דיכטער:

„מיט אַ דיקער פאַן פון רויך פאַרויס
און מיט צוויי פייערדיקע אויגן
איז אַנגעפלוין ווי אַ שד אַ לאַקאַמאַטיוו
און אויף אַ ווייל געבליבן שטיין,
נאָך היינט געדענק איך די
פאַרשטיפטע פנימער, די טרערנפולע אויגן
מיין מאַמעס פאַרקייכן זיך, און ווי
מיין טאַטע מאַטערט זיך דערשטיקן זיין געוויין.
...נאָר תמיד שטייען מיר מיין טאַטע-מאַמע פאַר די אויגן
ווי פאַרן געזעגענען זיך אויף אייביק מיט זיי ביידע,
און תמיד טראַכט איך: אַזוי האָבן
מסתם אברהם און שרה אויסגעזען
דעם טאַג ווען זיי האָבן יצחקן געפירט צו דער עקידה“.

אַבער אויף דער שאַפּ און פעדלער עקידה פון אַמעריקע, האָט אונדזער מיט לייב און לעבן געבונדענער דיכטער, מיטגעבראַכט נישט נאָר דעם טאַטנס „פּרהם אַב על בנים“ קרעכץ, און דער מאַמעס תחינהדיקן כליפּ, נאָר אויך דעם פּראַסטאַצקע הילוך פון די בעסאַראַבער יידן, ייִשובניקעס וואָס האַרעווען מיט שווייס און פלייס, פון די זאַרעס, ביז אין דער זינקענדיקער נאַכט, און מען בענטשט פרום דעם פת מאַמעליגע מיט ברינדזע...

איז בעסאַראַבער פאַרכטיקער גאַנג אין פאַסטעלעס, מיט אַ צוגאַב פון הייליקן ציטער צו די טרויעריקע ייִדישע אותיות, געכפלט אויף דורותדיקער ערדיש-פּראַסטער חכמה און פיעטעטפולע אחריות פאַרן נעכטן, ליבע צום ויהי ערב, ויהי בוקר ווונדער, און ביטחון אויפן מאַרגן — אַט די אַלע שיינע מידות וועלכע האָבן באַצירט דאָס לעבן פון דעם אַזוי טראַגיש אַפגע-קאַסעטן בעסאַראַבער ייִדישן שבט — האָט אליעזר גרינבערג מיטגעבראַכט אין זיין נייער און לעצטער היים — אַמעריקע.
בין שאַפּ לשאַפּ, ווען הונגעריק, ווען שלעפּעריק, האָט גרינבערג —

דאָס געראַטענע מיזיניקל פונעם ליפקאַנער אַלימפ — אַנגעקעלטערט אין זיינע גייסטיקע שייערן, גאַנצע זיבן ביכער געזאַנגען און לידער, דריי בענדער עסייען, — און ווי אַ געשמאַקע ראַזשינקע — אַ פּרעכטיקע אַנטאַלאָגיע פון ייִדישן שאַפּן, אַפּגעקליבן און איבערזעצט אויף ענגליש.

גרינבערגס גאַנג אין דער ייִדישער ליטעראַטור אין אַמעריקע, דערמאַנט טאַקע, אויף אַן אמתן, אין אַ פּאַסטוכיש וואַלעכל, וואָס ווערט אַזוי לאַשטשענ-דיק-ווייך, אויסגעשפּילט ערגעץ אויף אַ גרינער טאַלעקע, צופּיסנס אַ קוואַל — צווישן טאַג און נאַכט.

יא, אַ מערקווירדיקע זאַך : בשעת אַזוי פּיל און אַזוי פּיל גרעסערע און קלענערע פון אים שרייבער ייִדישע פון יענער זייט ים, האָבן געדינט די אַלע פאַרשיידענע פּאָליטישע עבודה-זרות (בתוכם אויך דעם פאַרשאַלטענעם קאַמוניזם), מיטגעמאַכט די אַלע ליטעראַצקע געפּעכטן, צווישן די „אַלטע“ און די „ייִנגע“, צווישן די „פּראַלעטפּעניקעס“ און „אינזיכיסטן“, איז זיך אליעזר גרינבערג, טאַקע עפּעס נאָר ווי אַ דאַרפּישער ייד פון אַ הינטער-אויונדיקן ייִשוב, געגאַנגען פּרום אויף זיין שטילער בייוועגיקער סטעזשקע, וועלכע האָט אים סוף פּל סוף דערפּירט צום דרך המלך פון דער ייִדישער פּאַעזיע.

ער, דער „פּאַטאַמסטווענער פּראַלעטאַריער“, האָט נישט געוואַלטעט האַכ-סאַציאַליסטיש און נישט געשטורעמט דעם קאַפּיטאַליסטישן מולך, מיט רעשיק-פּאַטעטישע פּאַעטישע פּראַקלאַמאַציעס, נאָר אַ מידער, אין שעהן פון זעלישער ליקוי חמה — עלעהיי זיין מאַמע, פאַר די פּרייטיקדיקע בענטש-ליכט, זיך גוט אויסגעוויינט, פאַר זיין מישטיינס געזאַגט, איינציק האָב און גוטס, פאַר זיין ייִדישער שרייב-מאַשין :

„אַ, שרייב-מאַשין, דו ייִדישע, דו איינציקער גר אַרומגערינגלט מיט אַזוי פּיל שוועסטער, אויף אַ ווייט און פּרעמד דיר לשון, מיר זיינען ביידע עלנט דאָ און איבעריק-זאַנגען אויף אַ האַרבסטיק פעלד, שוין לאַנג צעהאַגלט און צעדראַשן... גוט איז אונדז פאַרנאַכט בלויז אין די אומעטיקע שעהען, ווען סע פּאַלט דער אַוונט צו די שויבן צו אַ מידער, ווען אין איינגעוויינטער שטילקייט זוכן מיר אַ טרייסט

פאַר די פאַרשעמטע אותיות איינגעפאַסט

אין זיינע בויגעוודיקע גלידער".

די סאַציאַלע שטורעמס, וועלכע האָבן צעוויכערט אַמעריקע, זענען נישט געווען ביכולת צו צערודערן דעם שלווהדיקן ליפקאַנער זינגער, נאָר ווען ביידע מחבלים היטלער און סטאַלין האָבן פאַרשניטן זיין אורוויקסיקן און אורשטאַמיקן ייִדישן שבת צווישן פרוט און דניעסטער, איז גרינבערג, דער דממה־דקהדיקער געדאַנקלעכער דיכטער, דער איידעלער ריטער פון דער פּאַעטישער מוזע, געוואָרן אַ מקונן, אַ יעמערליכער, אַ קלאַגעוודיקער :

„וואָס איז פון דיר פאַרבליבן,
ליפקאַן מיינע, מין היים ?
זיין חורבן דאַרט פאַרשריבן —
איז אין קופּעס ליים.
קיין פּלאַטער פון קיין פּליגל,
קיין שאַרף פון מענטשנס טראַט,
בלויז שטויב און בראַך און ציגל —
און פּוסטעניש פון שטאַט,
אַן איכהדיקער כליפע
פון האַרבסט־ווינט אין דעליר.
אַ זשאַווערדיקער סקריפע —
פון אַ האַלב־פאַרבּרענטער טיר.
בלויז וווּ ניט וווּ אַ קוימען,
און קברים אָן אַ צאַל.
און ס'קוקן טויבע רוימען —
אַראַפּ אויף יאַמער־טאַל.

„געדענקשאַפּט“, אַזוי הייסט דאָס לעצטע בוך, וואָס אליעזר גרינבערג, האָט אין דער אַלרייטניקישער אַמעריקע, אין 74סטן יאָר, געמוזט אַרויסגעבן אויף די אייגענע קאַסטן, אין דעם טרויעריקן פאַרלאַג „לבדי“, וואָס באַטייט אויף מאַמע־לשון — „אַליינעניו“.
„געדענקשאַפּט“, דאָס איז אונדזער ליפקאַנער אַלימפּיאַנערס ליריש־

פילאסאָפּישער סך-הכל. דער לעצטער געראַטענער שניט פון זיין פּאָעטיש האָב און גוטס. איך מייד אויס בפיוון דאָס וואָרט ווידוי, ווייל עס גראַמט זיך נישט מיט זיין בעסאַראַבער צעקנאַספּעט געמיט.

און כאַטש אין דעם דאָזיקן בוך זענען, פאַרשטייט זיך, פאַראַנען אויך קוהלת טענער (ווי קען עס דען אַנדערש זיין, ווען דער דיכטער ראַנגלט זיך נישט נאָר מיט זיינע פיזישע ווייטיקן, נאָר אויך מיט פּורכטלעכן געדאַנק, אַז ער איז אויך איינער פון די לעצטע ייִדיש-זינגער), נאָר אַז איר טראַכט זיך אַריין אין דעם איבערגעלייענטן און באַזונדערס ווען איר גענענט צו דעם בליציק-אַפּאַריטישן ציקל „פּירפּיסקע לידער“, פילט איר באַשיימפּערלעך, אַז גרינבערג באַזינקט דעם הבל-הבלים, אַזוי ווי עס האָבן אים אויסגע-טייטשט זיינע בעסאַראַבער אור-זיידעס.

נעמלעך: זיין הבל-הבלים איז נישט קיין פאַרניינונג פון לעבן, נאָר ס'איז דער באַדאַכטער טרויער, פון אַ בעסאַראַבער פּויער, ווען נאָך אַ זעטיקער, שפּעדיקער גערעטעניש, באַטראַכט ער זיינע אַסיענדיקע אַפּגע-טשימכעטע פעלדער, ווי ערשט האָבן געבליט אַזעלכע שטאַלטנע, מיט ברכה פון דער ערד אַנגעקוואַלענע זאַנגען. דערביי קרעכצט ער אונטער: וואָס נאָך אַזאַ געשמאַק, קלוג לעבן, קומט אַזאַ נאַרישער טויט.

און דעריבער, אין שפּעטן פאַר נאַכט פון זיין לעבן, שפּאַנט ער מיט מידע טריט, און מיט אַ פּרום געמיט, אויף די נאַקעטע לאַנקעס פון זיינע פאַרגאַנגענע יאָרן, און פליסטערט נאָך אַלץ דאָס ליפּקאַנער וואַלעכל, מיט וועלכן עס האָט אים פאַרוויגט זיין מאַמע און וואָס וועט אים באַגלייטן אַפּנים אויך אין זיין לעצטן וועג:

„איך נאָר זיך ניט. איך ווייס אַז אויף דער וועלט זענען פאַראַנען שיינע טייכן און שיינע סעדער. נאָר אין מיין בלוט פּולסירט נאָך אַלץ די שיינקייט פון דעם פּרוט אין פליסן, און איד געדענק נאָך קלאָר ווי היינט דעם ריח פון די רויזן וואָס איך האָב אַ מאָל אין מיינע קינדער-יאָרן אין אַ שכנס גאַרטן אַפּגעריסן. דער פּלוס פון פּרוט און דער אַראַמאַט פון יענע רויזן לעבט עד היום נאָך פּריש אין מיין זכרון! ...

די פירזאגערין פון שידורי ישראל

...און אזוי איז זי אויף אלע תמידן פארבליבן אין מיין געדעכעניש:
א ספריטנע יידענע, ווינטער א פארשלייערטע אין א צערטרעפיקען שאל,
זומער אין אן אפגעבליאקעוועט טיכל. שטעטלידיקע קאטאוועס-טרייבער,
פלעגן איבער איר טרייבן ליצנות; אונדזער שייועלע האנדלט מיט אינדיק-
זאמען און מיט צרות קניידלעך.
אָט אַזאַ איז געווען איר סומנע אויסזעעניש און אויסקומעניש אין די
וואַכעדיקע טעג.

קודם פל איז אויגנבליקלעך פארשווינדן דער פיסנע נאָמען אירער
— שייועלע די צרות קניידלעך יידענע און ס'איז אַרויס אויף גאָטס וועלט
א ייחוסדיקער נאָמען און ביי-נאָמען — שבעלע חיים שלומס — די פיר-
זאגערין.

ווייל יא, פון די אלע אַרומיקע דערפער, פלעגן קומען דאַרפישע אַנגע-
קוואַלענע יידענעס זען און הערן ווי שבעלע די פירזאָגערין טייטשט עס
אויס און זינגט עס אויס די אלע געהויבענע תפילות אין מאַמע לשון.
באַזונדערס האָט זיך מיר פאַרגעדענקט איר ונתנה תוקף. צו ערשט מיט
א בייטעניש און פעסטעניש פאַר דעם וואָס לעבט אייביק: — נעם טאַטע
פאַטער אַזאַ פיצל שטעטעלע ווי אונדזערס, האָט עס שוין איבערגעלעבט צוויי
פאַגראַמען און אַ מילחמה. כ'לעבן, האָר פון אלע וועלטן, אפשר וואַלט שוין
געווען גענוג?!

און דערנאָך, דערנאָך האָבן קליין און גרויס געגאַפט און געשטוינט:
— הער נאָר הער, אַזאַ דריוונע יידענע, א יידענע גאַלע טיכל, אַזש
מ'זעט שוין באַלד קיין פנים נישט אַרויס און לייגט עס אַוועק, פאַר אים
אַליין, פאַרן אויבערשטן, אַזאַ זאָגעניש און וויינעניש.
— כ'לעבן, נישט נאָר ער, דער אל רחום חנוך, נאָר ווען עס זיצט דאָרט

אויבן, להבדיל, אָן אכזר, וואָלט אים שבעלעס תחינה אויך צעבראַכן און ער וואָלט אויסגעזחתמעט אַ כתיבה וחתימה טובה פאַר אונדז און פאַר כל ישראל. עס איז עפעס טאַקע נאָר ווי אויסגעקומען: כאַטש נעם און זיי מטריח שבעלען אויפן מענערישן באַלעמער, דאָס זי זאָל מיט איר ייִדיש־טייטשמע־רישער דאָוונעניש אויספועלן ביי דעם האַרטנעקיגן גאַט ברוך הוא אַ גוט יאָר.

און אפשר טאַקע אין זכות פון אירע ימים־נוראימדיקע תפילות האָט אונדזער שבעלע שׂימחת־תורה זוכה געווען צו אַזאַ הקפה וואָס קיינער פון דער ווייבערישער אומה, פון מיין בעסאַראַבער קאַנט, האָט זי אפילו אין חלום נישט געזען.

...איך זע נאָך איצטער דאָס קליינע ספר תורה־לע, אין סאַמעטן פרוכתל מיט די זילבערנע גלעקעלעך, מיט וועלכן זי טאַנצט אַרום אין שיל, און אַלט און יונג זינגען און פליעסקען איר צו.

און דער ניגון אירער איז אַ געווירציקער ווי דער ריח פון די מאַלדאָ־ווישע קאָדרעס און אוראַלטע וועלדער. און דער טאַנץ אירער איז אַ האַפ־קענדיקער, אַ פאַרשייטער, עלעהיי אַ וואַלעכטע וואָלט עס פאַרבלאַנדזשעט אין מקום־קדוש אונדזערן.

און אַז עפעס אַ ייִדענע, אַ פּרומאַטשקע האָט תרעומות אויף איר, פאַר וואָס זי פאַרגוייטשט עס דעם ייִדישן יום־טוב? קומט זי אַפ, שבעלע, מיט אַ לאַכנדיק זאַגעלע:

— פאַרגעסט, אַפנים, אַז דעם ריבוננו של עולם, איז אויך סמוטנע פון אונדזער לעכצן און קרעכצן. איז לאַמיר כאַטש איין מאָל אין יאָר אים אַ טשוטשעלע פריילעך מאַכן.

*

אַט די ליבע דערמאַנעניש איז מיר געקומען אויפן זינען, ווען אַנומעלטן האָט אַ נייער עולה פון מיין אַלטער היים, וועלכע זאָגט זיך מיר אָן אַ קרובה, בענייבין מיך אַ פרעג געטאַן:

— זאָג נאָר אַ בעיטעכניו, ווו איז אַהין געקומען שבעלע די פירזאַגעריין פונעם ישראלדיקן ראַדיאַ?

???

— כ'מיין די בעלאַ מיעדאָוויק.

און מיט א מאָל האָט מיר פון דער שטייגערשער פראַגע, פאַרשמעקט מיטן ריח פון יענעם פאַרגעדענקלעכן פאַרנאַכט פון קריק מיט צוואַנציק יאָר. איך האָב מיך נאָר וואָס אומגעקערט פון דער סטאַלינישער קאַטאַרגע, און מיין באַשערטע האָט לכבוד דעם גאַסט פון יענער וועלט פאַרפּוזט די אַרעמקייט אירע מיט אַ ראַדיאָ אַפּאַראַט אַ „וועף-אַקאָרד“ — אַזוי האָט ער געהייסן — אַ חרופּתל פון וועלכן מ'קען הערן אויך יענעם ליבן דאָרטן... און דער ווייטער דאָרטן ציט, מאַניעט, לאַקט.. נאָר, למאַי שפּילן דעם העלד — דעם העלד — כ'האַב בפּירוש מוראַ פאַר אים. אַלץ אין נוסח פון דעם באַקאַנטן ווערטל: אין אַ שטוב פון אַ געהאַנגענעם טאָר מען קיין שטריק נישט ווייזן.

און מיט אַ מאָל גיט מיך אַ ברי אין די פינגער און... איך „פאַר אַריין“ קיין ארץ-ישׂראל און ווער דערציטערט — מיין שטוב, מיין אויסגעצערטע היים ווערט פול מיט שבע חיים-שלומס יום-כיפורדיקן געיאַמער. בעלאַ מיעדאָוויק נעמט אונטערפירעכץ ביי שלום אַש ז"ל — און איר צו לענגערע יאָר — ביי דער אַרטיסטין שיינע מרים.

עס זיינען פּופּצן מינוט געהייליקטע; משה בראַדערזאָן, זיכרונו לברכה. בעלאַ ליענט נישט — זי דאָוונט, תּחינהוועט. צו מאָל איז איר וואָרט אַ דמהה-דקהדיקס, אַ סאַמעטן-ווייכס. און צו מאָל צאָרנט זי און קלאַפט אין די קופּערנע הימלען מיט איר צער און צאָרן שטים. אין אַט די פאַרכטיקע מינוטן האָט זי נישט נאָר באַקלאַגט משה בראַדערזאָן, נאָר זי איז געווען דער שליח-ציבור פון די אַלע פאַרטיליקטע יידישע שרייבער פון דעם גהינום-לאַנד.

עס זיינען הרת-עולמדיקע מינוטן. און שפּעטער, ווען איך שפּאַן אַ פאַרשלומערטער איבער מיין גאַס, אויף אַזוי פּיל, דאָס איך פּיל אַפּילו נישט ווי עס קומט מיר אונטער און לייגט מיר זיין האַנט אויף דער פלייצע אַ שכן מיינער, אויך אַ „געזעסענער“ — אַ ייד אַ תּלמיד-חכם. — וואָס זאָגט איר עפעס אויף אונדזער בעלאַן, האַ, נו אַ קול ביי איר! — זיי האָבן זיך דאָרטן געשטעלט שוין איין מאָל אַ דאָוונערין פאַרן עמוד — זי טרעפט אין סאַמע פינטל אַריין.

דערווייל, באַנוצן זיך אחינו בני ישׂראל מיט מישטיינס געזאַגטע „קאַנ-ספּיראַטיווע“ באַצייכענונגען „זיי“ און „דאָרטן“, ווייל אין די בלינדע סטאַלין

נעכט, האָט זיך די שרעק ממש איינגעגעסן אין די ביינער און דאָס וואָרט
ישראל קען „אַפּברײַען“ די צונג און חלילה פאַרשרפענען דאָס רעשטל קוים
אַרויסגעראַטעוועטע יאָרן.

אַבער דערנאָך וועט שוין גיין אַ גאַנג. מ'וועט זיך שוין פאַמעלעך,
פאַמעלעך אויסטשוּכען פון די מאַוּימדיקע קאַשמאַרן און די מדינת ישראל
און בעלאַ מיעדאַוּניק וועלן ווערן אַ זיווג.

זי וועט אפשר נישט גלויבן, די מאַמעדיקע ראַדיאַ ספיקערין, מיט וויפל
צערטלענדיקע און לאַשטשענדיקע נעמען, מ'האַט זי דעמאַלט געקריינט,
יידן און יידענעס פון דעם גרויסן און פחדיםדיקן סאַוועטן-לאַנד, באמונה
שלי, אום אויסצולייגן דאָ דעם גאַנצן רייסטער עפיטעטן, וואָלט איך געדאַרפט
נישט קיין פאַפּיר, נאָר אַ פאַרמעט.

עס געדענקט זיך; דער לעצטער טאַג פון דער זעקסטאַגיקער מילחמה
האַט מיך פאַרכאַפט אונטערוועגנס, אין אַ בעסאַראַבער שטעטל, אַ מאָל,
אַ מאָל, האָבן דאָ אַפילו די ציגן אויף די שטרויענע דעכער געמעקעט אויף
יידיש. אַבער דעמאַלט, אין יענעם פאַר נאַכט האָבן איך אַ געשוואָלענע שעה
געבלאַנקעט איבער די פאַרגווישטע געסלעך ביזקל איך האָב אַנגעטראָפּן
אין אַ יידישער שטוב.

איך געדענק אַפילו די קבלת פנים „ברכה“ וואָס אַ יידענע — אַ טיפע
זקנה — האָט אַריינגעשרייען צו איר טאַכטער אין שכנותדיקן חדרל, ווען
כ'האַב געעפנט די טיר — לייקעלע, פאַרמאַך דאָס קעסטל, זאָלסט זען, פונקט
אין מיטן דרינען האָט עס אַנגעטראָגן דעם עשיו... דאָס בין איך געווען,
עס האָט מיר פאַרראַטן מיין סלאַווישער אויסזען.

אַבער אַז עס האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז דער עשיו איז גאָר אַ יעקב
און דערצו נאָך אַ יידישער שרייבער, נו-נו, האָט מען געדאַרפט זען מיט
וואָס פאַר אַן אַכפּערדיקער מינע, מ'האַט עס אויפגעעפנט דעם „אַרון קודש“,
געמיינט דעם ראַדיאַ... כדי דער גאַסט זאָל אויך הערן ווי די „בעלאַ פון
ירושלים“ זאָגט עס אַוועק איר תפילה און איר געבעט.

דאָס האָט זי מיט איר פולברוסטיקער שטימע, מיט אַן אַ שיעור טענער
און בייטענער אויסגעכליפעט דעם צער איבער אונדזערע געפאַלענע זין און
די פרייד פון אונדזער נצחון.

מענער, וויבער און קינדער זענען געזעסן אַרום אַ טיש, אַ פאַרשפּרייטן

מיט אַ געקווייטלטן טישטעך און זיך אונטערגעלייגט די הערצער נישט אַזוי
מיט געשמאַקע מאכלים, ווי מיט די נשמה-ייתהדיקע רייד.
און מיר איז געווען זייער ליב צו הערן, ווי מיינע טייערע בעסאַראַבער
יידן און יידענעס, ברעכן זיך די קעפּ: פון וואַנען, אַ שטייגער, שטאַמט זי
עס אַט די פרומע „קול צאן לגולה“, גוטע בשורות אַנזאַגערין בעלאַ מיט-
דאָוויק.

✱

שוין אַ לענגערע צייט ווי בעלאַ מיעדאָוויק איז אַוועק אויף איר
פאַרדינטער פענסיע-רו. איז פּדאי צו וויסן, אַז צווישן די פּירזאַגערנס פון
אַלע צייטן ביי יידן, זיצט זי ביי אונדז אין סאַמע מיזרח.

א בריוו פון בלה מיודובניק

טייערע פריינד יעקב און מאַניע יאַקיר!

מיין טאַטע ז"ל פלעגט זיך חתמענען אונטער זיינע ליטעראַרישע שריפטן, צי אין פּראָזע צי אין ליד, "טוביה הקטן". דעמאָלט איז מיר געווען שווער צו פאַרשטיין פאַר וואָס "הקטן", און אַלס קינד האָט עס מיר צו מאַל גע-שטערט, ווייל אַ טאַטע איז מטבעו קיין מאַל נישט "הקטן". אַ טאַטע איז גרויס, אַ טאַטע איז שטאַרק, און וואָס איז נישט אַ טאַטע? לייצענדיק, לייצענדיק? וויצענדיק אייער האַרציקן בריוו, און דער-נאָך אייער מאַמר, האָב איך טיפּער ווי אַלע יאָרן פאַרשטאַנען מיין טאַטנס "טוביה הקטן", ווייל כ'האָב מיך דערפילט אַזוי קליין אַנטקעגן דער גע-שטאַלט פון אייער בעלאַ מיודובניק, קטנתי קטנתי אַנטקעגן דעם זכות וואָס איז מיר בייגעשטאַנען איבערצוגעבן דורכן עטער דאָס וואָס איך האָב געפילט ביים רעדן צו יידן אין ראַטן-פאַרבאַנד. איך ווייס אויך, אַז אויב מיינע צוהערער, די טייערע יידן און יידענעס וואָס איר באַשרייבט, האָבן דערפילט דעם ציטער, מיט וועלכן איך בין געווען דורכגענומען ביים לייצען צו זיי, איז עס גיט נאָר אין מיין זכות, נאָר אין זכות פון מיינע דורות, פון מיין שטאַם, ווייל איך בין נאָר אַ רינגעלע אין זייער קייט, און זיי האָבן דורך מיין מויל אַריינגעאַטעמט אין מיין לייצען דעם אייביק יידישן "לא אַמות, כי אַחיה".

אייער אַזוי וואַרעמער, יידיש האַרציקער בריוו, האָט מיך אַזוי "צענומען" אַז עס ברענגט מיך צו דערציילן וועגן אַן איבערלעבונג, אין וועלכער איך וואָלט אפשר קיין מאַל זיך נישט מודה געווען, נאָר איר האָט דערמאָנט דאָס וואָרט, דאַוונען.

דאָס איז אין שייכות מיטן לייצען אייער אומפאַרגעסלעכער טאַכטערס "די ווייסע ציג מיט די זילבערנע גלעקעלעך". עס איז מיר שווער איבער-

צוגעבן מיט וואָס פֿאַר אַ דחילו ורחימו איך בין צוגעגאַנגען דאָס מאָל צום
לייענען. ווייל דאָס מאָל זיינען מיינע צוהערער געווען די טאַטע-מאַמע, און
נאָר פֿאַר זיי האָב איך געלייענט.

אין יענעם טאַג, ווען מיין מאָן האָט מיך געפרעגט פֿאַר וואָס איך בין
גאַרנישט טועם און פֿאַר וואָס איך בין אַריינגעטאַן אין אַזאַ שווייגעניש,
האַב איך זיך פֿאַר אים מתנדה געווען, אַז איך פיל ווי יענער פרומער סופּר,
וואָס טוט זיך אויס פֿון יעדער גשמיות, איידער ער טרעט צו צו שרייבן
אַן אות אין דער ספר-תורה.

און אַט די דערהויבענע איבערלעבונג, וואָס איך האָב געהאַט ביים
לייענען דעמאָלט, היט איך מיר ווי אַ טייערן אַוצר, וואָס וואַרעמט מיך
אין מיין טאַג-טעגלעכקייט וואָס איז, ווי דער שטייגער, ניט אַלע מאָל בלויז...
דאָס, וואָס איך וואַלט געוואַלט אייך זאָגן, פֿאַר אייער אַזוי שרייבן
וועגן מיר, פֿאַר אייער פֿאַרגלייכן מיך מיט דער ווונדערבאַר זעלטענער
אַזוי פֿאַעטיש באַשריבענער שיינעלע די פירזאַגעריך, אייער געדענקען מיר
דעם חסד-נעורים, דאָס בין איך נישט אומשטאַנד אויסצודריקן אין ווערטער,
איז דערלויבט מיר, דאָס אַלץ וואָס איך פיל, אַריינגעבן אין מיין טיפּסטן
דאַנק, אין מיין בעטן אייך ביידע: זייט געזונט, זייט געשטאַרקט!

18.2.77

אייער בלה מיודובניק

שלום ראזנפעלדס שמייכל

(ארום זיין בוך „אצלנו“)

טראכט איך וועגן שלום ראזנפעלדס בוך „אצלנו“, וועגן זיין שלאג-פארטיקן, אפאריסטישן נוסח, קומט מיר אויפן זינען די שיינע לעגענדע, וועגן יענעם מושלמדיקן סופר, דעם מייסטער, וואָס האָט אויף אַ קערנדל ווייץ אָנגעשריבן אַ גאַנץ קאַפיטל תהילים.

קורץ און שפילעוודיק, קליפ און קלאַר, ליכטיק און געוויכטיק, באַ-שמייכלט ער מענטש, היים און וועלט.

ערגעצווו זענען די עכטע הומאַריסטן און אַפאַריסטיקער נביאים, ווייל אַן אמתער נביא איז נישט דער וואָס רק ער שטראַפט און צאַרנט, ליאַרעמט און וווּטעט, קלאַפט זיך על חטא מיט אַ קרעפקער האַנט אין אַ פרעמד, שלאַבעריק האַרץ, נאָר דער וואָס פאַרמאַגט אַ האַרץ פול מיט גענאָד, רחמים, חכמה און ליבע צו דער וועלט.

פאַר די צוואַנציק יאָר וואָס ראַזנפעלד טוט מיט לוסט און דביקות זיין זשורנאַליסטישע עבודה, וויסט ער שוין זייער גוט, אַז די אייביקע אַלטע פאַר-וואָס-און-פאַרוועניקע קשיה, וועלכע מיר פרעגן גאָט און די וועלט, וועט קיין מאָל, קיין מאָל נישט פּעאַרענטווערט ווערן. אַלץ איינס, דריי די וועלט אַהערצוצו, אַהינצוצו, אַרויפצוצו, אַראַפּצוצו, איז די אונטערשטע שורה — פע! פאַרפאַלן. דער כּביכול האָט זיין וועלטל און דעם מענטש — זיין געטלעך אַפּבילד — באַשאַפן בחיפּזון, און דערפאַר טויגן מיר אַלע אויף טיסיאַטשי ניינציק פּפרות.

טראַכט מען זיך אַ וויילינקע אַריין אין דעם וועלט-סדר און אין אירע קאַפּויערדיקע מנהגים, איז דאָ ווי אַנגעמאַסטן דעם רבינו תּמ'ס טרויעריקער זאַג: — לייען דאָס וואָרט מינהג פאַרקערט האַסטו — גיהנום.

קומט ער, הייסט עס, שלום ראַזנפעלד וואָך ביי וואָך, מיט זיין מזרח-

ווינקל אין „מעריב“ — „אצלנו“ — נישט אויסבעסערן און, פארשטייט זיך, נישט חס-וחלילה אויסמעסערן די וועלט, נייערט — זי באשמיכלען.

איז לייען איך זיינע דערקוויקנדיקע שורות, און עס פינקלט מיר ארויס פון צווישן זיי ווען א נחתדיקע, ווען אן עלעגישע טרער, וועלכע איז, דוכט מיר, אויסן לאמור, אזוי צו זאגן: — לאך פונעם גאנצן הארצן און דאנק דעם וואס לעבט אייביק, וואס ס'איז נאך דערווייל דא פון וואס צו לאכן און פון וועמען צו לאכן.

אבער עס לאכט זיך און שמייכלט זיך שווער אין אונדזער יארהונדערט. טרויעריק, ס'איז אבער א פאקט, אז נאך היטלערן און סטאלינען בושעוועט בכלל אין דער וועלט א הומאריסטישע... פסעכע. פארשטאפט געווארן אלע לאך- און געלעכטער-שפונטן. און אז מען פרוווט שוין יא, מישטיינס געזאגט, הומאריסטיעווען, איז אדער מען זאגט קלוגע... נארישקייטן, אדער מען קוויקט זיך מיט נארישע... חכמות.

ווייסט ער זייער גוט ראזענפעלד, אז זאגן אין אונדזער נישטערער איי- בערסברותדיקער צייט א גלייכווערטל, איז גאר א קליינע חכמה. נאר אז דאס ווערטל זאל טאקע זיין גלייך און תמציתדיק און נחתדיק און טרייסטפול, זעט איר, דאס איז שוין טאקע יא א גרויסע חכמה. ווער ווייסט, אפשר טאקע די חכמה פון די חכמות.

סטראיעט ער דעריבער אויף. וואך ביי וואך, מיט א געשיקטער קלוגער פען, הומאריסטישע בריקלעך איבער אט דעם תהומיקן, הוואדיקן טאג- טעגלעכן ווירוואר, זיינע ארכימעדישע אנשפאר-פינטעלעך. און דער ליינער שפאנט אויף זיי און ס'איז אים גוט, ווייל ער האט דאס געפיל, אז דעם חכם בן-סוראס אן אייניקל שמועסט זיך דורך מיט אים, קורץ, שארף און... מאמע-דיק. יא, טאקע מאמעדיק, ווייל כאטש ראזענפעלד ווייסט אז די דאזיקע וועלט קאן מען נישט גלאט אזוי-זיכדיק אוועקמאכן מיט דער האנט, נאר מען דארף צו איר א גאר פייערדיקן בעזים, איז מיט דעם אלעמען שמייכלט ער גוט-מוטיק, ווי איינער זאגט: נו, יא, די צייט מאכט טאקע גרוי די פיאה און בייט די דעה, נאר מיר פארן מיט אייך ווייטער און אפשר וועלן מיר פארט ערגעץ- ווו דערפארן.

...און מיר, דעם פארשפעטיקטן גאסט פון דעם טרויעריקסטן לאנד אין דער וועלט, זענען באזונדערס ליב זיינע שפילעוודיקע, ריטמישע אפאריזמען.

אויסגעברייטע אונטער דער גלוטיקער זון פון זיין גרויסער זעלבסטפאָר-
צערנדיקער ליבע צו ישראל.

איר ווערט ממש פאַרכלינעט פון דעם הומאַריסטישן נחת זיינעם, וואָס
מיר האָבן זוכה געווען, געשיכטלעך צו זיין מיט לייטן... גלייך און אפשר —
אויב נישט נאָך העכער.

אַ נבזהדיק מויל האָט נישט לאַנג אַ בליוכע געטאָן, אַז פון ציוניזם
ביז ציניזם איז איין טראַט. איז גוט מיר גראַד, וואָס דער וואַלינער חכם עתיק
טראַגט אונדז אונטער וואָך ביי וואָך, אין אַ גילדערנעם בעכער, דעם אַלטן
דורותדיקן וויין פון ליבע צום פאַלק ישראל און מדינת ישראל, אַט אַזוי וואָך
ביי וואָך, ווען אין צייטונג און ווען אין ראַדיאָ, דערקוויקט ער אונדז שלום
ראַזענפעלד, עלעהיי ער וואַלט זאָגן משה נאָדירדיק:

היינט איז נעכטן, מאַרגן איז אויס, נאָט אייך אַ שמייכל און וואַרפט
מיך אַרויס!...

*

טייערער יקירי!
ערשט אַז איר זענט אַוועקגעגאַנגען, און בעת כ׳האָב
אַפגעשלאָסן די טיר, האָב איך זיך אַוועקגעזעצט „רחבותדיק“
דורכליינען אייער רעצענזיע, און וואָס זאָל איך אייך זאָגן?
— קטונתי.

אַז דער גאַנצער בוך „אצלנו“ וואַלט בלויז אָנגעשריבן
געוואָרן, פּדי זוכה צו זיין צו אַזאַ „מי שברך“ — און דערצו
פון דער פען פון אַזאַ שרייבער ווי איר, האָט זיך עס געלוינט.
טאָ, אַ האַרציקן דאַנק און אַ יישר-פּוח.

16.9.74

אייער שלום רוזנפלד

יצחק קארן

(פונעם ציקל „בעסארבער יידן“)

איך וועל אנהייבן פונעם עפילאָג.

איז ווייל איך האַלט נישט פון די „אחרי מות קדושים“ שבחים, און ווייל דער כביכול האָט מיר ניט צוגעזאָגט קיין אריכות ימים, פל זמן איך בין נאָך אַ „היגער“ אייל איך מיך צו זאָגן דאָס סאַמע ממעמקים-וואָרט, וועגן די מיר ליבע שרייבער און אנשי-ציבור פון מיין דור — ביים לעבן. ווייל יענער... דער „טויזנאוויקער“, ווי עס כליפעט עלעגיש מאַנגער, קען זייער שנעל מאַכן „אָוונט אין דער פרי“.

איז אין בעסאַראַבישן עפישן נוסח:

עפעס אין אַן אַסיעדיקן פרימאַרגן, האָט אין יאָר 1924, אויף די מיר-מעלנע טרעפּ פון דער סאַמע פירנעמסטער גימנאַזיע אין קעשענעוו דער שטאַט, נעמלעך, „אַליעקסאַנדרו דאַניטש“, אַרויגעשטיגן אַ בעסאַראַבער רענדאַרסקע פּערצניעריק בחורל.

דאָס בחורל איז געווען פאַרפּוצט אין „האַניק און אין עסיק“, דהיינו אויפן קאַפּ אַ טשעבאַנישע¹ קוטשמע, אַ גלינצערדיק רעקל פון אַן „אוריאַד-דיק“ און סקריפענדיקע הויזן מיט ליאַמפּאַסן. אויף די פיס אַ פאַר שטיוול אַנגעשמירטע מיט דאָהאַט (אַ מין געדיכטע פּעכקע שמירעכץ).

און עפעס טאַקע נאָר ווי אַ „וועריך“ אויף דער מפה, אונטערן אַרעם, אַ ספּק טאַש — ספּק טראַיסטע² מיט לערנביכער און „סאַמאַדילענע“ העפּטן. אַזאַ „בייז ווונדער“ האָט נאָך אַפנים די פּריצישע רומענישע גימנאַזיע ביז דעמאַלט ניט געזען.

1 טשעבאַנישע — מאַלדאַוואַניזם — פּאַסטוכישע.
2 טראַיסטע — מאַלדאַוואַניזם — אַ פּויערישע טאַרבע.

מחמת אין עטלעכע מינוט ארום האָט מיך — דאָס בחורל בין איך „זעלבסט“ געווען — אַרומגעסטאַמפּעוועט אַ גאַנצע כאַפּטע זונדלעך פון מיניסטאַרן, פון דעפּוטאַטן און גוטבאַזיצער. מיט איינעם וואָרט, די וואָלעכיש־רוסישע סמעטענע פון יענער בעסאַראַביע. אַפילו דער לערער פון גימנאַס־טיק, געווריליצע, האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט און ביטער אַ קרעכץ געטאָן: „סעראַקו אַ נאַשטרי מאַלדאָוואַני, דאָ זשידאַני“?

אויף מאַמע לשון האָט עס געהייסן אזוי: נעבעך, אונדזערע אַרעמע מאַלדאָוואַנעס... אָבער די זשידאַנעס — זיי לעבן און לאַכן.

אָבער נאָך אַ פאַר פּרעגעכצער איז דער נאַציאָנאַלער אמת אַרויס ווי בויםל אויף וואַסער און די „שיינע“ קאַמפּאַניע האָט מיך גענומען געדיכט בויקערן, פאַר וואָס איך דער „זשידאַן“ שפּיל דעם מאַלדאָוואַן און פאַרשעם מיט מיין הילוך... אַזאַ „מקום קדוש“.

און דאָ איז געשען מיט אַ מאַל אַ נס: עפעס ממש ווי אַ וויכער האָט זיך אַריינגעריסן איינער אַ היציקער צווישן דער רוצחישער פּנופּיה, אַ יינגל — בלוט און מילך, און גענומען דערלאַנגען די עָשוס פּעטש ווי האַלץ. אונדזער אַ פּראַסטאַק וואַלט זאָגן: ער האָט זיי אַריינגעוואָרפּן אַ שיינעם באַגראַב.

שפּעטער צו, ווען ער האָט גענומען ביי מיר אונטערפּירעכץ אין קלאַס, האָט ער מיך געמוסרט:

— אַ פנים האַסטו ווי אַ גבר, און שטייען שטייסטו ווי אַ לעמעשקע און לאַזט דיך שלאָגן. שעמסט דיך נישט? אַלע דיינע פּערליצער זיינען אזוי לויז פאַרקנעטן ווי דו?...

און אזוי ארום איז געקומען צו שטאַנד מיין ערשטע באַקאַנטשאַפּט מיט יצחק קאַרן.

איך דערמאָן מיך, ווי מ'זאָגט, אַ נאַרישקייט געדענקט זיך, אַז איך בין געווען זער איבערראַשט פון קאַרנס געשמאַקן יידיש, ווייל לויט מיין דאַר־פּישן באַנעם איז אויסגעקומען אַז יידיש דברן נאָר די פּראַסטע פון די דערפּער און קליינע שטעטלעך. אין קעשענעוו — רעדט מען נאָר רישעש, רומעניש און... פּראַנציווייניש.

ווי נאר יצחק האט דערשמעקט אז אין מיין מאמעליגישן קאפ, דרייט זיך, פון דעסטוועגן, א „קולטורעליש“ רעדעלע, און צו דערצו קען איך נאך א ביסל לשון-קודש, האט ער תיכף גוזר געווען:

— מירן ארויסגעבן אין לשון-קודש א וואכנבלאט!

ער — קארן — פובליציסטיק. איך — פראזע. בענציניק — כראניק, און אזוי ווי קיין פאעט איז נישט געווען, האט ער צוגעצויגן פאר א מיט-ארבעטער... ביאליקן, געמלעך זיין „אל הציפור“.

דעם זשורנאל האט ער אליין פארשפרייט מחוץ דער „אלעקסאנדער דאניטש“, און אין גימנאזיע פלעגט ער אגיטירן די יידישע מיטשילער מיט מוח און כוח:

מוח — ווען עמעצער האט כאטש פאר א גאווינע אים א בלעטער געטאן. און כוח — ווען די יידישע מהיפית מיטשילער האבן זיך פון אים אפגע-טרייסלט, פלעגט ער זיי צו ערשט גוט אניאדען:

„פאסקודניאקעס וואס איר זענט, איר שעמט זיך מיט אייער פאלק? און צו מאל באקרעפטיקן די פראפאגאנדע זינע מיט א פיינעם פארפאר אין דער פטיליצע...“

ב

ניט אזוי טוט זיך עס, ווי עס שרייבט זיך. מיט די יארן איז דער קעשענעווער יונגער יוריסט יצחק קארן געווארן א ציוניסטישער טוער, און אין דעם שרייבער פון די שורות, איז רחמנא ליצלן אריין דער לינקער... יידישיסט-קאמוניסטישער דיבוק. קארענען פלעג איך זעלטן זען, אבער אז מיר פלעגן זיך באגעגענען, האט געהערשט צווישן אונדז א מין אידעישער „בורג-פרידן“. ניט מער ער פלעגט זיך קאטאוועסדיק א וויצל טאן:

— נו, ווען מאכסטו שוין די רעוואלוציע ביי אונדז אויך? דו שמיר אן באצייטנס די רעדער אירע מיט דאהאטי, וועט זי גיכער אנציען. און מיך געלאזט מיט א שאטנדל פון פארהוקעטן טרויער און באדויער ווייטער „לינק“ לויפן...

אין דעמאלטדיקן קעשענעוו זיינען ביינאנד מיט די עלטערע ציוניסטישע לייבן (וועגן זיי וועלן מיר באזונדער שרייבן) אויפגעקומען דריי יונגע אדער לערלעך: דער „קראסאוויץ“ מעכל קאטליאר, דער קוועקזילבערדיקער מאר-קולעשטער מאירל קאטיק און יצחק קארן.

טרעפט אן איך פאל אריין אויף איינעם א סימפאזיום: „ארץ ישראל און דער גלות“. אין זאל קאפ אויף קאפ, און אויף דער טריבונע טאקע נאך ווי ביים נביא אין דער וויזיע — דערנעבן די ציוניסטישע „לייבן“, טיגערס און אדלערס, די לינקאטישע „פרומע שעפעלעך“: קאווארסקי, ווייסמאן און אירעג.

און פון די אלע בליאסקענדיקע דרשות, מיט וועלכע איך האב מיך אנגעהערט אין יענעם אָונט, איז מיר פארבליבן אין מיין געדעכעניש, אויף אלע תמיד, אַט דער רעגנבוויגנדיקער רעטאָרישער געפעכט צווישן אַ „לינקן“ און אַ „רעכטן“. דער גייסטרייכער ליטוואַק שמואל קאוואַרסקי, דער גער-קריינדלטר פירער פונעם „בונד“:

— „פאלעסטינע איז דאָך גרויס ווי אַ געניץ. קען דען אַ געניץ לייזן די

ידישע פראַגע?!“

דער עולם אפלאַדירט, קיינט פון געלעכטער פון דעם שאַרפּשיציקיקן זאָג. „אָך, האָט ער זיי אַריינגעזאָגט, דער קאוואַרסקי, די ציוניסטן, ביזן ביין אַריין“. און דאָ שפּרינגט אויף מיט אַ מאַל קאַרן, און עפעס טאַקע נאָך מיטן שווינג פון אַן אַדלערל גוט ער זיך אַ צעפאַכע אויף דער טריבונע און צע-שמייכלט זיך:

— „חבר קאוואַרסקי, גאַט זאָל העלפּן אַז דער קלוגישטקער זאָג אייערער

זאָל אייך געשיכטלעך נישט אויספאלן באַקאַם“. און „נאָך אַ זאָך, זייט פאַר-זיכטיק מיט גענעצן, ווייל עס טרעפט, אַז מ'גייט אַ מאַל, חס וחלילה אַזאַ מין גענעץ, אַז מ'קען שוין דערנאָך ניט פאַרמאַכן דאָס... מויל“.

אָפּגעזאָגט און זיך אַוועקגעזעצט קאַלטבלוטיק אויפן לעצטן פרעזידיום בענקל און שוין מער ניט געשמייכלט. די צוהערער האָבן שוין געלאַכט פאַר אים. קאוואַרסקי איז געבליבן זיצן עפעס זייער פאַררעגנט. אפשר האָט אין אים אַ גלימער געטאַן די טונקעלע אנונג פון קאַרנס טרויעריקער נבואה, וועלכע איז ליידער גאַר, גאַר גיך מקוים געוואָרן...

ד

וועל איך ביון לעצטן אַטעם פאַרגעדענקען דעם ערשטן אָונט פון די שרייבער, נייע עולים „פון דאָרטן“, אין נאָוועמבער פונעם 1972סטן יאָר אין „בית יהודי בסרביה“. אַלע מיר, די ערשט געקומענע, די מיט די סיווע קעפּ, וואָס האָבן נאָך נישט אָפּגעפראַשעט דעם סאָוועטישן פאַרעך פון זייערע מידע פּיס, האָבן געלייענט שייך, גערעדט שייך, און איך שוין אָפּילו אַ ביסל צו... שייך. נאָר יצחק קאַרן האָט נישט געוואָלט „ריידן שייך“. ער האָט זיך היימישלעך אַ ווענד געטאַן צום טויזנטקעפּיקן עולם וועלכער האָט געהאָועט און געטומלט, ווי אַ מאָל אין יענע ווייטע יאָרן... און בכלל האָט ער אין יענעם אויפדערנאַכט אויסגעזען שוין גאַרנישט ווי אַן „אַפיציעלער פאַרויצער“, נאָר ווי אַ האַרציקער טאַטע וואָס קלייבט אָן אַ שיעור נחת, הן פון זיינע צעפריילעכטע לאַנדסלייט, הן פון די שרייבער-עולים. סיי די און סיי יענע זיינען זיינע אויסגעבענקטע קינדער. און ער דאַנקט עס אַזוי בעל-שמסקע פרום דער געטלעכער השגחה וואָס ער האָט זוכה געווען זיי צו זען אַלע אונטער דער סטריכע פון דער וואַרעמער נעסט, וואָס טראַגט דעם נאַמען — בית יהודי בסרביה. עס איז געווען אַ נחת צו קוקן ווי ער טייעט עס אַזוי אָן, וואָס דער רוח הקודש פון בעסאַראַביע של מעלה פלאַטערט אַזוי פאַרכטיק.

ה

איך וויל ניט באַלעסטיקן יצחק קאַרן מיט קיין סך לויבווערטער, ווייל ערגעצווו האָט ער זיי נישט האַלט. אים איז ליבערשט ווען מען קידער ווידערט זיך מיט אים, איז וויל ער האָט ניט ליב קיין צירלעך-מאַנירלעכע רייד, וועל איך זאָגן :

שטענדיק ווען בין טעלעפאָן לטעלעפאָן, בין געסט פון אַמעריקע און אורחים פון אַרגענטינע און אַנדערע צענדליקער געזעלשאַפטלעכע טוונגען — כאַפּ איך מיך אַריין אויף איין פּוס, אין קאַרנס שטאַב-קוואַרטיר אויף מענדעלע 9, איז האָב איך דאָס געפיל אַז איך זע מיין מאַמע די קדושה, אים יצחקן צו לענגערע יאָר, דאָס ראַמט זי אַזוי אַרויס דעם וואַכעדיקן חמץ און גרייט זיך מקבל פנים זיין דעם שיינעם הייליקן יום-טוב פסח. ער טוט עס, קאַרן, אַזוי אָן האַרמידער, עס איז דער פונק דער געירשנ-

טער פון דורות בעסאראבער יידן, וואס טליעט שטענדיק אין זיין געמיט.
ה. לייוויק — דער שר פון דער יידישער שירה — האט הייליק און
בענקשאפטלעך א זאג געטאן: „ווארט, נס פון ווארט!“ ביי יצחק, דעם
דעם קרעפטיקן פובליציסט, דער מחבר פון וואגיקע ספרים, און אחרון,
אחרון חביב — דער פארזיצער פונעם קאמיטעט פאר יידישער קולטור,
איז עס אויך די בענקשאפט נאך טאט, נאך מעשים גרויסע, דערהויבענע,
מיט איין ווארט — טוונג! נס פון טאט!

אט דעריבער פרעג איך אים קיין מאָל ניט וויפל יאָרן ער איז אַלט?
ווייל כאַטש דער קאַפּ איז אַ ווייסער, איז דאָס האַרץ יונג און בליענדיק.

בריוו פון יאנקל יאקיר

אויסצוגן פון בריוו צום זון*

15.7.73

שלום, מיינע ליבע קינדער!

און אזוי, מיין טייערער זון, שטעל דיר פאָר אַז ווען כ'האָב אַרויסגע-
טרעטן אין תל-אביב, איז אין סאַמע ברען פון מיין אַראַטאַרישער אינספּי-
ראַציע האָב איך מיט אַ מאָל, צווישן אַלע אַלטע לייט, דיך דערזען, דעם
איינציקן יונגן צוהערער מיינעם.

מ'קען וועגן דעם אַנשרייבן אַ גאַנצן ראַמאַן, ווי אַלץ וואָס איז יונג און
גריין — פאַרקערשטעט פון דער פאַרוויינטער מאַמע — ייִדיש...

*

19.11.73

מיין טייערער זון!

פרייטיק, האָב איך אין איינעם מיט נאָך צוויי חשובע מענטשן געמאַכט
אַ בליץ-וויזיט איבערן לאַנד; צוויי הונדערט קילאָמעטער. איך בין געווען
אַ שעה אין חיפה, ביי די פאַרווונדעטע אין סאַנאַטאָריע. געכאַפט אַ שמועס
מיט זיי דערנאָך ביים ערשטן קאַמוניסט, ישו הנוצרי, דערנאָך — ביי די
דרוון, ביי די וואָס האָבן פאַרלוירן זייערע זון אין דער מלחמה, אַ גוואַלדיקער
איינדרוק. וועגן דעם אַלעמען דאַרף מען שרייבן. איך האָב געזען ווונדערלעכע
ערטער. גאָט מיינער, ווי ליב איך האָב דאָס לאַנד — די לעצטע סטאַנציע
מיינע!

...וואָס מערער די טעג גייען אַוועק, אַלץ גרעסער די בענקעניש נאָך
בלימעלעך, און אויב זי ליגט אין דער ערד, איז אַ גאַלעווייסטווע אַפּצומערקן

* די בריוו זיינען איבערזעצט פון רוסיש, דורך זיין פרוי מאַניע, געשריבן פון
נתניה קיין חיפה.

1 בלימעלע — די טאַכטער פון יאָנקל יאָקיר, אַ שרייבערין. געשטאַרבן אין עלטער
פון 35 יאָר, פון אַ שווערער קראַנקייט.

די „גרויסע געדולה“ וואָס איך בין געקומען אויף דער וועלט. דערפאַר :
 קיין שום פייערונג צו מיין געבוירנטאָג!
 ווען שרהלע וועט קומען צו אונדז, לאָז זי מיטנעמען מיט זיך אירע
 מכשירים צו די אויגן: די מאַמען און מיר טוען ווי די אויגן. ווייזט אויס,
 ווייל יעדער איינער וויינט פאַר זיך באַזונדער... ווי איך, צום ביישפּיל, איצט.
 ס'טוט שטאַרק, שטאַרק ווי דאָס האַרץ נאָך בלימעלען...
 איך קוש דיך — דיין טאַטע

*

28.11.73 מיין טייערער זון !
 איך וועל אָנהויבן פון דעם סוף. איך בין צופרידן, ערטערווייז אפילו
 זייער צופרידן. איך שטרייך דאָס אונטער, פון אייער אַרבעט. די צווייטע
 טייל איז באַזונדערס געלונגען, ערטערווייז אפילו צו פיל געלונגען. אַקעגן
 דעם: ווען מאַרשאַק האָט איבערזעצט בערנסן, האָט טוואַרדאָוסקי אָנגעשריבן
 אַ לויב-געזאַנג, נאָר צוגעגעבן: „סטרוגאַל, לטרוגאַל, דאָ פּערעסטרוגאַל“.
 אויף יידיש וועט דאָס קלינגען בערך אַזוי: געשליפן, געשליפן, ביז פאַרלוירן
 דעם וויפל? הייסט עס אַז אפילו דער אַלטער סאַמואיל יאַקאָוולעוויטש
 האָט ערגעץ-וווּ איבערגעזאַלצן, איז דיר צו לענגערע יאָר, מעג שלום
 יאַקאָוולעוויטש „פאַרבעסערן“.

צום ענין: אַז ס'גייט די רייד וועגן דער תפילה ביים דאַווענען יום פּיפור,
 דאַרטן אין סיביר, ווען איך האָב שוין געטראַכט, ווי אַלע איבעריקע, אַז
 מיר דאַווענען דאָס לעצטע מאָל, איז שרייב איך: „און יעדער איינער האָט
 זיך אויף זיין אופן אויסגעוויינט פאַרן יידישן פּביכול, כאַטש קיין סך פּוחות
 צו וויינען און דאַווענען האָבן מיר נישט געהאַט“.
 איז דאָך קלאַר ווי דער
 טאַג, אַז מ'האַט נישט געטאַרט דורכלאָזן אַזעלכע שורות וואָס זיינען איבער-
 געפולט מיט אַזוי פיל יידישן צער אין משך פון יאָרהונדערטער. דאָס איז
 דאָך מערער וווּ די העלדן פון קראַנשטאַט, איז ווי אַזוי-זשע האַסטו זיי
 איבערגעהיפּערט.³

2 ס'רעדט זיך דאָ וועגן דער איבערזעצונג פון יאַנקל יאַקירס דערציילונג „אַ שליטן
 מיט ישובניקעס“, פון יידיש און רוסיש — געמאַכט פון דעם זון מיט דער שניר.
 3 דאָ גייט אַ פּוח וועגן די שורות וואָס דער זון האָט דורכגעלאָזט, רעכענענדיק
 זיי פאַר צו סענטימענטאַלע.

שיקט זיך אַז ס'דערגייט נישט צו אייך אַז דאָס איז אַ תפילה, אַ געבעט אויף דער גרענעץ פון אומקום? אַז איך האָב נישט געדאַוונט און געבעטן פאַר סטאַלינס געזונט, וואָס-זשע איז דאָ דערביי? כאַטש מיר זיינען, שלום, אייגענע, זיינען מיר פאַרשידענע. מיינע וואַרצלען זיינען פונעם 19טן יאָר-הונדערט, קוים מיטן קלענסטן פינגערל זיך צוגערירט צו דעם פאַרשאַל-טענעם 20סטן יאָרהונדערט. און דו ביסט אַ זון פון זיין יאָרהונדערט. דו ווייסט שוין ווי איין און ווי אויס. ערגעץ-וווּ האָט איר זיך שוין אַפילו צוגערירט צום איין און צוואַנציקסטן יאָרהונדערט. פון דאַנען קומט דער אונטערשייד פונעם קוק אויף זאַכן און פונעם געשמאַק. איך געב דיר דאָ נישט קיין מוסר, חס וחלילה. איך בין נישט קיין מלאך און דו ביסט נישט קיין גאַלעך. איך בין פשוט אַ טורגעניווסקי, און איר — נאַבאַקאָוסקי. איך וועה אייך זיין זער דאַנקבאַר אויב (ס'וועט דאָך קומען אַזאַ טאַג) איר וועט אַפּהיטן מיין קליינע ליטעראַרישע ירושה, ווייל אין אַמעריקע איז שוין דאָ אַזעלכע זין און אייניקלעך פון די אומגליקלעכע יידישע שרייבער, וואָס וואַרפן אַרויס די ירושה פון די טאַטעס און זיידעס אויפן מיסט. איך וויל גלויבן אַז ביי מיר איז דאָ אַ יורש.

✱

5.12.73

מיינע טייערע קינדער!

היינט האָט פּלוצעם אַ פלייך געטאַן אויף מיר אַ שטראַם פון בענקעניש. איך האָב אַ מאָל געשריבן — אַ שוידערלעכע בענקעניש — אונדזער בלימעלע האָט געלייענט, האָט אַ שמייכל געטאַן מיט איר קלוגן שמייכל, דער איינ-ציקער אין דער וועלט, — „צי סענטימענטאַל“ — האָט זי זיך אַ לאַשטשע געטאַן צו מיר. איצט שמייכלט שוין קיינער נישט און איך בין געבליבן דער לעצטער סענטימענטאַלער מאַהיקאַנער. פאַריתומט געוואָרן סיי מיין וואָרט, סיי מיין סענטימענטאַלקייט. די בענקעניש איז אַבער אַ בענקעניש. איז וועמען-זשע שרייבן, אַז נישט אייך?

ס'האָט געלעבט אַזאַ שרייבער, אַ פּראַנצווין, זשול ראַמען. ער האָט אַנגעשריבן אַן אויסערגעוויינלעכע פּיעסע — „טראַדעק“ וועלכע האָט גע-טריבן פון דער וועלט מאַירהאַלדן. איז אַט דער מידער סקעפטיקער האָט געזאָגט: „ווען אַלע שרייען: מיין לאַנד איז אין געפאַר, ווייס איך אַז איך

האָב קיין היים נישט. און ווען אַלע שרייען: די קינדער פון אונדזער לאַנד, הייסט דאָס, קיין קינדער זיינען אויך נישטאָ. און ביי מיר אין בין השמשות פון מיין לעבן, איז אַלץ פאַרקערט: דאָס לאַנד איז, פון דעסטוועגן, מיין היים. און די קינדער פונעם לאַנד האָב איך ליב, נישט ווייניקער ווי אייך. היינט האָב איך געהערט פון איינער אַ נתיטשקע, אַ שוידערלעכן זאָג: „מ'דאַרף זיך צו ביסלעך צוגעוויינען צום געדאַנק אַז אונדזערע זין זיינען געגעבן געוואָרן פאַר אונדז, נאָר ביז צוואַנציק יאָר...”

איוב אַליין וואַלט אַזוי נישט געזאָגט... אין דער פרי בין איך געגאַנגען אין באַנק. דער פאַרוואַלטער האָט אויף מיין וויץ נישט רעאַגירט; ס'איז אומגעקומען זיין שוואַגער. דערנאָך בין איך געגאַנגען אין ביטוח לאומי, דאָרט האָט זיך אַ סאַלדאַט דורכגעווערטלט, צוליב סאַציאַלע הילף פאַר זיין שוועגערין, דער ברודער איז אומגעקומען. און דערנאָך, שוין לעבן אונדזער שטוב, באַגעגנט אונדזער יונג אלמנה'כל מיט צוויי פיצלעך קינדער.

און זאָגט אַז „דאָס גרויסע רוסישע פאַלק“ העלפט אונדז נישט לעבן? און חלומות האָב איך — פאַרשווע, די פאַריקע נאַכט בין איך געווען ביי די קיטיצעס אין פלען, נאָך דאָס האָט מיר געפעלט! איך באַמי זיך אַרויפצוכאַפן אויף אַ פריילעכן שטראַם און גיס אין זיך אַפטימיזם ווי אין אַ לעכערדיקן פאַס. ס'העלפט נישט. עך! גוט איז די גלייכגילטיקע און די סנאַבן; זיי לייגן זיך אַלץ אונטער אַ ווייך פלאַץ... און איך, גאַט מיינער! ס'טרעט צו און ס'טרעט אַפ.

היינט אין אַוונט, אויף דער באַגעגעניש, האָב איך אוועקגעשטעלט אַלע ריידעס אין אַ זייט און געלייענט שלום-עליכמען. געלייענט גוט און אַלע האָבן מיר געלאַכט, ווי אין לידל; היינט איז נעכטן / מאַרגן איז אויס / נאַט אייך אַ שמייכל / און וואַרפט מיך אַרויס.

איך קוש אייך — אייער טאַטע

*

23.12.73

מיינע טייערע!

אויב שוין ריידן מיט אייך וועגן פאַליטיק, איז ווייסט איר דאָך אַז יעדע פאַרטיי קומט און גייט אוועק, און דער פאַסטן קען פליען אין איינעם מיט דער אוועקגייענדיקער פאַרטיי. דערפאַר דאַרף מען זיצן אין דער היים, לאַשטשען

דאָס ווייבל, קוקן טעלעוויזיע, העלפן אין דער ווירטשאַפט און זיך נישט רעשן אויפן פּאָליטישן יאַרד. דאָ איז די פּאַרטיי אייפערזיכטיקער און גרויזאַמער פון אַ פּרוי.

דערפאַר — היט אייך!

*

24.1.74

שלום, מיינע ליבע קינדער!

...וועגן סאַמע וויכטיקסטן און הייליקסטן: ס'געדענקט זיך מיר אין די יונגע יאָרן, בערך פון אַ יאָר זעכצן, האָב איך געלייענט אין אַ צייטונג אַז מין זאָג פון דעם אויסערן-מיניסטער פריק, ער איז געווען אַ ביטערער און בייסיקער פּאַשיסט. ס'האַט זיך מיר פאַרגעדענקט אויף אַ גאַנץ לעבן: „אַז מיר, פּאַשיסטן, וועלן קומען צו דער מאַכט, וועלן זיך וואַלגען אין זאַמד יידישע און קאַמוניסטישע קעפּ". אַ שוידערלעכער פּחד איז געפאַלן אויף מיר און כ'האַב געפּרעגט דיין זידן, יאַסל יאַקיר: שיקט זיך אַז ס'קען אַזוינס געמאַלט זיין? און יאַסל יאַקיר איז געווען אַ קליינשטעטלידיקער ייד, ווי אַלע אַנדערע, האָט ער געחלומט וועגן גליק פאַר זיינע קינדער און איי-ניקלעך. אין זיין קליינשטעטלידיקער קאַטעגאָריע, האָבן די אַלע שוידערלעכע דראָנגען אים נישט איבערגעראַשט. נאָר ער איינער האָט אַזוי געטראַכט? היטלער האָט אַ גאַנצע וועלט אומגעבראַכט. וואָס פּלוצעם האָב איך זיך אין דעם דערמאַנט? ווייל ס'רוקט זיך אָן אויף דער וועלט אַ נייע שוידער-לעכע כמאַרע און מ'דאַרף זיין גרייט.

אַן אונדן, זאַגסטו שלומל, וואָלט דיין לעבן קיין לעבן נישט געווען. איך גלייב דיר. ס'וועט דיר נישט זיין „פּריילעך" אַן אונדן... נו, און איך, אָן דיין מאַמען, שטעל מיר אויך נישט פאַר קיין לעבן. און מיט אַלע כּוחות, באַמי איך זיך איר צו געבן כאַטש אַ היימיש ווינקל אין דער אומהיימלעכער וועלט.

...וועגן דיינע טרעפלעכע באַמערקונגען פאַר מיין הומאַר. מיך, וועט שוין דער רוח אַליין נישט פאַרריכטן. אין מיינע יאָרן, אַדער מ'ווערט אַ גאון, אַדער מ'פּגרט אַ טיפּש. וויזט אויס אַז ס'וועט זיך פאַר דאָס צווייטע.

מיר ווערן נאַרישער פון טאַג צו טאַג.

*

לשלום יאָקיר, שלום רב!⁴

איז אַט די בריוו געווען פאַרטראַכט צו שרייבן אין שלום-עליכמס נוסח. ווי שטענדיק — איז שוין ביי מיר געווען דאָס קעפל: „איין טאָג פון דעם לעבן פון יעקב יאָסיפּאָוויטשן“. נאָר, אַזוי בין איך שוין — אַ שטימונג מענטש! ס'טרעט צו און ס'טרעט אָפּ. בלימעלע פּלעגט שטענדיק לאַכן ווען איך האָב איבערגעזוהרט די ווערטער: „דו כאַפּסט איבער אַ ביסל, פּאַפּע!“ ס'טראַכט זיך מיר איצט אַז אין די הייליקע ביכער זאָגט מען אַז גאָט האָט באַשאַפּן דעם מענטשן לויט זיין אייגענעם געשטאַלט. גאָט אַליין איז אויך נישט זער קיין געלונגענער.

און אַט מיר, איך מיט דיין מאַמען, האָבן געשאַפּן אַ זעלטן האַרמאָניש געשטאַלט; זי איז געווען ווי אַ רעגן-בויגן, אַלע פאַרבן אין דער וועלט האָבן אין איר געשפּילט. מיר זיינען פאַראַרעמט געוואָרן אַן איר... ווייזט אויס אַז אַזעלכע קינדער ווערן געבוירן פון גרויסער ליבע. זי איז געווען „איין מאָל בלימעלע“. נישט אומזיסט, נאָך איר אַוועקגיין, בין איך אַזוי איינגע-בראַכן געוואָרן. קאַלימאַ⁵ האָט מיך נישט איינגעבראַכן, זי — יאָ, ווי שווער איז מיר צו לעבן אַן איר, און ווי אַזוי איז איר דאָרט אַן אונדז?...

ערשט-אַ האָט געפּייפט די סירענע. צוויי מינוט טרויער. מיר לעבן פון איין אומגליק צום צווייטן. אומגליקן זיינען געוואָרן אונדזער באַרוף... די גוים „פּילן“ אונדז מיט, ס'ווערט נישט גוט ביים האַרצן. נישט אומזיסט האָבן די סאַברעס אַזוי שרעקלעך דאָס אַנגערופן — קְדוֹת השואה. מ'דאַרף מיט דעם ענדיקן איין מאָל פאַר אַלע מאָל. דיין דור וועט דאָס שוין טאָן. געלויבט זאָלן זיי זיין וואָס גוים האָבן שוין מורא פאַר אונדז. זיי האָבן אונדז באַפּרייט פון פחד. מיר זיינען שוין נישט דאָס אויסדערוויילטע פּאַלק. אויס-דערוויילט צום קוילען און פּאַגראַמען.

ס'וויינט אין קיעוו דער אַלטער שרייבער איציק קיפּניס. ער איז זייער אַ טאַלאַנטפולער. אין דער געשיכטע פון אונדזער פּאַלק וועט ער בלייבן אַ דאַנק איין פּראָזע. אין די ערשטע יאָרן פון דער סאַוועטישער מאַכט האָט ער

4 דער בריוו איז געשריבן צום זון אין דער אַרמיי.

5 קאַלימאַ — דאָס פּלאַץ וווּ יאַנקל יאָקיר איז אַפּגעזעסן זעקס יאָר מיט אַ חודש — פון דעם 05טן יאָר ביז דעם 05טן.

אָנגעשריבן נאָך די פּאָגראַמען פון פעטליורען, אַ בוך: „חדשים און טעג“. איז אַט — טעלעגראַפיש! נאָך איינער אַזאַ מין שחיטה, גייט אַן אַלטער ייד אין שטעטל שטאַרק פּאַרטראַכט. פּרעגט מען אים — וואָס זענט איר אַזוי טיף פּאַרטראַכט, ר' חיים? ענטפּערט ער: — איך טראַכט „ווען וועלן מיר שוין הרגענען שיקסעס?“ שוין! אַלע יאָרן האָט מען געשלאָגן קיפּניסן פאַר דער פּראַזע. אָבער זי איז געבליבן, און גוט וואָס זי איז דאָ. לאַמיר אַריין אין דער געשיכטע, צום פּאַרגיין פון דעם ווילדן צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, ווי העלדן, און נישט ווי „די חכמים“. גענוג שוין חכמה. אַגב, מיר יידן זיינען שוין גאַר נישט אַזעלכע חכמים...

איך האָב אָנגעשריבן אַן עסי וועגן דרוקערן.⁶ בלימעלען וואַלט געפּעלן. זי האָט געהאַט אַ חוש־הריח פאַר יידיש און אַ געזונטן און אַראַגאַניזירטן שכל. אַ טיפּיש בעסאַראַבער. דאָס איז נישט קיין פּראַזע. זי איז געגאַנגען פון אונדזערע דאַרפישע וואַרצלען און איז געווען דאָס אייניקל פון דער באַבע איטען; זי איז געפּאַרן לאַנגזאַם אויף דעם פּערד, אָבער פּעסט אָנגעזאַטלט. זי איז געבוירן געוואָרן אַ זאַפּטיקע, אַ חכמה.

...זיי מוחל, שלומל, מיינע גראַמאַטישע פעלערן און ענטפּער אַזוי: „איך קוש דיך — טאַטע — אַפילו דיינע אַרטראַגראַפישע גרייזן.“ דערווייל זיי געזונט! איך נעם דיך אַרום און קוש דיך.

דיין טאַטע

✱

22.7.74

מיינע טייערע קינדער!

אַ גוט מאַרגן אייך! די זגוריצער וועראַ זאַסוליטש⁷ האָט מיך אויפֿ-געוועקט פאַר טאָג. ווי שטענדיק, זי קאַשעוואַרעט דאָרט אין קיך און טראַכט אַפילו נישט קיין איין מינוט צו מאַקאַריוסן⁸ און איך שרייב אייך איצט און טראַכט: ווי אַזוי גייט זי נישט אָן דער גורל פון דער וועלט?

6 ירמיהו דרוקער — אַ יידישער שרייבער, לעבט אין אַדעס.
7 די זגוריצער וועראַ זאַסוליטש — אַזוי האָט יאַנקל יאַקיר גערופן זיין פּרוי, זעט אויס צוליב איר ענערגישער, שטאַרקער נאַטור.
8 מאַקאַריוס — פּרעזידענט פון קאַפּריסין, דאָרט זיינען אין יאָר 1974 פּאַרגעקומען בלוטיקע געשעענישן.

דאָס איז נישט קיין מאַניע. דאָס איז אַן אוטיאָס! אַ פעלדז!
איצט וועגן איבערזעצונגען; וועגן איבערזעצונגען האָב איך שוין גע-
לייענט אַ וועלט מיט ווונדערלעכע און קלוגע סטאַטיאַס און אָפּהאַנדלונגען.
אַט צום ביישפּיל, איינער פון די קלוגסטע פּאַעטן, אַן אמתער חכם —
ח.ג. ביאַליק, האָט געזאָגט: „די סאַמע בעסטע איבערזעצונג איז אַקוראַט
ווי מ'זאָל זיך קושן דורך אַ טיכל“. און ער אַליין, דער אַדעסער חכם, איז
געווען אַן איבערזעצער לעילא וועילא. ער האָט יאָ געקענט, ווי מ'זאָגט,
פון „איך בעט איבער אייער כבוד“ פלעכטן אַ קוילעטש.
און די אוראַייניקלעך פון צעזאַרן — די איטאַליענער? יענע האָבן גע-
זאָגט: „טראַדוטאַרע — טראַדיטאַרע“ דאָס הייסט אַן איבערזעצער איז גע-
גליכן צו אַ פאַררעטער. און אַזוי אַרום, שלומל, אין אַ גוטער שעה, ביסטו
געוואָרן... אַ פאַררעטער.

✱

6.6.75

מיינע טייערע שלומל און שרהלע! יי
דאָס איז שוין דער צווייטער בריוו וואָס איך שרייב אייך פון יאָהאַנעס-
בורג, און אַזוי ווי איך וועל זיין ביז דעם דריטן יולי, בעט איך — מיר
ענטפערן. אויפן צווייטן טאָג פון מיין קומען אַהער, האָט זיך אַריינגעשטעלט
צו מיר אין האַטעל איינער, אַן עלטערער ייד, אַ שרייבער — הערש שישלער.
איך זאָגט דער נאָמען גאַרנישט, אָבער פאַר מיר איז ער — פרעהיסטאַריע.
אין יענע יאָרן ווען אייער טאַטע איז נאָך יונג געווען, פלעגן מיר זיך
באַגעגענען מיט אים אין אַלע יידישע צייטונגען און זשורנאַלן פון רומעניע.
אַ ווילער ייד און זייער אַן אַפּעראַטיווער. פלוצעם האָט ער מיר אונטער-
געטראָגן פיר צייטונגען „טשערנאַוויצער בלעטער“ פון יאָר 1937. ווידער
אַ מאָל פאַר אייך, מיינע קינדער, איז עס אַ נאָמען פון אַ צייטונג. אַט אין
דער צייטונג, האָט אייער פאָטער דעביוטירט צוריק מיט 45 יאָר. בלעטער
איך די פאַרעלטערטע צייטונגען און גיי דאָ צווישן אַליען פון אַ בית-עולם.
דעם רעדאַקטער, שמואל-אַבאָ סופּר, האָט מען דערהרגעט. געווען אַזאַ
טייערער ייד. די אַלע אַנדערע מיטאַרבעטער זענען שוין אויך נישטאַ. קברים...

9 די איינציקע בריוו, געשריבן אין יידיש, צו די קינדער.

קברים... נאָר איינער עפעס אַ יאָקיר, רעשט זיך דאָרטן מיט קולטור פראַ-
בלעמען, מיט אַ בריוו צום פאָלק, אַ באַקענטער נאָמען. האָ? ער פלעגט
שטענדיק „קריכן מיט אַ געזונטן קאָפּ אין אַ קראַנק בעט“.
און מיט אַ מאָל דערזע איך: היים ראַבינאָן — בוקאַרעשט, וויגליד —
„בלימאַלע יאָקיר אַ מתנה“, און בלימעלע, אונדזער בלימעלע, איז דעמאַלט
צוויי יאָר אַלט געווען. אַט איז דאָס ליד:

די נאַכט איז אַ קלאַרע, די נאַכט איז אַ ווייסע,
ביים שיין פון די שטערן וואָס פינקלען אין הימל
וועל איך דיר איצטער דערציילן אַ מעשה
קינדאַלע דרימל!

...געווען איז אַ פויגל מיט זיסע געזאַנגען
מיט פעדערלעך ווייסע
און קלאַר ווי דער הימל
האַט מען אים איין מאָל געכאַפט און געפאַנגען
קינדאַלע דרימל.

שלאָפן די פעדערלעך איצטער אין קישן
און די געזאַנגען,
זיי דרימלען דערצווישן
ליגן זיי ביידע אין וויגל אַצינד
דרימל-זשע קינד!

די נאַכט איז אַ קלאַרע, די נאַכט איז אַ ווייסע,
ביים שיין פון די שטערן
וואָס פינקלען אין הימל,
נאָך אַ מאָל זאָל איך דערציילן די מעשה?...
קינדאַלע, דרימל!

בוקאַרעשט — 1938 — היים ראַבינאָן

שלומל, אָז מ'וויינט זיך אויס, ווערט גרינגער. איז וויין דיך אויס ווי
דיין טאטע אַצינד און פאַרשרייב דאָס ליד אין דער כראָניקע פון דער די-
נאַסטיע יאַקיר.

פ.ס. אַלץ איז בסדר גמור... פאַרטראַגן, אינטערוויען, ראַדיאַ. דאָס
אין גאַנצן איז אויפן בוידעם אַ יאַריד און איך בין אין דער מיט...
איך קוש אייך אַלע — אייער טאטע

✱

23.7.75

מיין טייערער זון!

איך האָב זיך צוגעקוקט צו אונדזער מאַמען, שלומל, און געטראַכט :
אַט דו, טייערער יונגערמאַן — יאַנקל יאַקיר — קענסט שרייבן, פאַרלייענען,
דערציילן און טראַכטן שייך (ווי זאַגן די רוסישע : ברעשען שייך און ריטמיש)
און זי, אונדזער מאַמע אויף וויפל איך קען זי, קען מיט אַזוי פיל געפיל
און האַרץ אַלץ טאַן און מאַכט עס אַזוי שייך.

אַט נעכטן, אויף דער חתונה, איז זי געווען אַזוי גראַסאַרטיק אין איר
וונדערבאַר קלייד. ווייזט אויס אַז צו איר האָט געטראַכט אַלעקסאַנדער בלאַק
ווען ער האָט געשריבן זיין פאַעמע „דאַמאַ וו קראַסנאַם“¹⁰.

וויפל שוידערלעכע ווינטן און בערעס האָבן זי געבויגן און געטריבן
און זי האָט פון דעסטוועגן אויסגעזען אַזוי מאַיעסטעטיש. קוקסט אויף איר
און גלויבסט נישט, אַז אַזאַ שלימזל ווי איך האָב געפונען אַזאַ אוצר.
זי איז געווען אַזאַ יום-טובדיקע, מיט איר איז שטענדיק יום-טובדיק.

✱

10.12.75

שלומל! איך שיק אייך די מאַמען, אונדזער קלוגע וועראַ אַסאָליטש.
היט זי אָפּ און פריידט זיך מיט איר.
זי איז אַ זעלטענער מענטש!

---

10 „דאַמאַ וו קראַסנאַם“ (רוסיש), „די דאַמע אין רויטן“.

דער אַפטייקער פון כאַנקי

(א בריוו פון דער מאַמען)

12.8.75

מיין טייערער זון!

שוין לאַנג האָב איך דיר נישט געשריבן. דו קענסט נאָך, חלילה, פאַרגעסן דאָס ייִדישע וואָס דו האָסט געלערנט פון מייע בריוו. אמת? דאָס זיינען דייע ווערטער.

ס'איז איצט פינף אַזייגער פאַר טאָג, איז וואָס־זשע האָט מיך אַזוי פרי אויפגעטראָגן? ווי זאָגט דיין טאַטע: — „א דיבוק ליגט אין דיר“. אפשר איז ער גערעכט.

איך האָב זיך היינט דערמאָנט אין בלימעלעס אַ זאָג, אין איינע פון אירע דערציילונגען, אַז הונגערן און זיין שטענדיק הונגעריק, זיינען צוויי פאַר־שידענע זאָכן. מיר, צום ביישפּיל, אין די מלחמה יאָרן, אין דער עוואַקואַציע, זיינען געווען שטענדיק הונגעריק.

אַט דאָס איז דער „דיבוק“ וואָס האָט מיך היינט 5 אַזייגער פאַרטאָג אַראָפּגעטראָגן פון געלעגער און זיך גלייך געזעצט דיר אַגשרייבן אַ קליינעם עפּיזאָד פון דיין טאַטן, אין צייט פון דער מלחמה.

*

געווען איז דאָס אין אוזבעקיסטאַן, אין אַ קליין שטעטעלע — כאַנקי. דיין טאַטע, שלומל, האָט געאַרבעט אין דריי שולן; אין איינער — געווען דירעקטאָר, און אין צוויי — איבערגעגעבן דייטש. פון וואַנען קומט צו אים דייטש? ער האָט זיך געקויפט „אַ גרויסן ווערטער־בוך“ ווי יעקב שטערנ־בערג ז"ל האָט אים געעצהט אין טאַשקענט „און דאָס איבעריקע, יאַקיר, וועט גיין אין ייִדיש; פון אַלע קמצן וועט איר מאַכן פֿתחן“.

און ס'איז אַוועק אַ גאַנג ביז ענדע 43סטן יאָר, ווען מ'האַט מיט אַ מאַל

אויפגעהערט געבן ברויט אויף די קארטן, און דאס באוואוסטע קעסטל, וואס מיר פלעגן עס רופן „קערניצע“ האט אנגעהויבן פוסטעווען; מ'האט שוין געגעבן ריז, נאָר פאַר קינדער.

פלוצעם, אין אַ שיינעם טאָג, קומט דיין טאטע אַהיים מיט אַ גרויסער געדולה: ער האָט געפונען אַ פאַרל עוואַקוירטע פון חוטיין, דאָס איז אויך בעסאַראַביע, גיט ער מיר אַריין אין יחוס, און הייבט אָן שיטן אין איין אַטעם, ווי זיין טבע איז — שטאַרק ווילע מענטשן. ער איז אַן אַפטייקער, האָבן זיי געבעטן מיר זאָלן אַריינקומען צו זיי, און איך האָב זיי בפירוש צוגעזאָגט. קום, לאַמיר גיין, טאַקע היינט אויף דער נאַכט, וואָס דאַרפן מיר אַפלייגן?...

אויף דער נאַכט זיינען מיר שוין געזעסן אין אַ שיינעם „סאַלאָן“. אין פאַרגלייך מיט אונדו, האָבן זיי זיך באַווינט גרייפיש; אויפן טיש האָט זיך באַוויזן אַ טעלער מיט ביסקוויטלעך (פון די וואָס אונדזער בלימעלע דער-מאַנט אין איר דערציילונג, „רייקע — אַ גרוי הינטל“), די זעלבע קיילעכדיקע און האַלב לבנהדיקע. צו דער טיי, די באַוואוסטע מלחמה צוקערלעך „פאַדור-שעטשקעס“*.

דיין טאטע זיצט און שיינט און שיט מיט תורה... ס'פליען שרייבער און פאַליטיקער ווי די אַלעשקעס און מיר זאָגן זיך, בפירוש, נישט אַפּ פון דער צווייטער גלאַז טיי, און מיין יונגערמאַן נעמט זייער איידל, מיט צוויי פינגער, יעדעס מאָל אַ ביסקוויטעלע און כאַפט, בשעת-מעשה, אַ קוק צו מיר — איינער רעדט; וואָס זאָגסטו, מ'דאַרף זיך שוין אפשר אַפּשטעלן?...

אַהיים גייען מיר געאַרעמט און שטאַרק צופרידן. — טאַקע באמת ווילע מענטשן, און מיר וועלן האָבן אַ גוטע שטוב אַריינצוקומען, האָ? פרעגט ער ביי מיר. אין דרויסן איז פינצטער-חושך, נאָר איך פיל ווי ער שיינט פון גליק.

דערנאָך האָט זיך אנגעהויבן אַ דינגעניש: ער האָט געוואָלט דעם צווייטן פרייטיק זאָלן מיר ווידער גיין. איך האָב געטענהת — ס'איז נישט שוין, זאָלן מיינען טאַקע אין אַן אמתן... כ'ווייס נישט וואָס... קוים זיך דערוואָרט צו די צוויי וואַכן. „אויסגעפּוצט“ זיך און מ'גייט.

* „פאַדורשעטשקעס“ — אין יידיש — קישעלעך.

דאָס מאָל איז דער טויער פאַרמאַכט, מ'דאַרף קלונגען — נישט קיין גוטער סימן... אַ קלונג געטאָן, מ'עפנט, מ'דערפרייט זיך ווידער. דוכט זיך אַלץ ווי דאָס ערשטע מאָל. דיין טאַטע זיצט אויף „זיין“ בענקל, איך — אויף מינעם. ס'גייט אַוועק אַ שמועס וועגן די לעצטע נייעסן אויף די פּראָנטן. אויפן טיש איז נאָך דערווייל גאַר נישטאָ. אַפּגעזעסן אַ שעה און צוויי. קורץ — אויפן טיש האָט זיך טאַקע גאַרנישט באַוויזן.

נו, ס'איז שוין שפּעט, האָב איך זיך אויפּגעהויבן. זיך זייער פּיין געזעגנט. ער, דער אַפטיקער, האָט געלויבט דיין טאַטן, שלומל, ביז דעם זיבעטן הימל. אים באַשיט מיט שבחים — ער וועט קיין מאָל נישט פאַרגעסן דעם אויפ־דערנאַכט, און ווידער אונדו איינגעלאָדן.

אַרויסגעקומען פון יענער זייט טויער — ווידער פּינצטער־חושך. מיר גייען — יעדערער באַזונדער. איך בין ביין, פאַר וואָס האָבן מיר געדאַרפט ווידער גיין? ... דיין טאַטע איז ביין, ווייל ער איז געווען שטאַרק .. הונגעריק. — „אַזאָ קאַרגוטש! איך האָב אָבער תּיכּף געזען אַז ער איז פשוט אַ גרויסער אויסשטעלער“, מאַכט ער צו מיר און נעמט מיך, פון דעסטוועגן, אַן געאַרעמט...

— איי, האָב אים אויף אַ גוט אַרט. אומזיסט געווען היינט מיין גאַנץ ריידן. איך האָב אים געפירט, דעם גראַבן־יונג, פון איין שרייבער צום צווייטן. מטריח געווען אַלע גאונים פון דער ייִדישער ליטעראַטור, פון דער וועלט און פון יענער וועלט און ער, מ'זאָל עס זאָגן — אַ פּלעצאַלע... אַ קאַרגוטש!

ס'האַט מיר שטאַרק געריסן דאָס האַרץ אויף דיין טאַטן, שלומל! אויסגעגאַן איז דאָס צו דעם קעסטל וואָס איז געווען ווי אַ קערניצע טיף און האָט שוין פאַרמאַגט אַ קליין ביסל ריין — קוים פאַרדעקט דעם דנאָ. איך האָב דאָס געהאַלטן נאָר פאַר די קינדער און זיך שוין גוט געדאַרפט אַנבויגן פּדי אַנצושעפּן דאָס קליינע קוואַרטעלע און געשטעלט קאַכן. און גוט איז אונדו געוואָרן, אוי גוט! באַזונדערס אַז דיין טאַטע האָט זיך גאַר דערוויסט אַז „ריין האָבן ליב אַז מ'לאַזט זיי לאַנג קאַכן“. וואָס לענגער זיי קאַכן — אַלץ מערער ווערט...

ער איז אַלע מאָל צו געקומען, אַלע מאָל אַריינגעקוקט אין טעפל און דערזען דעם גרעסטן ווונדער פון דעם 20סטן יאָרהונדערט.

— אייל זיך נישט, לאַז נאָך קאַכן, איך קען וואַרטן וויפל מ'דאַרף! ...
מיר האָבן זיך געלייגט שלאָפן מיט צוויי פולע בייכער מיט רייז.
זייט געזונט אַלע, איך נעם דיך אַרום

דיין מאַמע

✱

פינף יאָר זענען פאַריבער נאָך דעם בריוו פונעם 12.8.75.

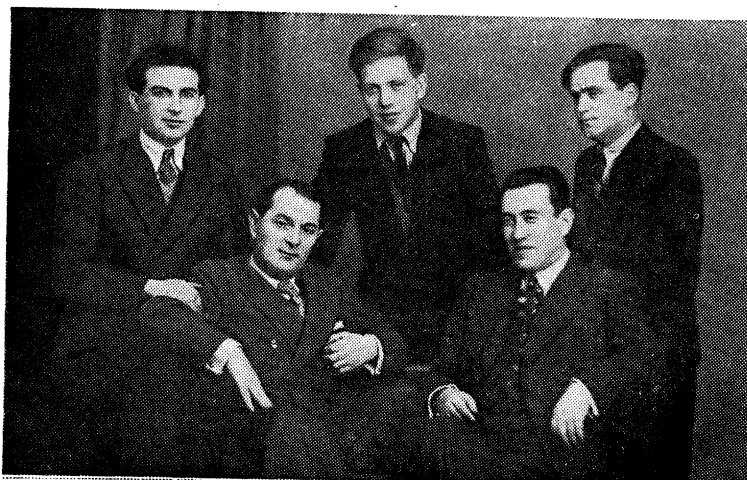
יאַנקל יאַקיר ז"ל איז שוין נישטאָ.

ווי האָט געזאָגט יאַסל לערנער, צו די שלושים, אַזוי טרעפלעך און
אמתדיק: „יאָ, זעט אויס אַז יאַנקל יאַקיר האָט זיינע בעסאַראַבער עמך-יידן
זער ליב געהאַט און דעריבער ריידן זיי ביי אים אַלע און שטענדיק מיט זיין
שפּראַך, מיט זיינע קלוגע רייד, די אַנגעזאַפטע מיט גלייכווערטלעך און
אַפּאַריזמען“.

איצט, ווען ס'זענען זיך צונויפגעקומען אין דעם בוך זיינעם, אַזוי פיל
בעסאַראַבער, וואָס ער האָט זיי געפונען אין אַלע עקן וועלט, אַפילו אין
יאָהאַנעסבורג איינעם אַ ליפקאַנער — „לייזערל פּופליק פון דעם ציגיינערישן
געסל“ („אַ בעסאַראַבער אויף אַ.. רפואה“) און וווּ נישט? האָב איך, דעריבער,
אויך מטריח געווען דעם „אַפטייקער פון כאַנקי“. ער שטאַמט פון כאַטין,
און כאַטין האָט מען מיר אַ מאָל אַריינגעגעבן אין יחוס, איז אויך... בעסאַ-
ראַביע.

יאַנקל יאַקיר מיט זיין פרוי — 1934
26 — ער און 20 — זי.

מיט חברים אין בוקאַרעשט — 1937
פון רעכטס אויף לינקס, זיצן: שלמה ביקל, יעקב שטערנבערג
שטייען: הערץ ריווקין, יאַנקל יאַקיר, מאַטל סאַקציער.

יאַנקל יאַקיר מיט זיין פרוי און קינדער
פון רעכטס אויף לינקס: דער זון, די טאכטער בלימעלע מיט איר מאן.

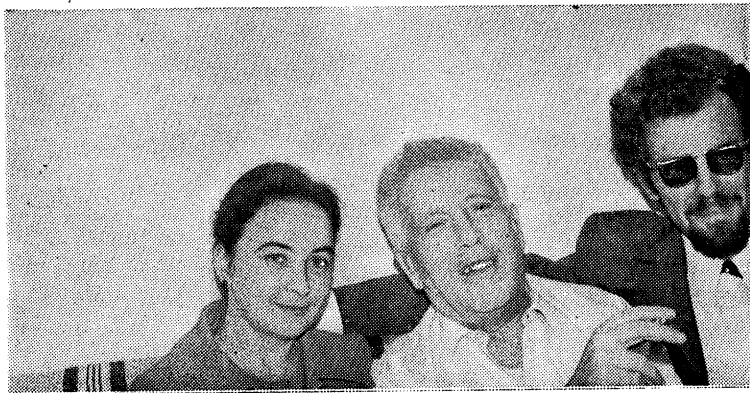
אזוי האט ער גערעדט!
צו די 100 יאָר פון שלום-עליכמס געבוירן-טאָג, קעשענעוו — 1959.

צום „חודש פון יידישן בודן“, אין בוטנאפֿ-אײרעם — 1974.
יאַנקל יאַקיר — אין צענטער.

אין קױפּטאָן (דרום אַפֿריקע) — 1975
פֿון רעכטס אויף לינקס: לייבל מאַרקמאַן, יאַנקל יאַקיר, ישעיהו שוואַלב.

יאַנקל יאַקיר מיט זיין זון און שניר.

יאַנקל יאַקיר מיט קינדער פון שכנים — נתניה, 1975.

וועגן יאנקל יאקיר

אָ שליטן מיט ישובניקעס

דערציילונגען פון יאָנקל יאַקיר, אַרויסגעגעבן
דורכן קאָמיטעט פאַר ייִדישער קולטור אין
ישראל, פאַרלאַג י.ל. פּרץ, תל-אָבֿיב, תשל"ד.

פון די ערשטע עטלעכע זייטלעך גיט תיכף אַ שלאַג מיטן אַראַמאַט און קלימאַט פון ז. שניאורס „שקלאָוער“: קערנדיקע, געזונטע, האַרעפּאַשנע ייִדישע שיינקייט. לייענט מען ווייטער — שטאַרקט זיך דער איינדרוק. עס ווייעט אויך מיט עפעס וואָס דערמאַנט, אין מהות- און צייטאַפּשניט, אין די „זעלמעניאַנער“ פון מ. קולבאַק, וואָס גיט אַ טיפּן און ערנסטן אַריינבליק אין דער תקופה פון ערב און נאַך דער אַקטאַבער-רעוואָלוציע — אַ תקופה פול מיט צוואַג, אומרו און שוידערלעכע אויפטרייסלונגען. אַ נייע רעאַליטעט וואָס האַלט ערשט אין ווערן; אַ פּראַבירשטיין פאַר נייע אידעען, פּראַבלעמען, לעבנס-פאַרמען אין אַן אויפלייזנדיקן, לויזן, באַוועגלעכן מצב. די פּראַבלע-מאַטישע טעמאַטיק שטערט ניט דעם דערציילער יאָנקל יאַקיר אַריינצוקוקן אין דער טיף פון די אימפעטיקע געשעענישן און אַרויסצוברענגען פון דאַרטן עכטע, אמתע איבערלעבונגען. און דאָס אַ דאַנק זיין קינסטלערישער אינטערפּרעטאַציע, דמיון און קאַלירפולן דיסציפּלינירטן וואַרט.

האַט טאַקע יאַקיר עפעס סיי פון זלמן שניאור סיי פון משה קולבאַק. קומען מיר דאָ צום עיקר-העיקרים פון יאָנקל יאַקירס פּראָזע: זיין לשון — ניט נאָר ווי אַן אינסטרומענט, אַ שפּראַך-פּלי, נייערט ווי אַ שרייב-נוסח וואָס איז אויך תוכן.

ניט נאָר מאַלאַווישער הומאַר און חריפותדיקער, עפערדיקער זאַג. עס איז אַ וואַרט-אוצר, שעפּערישער מהות, אַריגינעל-קינסטלעריש פנים. „זיי טייען אַן די רענדאַרעס. די הרובע איז אַ פּריסיק הייסע. די באַפּו-טערטע און באַברנדזעטע מאַמעליגע און דער וויין צעגייען זיך ווי סאַלץ אין די ביינער. די בעל-הביתטע איז אַ קאַשיקע און אַ חנעוודיקע און פון יעדן קוק אירן ווערט ליכטיקער אויפן האַרצן... און דאָס רעכטע הייבט זיך ערשט אַן. והראיה... אַט כאַפּט טאַקע גיטל די שאַל אויף די פלייצעס, גיט

יצר-הרעדיק א וויג די באַקעס און לויפט אַראָפּ אין קעלער און באַווייזט באַשיימפּערלעך וואָס זי איז אויסן מיט דעם גרויסן גאַט אירן, וואָס זי פאַרמאַגט. זי ברענגט אַרויף פינף פּלעשער אַלטן וויין, וואָס זי באַהאַלט נאָר אויף די געהויבענע ימים-טובים און אויף... מען זאָל נישט באַדאַרפּן".
(א שליטן מיט ישובניקעס, ז' 13-14).

דאָס איז בלויז אַ קורצער ציטאַט פון אַ גרויספאַרמאַטיקן בוך פון 234 זייטן. דאָך שפּירט מען גלייך די שרייבערישע גבורה, דעם פּוּח-הדיבור, בעתן מאַלן מענטשן, סיטואַציעס, האַנדלונג. וואָס מיינט דען גוטע פּראָזע? גע- שטאַלטיקן טיפּן, ריכטיק באַניצן זיך מיט קינסטלערישע מיטלען; עסטע- טישע יסודות און אַריגינעלער איינפאַל; אומגעריכטער ווענד אין באַשטימטע סיטואַציעס; פּלאַנטער פון האַנדלונג.

נעמט מען אין אַכט אַז אַ שליטן מיט ישובניקעס פירט אונדז צוריק צו יענעם לעבנס-שטייגער וואָס איז אַזוי טראַגיש צעשטערט געוואָרן און איבערגעלאָזט אַזוי ווינציק פון די שאַפּערישע פּוּחות וואָס וואַלטן כאַטש טיילווייז געבראַכט צום אויסדרוק יענע תקופה — איז יאַקירס פּראָזע שוין גאַר אַ יקר-מציאות (אויסנוצנדיק דעם מחברס אַ גלייכווערטל).

די העלדן און אַנטיהעלדן אין יאַקירס פּראָזע זענען ניט באַשריבן, נאָר דערלאַנגט לעבעדיקערהייט. מען זעט ווי זיי באַוועגן זיך; מען הערט ווי זיי טראַכטן; מען אידענטפיצירט זיך מיט זייער אופן פון רעאַגירן, מיט זייערע אימפּולסן, זייער אַפּאַטיע און טרויעריקער פּריילעכקייט, מיט דעם טראַגיש-גראַטעסקן פון דער רעאַליטעט אין וועלכער זיי זענען על כּרחם אַריינגעשליידערט געוואָרן. מען שפּירט דעם ווייטיק און דעם צער, דעם בטחון און די האַפּענונג פון דער שאַרית-האומה אויף די וויסטע וועגן פון גע-ונד און פאַרשיקונג.

מען קומט אָן אין אַן אוזבעקישן קאַלאָז:

„פון דער קאַראַקומער מידבר בלאָזט אַ פּריסיקער, שרפּהדיקער ווינט. אין זיינע פּאַלדן טראַגט ער, דער ווינט דער משחית, פּעך און שוועבל. ס'אָ די ווינט אַ מלאך-המוות. ער כאַפט ביי די העלדזער, ער קרעלט אונדז אָפּ די פּנימער. עס פאַרפלען זיך אין זאַמד עופות, סע רעווען אייזלען און עס קאוועטשען אימהדיק די הינט". (דאָרט, ז' 131).

אויך דא אין דער פארוואַרפנקייט איז וואָך דעם מחברס אויג, דער חוש פאַר פייסאַזש. פסיכיש-גייסטיקע און פיזישע לאַנדשאַפט ווערט דאָ אַרויס-געבראַכט מיט אַ סך קאָלאָריט און מאַלערישקייט, מיט ראַמאַנטישן רעאַליזם און היסטאָרישער פערספעקטיוו; מיט געזונטן הומאָר, מוזיקאַלישקייט און אַ שפע פאָלקסווערטלעך און גלייכווערטלעך.

דאַרף פון דעסטוועגן דאָ געזאַגט ווערן: הומאָר, לאַקאַליזמען; מאַלדאַ-וויש, רוסיש, אוזבעקיש אין ייִדישער טראַנסקריפציע — אַפילו ווען ס'איז געווירצט און געשמאַלצן מיט אידיאַמאַטיק פון וואַלעכישן קאַנט און „פאַר-דרעלעוועט“ מיט בעסאַראַבישן חן איז, לפי עניות דעאַי, דער באַניץ מיט זיי צו אַ ברייטהאַרציקער. אַ צו געדיכטער אָנוואַרף פון פאַרבן, ניט תמיד אין געהעריקער מאַס און פראַפּאָרציע.

אַבער אַזא איז די אַריגינעלע פראַזע פון יאַנקל יאַקיר. אַזוי זעט דער מחבר זאַכן, מענטשן, סיטואַציעס. דער אַבסערוואַטאָר-קינסטלער זעט די רעאַליטעט נאָך איידער ער קומט מיט איר אין ממשותדיקן באַריר. אַ דאַנק דעם אינעווייניקסטן, מאַגישן זע-פּוּח, כאַפט ער אויף דאָס דרויסנדיקע און גיט עס אַ סוביעקטיוון אויסדרוק, אַ קינסטלערישן תיקון. דאָס איז דער אמת וואָס יעדער קינסטלער טראַגט אים מיט זיך פון געבוירנשאַפט. דאָס איז זיין „רעאַלע וועלט“, וואָס אידענטיפיצירט זיך מיט דער דרויסנדיקער „אַביעק-טיווער וועלט“.

יאַנקל יאַקיר געהער בליי-ספּק צו די אַבסערווירער-פראַזאַקערס. ער האָט ניט נאָר אַן אינעווייניקסט אויג, נאָר אויך אַן אָפן ייִדיש האַרץ. נאָך די דערציילונגען קומען אין בוך עטלעכע עסייען וועגן שרייבערס וואָס האָבן געלעבט „אין דער געבענטשטער מדינה צווישן דניעסטער און דער טינע“ — וועגן זיי בעט זיך צו שרייבן באַזונדער.

ביכער וועגן אַ פאַרשניטענער וועלט

„א שליטן מיט ישובניקעס“ פון יאנקל יאקיר*

אין אונדזערע ווייטע דרום-אַמעריקאַנער קאַנטן איז שווער געווען נאָכ-צולויפן די פּאַעטן און דערציילערס צווישן ביידע וועלט-מלחמות, בפרט די יעניקע וואָס האָבן זייערע שריפטן פאַרעפנטלעכט אין זשורנאַלן ובפרט אין לענדער פון הינטערן אייזערנעם פאַרהאַנג.

די עליה קיין ישראל פון אַ ריי סאַוועטיש-יידישע פענמענטשן האָט ממש אַנטפּלעקט פאַר אונדז אַ שפרודלדיקן שבט פון שרייבערס און פּאַעטן מיט ענטוויאַזם און באַגאַבטקייט און צווישן זיי, יאָנקל יאקיר. אונדזער באַקענען זיך מיט אים איז גאָר געקומען פון זיינע געראַטענע, באַטעמטע און ברייט-פאַרנעמיקע רעדעס און ערשט דערנאָך האָבן מיר גענומען לייענען דאָ און דאָרט זיינע געשמאַקע שילדערונגען פול זאַפטיקן הומאָר און איבערגעפולט מיט טרערנדיקער נאַראַציע.

פון יעקב יאקירס ביאַגראַפישע דאַטעס האָבן מיר געוואוסט, אַז ער האָט אין 1930 דעביוטירט אין די „טשערנאָוויצער בלעטער“ מיט אַן עסיי וועגן באַרימטן רומענישן שרייבער פּאַנאַט איסטראַטי, אַז שפּעטער האָט ער געשריבן עסייען, בעיקר סאַוועטישע, אַבער אויך אין „ליטעראַרישע בלעטער“ פון וואַרשע. נאָר ווער האָט די צייטשריפטן דאָ געזען? איז טאַקע נישטאַ קיין בעסערע זאַך ווי באַקענען זיך מיט אַ שרייבער דורך זיין בוך. אין זיין דעדיקאַציע פאַר מיר שרייבט יאקיר „מיין ערשטלינג אין מאַמע-לשון“, מאַמע מיט אַ קמץ, מע זאָל אין זינען האָבן אַז ער איז אַ בעסאַראַבער, פונקט ווי ס'איז בכלל נישט מעגלעך אים צו פאַרטוישן נאָך דעם ווי איר גיט נאָר אַ לייען וואָסער שטעל איר זאָלט נאָר נישט אַ נעם טון פון זיינע דער-ציילונגען.

„...ס'איז ווינטער אין דרויסן; אַ שווערער קריהדיקער ווינט מיט

* אַרויסגעגעבן פון „קאָמיטעט פאַר ייד. קולטור אין ישראל“, י. ל. פּרץ-פּאַרלאַג, תל-אביב, תשל"ד.

פרעסט, זאוערוכעס און שנייען. פאָרט אויפן לאַפּושנער טראַקט אַ שליטן מיט פּאַרשוניען. רענדאַרעס זענען די פּאַרשוניען. אַנגעטאַן איז מען אין קורצע שמויסענע פעלצלעך און אויף די קעפּ שפיציקע קוטשמעס..."

אַזוי הייבט זיך אָן די ערשטע דערציילונג, וואָס גיט שוין דעם נאָמען פאַרן גאַנצן בוך: „אַ שליטן מיט ישובניקעס". פונעם „ווינטער אין דרויסן" ווערט אייך באלד „ליטעראַריש" וואָרעם און איר שלינגט אַ דערציילונג נאָר אַ דערציילונג, אַ שילדערונג נאָך אַ שילדערונג און איר קריכט אַריין אין דער בעסאַראַבער סביבה גאָר אָן קאַטאַוועס. ווי לעבעדיק שטייט פאַר אייך גיטל די אַלמנה, וואָס איר אַרט שוין נישט אַז דער „האַרבוניגעשע" לויילעם וועט פאַראיבל האָבן אויף איר... "לייענט איר ווייטער: "...עפעס האָבן זיך די ערשטע צייט יאָ געשדכנט פאַרשידענע אַלמנס און פאַרזעסענע בחורים. האָט עפעס געשמעקט פון זיי מיט איבערגעטערפטשעטע פעלעכלעך און פאַרלעגענער ברינדוע. און אפשר האָט זיך עס איר אויסגעדאַכט, ווייל איר זעליק, עפעס טאַקע נאָר, ווי פון דער סאַמע וויג וואָלט מען אים געווען געבאָדן אין מיאַטקע-בעדער. איצט האָט זי זיי אויסגעזעצט, די עלטערע און די יינגערע ישובניקעס ביי דער אַנגעגליטער הרובע... אויפן טיש געלט זיך אַ גרויסע הייסע מאַמעליגע, צעשניידט מען זי מיט אַ פּאַדעם, און מע טונקט די בריינדעדיקע רעפטלעך אין טעלערס מיט צעלאַזטער פוטער און געזאַלצענע ברינדוע..." איר לייענט און דערזעט דאָס בילד, וואָס דער מאַלער וגם צייכענער האָט אַרויסגענאַסטאַלגעוועט מיטן פּוח פונעם אַדעקוואַטן און עלאַקווענטן וואַקאַבולאַר וואָס צינדט אָן אַ לוסט אין אייך צו זיצן בחברותא מיט דער געשילדערטער חברה ישובניקעס.

יאַנקל יאַקיר האָט אַ שטאַרקן פּוח הדיבור אין זיין שרייבן און אַ באַ-זונדערן פּוח השילדערונג פון מענטשן, אימאַזשן, געשעענישן און נאַטור-בילדער. חוץ זיין קערנדיקן, שפרודלדיקן, פרישן, נאַטירלעכן בעסאַראַבער יידישן לשון האָט ער, יאַקיר, זיך אויסגעאַרבעט אַ ווונדערלעכן סינטעז פון אַ הומאַר וואָס איז קערנדיק און פריש ווי די פרימאַרגן-שטראַלן פון דער אויפקומענדיקער זון אויף די פעלדער פון בעסאַראַביע, געמישט מיט דער עלעגיע פון זונפאַרגאַנג אויפן וועג, וואָס „שוויגט ווי זיין מאַמע — די אַלטע קלוגע ערד. און אפשר שוויגט ער (דער וועג) פון גרויסן טרויער, מחמת די טריט, וואָס לאַשמטשען אים, ווילן פאַרגיין און זיך אויסלעשן? נאָר ער,

דער פראסטער, דאָרפישער וועג, מיט זיינע שיפועים און היגלען, וועט אַלץ לעבן און איבערלעבן..."

אינעם בוך גייען אַרײַן ניין דערציילונגען. צווישן זיי שילדערונגען פון מחברס קינדהייט און זיינע איבערלעבענישן אין דער סאָוועטישער פּאַר-שיקונג אין קאַלימאַ, אין ווייטן אוזבעקיסטאַן.

יאַקיר איז אַ מאַדים צו שילדערן איין סצענע נאָך דער אַנדערער. פאַרבינדן זיי, אַלץ דורך דער שפּע פון וואַרט-צייכענונג און אַלץ מיטן גע-בענטשטן סינטעז פון צוזאַמענגעפלאַכטענע ניואַנסן פון הומאַריסטישער גראַציע און טריבן אומעט. דער תּוּכּן, דער סיפור-המעשה טויכט אויף פון צווישן די אימאַזשן און נאַראַציעס און ס'ווערט אייך באַנג פאַר דער בעסאַ-ראַבער ייִדישער וועלט וואָס איז פאַרגאַנגען, און איר ווייטיקט מיט די ליידן און עלנט אויף פאַרשיקונג — די רעזולטאַטן פון דער נייער אויפקומענדיקער "ליכטיקער וועלט", וואָס האָט פאַרפינצטערט און גלאַבאַל דערשטיקט דאָס גייסטיקע ייִדישע לעבן.

עס קומט נאָך סוף בוך דערמאַנונגען וועגן יעקב פיכמאַן און דריי אַנדערע בעסאַראַבער ייִדישע שריפטשטעלערס: זלמן ראָזענטאַל, מרדכי גאַלדענבערג און ישראל וויינשטיין, אַלע דריי אומגעקומען אין ראַטנפאַרבאַנד. ווי געזאַגט, איז דאָס דאָזיקע בוך פון יאַנקל יאַקיר, זיין "ערשטלינג אין מאַמע-לשון", ווייל אין מאַלדאַוויש האָט ער פאַרעפנטלעכט צוויי ביכער. מיר ווייסן, אַז ס'ליגן שוין אין דרוק נאָך צוויי ביכער, און צווישן זיי אַן איבערזעצונג פון אַ בוך דערציילונגען פון זיין יונג-פאַרשטאַרבענער טאַכ-טער, אַ באַגאַבטע שרייבערין אין רוסיש, בלימעלע יאַקיר ע"ה. הלוואי זאָלן זיינע ווייטערדיקע ביכער אין "מאַמע-לשון" וואָס גיכער דערזעען די ליכ-טיקע שייך.

דער שרייבער יאַנקל יאַקיר

צום הייִנערדיקן „חודש פון ייִדישן בוך“ אין בוענאַס-אירעס, וואָס די קהילה פירט שוין דורך צום 27סטן מאָל — מיט פאַרנעם — איז פאַרבעטן געוואָרן דער ייִדישער שרייבער-עולה יאַנקל יאַקיר, וואָס איז מיט אַ צוואַנ-ציק חדשים צוריק, צוזאַמען מיט זיין פרוי מאַניע און זון שלום, (אָן אינזשי-ניער) געקומען אין מדינת ישראל און זיך באַזעצט אין נתניה.

ווען די שורות ווערן געשריבן, גרייט זיך שוין באַלד יאַנקל יאַקיר צוריק צו פּליען קיין ישראל, הגם ער וועט נאָך ביי אונדז וויילן קרוב צוויי וואָכן. און זיינע דריי וואָכן זיין אין בוענאַס-אירעס האָט ער מיט זיין גערעדט און געשריבן וואָרט ממש באַוויזן — אָן שום איבעררייבונג — אַ ביסל אויפצוטרייסלען די ייִדישע באַפעלקערונג אין בוענאַס-אירעס.

אמת, ייִדן אין בוענאַס-אירעס האָבן שוין געהערט די גרעסטע רעדנער, וואָרטזאָגער און פּאָליטישע פּערזענלעכקייטן: יאַנקל יאַקיר דער שרייבער, איז אָבער גאַר עפעס אַנדערש. אַליין אַ בעל יסורים, וואָס איז געפייניקט געוואָרן אין סאַוועט-רוסלאַנד, צוזאַמען מיט נאָך, געווען פאַרשיקט אויף קאַטאַרגע, דערציילט ער אָבער אין זיינע רעפּעראַטן און לעקציעס זאָכן וואָס רייסן מיט און דערצו איז דער אופן דערציילן אינטים-רירנדיק, הגם באַ-ווירצט מיט פיינעם הומאָר.

לאַמיר כאַטש פאַרצייכענען, וווּ ער איז אויפגעטרעטן מיט זיין וואָרט. קודם ביים דערעפענען דעם חודש פון ייִדישן בוך, ביים פיייערן 40 יאָר שלום-עליכם שול, ביים קאַנגרעס פון וועד-הקהילות — צוויי לעקציעס (אין עברית) פאַר תלמידים פון מדרשה און געהאַט אַ צוזאַמענקום מיט ייִדישע שרייבער אין פאַראיין „ה.ד. נאַמבערג“.

מאַסן פאַרזאַמלונגען האָט יאַנקל יאַקיר געהאַלטן דעם 12-טן אויגוסט צום 22סטן יאָרצייט נאָך די אומגעבראַכטע ייִדישע שרייבער אין סאַוועט רוסלאַנד, און דערציילט פון די ייִדישע שרייבער אויף קאַטאַרגע אין ראַטנ-פאַרבאַנד.

ביי דער שארית הפליטה האָט ער רעפּערירט: „דאָס סאַוועטישע ייִדן-

טום אין גערעאנגל פאר זיין קיום". אין גרויסן זאל פון "מרכז החינוך" האט יאנקל יאקיר גערעדט א.ד.ט. "יידיש סאָוועטישע שרייבער ווי עולים אין ישראל" און אַ צווייט מאָל : "דער סאָוועטישער נאַציאָנאַלער געזעץ — ביראַ-בידזשאַן", ביי פול געפאקטע זאלן מיט צוהערער.

אין "שמעון דובנאָוו הויז" אין קולטור-קאָנגרעס, האָט יאָקיר רעפּע-רירט וועגן "איציק מאַנגערס יחוס בריוו", און אויף צו מאַרגנס אין "וואַ" וועגן "בעסאַראַביע אין ליד און אין קינה", און אין צוויי טעג אַרום האַלט יאָנקל יאָקיר נאָך אַ רעפּעראַט ביי דער אויסשטעלונג פון יידישן בוך. קהילות ווענדן זיך אַז זיי ווילן, דער שרייבער יאָנקל יאָקיר זאל קומען, ער איז אַבער פיזיש נישט בכוח אַלע פאַרבעטונגען נאַכצוקומען. צווייטנס, איז צו פאַרן לאַנגע שטחים.

דער עיקר : מ'האַט דערהערט וואָס יאָנקל יאָקיר דערציילט, וויל ער איז מוסיף, ברענגט אַרויס עפעס אַזוינס וואָס איז נאָך לעת-עתה צו אונדז נישט דערגאַנגען. ער האָט אין זיך אַ קוואַל פון פאַקטן, אינטימיטעטן, וואָס זענען זעלטן נאָך פאַרצייכנט.

ביז איצט איז בלויז דערשינען איין בוך זיינס אין ישראל אין פאַרלאַג י.ל. פּרץ : "אַ שליטן מיט ישובניקעס". אין גיכן וועט דערשיינען זיינער אַ בוך אין עברית : "די לבנה קוקט דורך אַ בריל", און אַ דריט בוך אין יידיש : "ביי די טייכן פון קאַלימאַ".

גרויסער עולם וויל הערן און קומט אין מאַסן צו די רעפּעראַטן און לעקציעס פון יאָנקל יאָקיר, און שרייבער רינגלען אים אַרום מיט אַ סך פריינדשאַפט. עס איז באמת אַ פרייד זיין ווילן אין אַרגענטינע. די טעג וועט יאָקיר מוזן זיין כאַטש איין טאָג אין מאַנטעווידעאַ און געבן אַ רעפּעראַט.

יאָ, יאָנקל יאָקירס באַזוך אין אַרגענטינע וועט לאַנג, לאַנג דערמאַנט ווערן צום גוטן.

„אונדזער וואַרטי", פאַרז, 16.10.74

טעט-אַ-טעט מיט יאַנקל יאַקיר

ער איז דער צווייטער סאָוועטיש-ייִדישער שרייבער, וואָס מיר איז אויסגעקומען מיט אים נענטער זיך צו באַקענען. דער ערשטער איז געווען יוסף קערלער, דער פאַראַיאַריקער גאַסט אונדזערער. פון דעסטוועגן מוז איך דאָ, כדי אַפּצוגעבן דעם נייטיקן פּבוד דעם אמת, פאַרצייכענען, אַז מײן באַגעגעניש מיטן זאַפטיקן שרייבער, יעקב יאַקיר, איז מיר פאַרגעקומען ווי אַ המשך פון אַ טרעפונג פון ווער ווייסט ווי לאַנג פּרײער — אַ פּרײער וואָס איז גאַר קיין מאָל נישט געווען.

מיר איז נישט שווער צו ווערן פאַן-בראַטיש און היימיש ווען דער צד שכנגד איז פון זעלבליקן ס'גאַל. סיי דער ערשטער און סיי דער צווייטער בלאָזן נישט פון זיך. אָבער איך מוז זאָגן, אַז דאָס זיצן מיט יאַנקל יאַקיר, וואָס איז געווען אויסגערעכנט אויף אַ האַלבער שעה און עס האָט זיך פאַר-צויגן אויף גאַנצע דריי שעה, איז פאַר מיר געווען אַן איבערלעבעניש. איך האָב שוין געוויסט, אַז יאַקיר איז געבוירן געוואָרן מיט אַריבער 60 יאָר צוריק אין אַ בעסאַראַבער שטעטל — פּערליץ, ביי אַ טאַטן אַ מילנער. געלערנט אין דער העברעיִשער רעליגיעזער גימנאַזיע „מגן דוד“. צו 20 יאָר אַנגעהויבן שרייבן אין די „טשערנאַוויצער בלעטער“ מיט אַן עסיי וועגן באַרימטן רומענישן שרייבער פאַנאַיט איסטראַטי. אין אַ יאָר אַרום, צוזאַמען מיט די טראַגיש-אומגעקומענע שרייבערס הערש-לייב קאַזשבער און הערץ ריווקין, אַרויסגעגעבן אין קעשענעוו די צייטשריפט „אַנזאַג“, אין וועלכער עס האָבן דעביוטירט אַ סך בעסאַראַבער דערציילערס און דיכטערס. פון 1931 ביז 1940 האָט ער זיך פאַרנומען מיט פּעדאַגאָגישער און שרייבערישער טעטיקייט. ער האָט פאַרעפנטלעכט עסייען, דערציילונגען און לידער.

אין אַקטאָבער 1972, אַנדערטהאַלבן יאָר נאָך דעם טראַגישן פאַרלוסט פון זיין געראַטענער טאַכטער, די טאַלאַנטפולע שריפטשטעלערין, בלימעלע יאַקיר ע״ה, עולה געווען מיט זיין פרוי און זון קיין ישראל.

מיט די ביאַגראַפישע דאַטעס האָב איך זיך באַקענט, כדי בעסער צו קענען געניסן פון דער פריי צעזונגענער און כל עצמותי תאמרנהדיקער

נאַראַציע פון יאַקירס שרייבערישן סטיל, וואָס לויפט אָט ווי אַ שטילער וואַסער-שטראָם און אָט ווי אַ וואַסערפאַל, אָבער אַלץ איז געאַרדנט און געסדרט ווי אַ פול-אינסטרומענטירטע סימפאָניע מיט אַ מחיהדיקן לייט-מאַטיווישן הומאַריסטישן ניואַנס, וואָס ווינטלט קיל-גלעטנדיק די הייסע און טיפע ווונדן און באַוואַרעמט די שניידיק-פּראַסטיקע אינטימע יסורים. אַזוי שרייבט ער און אַזוי האַלט ער זיינע רעפּעראַטן. אַנדערטהאַלבן שעה אַ רעפּעראַט וועגן סאַוועטישן גרויל, און מען איז גרייט צו הערן און צו הערן. אַ סך ווונדערן זיך: ווי קען ער אַזוי הומאַרפול ריידן וועגן אַזעלכע טראַגישע פאַסירונגען מיט אים אַליין, מיט די אַחים לצרה? גיי דערצייל זיי, אַז אין יאַנקל יאַקירס שרייבן און אויך רעטאַריק (בעסער, דערציילע רישקייט) ווערט פּראַדוצירט הומאַר ווי האַניק ביי בינען.

איך זיך און הער, און ס'גלוסט זיך מיר נישט איבערצורייסן. איטלעכער עפּיזאָד איז דער קערן פאַר אַ יאַקיר-דערציילונג; איטלעכע טרעפעניש איז די עסענץ פאַר אַ פאַרוויקלטן נאַראַטיוון סיפור אַדער עסיי. מיינע קשיות ווערן בטל-בשישים און ספּריטנע און חכמהדיקע ענטפּערס, וואָס זיינען מילגרוימדיק אַנגעפיקעוועט מיט פאַקטן, מיט אויסטייטשן און מיט חריפה-דיקן באַנעם פון דער האַרטער שוין וואַכעדיקער ווירקלעכקייט פון דעם וואָס הייסט סאַוועטיש-יידישע שרייבערס אין ישראל.

צו פיל פאַר אַן אינטערוויו. האַב איך טאַקע באַלד באַשלאָסן: צו וואָס פּראַגעס? אויף זיי דאַרף מען ענטפּערן און ענטפּערס דאַרף מען שרייבן. האַב איך די טרעפונג בעסער פאַרוואַנדלט אין אַ סתם באַגעגעניש פאַר מיינע פּערזענלעכע איינדרוקן. איך בין פול מיט זיי, אָבער דאָס פּלאַץ לאַזט נישט אַלץ איבערגעבן.

עס בלייבט נישט קיין אַנדערע ברירה ווי נאָר צו לייענען זיינע ביכער. הלוואַי זאל ער זיי אַרויסגעבן וואָס מער.

„דאָס נייע וואַרט“, נומער 43(783), 25סטן אויגוסט-74

אַן אויסגעצייכנט בוך!

(אויסצוגן פון א רעצענזיע — „א שליטן מיט ישובניקעס“)

כ'האב שוין לאנג נישט געלייענט א בוך, וווּ איך זאל גארניט דארפן אפדינגען פון וואָרט „אויסגעצייכנט“ ווי בעתן ליענען יאָנקל יאָקירס פרעכ-טיק בוך דערצייילונגען „א שליטן מיט ישובניקעס“.

קודם האָב איך, איידער וואָס און ווען, שורה ביי שורה הנאה געהאַט פון דער פעטער-זאָפטיקער ייִדישער שפּראַך זינער, וואָס אַ גוטע פּאַר הונדערט ווערטער, לאַקאַליזמען פון בעסאַראַבער ישובניקעס פּאַרטראַכט דער מחבר אַליין, און ערשט די גרויסאַרטיקע נאַראַציע מעג טייל מאַל די פּאַבולע זיין אַ קלייניקייט, אָבער ווי אַן אמתער קינסטלער, שאַפט יאָקיר אַ וועלט מיט אַטמאָספּער. פּונקט אזוי ווי אין דער סאַמע ערשטער דערציי-לונג „א שליטן מיט ישובניקעס“, וואָס פּאַרפּאַרט אין דער קרעטשמע צו גיטל דער אַלמנה, טייל ישובניקעס גלוסטן צו איר און זיי דריקן זיך אויס מגושמדיק ווי זיי זינען. אָבער גיטל האָט אין זינען איר פּאַרשטאַרבּענעם מאַן.

„עפעס האָבן זיך די ערשטע צייט דווקא יאָ געשדכנט פּאַרשידענע אַלמנס און פּאַרזעסענע בחורים, האָט אָבער געשמעקט פון זיי מיט איבער-געטריפעטשיטע פעלעכלעך און פּאַרלעגערטער ברינדזע. און אפשר האָט זיך עס איר אויסגעדאַכט, ווייל איר זעליג, עפעס טאַקע נאָר ווי פון דער סאַמע וויג וואָלט מען אים געבאַדן אין מיאַטקע בעדער“.

די ייִדן וואָס זיינען געפּאַרן אויף אַ ברית, האָבן מיטגענומען אַ בחור מיט זיך און גיטל וואָלט זייער געוואָלט האָבן דעם בחור פּאַר אַ חתן פּאַר איר איטעלען. די פּאַבולע איז דאָ אַ קליינע, אָבער וויפל שטייגער איז פּאַראַן אין אַט דער קליינער דערצייילונג, וויפל חן!

יאָנקל יאָקיר דאַרף בכלל ניט האָבן קיין גרויסע אויפּטרייסלונג אויף צו שאַפן זיין ווונדער; קען זיין אַ קליינער עפיזאָד, ווי אַ צירק אין שטעטל, אין דער דערצייילונג „די לבנה קוקט דורך אַ בריל“ (אַן אמת פּאַעטישער נאָמען!). אָבער וואָס פּאַראַ מייסטערשטיק איז פון דעם אַרויסגעקומען!

א „בשורה טובה“ איז אַ מעשה ווי אַזוי די דאַרפס יידן האָבן אויפגע-
נומען די רעוואָלוציע פון 1917. ביי אַן אַנדערן וואָלט דאָ אַרויסגעקומען די
ווייסע שטעך פון אַגיטקע, ביי יאַנקל יאַקיר איז דאָ אַ שלום-עליכם הומאַר
מיט אַן אייגענעם אַריגינעלן דיאַלאָג.

און אַזוי הויך קינסטלעריש און אַריגינעל זיינען זיינע זיכרונות וועגן
זיין זידן יאַנטשע, און אַפילו די אומעטיקע רעמיניסצענצן פון קאַנצענ-
טראַציע לאַגער אין קאַלימאַ (אַ סאָוועטישער לאַגער פון שווערן רעזשים).
זיינע עסייען וועגן שרייבער ביים סוף פון בוך, ווייזן די גרויסע קולטור
פונעם שרייבער און זיך באַהאַונטקייט אין ליטעראַטור.

ס'איז אַ בוך, וואָס אַט מיר געוויזן יאַקירן, וועמען איד האָב נאָר געקענט,
פאַר דער מלחמה, פון זיין פאַעזיע אין די „ליטעראַרישע בלעטער“, ווי
איינעם פון אונדזערע בעסטע פראַזע-שרייבער. נאָך אַ מאָל: האַלט ניט
וואַרט. לייענט דאָס בוך!

„פאַרווערטס“ — 8.12.74

דאָס פלעמל וואָס לייכט אַרויס פון אַש

(יאַנקל יאַקיר: „אַ שליטן מיט ישובניקעס“ און
אַנדערע דערציילונגען; אַרויסגעגעבן דורכן
קאָמיטעט פאַר ייִדישער קולטור אין ישראל,
פּרין־פּאַרלאַג, תל־אביב, 1974, 234 ז״ל).

נאָכן איבערלייענען דאָס דאָזיקע בוך, האָב איך, דער וואָס האָט אָפּגע־
לעבט זיינע ערשטע פינף און צוואַנציק יאָר אין בעסאַראַביע, דערפילט מיט
ווייטיק דאָס וואָס איך האָב געוווּסט: אַז אַלץ וואָס איך האָב געקענט און
איבערגעלאָזט איז היינט ניט מער ווי נעכטיקע טעג און נעכט און מע דאַרף
זיין צופרידן אויב פון דעם אַלעמען וואָס איז געוואָרן אַש, לייכט כאַטש
אַרויס אַ פלעמל. און דאָס טוט יאַנקל יאַקיר אין זיין זייער קאַנדענסירטן
בוך — ער „צינדט אָן זיין ליכט“, ווי עס זאָגט ערגעץ קאָדיע מאַלאַדאָוסקי
אין אירס אַ ליד: ער צינדט אָן זיין ליכט נאָך דעם בעסאַראַביע פון צווישן
די צוויי וועלט־מלחמות.

דערפון קאָן מען מיינען, אַז עס איז נאָך אַ בוך וואָס איז צוגעקומען צו
צענדליקער ביכער וועגן אומגעקומענע ייִדישע ישובים. „אַ שליטן מיט
ישובניקעס“ איז אַבער אין גאַנצן אַנדערש און קאָן בשום אופן ניט צוגע־
רעכנט ווערן צו דער „חורבן־ליטעראַטור“, ווייל דער חורבן וואָס איז דאָ יאָ
אָפּגעשפּילט איז ניט פון חומר, נייערט פון רוח. עס ווערט דאָ ניט איבער־
געגעבן וועגן דעם חרוב־ווערן פון ישובים, נייערט וועגן חורבן פון גייסט,
וואָס האָט געשוועבט און גערוט איבער דעם דאָזיקן אייגנאַרטיקן ייִדישן
לעבן פון דריי הונדערט טויזנט ייִדן אין בעסאַראַביע, וואָס זיי האָבן געמעגט
לעבן אין קעשענעוו צי אין בעלץ און שפעטער אפילו אין תל־אביב אַדער
אין ניו־יאָרק, זענען זיי אויף שטענדיק געבליבן ישובניקעס, „רענדאַרעס“,
דאַרפס־ייִדן; בקיצור — אַ גאַנץ אַנדער מין שבט, וואָס זיין לעבן איז אויס־
געלאָשן געוואָרן פונקט דאָן, ווען ער האָט אַנגעהויבן דערגרייכן די העכסטע
הייכן פון אייגענעם רוחניותדיקן אויסדרוק.

דאס גאנצע בוך ליענט זיך שפאנענדיק, אטעם-פארכאפנדיק און עס איז א געמיש פון עלעגיע און הומאָר, פון איובדיקער מעדיטאציע און פויע-רישן קליגערן זיך. דאָס קומט אַזוי אַרויס דערפאַר, ווייל דער מחבר וויל איבערגעבן דעם מהות פון זיינע העלדן, וואָס זענען געווען פול מיט קוואַליקן לעבנס-זאַפט, אָבער אין אים וויינט דאָס האַרץ אויפן גרויסן חורבן. דאָס טראַגישסטע קאַפיטל אין בוך, דאָס לעצטע, האָט ווי אַ מאַטאָ די שורה פון אַן אַלט פּאָלקסליד: „מיר, די בעסאַראַבער, די קאַטאַוועס-טרייבער“. אָבער ווען דו ליענסט איבער דאָס דאָזיקע קאַפיטל (און פאַר מיר איז דאָס בוך ניט קיין בוך „דערציילונגען“, ווי עס זאָגט זיך אויפן שער-בלאַט, נייערט קאַפיטלעך פון אַ ברייט-קאַנוועדיקער פּערזענלעכער און שבט-ביאַגראַפיע), זעסטו ווי ווייט עס איז דאָ אַלץ פון קאַטאַוועס, און ווי טויט-ערנסט עס זענען געווען די נסיונות, וואָס מענטשן האָבן געמוזט אויסשטיין, פּדי אַ ביסעלע שפּעטער צוצוקומען צום אומפאַרמיידלעכן אויס.

דער דור ייִדישע פּען-מענטשן, צו וועלכע עס געהער יאַנקל יאַקיר, האָט איינגעטלעך ביז היינט נאָך ניט באַוועזן צו „קומען צום וואַרט“ אויף אַ פּרייען אופן. ער האָט דאָס ניט געקאַנט טאָן אין דעם קעניגרייכישן רומעניע פון צווישן די צוויי וועלט-מלחמות און, פאַרשטייט זיך, אַז אויך ניט נאָך דער צווייטער וועלט-מלחמה אַלס בירגער פון ראַטנפאַרבאַנד, וווּ דער פּוסק אחרון אויף ייִדישער ליטעראַטור איז דער קאַזיאַנער רעדאַקטאָר פון איינציקן זשורנאַל אויף ייִדיש. פּונקט ווי עליע שעכטמאַן האָט געקאַנט פאַרענדיקן זיין ראַמאַן „ערב“ ערשט אין מדינת ישׂראל, אַזוי קאַנען אויך בעסאַראַבער ייִדישע שרייבערס און פּאַעטן זיך „אַראַפּשרייבן פון האַרצן“ ערשט איצט אין ירושלים, תּל-אַביב אָדער נתניה.

געבענטשט זאָלן זיין די טעג, ווען עס זענען פון ראַטנפאַרבאַנד אַרויס-געפאַרן די שרייבערס און פּאַעטן, וואָס געפינען זיך היינט אין מדינת ישׂראל און קענען שרייבן און אַרויסגעבן זייערע ווערק, און פון יאַנקל יאַקירן איז נאָך דאָ אַ סך צו דערוואַרטן. דאָס איז זיין „ערשטלינג“ אין בוכפאַרעם. זיינע ליענערס ווינטשן אים, און, ווי עגאַסטן — זיך אַליין, אַז די יאַרן פאַר-שטומטקייט זאָלן איצט קאַמפּענסירט ווערן מיט אויסדרוק, אַזוי ווי ער פילט און מאַכט פילן, מיט זיינע דברים היוצאים מן הלב.

אויסצוג פון אַ בריוו

טייערער יאַנקל!

באַקומען דיין בוך און עס איינגעשלונגען אין איין אָטעם. און וואָס זאָל איך דיר זאָגן? — גאַלד מיט זילבער! אַ לשון! אַ סטיל! און אייגנאַרטיק ביז גאַר.

איך ווייס נישט מיט וועמען איך וואָלט דיך געקענט פאַרגלייכן אין דער ייִדישער ליטעראַטור, סידן מיט איציק קיפניסן, דיר צו לענגערע יאָר. אַ די געזונטע, קאַרנדיקע בעסאַראַבער שפּראַך; דער פּראָסטאַצקער, צע־כראַסטעטער וואָלעכישער ייִדיש מיט דער געשמאַקער, שאַרפּער רררייש, וואָס צעגייט זיך אין אַלע אברים און שמעקט מיט אַלע ריחות פון די בעסאַ־ראַבער פאַרנאַכטן פּרילינגס־צייט, ווען נאָך אַ לאַנגן הייסן טאָג, שוויצן זיי — דייע רענדאַרעס — אויף די גאַניקעס, ביי די בייכיקע סאַמאַוואַרן...

וואָס פאַר אַ בענקשאַפט כאַפט אַרום, ליענענדיק דיין בוך, נאָך יענע שטעטלעך, נאָך יענע ייִדן און נאָך יענע צייטן וואָס וועלן זיך שוין מער נישט אומקערן... געבליבן איז נאָר דיין ווונדערלעכע שפּראַך ווי אַ דענקמאַל נאָך יענע יאָרן וואָס זענען בלוט־אייגן און נאָענט. לאַנג לעבן זאָלסטו פאַר דעם אויסערגעוויינלעכן נחת־רוח וואָס דיין בוך האָט מיר פאַרשאַפט.

תל־אביב, 20.2.1977

צו די שלושים נאָך יאַנקל יאַקיר ז"ל

אין טאָג פון די שלושים פון דעם שרייבער יאַנקל יאַקיר, דעם 27סטן פעברואַר 1980, זענען זיך צוזאַמענגעקומען די שרייבער און פריינד פונעם נפטר, ביים פרישן קבר אויפן בית-עלמין אין נתניה, כדי זיך מתיחד זיין מיט זיין אַנדענק.

אין אַוונט איז אין זאָל „אוהל סם“ אין נתניה, פאַרגעקומען אַ טרויער-פאַרזאַמלונג געווידמעט זיין אַנדענק, אויף וועלכער ס'האַבן גערעדט: אברהם יהל, ר. קליגלער (ראש העיר), די שרייבער מאַטל סאַקציער, יאַסל לערנער, מאיר חרץ, דער זון פונעם נפטר שלום יאַקיר און יצחק קאַרן, וועלכער האָט געשלאָסן די טרויער-פאַרזאַמלונג.

*

מאַטל סאַקציער

אויף די שפּאַלטן פון די ליטעראַריש-געזעלשאַפטלעכע טריבונעס פון רומעניע האָט דער נאַמען פון יאַנקל יאַקיר זיך באַוויזן אין אַנהייב פון די דרייסיקער יאָרן. ער האָט דעביוטירט מיט פובליציסטישע און ליטעראַטור-קריטישע אַרטיקלען, אין וועלכע ער האָט רעאַגירט מיט אַ פאַלעמיש-פאַר-שפיצטער פעדער אויף די פאַרשיידענע סאַציאַלע און קולטור-דערשיינונגען. ס'איז אין זיינע אַרטיקלען געווען יוגנטלעכע האַפערדיקייט און אויך תמי-מותדיקער גלויבן, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף אַן אמת, וועלכן די אַקטאַ-בער-ווינטן האָבן אַריבערגעווייעט איבערן דניעסטער און ער האָט פאַר-טשאַדעט די מוחות פון אַ סך יונגע מענטשן. יאַקיר איז געוואָרן דעמאָלט דער וואַרטזאַגער און מליץ פון דער שרייבנדיקער אַנהייבער-גרופע.

קען זיין אז דאָס האָט באַשטימט זיין אַמפּלואַ אויך אויף שפּעטער, אויף לאַנג, ווען מיר האָבן געמיינט אז עס וועט זיך טאַקע אויסצייטיקן אַ ליטע-ראַטור-קריטיקער. אַבער שוין דעמאָלט האָט מען געפילט אז אים איז שווער

צו פארבלייבן אין די ראמען פון דעם זשאנער. אין יעדער שורה זיינער האט מען אנגעטאפט דעם בעלעטריסטישן אדער, די תאוה פונעם דערציילער; אפילו אין זיין מינדסטער נאטיץ האט זיך געווארפן אין די אויגן זיין נטיה צו שיינשרייבעריי, האט זיך געהערט זיין בלשנות.

ער האט ליב געהאט דערציילן מעשיות, אויסקלעפן שפילעוודיק גע- שטאלטן, סקיצירן פארטרעטן פון באקאנטע, אויפסיליען עפיוזאדן פון זיין אייגענער ביאגראפיע, פון דער אלטער היים, פון טאטן דעם ספלאועס- טרייבער אויפן פרוט, פון דער מאמען דער שמ"ר-לייענערין. מעשיות וועגן שכנים וואס האבן אפט מאל געקלונגען גוזמאדיק און אפילו אנעקדאטיש, נאך זיי זענען אין תוך געווען אמתדיק אין יענער צייט האבן איך תמיד חושד געווען אז די אימפראוויזירטע, מינדלעכע מעשיות זיינען אן איבונג, א "טשערנאוויק", אן אנווורף, הייסט עס, וואס וועט שפעטער קריגן א לי- טערארישן תיקון. איך האבן אויך געוואוסט אז אין זיי איז פאראן א היפשע דאזע המצאות, עלעמענטן פון פאנטאזיע. כאטש די סוזשעטן און קאליוזיעס זענען רעאלע.

יאקיר האט ליב געהאט דאס גוזמאדיקע, דאס איבערגעטריבענע, אויס- געטראכטע און מיט הומאָר באהויכטע. ער האט ליב געהאט צוצופונן די ווירקלעכקייט, אנלייגן שמינק אויף אירע באקן, צושרייבן מעלות זיינע פערסאנאזשן. פארשענערנדיק זיי. און דעם דאזיקן "אטרינע" שטיק האט מען דערקענט אויך אין זיינע עסייען, און אין פארטרעטן פון שרייבערס, אין וועלכע ער האט אויסגעמישט דאס דאקומענטאר-אמתדיקע מיט אויס- געטראכט-גוזמאדיקן.

אין בעסאראביע איז ער געווען דער פאפולערסטער צווישן זיינע חברים. נאך איידער ער איז באקאנט געוואָרן ווי א שרייבער, איז ער אויסגעפאָרן דעם קאנט ווי א לעקטאָר, א פרייוויליקער יידיש-שטאָפעט, און פון שטעטל צו שטעטל געטראָגן דעם פאָקל פון דער יידיש-שאַפונג מיט יונגער פאָר- ליבטקייט און ענטוואָזם. אומעטום זיך באַגעגנט מיט פאָלקסמענטשן און פיקסירט אין זיפּרון זייער שטייגער, זייערע פאָסטעמקעס, זייער אופן הדיבור. און מערקווערדיק: כאַטש ער האַט ווי קיינער פון זיינע חברים געקענט די פראַבלעמען פון דער שארית הפליטה נאָך דער צווייטער וועלט-מלחמה, האַט י. יאָקיר געשריבן נישט וועגן דעם היינטייטיקייט. נאָך דערציילונגען

וואָס זענען רעטראַספעקציע, אַפילו גאַר ווייטע, געזעענע דורך די אויגן פון די עלטערן, איבערגעבראַכענע דורך דער פּריזמע פון זיכרון. אפשר האָט ער מורא געהאַט געשטרויכלט צו ווערן, ווען ער וועט זיך צורירן צו דער היינטייטיקייט. אין דער אַמאָליקער סביבה האָט ער זיך געפילט בעסער, היימלעכער, ער האָט ליב געהאַט זיינע פּראַסטאַצקע פאַרשויןען, די האַרע-פאַשנע, אַפטימיסטישע, לעבנסוויליקע און ער האָט געסמאַקעוועט זייער מענה-לשון. איז דאָך זיין סטיל אַנגעפיקעוועט מיט עלעמענטן און אינאַ-נאַציעס פונעם פּאַלקס-דיבור, אַנגעזאַפט מיט לאַקאַליזמען און אַרכאַזמען, וואָס, אויסגענוצטע מיט קענטעניש, מיט טאַקט און מאַס, מאַכן זיי אימפע-טיקער ריזלען דאָס וואַרעמע בלוט פון דער פּאַלקספּראַך.

אין דער צייט פונעם יחיד-קולט האָט ער נישט אויסגעמיטן דעם וועג פון יסורים אויף דעם „אַרכיפּעלאַג-גולאַג“. פאַר אַלע סאַוועטישע יאַרן נישט זוכה געווען צו זען זיינע מעשיות צונויפגענומען צווישן טאַוולען, ווי דאָס האָבן נישט זוכה געווען אַ סך אַנדערע יידישע שרייבערס, צוליב דער ספּעציפּישקייט פון זייער טעמאַטיק און דער אויסדריקלעכער יידישער גייסטיקייט פון זייערע שאַפונגען. ערשט דאָ אין ישראל איז דערשינען (אַרויסגעגעבן פון קאַמיטעט פאַר יידיש און יידישער קולטור) זיין בוך „אַ שליטן מיט ישובניקעס“, וואָס איז אַפּגעשאַצט געוואָרן פון די ליינערס און פון די ליטעראַטור-מומחים, אַ דאַנק די דערציילערישע און סטיליסטישע מעלות פון זיין שרייבן. דערפאַר איז אים אויך צוגעטיילט געוואָרן די בכבוד דיקע פרעמיע אויפן נאַמען פון יעקב פיכמאַן.

פאַר די עטלעכע יאָר, זינט ער איז עולה געווען, האָט ער געדרוקט עסייען, דערציילונגען אין אַלע צייטשריפטן אין לאַנד און אין אויסלאַנד, געהאַלטן פאַרטראַגן. מיט דער זעלבער אומדערמידלעכקייט פון אַמאַל און דאָס איז דאָס ווערטיקע מיט וואָס ער האָט פאַרצייכנט זיין וועג. און דערפאַר איז זיין פּריציטיק אַוועקגיין פון דער וועלט פאַר זיינע חברים שרייבערס אַ שווערע אבידה.

יאָסל לערנער

יאָנקל יאָקיר האָט דעביוטירט אין 1930 אין די „טשערנאָוויצער בלע-טער“ מיט פובליציסטישע אַרטיקלען און גאַר שנעל האָט זיין נאָמען זיך אָנגעהויבן באַווייזן אין פאַרשיידענע ייִדישע רומענישע צייטשריפטן אין לאַנד און אויך אין אויסלאַנד.

פיקאַנט און סימפּטאָמאַטיש איז געווען דאָס זשורנאַלעכל „אַנזאַג“, וואָס ער האָט מיט נאָך צוויי גימנאַזיסטן, הערץ ריווקין, וועלכער איז אומ-געקומען אין 1951 אין קאָזאַכישן לאַגער עקיבאַסטוס, און הערש לייב קאַזשבער — (געשטאַרבן פון הונגער אין 1941 אין סאַמאַרקאַנד), אַרויס-געגעבן אין — 1931 אין קעשענעוו. דאָס איז טאַקע געווען אַ פרישער אָנזאַג פון אַ יונגער שרייבער-גרופע אין רומעניע. אַרום דעם זשורנאַלעכל האָבן זיך פאַרזאַמלט אַן אַנדערע האַלבן צענדליק אָנפאַנגער, פון וועלכע אַ קליינער טייל האָט איבערגעלעבט די מלחמה, די סאָוועטישע לאַגערן, און האָבן די פענען ניט אַרויסגעלאָזט פון די הענט.

יאָנקל יאָקיר, וואָס האָט אין דער שרייבער-גרופע פאַרנומען אַ בכבודיק אַרט, איז געווען דער אַקטיווסטער, און געוואָרן דער וואַרטזאָגער פון דער גרופע און זייער פראָפאַגאַנדיסט. ער האָט געשריבן קריטישע אַרטיקלען, עסייען וועגן ליטעראַטור, האָט שוין אין זיין פרייען עלטער זיך אָנגענומען מיט ערנסטן, ליטעראַרישן וויסן, און אַ סך געשריבן אויף קולטור-געזעל-שאַפטלעכע טעמעס. ער האָט פאַרמאַגט אַ פלינקע פעדער, הומאַר, אַ פיינע פאַלקסטימלעכע שפראַך, און האָט געצויגן אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט סיי מיט זיין שרייבערישן אופן סיי מיט זיין קעמפּערישן טעמפּעראַמענט. אין זיין בוך „רומעניע“ שרייבט שלמה ביקל וועגן יאָקירן אַזוי ווי ער האָט אים געקענט ביז דער צווייטער וועלט-מלחמה :

„ער האָט נאָך קיין בוך ניט פאַרמאַגט, אָבער ער האָט זיך אין די לעצטע עלטעכע יאָר ערב דער צווייטער וועלט-מלחמה עטאַבלירט אין די ייִדיש-רומענישע צייטשריפטן ווי דער קריטישער אונטערפירער פון „יונג-רומע-ניע“. געבוירן אין 1909 אין דעם בעסאַראַבער שטעטל פערליץ און אויס-געזען האָט ער מיט זיין בלאַנדער טשופּרע און מיט זיין שלאַנקער געשטאַלט ווי אַ רוס. נישט געווען אין זיין פנים עפעס וואָס זאָל „פאַראַטן“ זיין ייִדיש-

קייט. אבער תנועות און העוויות האָט יאָקיר געהאַט ביים רעדן, ביים גיין פון אַ ישיבה-בכור".

אין 1941, באַלד נאָך דער „באַפרייונג“ פון בעסאַראַביע, איז יאָקיר, ווי אַלע בעסאַראַבער-גבעוירענע שרייבער געקומען אַהיים, זיך באַזעצט אין קעשענעוו, געוואָרן דער קאַרעספּאַנדענט פון מאַסקווער „אייניקייט“. ער האָט נאָך דער מלחמה דורכגעקערענקט די בהדרגהדיקע ליקווידאַציע פון דער ייִדישער קולטור וואָס די סאָוועטנמאַכט האָט דורכגעפירט מיט אַן אייזערנער האַנט, ביז דעם טראַגישן הויכפונקט פון די אַרעסטן. אין 1949 ווערט ער צוזאַמען מיט זיינע חברים „פאַרשווערער“ קעגן דער ראַטנמאַכט, באַשולדיקט אין נאַציאָנאַליזם, קאָסמאָפּאָליטיזם און אַנדערע עבודה זרות, און ער קומט אַפּ גאַנצע זעקס יאָר אין די הרי חושך פון דער ווייטער קאָלימאַ.

ווען דער „געניאַלער פּאָטער פון די פעלקער“ האָט צוגעמאַכט די אויגן, קערט ער זיך אום אַ רעהאַביליטירער קיין קעשענעוו. אויסגעטשוכעט פון די קאָלימער וויסטע, טעג און נעכט, נעמט ער זיך ווידער מיט גרויסן פלייס צו דער פעדער. ער אַרבעט מיט אין די מאַלדאָווישע פּאָלקאַריסטישע אויס-גאַבעס און שפּעטער, ווען סע הייבט אַן דערשיינען „סאָוועטיש היימלאַנד“, פאַרענטלעכט ער אין דעם איינציקן ייִדישן זשורנאַל אין סאָוועטנלאַנד, עסייען און דערציילונגען.

אין 1972 איז ער עולה קיין ישראל. דאָ טרעפן מיר יאָקיר אַ האַפּער-דיקן ווידער און טעטיקן. זיינע אַרבעטן, דער עיקר עסייִסטישע, פאַרעפנטלעכט ער אין אַלע צייטונגען און זשורנאַלן. אין 1974 דערשיינט מיט דער הילף פון קאָמיטעט פאַר ייִדישער קולטור זיין בוך דערציילונגען א.נ. „אַ שליטן מיט ישובניקעס“. ער זעצט איבער פון רוסיש און גיט אַרויס אַ בוך דערציילונגען פון זיין טאַלענטירטער, פרי פון דער וועלט אַוועק-געגאַנגענער טאַכטער בלימעלע יאָקיר ע"ה, „די ווייסע ציג מיטן זיל-בערנעם גלעקעלע“. עס פאַרפאַלגט אים דער אַמאַל און די חרובע היים, און זיין בוך דערציילונגען איז טאַקע אַ דענקמאַל דער בעסאַראַבער היים מיט די האַרציקע, פשוטע האַרעפאַשנע ייִדן, מיט זייער חנוודיקן בעסאַראַבער טאַטע־מאַמע־לשון, מיט זייערע פּאָלקסווערטלעך. אין די אַלע מעשיות ווערט ווייניקער דערציילט און מער געשילדערט דער בעסאַראַבער שטייגער און פייסאַזש מיט די ערלעכע און האַרציקע ייִדן — יענע מיט יצר־הרע

אָנגעפולטע חי וקומס, מיט זייער זאפטיקן בעסאָראַבער לשון וואָס שפרודלט מיט חכמה.

אַ טייל פון די קריטיקערס און רעצענזענטן וואָס האָבן געשריבן וועגן יאַקירס בוך זייער פּאָזיטיוו, האָבן אים געקרוינט פאַר דעם באַזינגער און באַמאַלער פון דעם קאַנט, פון די אַלע טיפן און געשטאַלטן פון אַט דעם בעסאָראַבער שבט. זיי האָבן אַבער אין דער זעלבער צייט אָנגעוויזן אויך אויף די איבערגעטריבענע קלוגע רייד, חכמות און גלייכווערטלעך מיט וועלכע יאַקיר האָט באַשאַנקען זיינע רענדאַרעס.

צי האָבן זיי ווירקלעך טאַקע אַזוי געדענקט און גערעדט אַט די בעסאַ-ראַבער פּראָסטאַקעס? זענען זיי אויף אַן אמתן טאַקע אַזוי געווען און אויס-געזען ווי יאַנקל יאַקיר האָט זיי באַשריבן און באַמאַלט מיט זיין געבענטש-טער פּעדער „אַט די בעלי-עגלות, רענדאַרעס און ברינגאַרעס“?

אין מאַקסיס גאַרקיס „פאַרצייכענונגען“ וועגן לעוו טאַלסטאַי איז פאַראַן אַזאַ עפיואַד: — „איך האָב אים געלייענט די דערציילונג „דער אַקס“. ער האָט זייער געלאַכט און געלויבט דערפאַר וואָס איך קען די „פאַקוסן פון שפּראַך“ — נאָר איר באַנוצט זיך מיט די ווערטער נישט געשיקט, — האָט טאַלסטאַי געזאָגט. אַלע פּויערים ריידן ביי אייך זייער קלוג. אין לעבן רעדן זיי נאַריש, אָן טעם. — ביי אייך איז אַלץ אַזוי געטאַקט. אין יעדער דערציילונג עפעס אַ גאַנצע וועלט מיט חכמים און אַלע ריידן מיט אַפּאַ-ריזמען — — —

טאַלסטאַי האָט אַ שמיכל געטאַן און פאַרגעזעצט:

„נאָר זעט אויס איר האָט זיי אַט די פּויערים אייערע זייער ליב און

דעריבער ריידן זיי אַלע שטענדיק מיט אייער שפּראַך“...

יא. זעט אויס אַז יאַנקל יאַקיר האָט זיינע בעסאָראַבער עמד-יידן זייער

ליב געהאַט און דעריבער ריידן זיי ביי אים אַלע און שטענדיק מיט זיין שפּראַך, מיט זיינע קלוגע רייד, די אָנגעזאַפטע מיט גלייכווערטלעך און אַפּאַריזמען.

אַט דאָס איז געווען מיין באַגריסונג פאַר יאַנקל יאַקיר אין נאַמען פון יידישן שרייבער פאַראיין צו דער 15טער פאַרטיילונג פון יעקב פּיכמאַן פּרעמיעס פאַרן יאָר תשל"ח אין בית יהודי בעסאָראַביע, און וועלכע איך חזר איבער מיט טרויער און באַדויער.

באקאנט האב איך זיך מיט יאנקל יאקירן אין די אנהייב דרייסיקער יארן, ווען ער איז געקומען צו אונדז קיין מארקולעשט מיט א ליטערארישער לעקציע, זיך ארומגערינגלט מיט דער יוגנט פון שטעטל, וועלכע האט ארויפ־געקוקט צום שרייבער און מיטערעדאקטאר פון קעשענעווער „אנאג" נומער איינס, וואס איז שטארק פארשפרייט געווארן צווישן די ברייטע מאסן יידיש לייענער אין דעמאלטיקן רומעניע, באזונדערס אין בעסאראביע. קיין נומער צוויי איז נישט ארויס. שפעטער איז דער יונגער יאקיר ארויס אין די „טשערנאוויצער בלעטער" מיטן מאגניפעסט „מיר יונגע", מיטן מאגניפעסט פון דער גרופע יונגע יידישע שרייבער „יונג־רומעניע".

איך ווייס נישט גענוי, ווען יאקירס פען האט געמאכט דעם ערשטן טראַט אויף פאפיר, איך ווייס אָבער, אַז אַלע יאָרן, וואָס איך האָב אים געקענט, האָט ער „געליטן" פון אַ מין שרייבערישער אַנצינדונג אַ מין דלקת פתיבה, אויב מע קען אַזוי זיך אויסדריקן, וועלכע האָט נישט אויפ־געהערט אין אים צו טלען. מיט ליטעראַטור האָט ער געאַטעמט ביי טאָג. ליטעראַטור האָט ער געהלומט אין שלאָף ביי נאַכט. די ליבע צו זיין פרוי — ליטעראַטור. די ליבשאַפט צו די קינדער — ליטעראַטור. זיין שיחת חולין — ליטעראַטור. אין מיינע שמועסן מיט אים בין איך קיין מאָל צום וואָרט נישט געקומען און איך האָב אים געלאָזט רעדן און זיך אויסרעדן, דערציילן און זיך אויסדערציילן. לייענען פלעגט ער אַלץ, וואָס איז אים צו די הענט געקומען און וואָס ס'איז אים צו די הענט נישט געקומען, איז ער געווען דער גרעסטער מומחה עס צו קריגן פאַר יעדער פרייז, ווי די נאַרקאָטיקער ביים קריגן סם. ער איז געווען פון די ווייניקע אויך צווישן שרייבער, וועלכע האָבן אַזוי פיל אַריינגעלייענט און אַריינגעזאַפט אין זיך. אין די יאָרן, ווען ער איז אָפגעקומען אַ שטראָף אין אַ סאָוועטישן לאַגער און, נישט האָבנדיק קיין יידישע ביכער צום לייענען, האָט ער אַלץ, וואָס ער האָט געהאַט ביז דעמאָלט געלייענט, נאָך אַ מאָל איבערגעלייענט.. לויטן זיכרון.

אין לעבן האָבן אַלע מענטשן, וועלכע האָבן אים אַרומגערינגלט, געהאַט ביי אים נעמען פון דער יידישער ליטעראַטור — דער איז אַ באַנציע שוויג און יענער איז אַ מנחם־מענדל. דער איז אַ סטעמפעניו צי אַ יאָסעלע סאַלאָווי

און די און די איז בערגעלסאָנס מירעלע. דער איז אַ מין טביה דער מילכיקער
און די איז אַ גאַלדע-סערדצע, אַ שרה בת טובים א.א.וו.

מיר זענען אַ מאָל געשטאַנען אין קעשענעוו אויף אַ זייטיק געסל, איז
אונדז פאַרבייגעגאַנגען אַ פויעריש פאַר פאַלק. דער פויער, אַ ביסל אויס-
געטרונקען — האָט געדראָט מיטן פויסט דעם ווייב זיינעם, וואָס איז אים
נאַכגעגאַנגען מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ פון אַ שולדיקער. וואָרט, האָט ער
געזאָגט, וועסט שוין ביי מיר כאַפּן אין דער היים. יאַקיר האָט אַ שמייכל
געטאָן און מיר איינגערוימט: זי וועט שוין כאַפּן פעטש מיט אַ נאַציאָנאַלן
קאַלאָריט.

ידיש-לשון האָט ער ליב געהאַט מיט אַן איבערגעטריבענער ליבשאַפט.
באַזונדערס זיין בעסאַראַבער דיאַלעקט, וואָס ער, פון זיין זייט, האָט צוגע-
וירצט און צוגעפעפערט, זיך קיין מאָל נישט געהיט מיט אַן איבעריק וואָרט.
ווי קאַנען ווערטער זיין איבעריק בפרט בעסאַראַבער יידישע ווערטער?
צי האָט איר שוין געזען אַ קרוין מיט איבעריקע דימענטן און בריליאַנטן?
אַזעלכע זענען פאַר אים געווען אַלע יידישע ווערטער. דער אינהאַלט, דער
סיפור המעשה, איז ביי אים געשטאַנען אויפן צווייטן אָרט. ער האָט ניט
מקפיד געווען אויף דער וואַרהאַפטיקייט פון דערציילטן. נישט איין מאָל
פלעגט ער צוקלעפּן אַ חן-פינטעלע גראַד דעם, וואָס האָט עס נישט פאַרדינט,
און די פּונוה איז געווען נישט אַזוי יענעם צו באַשיינען ווי דאָס פינטעלע
צו ראַטעווען, סע זאָל זיך, חלילה, נישט אַרומוואַלגען אַ יידיש חן-פינטעלע.
איך ווייס נישט וויפל גוטע טעג ער האָט געהאַט פאַר זיינע 71 יאָר
לעבן... איך ווייס נישט אויף וועלכן אָרט, אין וועלכער ריי מע וועט אַוועק-
שמעלן זיין שטול אין דער יידישער ליטעראַטור, אָבער איך ווייס אויף געוויס,
אַז אַ שטול האָט ער און אַז די שטול איז איצט געבליבן לידיק און אַז ער
וועט פעלן סיי די, וועלכע זענען געווען מיט אים פון דער ווייטנס און אַוודאי
די, וועלכע זענען געווען מיט אים נאַענט. שטאַרק-שטאַרק פעלן.

...ס'איז פאר מיר געווען א רעטעניש: אט דער אידעיש איבערגע-
געבענער יאנקל יאקיר איז אין 1949 יאר פארכאפט געווארן פון די קאמו-
ניסטן און פארשיקט אויף צען יאר. אויפן 7טן יאר, אז ער איז צוריקגעקומען
קיין קעשענעוו, האט מיר געקלונגען יעקב פיכמאן: — יצחק, ס'איז מיר
אנגעקומען א בריוו פון יאנקל יאקיר — א נס מן השמים, ער איז ביי מיר
שוין געווען פארשריבן צווישן די פארפאלענע.

איך קום אריין, אנהויב דיזנוגף האט ער געווינט, ס'האט נאך געלעבט
בת-שבע, זיין פרוי, ארויסגענומען א פאסט קארטל, אויף איין זייט דער
אדרעס: פיסאטעליו יעקבו פיכמאנו, אבער דער בריוו איז געווענדט צו מיר,
געשריבן מיט אזעלכע דרייווע אותיאלעך, און שרייבט נישט מער און נישט
ווייניקער: „מיסטאמע דערמאנסטו זיך ווען מיר זיינען צוזאמען געווען. דו
ווייסט, איך בענק שטארק נאך דער מומע קרן קימת, ס'איז מיר שווער די
לופט, מ'דארף בייטן די לופט“. און א גאנץ אינטערעסאנטע באשרייבונג,
נאך מיט זיין הומאר און אויסדרוק האט געקענט קומען אזא זאך. איך קארטל,
ס'צווייטע קארטל. פיכמאן איז געווען באצויבערט און זאגט צו מיר: „שמע
יצחק, יש בו סימנים של בעל תשובה“.

אין יארן ארום, 30 יאר נאך די קארטלען, האב איך אים, אויף דער
טריבונע, שטילערהייט געזאגט: דו ווייסט, יאנקל, אז דיין שרייבן צו יעקב
פיכמאן אין זיינער צייט, האט בארעכטיקט דיין באקומען היינט דעם פּרס.
איך מיין אז מ'האט נאך נישט געשריבן וועגן דעם פלאץ וואס יאנקל
יאקיר פארנעמט אין דער ליטעראטור. ער איז אן אינטערעסאנטע פערזענ-
לעכקייט, ער האט עפעס צוגעגעבן דער משפחה פון די יידישע שרייבער.
ווען יאנקל יאקיר האט ארויסגעגעבן זיין בוך „א שליטן מיט ישוב-
ניקעס“ האבן ווייט, ווייט נישט קיין בעסאראבער, קאריפיען פון די שרייבער
און דיכטער, צווישן זיי סוצקעווער, געזאגט — יצחק האסט געטאן א געוואל-
דיקן ביטראג פאר דער ליטעראטור מיט זיינע אויסגעצייכנטע, אייגנ-
הארטיקע, עכט-בעסאראבער דערציילונגען. דאס איז די געוואלדיקסטע
אויטענטישסטע מצבה דעם בעסאראבער ייִדנטום.

ווייניק זענען פאראן בענדער ווי ס'זאל זיך אזוי מאניפעסטירן פאלקס-

טימלעך אָט דער אייגנארטיקער שבט. און דער „שליטן מיט ישובניקעס“ וועט נאָך זיין אַ טעמע. בעסאַראַבער יידן, גלייך מיט אַנדערע שרייבער, וועלן אים נאָך כאַראַקטעריזירן און אַפּשעצן אין זיין אייגנארטיקייט אַלס שרייבער און מענטש.

איך וויל אייך זאָגן אויפריכטיק און אויך זיין פרוי און זיין זון: טראַץ דעם וואָס איך בין זייער אַ פאַרנומענער, אָבער ער איז מיר געווען איינגעבאַקן, ער איז מיר געווען נאָענט. יאָנקל יאַקיר האָט געהאַט אַ גרויסע מעלה, ער האָט נישט געבלאַזן פון זיך, געווען זייער אַ פאַלקסטימלעכער. ער איז געווען דער סאַמע כאַראַקטעריסטישער טיפּ וועלכן איך האָב באַ-געגנט פאַר די לעצטע יאָרן פון בעסאַראַבער פּראָזאַיקער.

אָט דאָ אין דעם זאַל, זאָגט מען, אַז ביז דרייסיק טעג, גייען אַרויס די מתים פון קבר און קומען הערן וואָס מ'זאָגט וועגן זיי. אַזוי זאָגט די לעגענדע.

אין איינעם פון די ווינקלען פון דעם זאַל „אהל-שם“, שטייט מיסטאַמע יאָנקל יאַקיר, און שמייכלט צו קורנען. ער פלעגט שטענדיק פאַרמאַגן אַ גוטן הומאָר, און טראַכט זיך: איר מיינט אַז איך דאַרף האָבן אייערע קאַמפּלי-מענטן? איר מיינט אַז דאָס איז מיין הויפט-פּראָגע? פאַרשטייט מיך בעסער — איך בין נישט נאָר געווען אַ וויצלער אָדער אַ שרייבער, כ'בין געווען אַ טרייער זון פון מיין פאַלק און האָב עס געוואָלט פאַראייביקן.

אָט מיט דעם געפיל, באַגלייט איך אים יעדעס מאָל ווען איך טראַכט וועגן יאָנקל יאַקיר, און איך וויל בייטראַגן אַז זיין נאַמען זאָל בלייבן אין אַזאַ געשטאַלט ווי ער אַליין איז געווען.

א פ ש י ד

דער זון אונדזערער האָט געעפנט דאָס בוך מיט זיין „קדיש“, איך וועל דאָס פאַרמאַכן, מיט מיין סך-הכל.

יאָ! מ'דערציילט אַז שלום אַש, ביי אַ פייערלעכן קבלת-פנים וואָס מ'האַט אים אַ מאָל געמאַכט, האָט געזאָגט: אויב אַ ייִדישן שרייבער קומט איין באַנקעט, קומט זיין פרוי דריי באַנקעטן: ערשטנס, ווייל זי איז אַ פרוי פון אַ שרייבער, צווייטנס — ווייל זי איז אַ פרוי פון אַ ייִדישן שרייבער, און דריטנס — געדענק איך שוין נישט פאַר וואָס?

איז טראַכט איך, וואָס האָט שלום אַשס פרוי איבערגעלעבט אין פאַר-גלייך מיט אונדז, די פרויען פון די ייִדישע שרייבער פון סאַוועט-רוסלאַנד? זיי, די מענער, האָבן אַדורך געמאַכט דעם גהינום אין די לאַגערן. מיר, די פרויען — אין דער היים...

טראַץ דעם אַלעמען, האָב איך דאָס שוין אַ מאָל געזאָגט און חזר דאָס איצט איבער, אַז ווען איך ווער נאָך אַ מאָל געבוירן און דאַרף אָנהייבן פון דעם „אָנהויב“, וואַלט איך, מיסתמא, ווידער אויסגעקליבן אַ ייִדישן שרייבער און בפירוש געזוכט נאָר אים — יאַנקל יאַקיר!

זעקס און פערציק יאָר זענען מיר געגאַן „אין שפּאַן“. מיר זיינען געווען ווען פאַרשידן און ווען — גלייך איין מאַמע האָט אונדז געהאַט.

אַזוי פיל יאָרן האָב איך געערט דעם „געבענטשט זאָלן זיין דיינע הענט“ אָנהייבנדיק מיט די אַלטמאָדישע, פרייטיקדיקע פלעצלעך, וואָס האָבן פאַר-שמעקט מיט דעם היימישן ריח פון אַמאָליקן שבת... ביז צו יעדן מאָנוסקריפט זיינעם, וואָס איך פלעג שטענדיק איבערשרייבן און אים אונטערטראַגן פייערלעך פדי זיך „אויסצושטעלן“ ווי שוין און ריין ער איז, און טאַקע תיכף באַקומען דעם שכר — „געבענטשט זאָלן זיין דיינע הענט“. איך פלעג מאַכן דעם טראַדיציאָנעלן רעוועראַנס און ער פלעגט שטענדיק ווונטשן — „נאָך אַ סך יאָרן, רבונג של עולם“...

שווער און פיסנע זענען געוואָרן די טעג אָן דעם זאָג זיינעם!...
וועל איך איצט ענדיקן מיט זיינע ווערטער: געבענטשט זאל זיין דער
טאָג און דער גורל, וואָס האָט אונדז אַזוי גוט צונויפגעפאַרט...
און דאָ מוז איך דערמאָנען דעם זאָג פון אונדזער טאָכטער — בלימאַלע
יאַקיר — אין איינעם פון אירע לעצטע טעג, אין שפיטאַל, ווען זי האָט
געעפנט די אויגן און אונדז דערזען ביידע זיצן אַנטקעגן איר בעט: — „אוי,
האַב איך מיר אויסגעקליבן אַ גוט פאַרעלע“...
זאל זיי גרינג זיין די ערד. דער טאָכטער דאַרט, אין קעשענעוו, און
דעם טאַטן דאָ, אין נתניה.
זאל דער נאָמען — בלימעאַלע יאַקיר ז"ל — דערמאָנט ווערן אין איר
טאַטנס בוך, וואָס דערשיינט כמעט צו איר צענטן יאַרצייט.

מאַניע יאַקיר

אינהאלט

ש לום יא קיר — א קדיש נאך מיין טאטן 7

געשיכטעס

15	. . . . .	דעם זידנס ברונעם
26	. . . . .	די אווערטורע
33	. . . . .	נקמקע
39	. . . . .	דאָס יתומהלע
43	. . . . .	אויף קבר־שטעטל
46	. . . . .	א בעסאַראַבער אויף אַ... רפואה
52	. . . . .	א פאַרצייטיקע געשיכטע
55	. . . . .	א פאַלקסליד — א מחיהדיקס
59	. . . . .	מרים בת צבי

דריי לידער

64	. . . . .	ס'איז אַ פּראָסט, ס'איז אַ מחיה
65	. . . . .	אַ ווינט אַן איינזאַמער אין פעלד
66	. . . . .	און אַז איך וועל קומען אַהיים

פאַרטערעטן

71	. . . . .	דער לעצטער בעסאַראַבער גאון
79	. . . . .	אַ יאַרצייט־ליכטל פאַר סאַלאַמאַן שור
85	. . . . .	דער אַפּאַקאַליפּטישער שרייבער בנימין טוטשינסקי
92	. . . . .	ירמיהו דרוקער
110	. . . . .	הערץ ריווקין־הייסנער ז"ל

119	.	.	.	.	.	.	הערש-לייב קאזשבער
123	.	.	.	.	.	.	דער מערווינער ניגון .
126	.	.	.	.	.	.	זייליק באַרדיטשעווער
131	.	.	.	.	.	.	א וואַלעכל אין ניו-יאָרק
138	.	.	.	.	.	.	די פּירזאָגערין פון שידורי ישראל
143	.	.	.	.	.	.	א בריוו פון בלה מיודובניק .
145	.	.	.	.	.	.	שלום ראָזנפעלדס שמייכל .
148	.	.	.	.	.	.	יצחק קאַרן

בריוו פון יאַנקל יאַקיר

155	.	.	.	.	.	.	אויסצוגן פון בריוו צום זון .
165	.	.	.	.	.	.	דער אַפטייקער פון כאַנקי .

וועגן יאַנקל יאַקיר

175	.	.	.	.	.	.	ג. וואַרזאָגער : אַ שליטן מיט ישׁובניקעס
178	.	.	.	.	.	.	יעקב פּאָלאַטיצקי : ביכער וועגן אַ פאַרשניטענער וועלט
181	.	.	.	.	.	.	יוסף האַרן : דער שרייבער יאַנקל יאַקיר
183	.	.	.	.	.	.	„דאָס נייע וואָרט“ : טעט-אַ-טעט מיט יאַנקל יאַקיר
185	.	.	.	.	.	.	ישראל עמיקאַט : אַן אויסגעצייכנט בוך !
187	.	.	.	.	.	.	י. וויינשענקער : דאָס פּלעמל וואָס לייכט אַרויס פון אַש .
189	.	.	.	.	.	.	איציק קאַפּיטאַנאָוו : אויסצוג פון אַ בריוו

צו די שלושים נאָך יאַנקל יאַקיר ז"ל

191	.	.	.	.	.	.	מאַטל סאַקציער
194	.	.	.	.	.	.	יאָסל לערנער
197	.	.	.	.	.	.	מאיר חרץ .
199	.	.	.	.	.	.	יצחק קאַרן
201	.	.	.	.	.	.	מאַניע יאַקיר : אַפּשייד